MIHAIL SADOVEANU

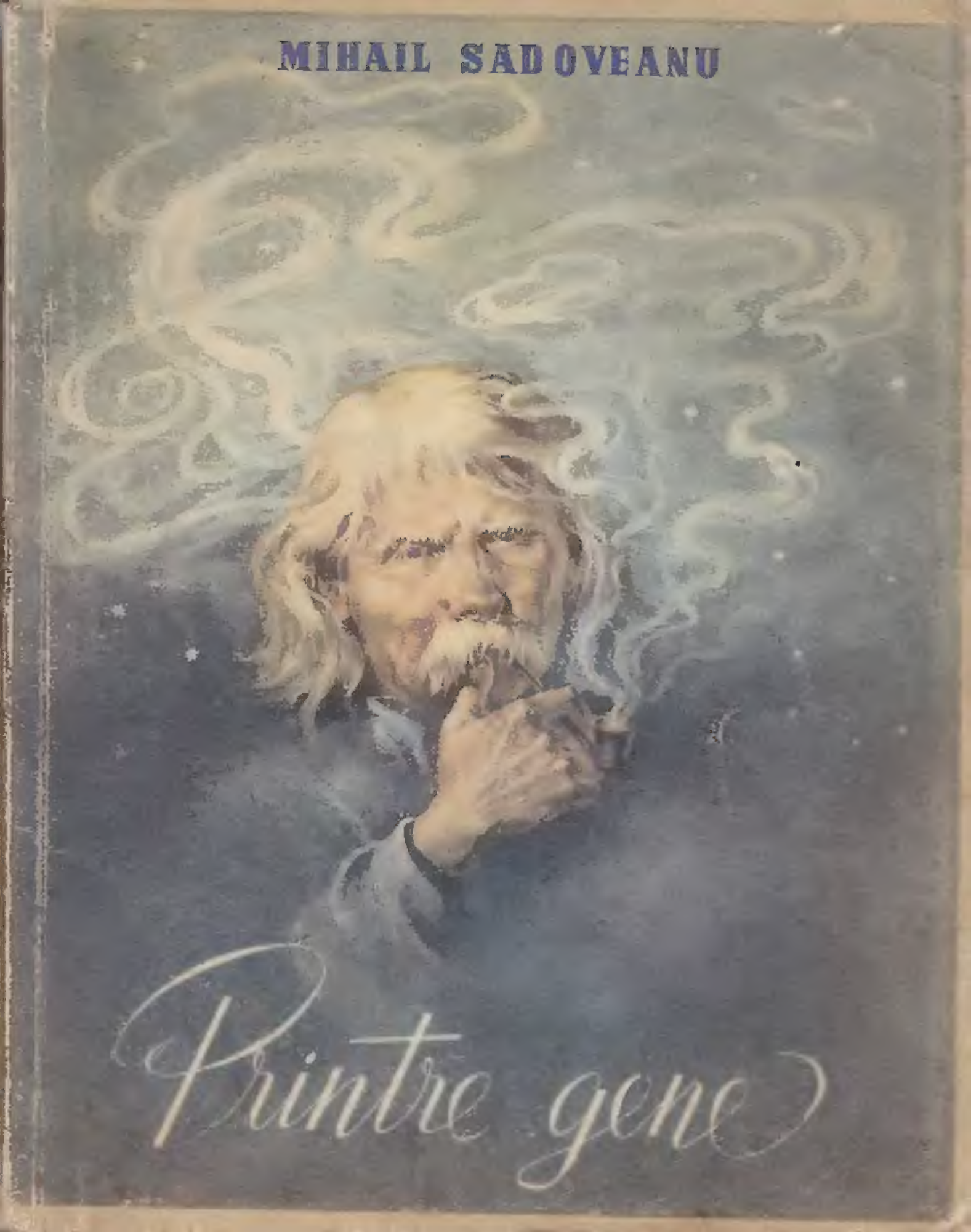

Printre gene

Mihail Sadoveanu

PRINTRE GENE

POVEŞTI ŞI POVESTIRI PENTRU COPII

1955
EDITURA TINERETULUI

Ilustrații de

COCA CREȚOIU

LA MESTECĂNEI

Ascultă, Lie, să-ți spun o istorioară c-o babă, c-o fetiță și cu niște gîște. O istorioară de demult, de cînd eram eu în anii tăi. De cînd adică începeam să mă fudulesc că am isprăvit de deslegat bucbile. Eram pe atunci mititel, sfios, cu capul mare și cu părul zbîrlit. Eram și galben și slăbuț, și urechile parcă mai crescuseră din ce erau, ca niște toarte, de o parte și de alta a capului: abia mă ridicasem de pe o boală îndelungă; se dusese de pe mine pielea ca de pe șerpi și în ochii adînciți îmi lucea încă lumina frigurilor. Bunicii, după ce se sfătuiră într-o zi, stînd pe scaune la o măsuță, nas lîngă nas, hotărîră să mă trimeată la țară, la Mestecănei, la lelea Mărgărinta, manca mea cea bună, din sînul căreia supsesem lapte doi ani și jumătate, căci eu, drăguță, n-am avut parte de mamă, ca tine.

— Acolo, draga mea, zicea bunicul ridicînd în sus arătătorul mîinii drepte, are aer curat, căci muntele e la doi pași: se poate juca în voie ș-are să se bucure în curînd de dulceața primăverii...

— Cum hotărăști mata, frate... răspunse bunica și mă privi cu milă.

Bunicul se uită la ea, se întoarse și spre mine, își plecă barba în piept și mă aținti peste ochelari. Făcu un pas și-și puse mîna-i osoasă în creștetul meu:

— Așa-i, Iliuță, că te duci la baba Mărgărinta?

— Mă duc! răspunsei eu cu o voce subțirică și slabă. Nu puteam să rîd și să sar, căci fusesem moleșit de boală, dar mă bucuram, căci baba, cum îi ziceam eu mancei mele, îmi era dragă și la Mestecănei mai petrecusem eu multe zile bune.

Era pe după sărbătorile de iarnă și frigul începea să se moaie: omătul însă era gros pretutindeni și drumurile de sanie eran lucii, ca oglinda. Alexa cel chior, vizitiul bunicului, m-a învălit bine într-o blăniță, a umplut sania cea mică cu paie, a înhamat pe Sura cea bătrînă, s-a cuibărit lîngă mine și am pornit pe o vreme cu soare... Era frig numai cît trebuia ca să nu se dezghețe zăpezile: aerul era curat și-l înghițeam cu o plăcere nespusă: simțeam cum mi se suie sănătatea și sîngele

în obraji. Tot drumul ne întîlnirăm cu oameni care fugeau în săniuțele lor cu oplene și se hartoiau la povîrnișuri pe calea sticloasă. Pădurile erau cafenii, munții albaștri. Atîta amintire mi-a rămas, și-o lumină albă nesfîrșită și dulce. Îmi era cald în blănița mea; eram în cel dintăi ceas fericit de care-mi pot aduce aminte. Alexa mă privea din cînd în cînd cu ochiul lui verziu, apoi îndemna pe Sura, și cîteodată încerca să cînte un cîntec, pe care niciodată nu-l isprăvea: îl mormăia și-l întrerupea la mijloc:

Într-o grădină,
Subt o tulpină,
Creștea o floare...

Cînd am ajuns la Mestecănei, asfințea soarele, și pe munți, pînă-naltul cerului, pîclele și nourii înălțau o dulce lumină trandafirie. Am cunoscut îndată satul pe coasta lină, cu mestecenii înșirați ca o zăbrea pe culme, neclintiți în rumeneala soarelui. M-am bucurat cînd am văzut și căsuța babei, în vale, aproape de pîrău, cu grădinița ei cu gard frumos împletit. Am recunoscut și mestecenii cei tineri la izvoarele de sub deal. Numai cățelul care a ieșit, zăpăind la poartă, era altul. Apoi ce s-a bucurat Mărgărinta cînd m-a cunoscut, și-apoi cum a prins a plînge în casă, cînd m-a scos din blană și m-a văzut așa de puțintel și de slăbuț. De durerea ei s-a înduioșat și Alexa și și-a șters cu mînica sumanului, de lacrimi, ochiul lui cel verde.

— Dragu' babei, da' de ce-ai fost așa de bolnăvior! Da' cum n-am știut eu să vin să te îngrijesc! Cine știe ce ți-au dat nemții ceia de la tîrg, de te-au slăbit așa de tare! Da' eu cu cataplasme și c-un descîntec al meu te ridicam mai degrabă pe picioare, ca și atunci cînd ai mai fost bolnav, după ce te-am înțercat!

Vorbind, își ștergea ochii, își trăgea din nas lacrimile și umbla repede prin casă. Într-o clipă a scos lapte cald și pîne neagră de grîu, pentru mine, și mîncare pentru Alexa. Ieșea afară, intra iar: își cufunda capu-ntr-un dulap, apoi se repezea la treburile ei. Baba Mărgărinta trebuie să știi că nu era chiar o babă. Așa mă deprinsesem eu să-i zic. Era o femeie tînără încă, voinică, rumână și sprîncenată... Și cînd mă cuprindea și mă strîngea la piept și se înduioșa de starea în care eram îi mirosea sînul a busuioc și a cuișoare.

Dar iată că intră în casă și o altă cunoștință a mea: Irinuța, fata Mărgărintei, cu vreo trei ani mai mare decît mine. După cît puteam eu pricepe, Mărgărinta și Irinuța trăiau singurele în casa lor; gospodarul mancei mele murise în războiul cu turcii. Cînd a sosit vestea aceasta, manca mea era cu prunc mic, de care n-a avut parte. Atunci, după ce a rămas văduvă, a venit de m-a hrănit pe mine, cel rămas fără mamă. Acuma, Mărgărinta și cu fetița trăiau în oarecare bielșug, alăturea de gospodăria socrilor, care erau oameni cuprinși.

— Irinuță! strigă Mărgărinta. Iaca a venit Iliuță! Vai! da' tare-i slăbuț, mititelul!

Fetița veni lîngă mine și amîndoi începurăm a ne privi curioși, fără a ne spune o vorbă. Babei încă nu-i trecuse uimirea.

— Ba zău, bădică Alexa, ia spune și dumneata: treabă-i asta? Minte au avut boierii? Cum să lase un pui pe mîna neamțului?

— Dă! răspunse vizitiul, cu dispreț. Parcă ei ce știu? Ei cred așa, că nemții au găsit și scara la cer!

Eu nu înțeleg nici acuma cum de-am putut mînca așa de mult, în sara aceea. Să mă fi văzut bunicuța că îndes pe gură atîta pîne neagră și beau atîta lapte, și mai adaog niște ouă, ș-o bucată de friptură de găină, s-ar fi spăimîntat grozav, și-ar fi pus mînile în cap ș-ar fi trimes pe Alexa după doctor. Dar Mărgărinta știa pesemne mai multe decît neamțul, căci înainte de culcare mi-a mai dat niște pere uscate și niște nuci, pe care le-am rontăit pînă ce-am închis ochii. Am dormit foarte bine și nu mi-a fost nimica.

A doua zi m-am sculat cu noaptea în cap, îndată ce au prins a roboti prin casă, la lumina gazorniței, gazdele mele. Zadarnic îmi așeza baba capu-n perină și mă mîngîia și-mi potrivea pe trup poclada vrîstată, căci nu voiam să dorm cu nici un preț. M-am sculat, m-am spălat, m-am îmbrăcat singur, ș-am prins a mă ține de Irinuța. Am văzut așa, în zori de ziuă, cotețul cu doi porci, care grohăiau și întindeau rîturile spre noi, am fost de față la ieșirea din poiată a găinilor și la trîmbițările falnice ale cucoșului; am văzut rațele, și mai ales gîștele care ne-au înconjurat din toate părțile și gîgîiau într-una cu pliscurile întinse spre noi. Apoi, din alt cotlon au ieșit curcanii ș-au început, fără rost, a se umfla în pene. Pentru mine toate erau lucruri nouă căci în apropierea paserilor ș-a animalelor încă nu trăisem. Să vezi ce tare mă miram cum Irinuța știa rostul tuturora, cum căuta găinile de ou, cum aduna în pestelcuța ei ouăle de prin cuibare, cum deschidea lăzi și scotea grăunțe și codină, cum s-a dus ș-a dat ceva de mîncare și viețelului. Toate le știa și le făcea cu grabă. Și deși era omăt și înghețat pretutindeni, ea umbla numai cu niște papuci subțiri, cu picioarele mai mult goale, c-o rochiță de pînză pe dînsa, și fără nici o broboadă pe cap.

— Nu ți-i frig? o întrebam eu.

— Nu! îmi răspundea ea și dădea repede din cap și mă privea rîzînd.

Între alte lucruri frumoase pe care le-am văzut în cele dintăi zile la Mărgărinta, au fost și budăiele, adică fîntînițele de sub coastă; scorburi de copaci bătrîni, tăiate ca niște stupi și înfipte în pămînt. Erau vreo douăsprezece. Din fundul lor, apa limpede ca lacrima izvora suflînd parcă în toate părțile năsipul: bulbuci argintii se ridicau și pocneau la suprafață și prin partea deschisă a scorburilor, apa ieșea gîlgîind și alerga prin prund și humă spre pîrău. În jur creșteau mesteceni tineri, care-și tremurau domol crengile subțirele și desfrunzite. Mă miram mai ales că, deși eram în puterea iernii și apele toate erau înghețate, pîrăul acesta al fîntînițelor curgea ca vara, curat ca un cleștar, fără să sufere pe el pojghița cea mai ușoară. Mai mult

nu știu de unde, ce vînturi ale întîmplării aduseseră în nomolul lui sămînță de creson, și-acum se clătinau pe apă buchete nesfîrșite și neîntrerupte, de-un puternic verde-închis...

— Irinuță, întrebam eu, de ce nu-ngheață pîrăul și de ce cresc iarna pe el buruieue?

— Apoi să știi, îmi răspundea fata uitîndu-se șiret la mine, că din fîntîniță izvorăște apă vie.

— De care? de cea despre care se spune în poveste?

— Firește!

Peste multe lucruri vrednice de mirare și necunoscute am dat eu acolo, la baba Mărgărinta. Dar cel mai minunat lucru a fost cu gîștele.

Să vezi. Acu' mă dădusem eu destul cu săniuța ș-aș putea zice că mă săturasem de iarnă.

Omăturile începuseră să se topească și să scadă. Era, prin urmare, aproape primă-vară. Din pricina apelor și a noroaielor, stăteam mai mult prin casă. Într-o zi aud că ciocănește cineva la ușă.

— Dă drumul, Irinuță! zice baba Mărgărinta.

Fetița deschide și văd că pășește greoaie peste prag o gîscă cu pene albe și cenușii. Se oprește puțin, se uită în juru-i, face din gușă încet: da-da-da! apoi se îndreaptă spre un colț al odăii și intră sub pat.

— Da'ce cantă gîsca în casă, Irinuțo? întreb eu.

— A venit să se ouă!

— Cum așa? Dar ele vin în casă? Nu se tem?

— Nu se tem. N-ai văzut? Vin două gîște și lasă cîte un ou în cuibar în fiecare zi. Pe urmă au să se așeze la clocit...

Vra să zică asta se petrece de mai multă vreme și eu n-am știut nimic: eu umblam la săniuș, la fîntîniță și la pîrău! Mă apropiai de pat, ridicai lăvicerul. Gîsca fîsîi ușor și mă privi, ținînd drept în sus capul cu ochii rotunzi. Alături, un alt cuibar cu vreo zece ouă frumos așezate în paie și puf.

— Peste cîteva zile cad cloște, zise Irinuța. Și-au smuls pene și le-au potrivit cu ciocnrile în cuibare...

Întîmplarea asta mi-a pricinuit o bucurie așa de ciudată, încît în fiecare zi pîndeam gîștele și le așteptam să vie la ușă, să ciocănească cu pliscurile și să ceară intrare. Cînd căzură cloște și rămaseră pe cuibar, mă bucurai cît și Irinuța.

— Acum să te duci să vezi pe gînsac, îmi zise rîzînd fata.

În adevăr, afară găsii pe gînsac singur, înaintea ușii. Voia să intre și el, dar Irinuța îl alungă cu vărguța. Atunci se trase mai la o parte și, înălțîndu-și capul, începu a scoate țipete lungi, ascuțite. Din casă, de pe cuibar, îi răspunseră gîștele. Ca și cum ar fi înțeles cum stau lucrurile, gînsacul, deși cu părere de rău, porni în spre fundul ogrăzii. Trecu pe lîngă codină fără să ciupească nici un fir, trecu pe

lîngă apă tot nepăsător şi se aşeză undeva subt o tufă uscată. Se tupilă la pămînt, şi părea gînditor şi trist. Stătu acolo neclintit, multă vreme. Irinuţa îl urmărea, mi-l arăta şi vorbea despre el ca despre un om.

— Acum el e supărat, c-a rămas văduv, dar ştie că gîştele clocesc ş-au să scoată boboci!

În cîte o zi, cloştele ieşeau de sub pat şi baba le dădea drumul afară. Gîgîiau şi dădăiau în felurite chipuri, parcă vorbeau despre ceva. La mîncare şi la apă se opreau puţin, ca şi cum n-aveau vreme multă de pierdut. Şi iar vorbeau despre ceva. Porneau după aceea repede în jurul casei. Şi gînsacul îşi aducea apoi singur soaţele la prag. Le aştepta să intre. După un răstimp dădea un semnal şi cînd primea dinlăuntru răspunsul pornea melancolic spre colţul lui de ogradă şi spre tufa cea uscată.

Aşa, zilnic mă interesam de gîştele mele ca de nişte oameni: căci le vedeam din toată înfăţişarea lor că se înţeleg, se aşteaptă, umblă, vorbesc, se sfătuiesc. Iar într-o zi caldă de început de primăvară, cînd gîştele ieşiră cu douăzeci de boboci în bătătură, fui de faţă la bucuria nespusă a gînsacului. Începu a ţipa şi a bate din aripi; se repezi cu gîtul întins şi cu ciocul deschis ameninţător spre găini, spre curcani, ca să alunge orice suflare din preajmă. Apoi se întoarse şi începu a-şi plimba acelaşi gît, întins ca într-o mîngîiere, spre puii cu puf auriu. Gîştele şoşoiau şi spuneau ceva încet, el le răspundea, bobocii şopteau şi ei uşor. Şi porniră aşa, încet, prin soarele auriu, pe pajiştea tînără, verde ca buraticul.

Irinuţa îi urmărea cu vărguţa ei în mînă. Gînsacul, războinic cum nu-l ştiam, se repezea fîsîind spre orice animal şi pasere a ogrăzii, apoi avea aceeaşi mişcare, cu gîtul întins pe deasupra bobocilor. Dar deodată îl văzui înălţînd capul, stînd parcă drept şi semeţ şi începu a sălta din picioare. Irinuţa rîdea şi mi-l arăta cu degetul.

— Acuma joacă de bucurie!

Într-adevăr, gînsacul avea o înfăţişare deosebită, cu pieptul scos puţin înainte, cu gîtul înălţat. Şi tot ţupăia din picioare în tact regulat şi se mişca în jurul familiei lui. Juca, ţipa — ţipa — ţipa. Nu se mai isprăvea. Rîdea şi Irinuţa, rîdeam şi eu. Gînsacul nu voia să ştie. Juca înainte în jurul bobocilor.

Dar soarele era strălucitor şi mugurii mestecenilor se arătau, clătinîndu-se, deasupra izvoarelor. Gînsacul îşi duse nevestele şi odraslele pe cărare, la vale. Mergeau încet. Un bobocel rămînea din cînd în cînd în urmă, se învîrtea în loc şi parcă nu ştia în ce parte să apuce. Rămînea în urmă o clipă şi gînsacul, şi-l privea mirat cînd cu un ochi cînd cu un altul, pînă ce izbuteau să se strîngă iar cu toţii la un loc pe cărarea zbicită.

Cînd ajunseră la pîrăul de apă vie, gîştele bătrîne se sfătuiră dînd ocol bobocilor. Spunea ceva una, răspundea alta. Bobocii ciupeau firişoare de iarbă, subţiri ca acele. Deodată, ca şi cum gînsacul ar fi hotărît ceva, intrară încet cu toţii în pîrău şi puii începură a înota prin apă, mişcîndu-şi regulat lăbuţele portocalii.

Irinuța intră și ea în apa rece ca ghiața și tot îi îndemna cu vărguța îndărăt, spre fîntînițe. Le spunea ceva, îi mustra, și gîștele cele bătrîne răspundeau: da-da-da!

Da-da-da! Așa am început eu a petrece la baba Mărgărinta cele mai frumoase zile ale copilăriei mele.

(Din volumul „Neagra Șarului" 1922)

HULTANUL

După ce se așează primăvara în valea Moldovei și înfrunziră mărunt mestecenii de pe culme și de la fîntînițele din vale, Mărgărinta, gazda mea, începu a-și orîndui grădiniţa din coasta casei, iar eu zburdam ca un căluţ, înfiorat de soare și de vînturile calde.

Îmi zicea manca, privindu-mă blînd cu ochii ei sprîncenaţi: „Fugi și te joacă, dragul babei! Numai așa ai să prinzi putere!"

Eram cînd în vîrful dealului, de unde priveam munţii posomoriţi, cînd la vale, la pîrău, unde veneau fete desculțe de clăteau cămăși și le băteau cu maiurile pe lespezi de piatră cenușie. Umblam și după Irinuța, care ducea vaca la imaș dis-de-dimineață, ori aducea bobocii de la pîrău ; și săream pîrleazul și la moș Sava, tatăl babei mele Mărgărinta.

La moșneag îmi plăcea să mă duc, cînd dădea cîte-o ploaie ori pornea un vînt care suna prin livezi. Atunci, toți tovarășii mei de-o șchioapă mă părăseau și eu mă strecuram în ograda de-alături numai cu Colțun, cățelaudrul cel negru cu labele albe. Moș Sava era rotar: sta la cobilă și lucra cu tesla ori cu cuțitoaia, meșterind schițe și ciolane de roate. Avea și el sprîncene stufoase, care i se ridicau de pe ochi cînd mă apropiam de el. Contenea o clipă din lucru, zîmbea, apoi dădea cu dosul palmei peste mustața-i cărunță și mă întreba:

— Ce mai faci mata, Iliuță?

— Am fost și m-am plimbat! îi răspundeam eu cu îndrăzneală.

— Așa? Și ce ai mai văzut? Cu cine te-ai mai întîlnit?

— Am fost ș-am văzut fîntînițele. M-am întîlnit cu băieții lui Maftei Cîrlig.

— Tare bine. Vra să zică îți place la noi!

— Îmi place. Nu mă mai întorc la tîrg.

— Bă asta nu se poate. Mata eşti tîrgovăț.

— Ș-apoi! Eu vreau să stau aici la baba Mărgărinta...

— Tare bine, tare bine! grăia moș Savu cu bunătate. Stai la noi și te faci voinic— am auzit c-ai fost bolnav — ș-apoi pe urmă om vedea ce-a mai fi. Acuma, iaca șezi colea pe trunchiul cela. Ia bărdiţa ceea și ciopleşte o bucăţică de lemn. Dacă zici că vrei să stai la noi, apoi am de gînd să te învăț meșteșug. Vrei să înveți rotăria?

— Se-nțelege! Am să spun babei să-mi facă și mie o șură ș-am să mă pun să fac și eu roate!

Moșneagul își urma lucrul la cobîlă, eu ciocîrteam un lemnișor pe trunchi. Și amîndoi vorbeam cu gravitate despre roate, despre mesteceni, despre izvoare și boboci; despre Mărgărinta și Irinuța; despre purcei, curcani și găini; despre tot ce alcătuia lumea mea cunoscută. Colțun cățelul sta deoparte, și cînd îmi întorceam privirile spre el, dădea vesel din ciotul de coadă tăiată. Afară din șopron se învăluia ploaia pe vînt, copacii din preajmă se scuturau și oftau; dar în cotlonul nostru era bine; mirosea plăcut a fum și, cînd mă înfiora răceala, mă cuibăream în tohoarca mițoasă a lui moș Savu și de acolo îmi urmam cu el sfatul.

Într-o bună zi, în gospodăria babei Mărgărinta, în viața noastră tihnită, s-a abătut un dușman. A venit pe-un vînt rău. Abia mă sculasem și ieșisem la soare. Găsii în dosul casei pe Mărgărinta și pe Irinuța, rupîndu-și mînile și văicărindu-se. M-am înspăimîntat. Am rămas uitîndu-mă la ele cu ochii măriți. Înțelegeam că mă afla în fața unei nenorociri. Mama mea mă văzu gata să plîng și găsi de cuviință să-mi împărtășească și mie întîmplarea cea grozavă.

— Vai de mine, Iliuță! strigă ea repede. Mi-a luat hulturul găina cea mare, neagră. O știi cît era de frumoasă! Și matale îți era dragă!

— Cum a luat-o hulturul? Care bultur?

— Un drac de hultur! Știu eu cum a luat-o? S-a tot învîrtit pe aici; s-a repezit; cînd am aflat noi, el o tîrîia încolo pe coastă! Bată-l Dumnezeu de dușman!

Înfățișarea mamei și a fetiței era așa de dureroasă, încît fără voie mă înfiorai și mi se năzări în închipuire dușmanul subt o formă nelămurită, uriașă și amenințătoare. Nu știam încă ce-i hultanul.

— Și de unde a venit? întrebai eu privind în juru-mi nehotărît.

— Parcă cine poate ști de unde vine dihania! zise Irinuța privind în sus, spre cer.

Mă uitai și eu spre albăstrimea curată a văzduhului. Nu vedeam nimic. Întrebai sfios:

— El șede la pădure?

— D-apoi cum! Acolo-și face cuibul!... zise baba Mărgărinta.

Și cu Irinuța începui a cerceta prin cotloanele ogrăzii să văd dacă toate paserile sînt acasă. Din cînd în cînd, mama scotea cîte-o strigare de uimire și de năcaz; înțelegeam că e îndreptată spre dușmanul cel nelămurit. Eram curios să-l cunosc și eu și-n același timp năștea în mine teama, ca o ceață. Poate era un fel de lup, ori un balaur ca-n povești, eu știu?

A doua zi, la amiază, altă larmă, alte chiote. Colțun începu să latre; baba Mărgărinta și Irinuța săriră de pe prispă și prinseră a țipa cu glasuri ascuțite: „Iha! Ihaa!"

Găinile, la comanda cucoșului, cotcodăceau și cîrcîiau zburînd înspăimîntate prin tufe.

— S-a repezit la găinușa cea porumbacă! strigă Irinuța, întorcînd obrazul roș de tulburare.

— A luat-o? întrebă cu obidă mama mea.

— Nu, mămucă, răspunse fata; numai s-a izbit într-însa. A scăpat în tufe, și dihania s-a dus...

Baba Mărgărinta își pocni palmele una de alta și întrebă cu amărăciune:

— Ce facem? Vai de mine, ce facem? De-acu s-a înădit la găinile noastre... Trebuie să mă duc să spun tătucăi. Să se ție el mîni ori poimîni cu pușca. Poate să scape lumea de-o răutate...

Eu ascultam cu luare-aminte. Priveam în juru-mi. Vedeam paserile pitulate prin tufe, parcă nu îndrăzneau să scoată capetele la lumină; cîte una întorcea un ochi în sus și cîrcîia ușurel... Tîrziu, cucoșul trîmbiță prelung: cucurigu! și găinile începură a ieși în soare.

Cu gîndul la dușmanul liniștii noastre, la prigonitorul găinilor babei Mărgărinta, sării pîrleazul și intrai în șopronul lui moș Sava. El cioplea domol cu tesla lemn de fag.

— Ai mai venit pe la noi? întrebă el, fără să ridice ochii.

— Da... răspunsei eu.

Voiam să încep vorba despre fiara necunoscută, care bîntuia gospodăria noastră de dincolo de gard. Dar nu știu cum se făcuse, deodată îi uitasem numele, și n-aveam cum să pornesc din loc întrebările.

Moș Sava se opri din cioplit, ridică ochii și zîmbi. Zise:

— Mi se pare că s-a izbit hulturul în găinile babei... Am auzit zvoană!

Eu tresării. Tocmai despre asta voiam să vorbesc. Pornii cu mare însuflețire:

— Apoi da! A fost. A grămădit într un cotlon o găinuță porumbacă. Dar ieri ce năcaz ne-a făcut! Nici nu știi dumneata! Ieri ne-a luat hultanul găina cea mare, neagră.

— Cum se poate! grăi bătrînul, privindu-mă cu mare luare-aminte.

— Da! Cînd am ieșit ieri dimineață din casă, am văzut cum se văicăreau baba Mărgărinta și cu Irinuța și le-am întrebat cum s-a întîmplat. Drept să-ți spun, m-am supărat grozav.

— Cred și eu! zîmbi moș Sava. Dac-a luat găina cea mare, neagră!

— Și baba Mărgărinta așa i de amărîtă! urmai eu. Are să vie să-ți spuie... Zicea că de-acu dihania are să mînînce toate găinile...

— Da' nu le mai mînîncă, Iliuță, că nu-l lasă moșneagul.

— Da' ce-ai să-i faci?

— Am să-l pușc! ...

Eu mă gîndii: Trebuie să fie o dihanie mare și urîtă!

Moș Sava dădu de două ori cu tesla în ciolan și se opri. Zise iar:

— Găina a luat o din ogradă?

— Da!

— Și cum a putut s-o ridice peste gard?

— Cum să n-o ridice? răspunsei eu cu tărie. Dacă-i dihania mare.

— Da' nu-i așa de mare, Iliuță. Numai cît îi îndrăzneață...

— S-a dus la pădure; acolo are cuib! urmai eu.

— Asta numaidecît! aprobă moșneagul.

Eu cugetam: Vra să zică nu-i tocmai mare dihania!

Moș Sava bătu iar de două ori cu tesla în lemnul de fag.

— Desară am să-mi încerc puşca! mormăi el, ca pentru sine.

Eu îl întrebai cu vicleană nepăsare:

— Şi unde ai să-l pîndeşti?

— Apoi îl văd eu de aici, că vine pe sus...

Hm! eram uimit şi încurcat.

— Vra să zică pe sus?

— Fireşte. Dacă-i pasere!

Aha! Acuma eram mai sigur de mine, deşi eram foarte, foarte dezamăgit! Nu-i nici un balaur, nici măcar lup!

Stătui puţin pe gînduri. Apoi întrebai cu hotărîre:

— Da' ai să mă laşi să stau şi eu aici, mîni?

Cum nu! Stăm amîndoi la pîndă. Scăpăm lumea de un rău!

Trecui repede gardul la noi în ogradă, căutai pe Mărgărinta şi-i spusei vestea cea bună, cu bucurie mare. Apoi, în felurite chipuri, vorbind despre întîmplare mă făcui a şti că nu-i cine ştie ce dihanie mare, dar e îndrăzneaţă şi rămase hotărît că e o pasere, nu-i nici lup, nici balaur, nici vreo altă dihanie: hultanul e pasere. Să se ştie!

Baba Mărgărinta zîmbea la învăluirea mea de vorbe, se aplecă şi mă sărută pe obraji.

Da' ce, puiule, îmi zise ea, tu nu ştiai că hultanul e pasere? Scăpai cam ruşinat de la sînul ei care mirosea a busuioc şi a cuişoare. La colţul casei cu năsuşoru-n palme, rîdea de mine şi Irinuţa. Chemai pe Colţun şi pornii nelinîştit în vale, spre fîntîniţele asupra cărora fluturau crengile mestecenilor.

A doua zi dis-de-dimineaţă, mă înfăţişai la moşu Sava şi mă aşezai lîngă cobîlă. Puşca era aninată în părete, de-un cui de lemn. Bătrînul lucra liniştit, parcă uitase de duşmanul nostru. Stătui un timp; ieşii apoi pe-afară şi privii mult în văzduh; îmi aruncai ochii şi spre moşneag; el parcă habar n-avea; îşi vedea de treabă.

Zisei tare:

— Nu se vede nimica...

Moş Sava ridică o clipă spre mine ochii şi zîmbi.

Cînd intrai în şopron iar, el îmi întinse bărdiţa şi eu mă aşezai la trunchiul meu, urmărindu-mi ucenicia într-ale rotăriei. Abia într un tîrziu, moşneagul îmi dădu o lămurire.

Ştii mata, Iliuţă, cînd vine hultanul? Cînd i-i foame şi cînd s-adună găinile la mîncare... Iaca acuşi.

Cînd eram eu mai cu luare-aminte la bărdiţă şi la aşchia mea de fag, moşu Sava se ridică sprinten din locul lui şi puse mîna pe puşcă. După aceea mă strecurai afară din şopron.

Era linişte deplină deasupra satului, soarele de primăvară lucea cu putere şi cerul era ca sineala de albastru. Moşneagul privea cu luare-aminte în naltul văzduhului. Eu alergam cu ochii pretutindeni, vedeam numai depărtări limpezi.

Deodată, departe, sus, zării un punct mişcător. Scosei un ţipăt uşor.

— L-ai descoperit? întrebă rîzînd moş Sava.

Încet-încet, în cercuri, punctul se apropia ca două şindrile negre puse-n cruce.

— Acela-i hultanul? întrebai eu.

— Da! îmi răspunse moşneagul neclintit.

Auzii oţelele puştii ţăcăuind: închisei ochii. Cînd ridicai pleoapele, nu mai văzui paserea. O căutam cu privirile în toate părţile, în înaltul cerului, în zare, cînd deodată o văzui plutind cu repejune chiar pe deasupra noastră. Mi se păru că vine asupră-mi şi inima începu a-mi bate cu putere. După un ocol ca într-un vîjiit de vînt, se năpusti aproape de noi şi-mi apăru mare şi fioroasă. Lîngă mine puşca lui moşu Sava trăsni scurt şi grozav.

— Unde te duci, Iliuţă? îmi strigă rîzînd bătrînul.

Eu mă repezisem spre fundul şopronului...

Mă întorsei la lumină; mă luai după bătrîn. Săriiăm amîndoi pîrleazul. Venea din partea cealaltă, în fugă, şi Mărgărinta. Prin iarba mare, în ograda noastră, ţupăia, cu aripa frîntă, hultanul. Moşu Sava se apropie de el, întinse mîna. Hultanul căscă ciocul cîrligat şi, sprijinit în coadă, cu pieptul dîrz, îşi răsfira în laturi aripile ca două evantalii. Cînd bătrînul îl atinse, duşmanul ciocni cu clonţul, apoi, prăvălindu-se pe spate, repezi ghiare ca de oţel, încleştînd mîna care voia să-l cuprindă.

Moşu Sava scoase o sudalmă straşnică şi ridică în sus degetele sîngerate. Apoi, aplecîndu-se, într-o clipă puse asupra paserei ciubota-i uriaşă. Duşmanul bătu pămîntul c-o aripă, apoi rămase neclintit şi zdrobit. Avea în vîrful clonţului o boabă mare de rubin.

De departe, găinile şi curcile ogrăzii, cu strigăte scurte, îl priveau uimite, cînd c-un ochi, cînd cu altul. Baba Mărgăriuta apucase de o pană şi, rîzînd, ridicase în sus, în soare, o aripă uriaşă, dungată alb, negru şi roşcat. Dar mie nu-mi venea să rîd, căci mîna lui moşu Sava, cu care purta el tesla, era toată brăzdată cu roşu. Cu ochii în lacrimi priveam în juru-mi şi înţelegeam că duşmanul nostru, care venise din adîncul cerului şi căzuse fulgerat, nu era o pasere de rînd.

(Din volumul „Neagra Şaralui" 1922)

PUICA

Îţi aduci aminte, dragă prietine, cît de gingaşă şi de slăbuţă era Puica acu un an, cînd mi-ai adus-o de la Galaţi? O noapte întreagă, care poate i s-a părut nesfîrşită, a chelălăit în cuşca rece, cu gratii. Pe urmă am aşezat-o între noi, într-o sanie şi, venind repede spre casă, o acopeream cu poalele paltonului; era necontenit înfiorată de frig. Şi ea îşi întorcea spre noi ochii inteligenţi, umezi şi ne privea. Avea o privire de om.

Pentru copii a fost o bucurie aleasă. Au mîngîiat-o pe rînd şi Lia şi Mitică. Au întrebat-o cîteva lucruri importante. Au rupt din bucăţile lor de pîine şi i-au dat, cu vîrfurile degetelor, să mînînce. O priveau cu oarecare sfială. Mai ales Mitică avea nişte ochi mari, albaştri, uimiţi. Şi-i vorbea încetişor, cu glasu-i mîngîios:

— Mata vrei să mînînci cafea cu lapte? Da?

Încet-încet s-au împrietinit. Bunica a făcut Puicăi un feredeu şi amîndoi copiii, Lia subţirică şi năltuţă, foarte serioasă şi gînditoare, şi Mitică bunduc greu, privind cu uimire noutăţile vieţii, au fost de faţă, au stat lipeă acolo. Bunica a şters căţeluşa frumos şi a învălit-o. Mitică a început a rîde:

— Acu-i fată!...

Puica îl privea, parcă-i rîdea, cu ochii ei cuminţi, în şalu-i umed, în broboada cu oarecare măiestrie aşezată. Atunci, Lia i-a zîmbit cu milă şi i-a pus o întrebare:

— Mata, cînd te spală, nu plîngi? Eu plîng!

Aşa, Puica a dormitat pe lîngă vatră toată iarna în zile viforoase. Sta cu botul pe labe şi visa. Cîteodată tresărea şi scheuna moale. Iar prin horn se strecura vîntul, crescîndu-şi şuierul adînc, ca o sirenă depărtată de vapor. În zile limpezi ieşea pe omătul bătucit din ogradă, se zvîrlea în copae sprintene, se oprea în faţa cerdacului de unde o priveau copiii, îmbujoraţi la obraji, se pleca pe labele de dinainte, cu botul întins, şi dădea din coadă. Apoi, deodată sărea în laturi, hămăind înăbuşit, scurt: se rotea şi se arunca veselă în toate părţile: în urmă, intrată în bucătărie, se *aşeza la marginea patului* pe labele dinapoi şi privea neclintită, gravă, la motanul care clipea somnoros şi-şi sticlea în bătaia focului blana neagră, pătată cu alb.

Așa a ieșit din cățelușa aceasta, în primăvară, un pointer minunat, alb, cu pete galbene, cu capu-ncordat mîndru, cu trei crețuri adînci între ochi, cu o înfățișare așa de vioaie și cu niște priviri care vorbeau fără cuvinte.

În mișcări era ca un fulger. Cînd scoborau copiii scările în ogradă, se rotea în jurul lor ca un vîrtej: apoi se așeza la pămînt și-i privea cu creșturile din frunte adîncite, cu ochii plini de lumină. Cînd o luam la cîmp, ca să-i dau cele dintăi lecții, o pornea razna prin strălucirea zilei, după fluturi, după rîndunele, săgeta la înălțimea ierburilor: acu o vedeam lîngă un hat, acu ridica botul în vînt pe vîrful unui muncel, pe urmă dispărea ca o nălucă, n-o mai vedeam un răstimp și dintrodată o simțeam lîngă mine pe cărare, îmi atingea o mînă cu nările-i mișcătoare.

Dar încet-încet, am domolit-o. Îmi înțelegea glasul, asculta fluieratul prelung care-i imita numele, se oprea din fuga-i de vînt, întorcea capul spre mine, se întorna supusă, se lipea la pămînt de picioarele mele, bătea din coadă și mă privea țintă: parcă cerea iertare.

Cînd a dat peste cea dintăi prepeliță, într-un cîmp larg de trifoi, într-o dimineață lină de început de vară, a rămas încremenită, ca de piatră, cu capu-ncordat și-ntors puțin într-o parte. Pe urmă, la zborul paserei, a tresărit și a zvîcnit înainte, în copce iuți, largi, cu botu-nălțat, cu urechile mari, fluturînd.

Era o ființă cu multă simțire Puica: și ochii, mai ales ochii, erau plini de viață omenească. Mă urmărea supusă și tăcută ca o umbră, pretutindeni. Într-un rînd am voit s-o las pe malul iazului și am intrat cu ciobaca în cosor și în papură, după rațe. S-a zvîrlit în apă, și-nota lîngă lopată, se încurca între liane, se sugruma, murea, dar se zbătea să m-ajungă și mă țintea cu punctele-i de soare.

Prietină tot mai bună era și cu Lia, și cu Mitică. Îl privea gînditoare pe Mitică mai ales, cum se năcăjește să-și puie în spate o pușcă închipuită, cum încordează un arc. Îi asculta glasul melodios:

— Puică, Puică, eu am să te-mpușc...

Și Lia rîdea, scuturîndu-și pletele, sticlindu-și în lumină viorelele, iar Puica clipea din ochi și mișca încet, mulțămită, din coadă. Înaintea lor se întindeau livezile neclintite și aria albastră a cerului. Venea un strigăt de cuc din depărtare; într-un nuc gîngăvea fluierat grangurul din toți anii; din grădiniță adia un miros gingaș de rozetă: nevastă-mea sta aplecată asupra unei cărți în balcon, și eu, răsturnat pe patul de campanie, alături, mă gîndeam la locuri minunate, la depărtări nemăsurate și la istorii vechi, în lenea zilei de vară.

Iar în toamna asta, Puica mi-a fost tovarășă la multe expediții. Ne-a apucat odată o furtună, altădată o ploaie cu găleata. Am suferit și am tăcut amîndoi, grăbind pașii spre cel mai apropiat adăpost pe care-l vedeam înainte-ne. De cele mai multe ori am colindat dealurile și văile pe vreme liniștită, prin porumbiști pălite de cel dintăi brumărel, pe haturi sărăcite de secetă, prin miriști aurii. Cîte un iepure sărea din covru, ori din dunga unei brazde, trasă între două ogoare: pornea fugă spăimîntată cu urechile înălțate; în liniștea zilei pocnea pușca. Puica făcea cîteva copce sprin-

tene... Şi spre sară veneam obosit spre casă; priveam cum s-aprind pe Halm focurile; ascultam un bucium care adia de departe, de peste hotar, din Cordun; lucirile asfinţitului se ştergeau; în sat, la Oprişeni, se aprindeau focuri în ogrăzi, mugeau vitele la mulsoare, chemîndu-şi viţeii; apoi o linişte mare se întindea peste toate şi eu mergeam încet printre livezi.

Acu cîteva zile, sîmbăta trecută, am lăsat-o pe Puica acasă. Eu m-am dus fără ea, la o goană, în pădurea Vladuicului Am stat două zile acolo, am bătut cărările pădurii, hăitaşii şi vînătorii au spăriat mulţi locuitori ai desişurilor: şi mă întorceam cu un prietin acasă, aducînd cu noi un ţap, pe care, ca oricînd, îl împuşcase un ţăran c-o rablă de puşcă. În gară la Paşcani, aflu că în ajun a murit acasă, Puica.

Dintrodată m a cuprins o mîhnire mare, parcă îmi murise un prietin.

Acu înţeleg de unde venea mîhnirea aceea, cu ce zile senine ori mohorîte era legată, înţeleg că viaţa unei fiinţi neînsemnate se amestecase cu surîsul copiilor, cu mireşmele grădinilor, cu un trecut care adaogă o pagină la poezia amintirilor... Stam lovit de vestea morţii aceştia şi încet-încet se adunau clipele fărîmate ale vieţii aceleia, care se împleticise cu viaţa mea. Şi, închizînd ochii în legănările vagonului, vedeam fixă înainte-mi privirea aceea deşteaptă şi înţelegătoare de om

Acasă toţi erau mîhniţi. Mă aşteptau cu vestea aceasta nouă. Copiii dormeau.

Am avut o întrebare numai; „Cum a fost ?"...

Şi nevastă-mea mi-a povestit înduioşată sfîrşitul Puicăi.

Poate a otrăvit-o vr-un mahalagiu, care se duce regulat la biserică şi face cruci mari, ori poate a lovit-o greu în deşert. Sta tăcută, cu privirile înegurate, la locul ei, pe pat, în bucătărie. Nu s-a sculat să se ducă la mîncare. Dormita parcă. Aşa a stat sara, în lucirile focului, cu botul pe labe. Pe urmă într-un tîrziu, noaptea, a început a geme încet-încet, parcă-i era frică să nu deştepte pe cineva. A doua zi, dimineaţa, tot în locul acela stătea. Copiii au tropăit repede pe scări şi au dat năvală s-o vadă. Lia întreba:

— Bunică, bunică... Ce are Puica?

„Bunica" a căutat-o, a pipăit-o... Căţeluşa gemea, apoi s-a ridicat încet pe labele de dinapoi. I-a pus dinainte o farfurie cu lapte. Puica a început a da domol din cap la dreapta şi la stînga. „Uite, face ca un om"... zicea bunica, uimită şi înduioşată. „Nu-i trebuie nimica..."

Au venit toţi ai casei s-o privească. Slăbise şi sta tristă la locul ei. Lia o privea pe gînduri cu albăstrelele ei duioase: Mitică i-a pus mîna pe bot şi a întrebat-o lin:

— Ce ai mata, Puică? Ce te doare?...

Atunci, căţeluşa s-a mişcat o clipă. Voia să lingă mîna care o mîngîia pentru cea din urmă oară. Apoi s-a uitat spre uşă. Poate mă aştepta pe mine. S-a aşezat după aceea iar pe lăviceru! ei, cu botul pe labe. Avea tresăriri uşoare în deşerturi. Ochii i se umbreau cu cît treceau clipele: parcă plutea o negură cenuşie în ei. Au ieşit copiii. Nevastă-mea a învălit-o şi a lăsat-o liniştită, cu ochii închişi. Parcă dormea. Din somnul acela nu s-a mai trezit.

P U I C A

Au îngropat-o adînc, în fundul grădinii, sub nucul în care va cînta grangurul la vară.

— Să vezi cît era de frumoasă şi de liniştită, îmi spunea nevastă-mea cu lacrimi în glas. Copiii au întrebat-o de o mulţime de ori... Acum s-au culcat... Ei nu ştiu nimica...

Acuma îţi scriu rîndurile acestea, ca să ştii şi tu ce soartă a avut darul tău. În toată viaţa ei scurtă, căţeluşa aceasta n-a fost decît un prilej de bucurie: a fost tovarăşă în ceasuri de linişte, la rătăcirile mele departe de oameni, avea un loc întins în viaţa noastră de familie, în jocurile copiilor. A murit. Unul dintre cetăţenii tîrgului a otrăvit-o, ori, trecînd spre treburile lui, a izbit-o cu piciorul în deşert.

(Din volumul „O istorie de demult" 1903)

MOȘ CRACIUN

În partea de la vale a satului, curgea pîrăul lui Berbec, și dincolo de pîrău se înălța pieptiș dealul Morii. Dealului îi zicea așa pentrucă pe apa lui Berbec, în susul satului, la poalele coastei, umbla o moară. Din vechi zile ridicată de un gospodar din neamul Berbeceștilor, fusese purtată cu vrednicie din generație în generație de feciorii mezini, după datină, ș-acuma, în vremea copilăriei mele, umbla pe sama lui moș Gavrilaș Berbec. Istoria, plină de lucruri ciudate, a morii și a morarilor, pe vremea turcilor, a grecilor și a Zaverei, pe vremea rușilor și a nemților, o spuneau cîteodată babele, la clacă de tors ori de desfăcat păpușoi, — eu însă nu-mi mai amintesc nimic. Știu numai c-o ascultam cu mare uimire și înfiorare.

Moara, pitită în rovina pîrăului, așezată trainic pe tarași negri de stejar, parcă se ferea de vederea oamenilor, subt o șandrama largă cu streșinile mari ș-așa de joase, încît mîțele puteau sări de la pămînt pe acoperiș. Era durată din bîrne și era așa de tare, încît trecuseră peste ea, fără s-o clintească, toate puhoaiele și vifornițele anilor. Un val iute de apă venea din pîrău pe jghiab negru de scînduri, și roata cu speteze, izbită, tresărea din somn ca subt o lovitură de bici, și prindea să se învîrtă zornic. Înlăuntru, pietrele porneau o hurnială înăbușită, și teica bătea în tact regulat și monoton.

Pe moș Gavrilaș Berbec îl văzusem de cîteva ori pînă-n anul de care povestesc, dar de departe, — căci noi copiii ne sfiam de el. Îl văzusem la jghiab, în bătătură, îl zărisem pornind încovoiat în susul pîrăului, la rîmnicul unde se iezeau apele. Știu că avea un suman sur, o căciulă roșcată ș-o barbă mare.

Într-o iarnă, pe cînd eram bucher și mă bucuram de prima mea vacanță de Crăciun, — simțind că încep a avea putere și drepturi pe lume, cerui cu plîngeri și suspine o săniuță de la moș Irimia, omul nostru de ogradă. După ce bătrînul mi-a cioplit o și mi a închciat-o dintr-un fag bun, luai pe frate-meu Matei, c-un an mai mic decît mine, ș-o pornirăm cu cîrdul de băieți ai satului, spre dealul Morii.

Era o iarnă tare și bogată în zăpadă. Pîrăul era înghețat și troienit. La rovina morii, se zărea numai un sul de fum izvorînd și împrăștiindu-se spre cerul verziu. Din moară se vedea o pată neagră, ca un covru de sălbătăciune, numai după ce ne cățăram

cu săniile sus, pe creasta dealului. În ziua cu soare și cu puțin ger, parcă anume dăruită de Dumnezeu copiilor, — noi, toți băieții satului, făceam o larmă nemaipomenită. Șirag ne ridicam pe costișă, îucovoiați și trăgînd săniile după noi; șirag ne dădeam drumul pe stecluș, chiuind și urlind.

Abia atunci învățam c î r m u i r e a săniei, și Vasile a lui Pînzaru, cel mai meșter în treaba aceasta, mă dăscălea. Deși eram feciorul b o i e r u l u i, el îmi vorbea ca unui învățăcel.

— Măi Tudoriță, îmi zice el. Bagă de samă să nu te h a r t o i e ș t i, adică să nu vii pe-o coastă, c-apoi te duci de-a tăvălucul și-ți beleștl nasul. Îndreaptă sania la drum bun cu picioarele, lucrează din călcâie — ș-apoi să vezi cum merge: ca t r i n u l!

Cum se și cuvenea, teoria lui o însoți și de practică.

El se așeză dinainte în săniuță și eu la spatele lui, ținîndu-l strîns pe după piept, cu amîndouă mînile. Cu șiragul de săniuțe după noi, o pornirăm la vale într-o furtună de pulbere de zăpadă. De simțirea de fericire a zborului în lumina zilei, pe omătul alb, în răceala aspră, îmi amintesc ș-acuma ca de una din cele mai rare clipe ale vieții. Omătul clipea în mii de colori și scîntei; ochii mi se încălziră și obrajii mi se aprinseră; în tot trupul simțeam o furnicare aprigă. Săniuța repezită mergea fulgerător, apoi deodată o simții că saltă în sus. Mă trezii pe troianul ridicat la malul pîrăului de băieți, ca să taie iuțeala și să oprească săniuțele.

Vasile a lui Pînzaru se zvîrli în picioare, mă apucă de-o mînă și mă feri la o parte; alte sănii veneau la vale ca repezite dintr-un tun.

— Ei, îți place? mă întrebă rîzînd, cu buza de sus încrețită deasupra gingici.

— Tare-mi place! strigai eu înflăcărat.

— Atuncea mai hai odată, măi Tudoriță!

A doua oară săniușul a fost cu peripeții.

Sania din frunte s-a hartoit, s-a prăvălit; și noi, și ceilalți care veneau pe urmă, ne-am încurcat, ne-am izbit, ne-am răsturnat. Dar totul s-a petrecut cu atîta repeziciune, încît n-am mai avut cînd mă înspăimînta. Vasile Pînzaru iar rîdea și mă întreba pe cînd mă ridica de jos:

— Ei, dar acu ți-a plăcut?

- Mi-a plăcut ș-acuma! zisei eu scuturîndu-mă de omăt.

Atuncea mai hai odată!...

Cînd mi-a venit și mie rîndul să mă așez la cîrmă, cu frate-meu la spate, — Vasile Pînzaru și-a bătut căciula de pămînt ș-a strigat către băieți:

— Stați, măi! acu se chiamă că feciorul boierului dă i z a m i n la sanie! Ia să vedem.

M-am așezat: frate-meu m a cuprins strîns· am pornit. Nu îndrăzneam a chiui; eram cu sufletul neliniștit, dar eram încordat cu luare-aminte. Sus, toți copiii stăteau grămădiți și priveau. Am izbutit să îndrept săniuța pe drum bun, simțeam strînsoarea fratelui meu ca un clește tremurător; m-a cuprins o bucurie nebună cînd am săltat pe dîmbul de zăpadă și zborul mi s-a oprit.

— Ai văzut? strigai eu cu mîndrie către Matei.

Sus, pe deal, băieţii satului chiuiau.

— Brava, măi Tudoriţă! striga Vasile Pînzaru. Ţi-am pus n o a t a zece!

Isprava aceasta m-a aşezat deodată în rîndul celor mari. Eram aţiţat şi vesel. O putere necunoscută îmi intrase în trup. O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cîrdul de copii. Umblam într-un şirag pestriţ de haine largi, de ciubote şi opinci mari. Unii băieţi erau cu cojoacele, alţii cu mintene strînse pe trup cu frînghiuţe. Căciulile le cădeau pînă la nas. Dar cu toate straiele grele, opincile încărcate cu paie şi căciulile dintr-o oaie, toţi se mişcau cu hărnicie, nedoborîţi, neosteniţi. Departe, pe la podul de peste pîrău şi pe şosea, treceau gospodari cu săniile; se opreau o clipă, priveau la prăvălirile noastre şi ascultau chiotele, apoi dădeau din cap, spuneau ceva unul către altul şi porneau mai departe...

Dar soarele începu să împurpureze asfinţitul şi ceaţa munţilor albaştri se făcu viorie. Băieţii se trăgeau unul cîte unul spre sat. Încovoiaţi ca subt o povară, cu frînghiile săniuţelor pe după umăr, cu mînile în mînici, porneau domol, trudiţi, ca după o muncă grea. Gerul amurgului începu să scapere pe întinderi; în scăderile luminii, omătul căpăta o nuanţă albăstrie. O fată mare, îmbodolită pînă la nas, veni, c-o nuia lungă, pînă la poalele dealului şi luă de dinapoi pe Vasile Pînzaru, dascălul meu de săniuş:

— Da' bine, măi răule, toată ziulica ai să te dai de-a tăvălucul pe deal? Fă acasă mai răpede, că te chiamă tătuca!

Era încă lumină; satul era la o bătaie de puşcă; mă hotărîi să mă mai cobor de cîteva ori cu săniuţa din vîrful dealului.

Eram neobosit, îmi părea rău că o zi aşa de frumoasă se isprăveşte aşa de curînd. Pînzaru şi cu soră-sa dispăruseră în sat, pe la podul de lemn.

— Da' noi nu mergem acasă? îndrăzni să mă întrebe Matei.

— Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată.

— Mie mi-i frig la mînă... scînci el.

— Ei, lasă; suflă şi tu în degete, că te încălzeşti. Hai să ne mai dăm o dată...

Cînd Matei porni a plînge încet şi cînd mă hotărîi în sfîrşit să pun un capăt petrecerii mele, — băgai de samă că se lasă grabnic înserarea. O lucoare trandafirie mai zîmbea pe munţi, dar pădurile erau sumbre, şi-n ripa pîrăului se furişa întunecimea. În sat se aprinseră cîteva lumini. Pe cerul albastru, deasupra asfinţitului, născu flacăra albă a luceafărului.

Deodată simţii truda; picioarele mi se îngreuiară cumplit. Simţii şi frig ascuţit la mîni; degetele începură să-mi amorţească. Frate-meu plîngea, cu pumnii la ochi.

Eram singuri lîngă ripa pîrăului, venea noaptea; ce era de făcut? Nu înţeleg de ce mi-a venit deodată gîndul să răzbat pînă la moară. Era mai aproape. Pînă la noi, în sat, la curte, — drumul îmi apărea nesfîrşit.

— Haidem la moară! zisei eu.

Matei se luă după mine. Aflasem un liman. Îşi conteni plînsul.

Pe zarea dealului, deodată se arătă o umbră fantastică. Părea un animal mare cu coarne uriaşe. Fără de nici un cuvînt ne cuprinserăm de mînă şi începurăm a fugi,

cu sania după noi. Animalul se opri o clipă, apoi, și el spăriat, o luă la fugă pe coama dealului, pe lumina albăstrie a zăpezii.

— E iepure! zisei eu zîmbind lui Matei. S-a spăriat de noi!

Pe urme de sănii, răzbăturăm pîuă la moara troienită. Apa pîrăului nu mai susura. Roata cu speteze era încleștată de sloiuri uriașe de ghiață. Pe o ferestruică, răzbătea lumină.

Un cățel începu a lătra cu glas întărîtat dinlăuntru. Auzirăm voci. În ușa grea de stejar deodată se deschise un oblonaș, apăru un cap bărbos și fulgerară doi ochi.

— Care-i acolo, măi! strigă o voce răgușită.

Frate-meu plîngea înfricoșat. Eu nu avui putere să răspund; parcă-mi înghețase glasul.

Dar moș Gavrilaș Berbec înțelese dintr-o privire cum stau lucrurile. Auzii huruind un drug, ușa cea mare scîrțîi în bălămăli, și moșneagul, cu capul gol, cu un cojoc mare între umeri, ieși, făcu un pas spre noi, c-o vorbă bună ne cuprinse de mîni și ne trase cu el în moară. Acolo simții un miros tare și rece de fum.

— Babă! deschide ușa! strigă moș Gavrilaș.

O ușă scuudă se deschise și lumina pătrunse în moara adormită și înghețată, plină de umbră și de colțuri tainice. Intrarăm în lumină și căldură, și o babă cu obraz zbîrcit și cu ochii mititei ne cuprinse în brațe.

— Îs băieții boierului, zise morarul.

Baba ne pipăia mînile și obrajii și ne trăgea spre vatră, unde licărea o movilă de jar.

— Vai de mine și de mine, moșnege! mîuile lor îs sloi! și obrăjeii li s reci ca ghiața... Da' cum de v-ați rătăcit așa pe-aicea?

— Apoi nu vezi, babă, răspunse moș Gavrilaș, că-s cu sănința? S-au dat toată ziua pe deal, cu ceilalți g h i a v o l i din sat. Au rămas la urmă și i-a prins noaptea...! Acu ce faceți? Așa-i c-aveți să dormiți la moară?

Eu nu puteam răspunde; îmi erau fălcile încleștate.

— Așa-i c-aveți să vă învăliți cu saci plini de făină? urmă rîzînd morarul, și barba căruntă îi tremura. În loc să stați colo acasă, într-o zi ca asta mare, a Nașterii Domnului... hm! În loc să mîncați acasă numai mîncări cu zahar, — aveți să ospătați la noi friptură de porc dintr-un hîrb de ceaun!.. Vi-i foame?

— Mi-i foame! izbutii eu să vorbesc.

— Așa? Atunci grăbește, babă hăi, și mestecă mămăliguța.

— Da' de spăriet nu v-ați spăriet?

— Nu! răspunsei eu.

— Am văzut un iepure! scînci frate-meu.

— Săracii puișori! mormăi baba, plecată asupra hîrbului în care sfîrîia friptura.

Pe cînd ne dezghețam lîngă soba caldă, pe cînd mîncam mămăliguță, cu brînză și cu friptura aceea minunată de slănină și mușchi afumat care, în Moldova-de-Sus, se chiamă t o c h i t u r ă, — bătrînii se sfătuiau încet și vorbeau despre grija și despre zvonul de la curte, cînd s-a vedea că băieții nu mai vin acasă...

— Lasă, babă, că-i întorc eu la cuibul lor!

— D-apoi or putea ei merge, amorțiți și trudiți cum sînt?

— Mergem cu sania! răspunse morarul rîzînd și scuturîndu-și pletele.

După ce isprăvirăm de mîncat, bătrînii se întoarseră spre icoane și se închinară Priviră apoi spre noi: ședeam și eu și frate-meu neclintiți, fără să mulțămim lui Dumnezeu. Morarul clătină din cap și făcu: Hm! — și mă gîndesc acum că trebuie să fi fost. foarte amărît, cugetînd cît sîntem de păgîni...

— Hei, babă, grăi el; noi am avut nouă și pe toți i-am crescut și i-am gospodărit; da' ei știau să facă cruce și nu uitau să mulțămească lui Dumnezeu de pîne și de sare!

- Ei lasă, moșnege, lasă! zise repede, blînd și împăciuitor baba; îs niște copii cruzi. Ce știu ei!...

Moșneagul clătină iar. cu nemulțămire, din cap; apoi, împreună cu baba, începu să ne învelească în lăvicere de lînă. Așa, ca pe niște săculețe, ne luară în brațe și ne purtară pînă în bătătură. Ne așezară în săniuță.

— Să vă țineți biue! zise moș Berbec.

Își trase cojocul pe mînici, își îndesă bine căciula în cap și strigă babei:

— Pune zăvorul, măi f u m e i e ! Eu mă întorc îndată! Am să-ți aduc ș-o leacă de dulceață de la crîșmă!

Stam neclintit în săniuță. Moșneagul apucă de frînghiuță și porni. Noaptea era senină, și cerul plin de stele scînteia. Din sat veneau rare lătrături de cîni. Se auzea în răstimpuri sunetul unei d o b e , pe care un flăcău aș o încerca ș-o pregătea pentru sara anului nou. Era ger cumplit și pașii moșneagului scîrțîiau pe cale.

Știu nedeslușit că a fost o larmă ș-o bucurie mare la curte cînd morarul a intrat în lumina ferestrelor cu povara lui, — icoana sosirii însă nu mi-a rămas întipărită în minte. Dar drumul, pe malul singuratic al pîrăului, prin lumina albăstrie a cîmpiilor, pe la podul cel negru și pe la poarta țarinei, unde sta neclintit un copac bătrîn încărcat de promoroacă, — a rămas în mine ca o dîră de lumină. Moș Berbec, tăcut, cu căciula-i naltă, cu cojocu-i larg, cu cizmele-i grele și cu barba lui mare și căruntă, trăgea săniuța, și eu îl asemuiam cu batrînul fantastic și argintiu pe care-l văzusem zugrăvit în cele dintăi cărți de povești pe care cu greu, silabisind, le cetisem.

(Din volumul „Ți-aduci aminte...“ 1923)

DIMINEȚI DE IULIE

Sara, între moș Costache vizitiul și-ntre copii, s-a făcut un legămînt mare: a doua zi, cu noaptea-n cap, să se coboare toți la iaz la Morișcă, ca să prindă pește și raci cu undițile.

Nunuța, acuma fată de liceu, nu văzuse niciodată un iezer în răsărit de soare și nutrea în fundul sufletului un plan misterios: să se inspire și să facă o poezie; căci și marele poet francez, cînd a vrut să scrie *Lacul*, fără îndoială că s-a dus foarte de dimineață la baltă.

Ionaș, băiatul, visa sodom de pește și de raci, undițile trase cînd cu dreapta, cînd cu stînga, și crapi frumoși și mari sticlind și zbătîndu-se în vîrtul cîrligelor.

Duduia Adela, poreclită Nezu din pricina ochișorilor ei japonezi, nu zicea nimic; dar în lumina ciudată din genele ei pe jumătate închise, era o lume întreagă de vis, lumea necunoscută și multiplă a curiozității.

Iar Viorica, fetița mezină, delicată și cu voce moale, cu ochii languroși albaștri sub sprîncenele negre, — avea o mare bănuială și ruga din toată inima pe moș Costache să nu care cumva s-o lase acasă și să n-o ia și pe dînsa la iaz la Morișcă.

— Moș Costache... să știi mata că merg și eu! Să mă scoli și pe mine!

— Bine, duduiță, te scol... dar m a m a i a te lasă?

— Mă lasă. A zis că dacă mă pot scula, mă lasă să mă duc și eu... Te rog, moș Costache, să mă iei și pe mine!

— Bine, duduie Viorică, te luăm și pe mata.

— Da! Chiar pe mine să mă scoli mai întâi și mai întâi! se ruga cu însuflețire și cu capul plecat pe un umăr fetița.

Moș Costache începu a rîde cu bunătate și cu duioșie; apoi pofti pe cuconaș și pe dudui să se ducă la culcare, dacă vor să se scoale în zori de ziuă. Și după ce Ionaș mai inspectă și mai pipăi odată nenumăratele undiți pe care și le lucrase el de cu ziuă, — plecară cu toții în casa cea mare, pe cînd vizitiul se lăsa c-un gemăt pe maldărul de fîn din preajma grajdului, și se întinse cu fața spre stele, în pacea

ogrăzii boiereşti. Noaptea de iulie era călduţă şi-o adiere abia simţită trecea din cînd în cînd prin mestecenii din preajmă. Frunzele lor mişcătoare deodată luciră.

— A răsărit luna..., mormăi bătrînul. Şi se-ntoarse pe-o coastă. În privirea lui trudită, o clipă se zugrăviră curtea naltă şi acaretnrile întinse, negre ca de cărbune, apoi pieriră, şi pleoapele-i căzură ca de plumb.

Şi cum nopţile de vară trec iute, ca-ntr-o bătaie de aripă, îndată începură a cînta de straja a treia cucoşii, — întăi în poiata boierească, cu larmă şi bătăi de aripi, apoi în vecini, apoi în depărtări tot mai mari, muzical şi stins. Şi moş Costache se ridică încet din cuibarul lui de fîn, se purtă prin lumina de sfîrşit de noapte a lunii pînă la fîntînă şi şi răcori ochii cu apă rece; apoi, cum era înţelegerea, întinse pe fereastra deschisă de la odaia copiilor o vargă subţirică de undiţă şi împunse pe m a d a m a Ileana.

— Ce este? întrebă nu mult după aceea, cu glas somnoros, Nuuuţa, care decusară voia să facă o poezie. Lasă-mă-n pace! Lasă-mă să dorm!

Bătrînul începu a rîde cu bunătate afară, lîngă cerdac.

Dar glasul subţire şi vioi al Nezului îndată se auzi, — şi-un obraz cercetător apăru în întunericul ferestrei.

— Vai! ce m-am spăriat! Mata eşti, moş Costache?

— Eu, duduie. Ş-am venit, precum ne-a fost t o c m a l a, ca să mergem la baltă.

— Eu sînt gata îndată. S-a sculat şi Ionaş. Numai Nunuţa-i somnoroasă. Spune-i, moş Costache, să se scoale.

— Ce oameni! ce oameni! bombăni fetiţa cea mare, sculîndu-se în capul oaselor. Ei, iaca merg, merg, nu mai faceţi atîta gură!

În cerdac, lîngă barba bătrînului, deodată răsări, tăcută şi fericită, şi mezina, în cămăşuţa ei de noapte.

— Merg şi eu, merg şi eu! cînta ea cu glasu-i dulce.

— Asta-i fata moşneagului cea cuminte... îi răspunse moş Costache, făcînd aluzie la o veche cunoştinţă a Vioricăi, din cei dintăi basm al nopţilor copilăriei.

Madama Ileana, în umbra odăii, începu a căuta straie, ghete, apă şi cafea cu lapte, — apoi, într-un tîrziu, copiii ieşiră tropăind şi împresurară în mijlocul ogrăzii pe vizitiu.

— Abia s trei ceasuri... îi zise Nunuţa privind de aproape la ceasornicu-i micuţ de la încheietura mîinii stîngi, — mie-mi era somn, ş-aş mai fi dormit...

— Ei, da, ii răspunse bătrînul; dar vezi că peştii şi racii s-au sculat şi ne-aşteaptă!

— Se-nţelege! se nţelege! zise Ionaş. Prin urmare, hai să mergem mai degrabă!

Şi apucînd din mîna bătrînului mănunchiul lui de undiţi, o porni înainte, pe poartă.

Cînd ieşiră în drum, luna mare şi plină li se arătă deodată deasupra ulmilor. La lumina ei fantastică licăreau, fărîmîndu-se în mii de fire şi bulzi de argint, izvoarele de sub dumbravă.

— Apa asta, zise moș Costache, merge pînă hăt-devale; ș-acolo, la mori, se iezește. Acolo mergem noi...

— Să prindem pește!... îl complectă băiatul, cu gravitate.

Și tropăind mărunt, mergeau în jurul bătrînului.

Într-o vreme, la asfințit, luna fu scrijelată de vîrfurile ulmilor, apoi intră în pădurice, și-n curînd se stinse. Ș-atunci rămase în văzduh ș-asupra satului ca o ceață fumurie, pe cînd la răsărit năștea o foarte slabă lucire trandafirie.

Interesați și uimiți de tainica naștere a zilei, copiii se simțeau acum vioi și înfiorați ca de o nespusă bucurie Bătrînul mergea cu fruntea plecată, cu pletele cărunte revărsate pe umeri, cu ochii lui mici plini de gînduri. Din cînd în cînd, răspundea zîmbind la cîte-o întrebare a copiilor. Apoi numai pașii li se auzeau pe cărarea uscată de secetă.

Ziua se întinse deplin pe lume. În căldarea văii, iazul luci deodată ca oțelul, și copiii slobozîră strigăte de mirare. Morile cele negre porniseră la opusturi și vuiau moale. Printre răchiți tunse intrară pe zăgaz și moș Costache se opri puțin ca să cerceteze un ochi mare de apă neagră, împresurat de o perie deasă de trestii.

— În locul acesta e foarte bine... declară el, cu liniște. Aici am prins eu mult pește în viața mea!

— Aici? în locul acesta? întrebă cu interes băiatul. Arată-mi cum să pun rîma și cum să zvîrl undița! adăogi el cu mare grabă.

Moș Costache îi arătă cum să puie rîma și cum să zvîrle undița, și el își vîra năsușorul între degetele bătrînului.

— Eu vreau să prind raci, zise cu oarecare sfială Nezu.

— Bine, duduiță, mata îi prinde raci. Și bătrînul îi pregăti o undicioară cu carne și meredeul.

Viorica îl privea cu interes cum desfășură sforile, cum pune nada. Crezu că și ea trebuie să arate ce preferă:

— Eu nu vreau să prind raci, vorbi ea cu vocea-i dulce.

— Bine, dnduie Viorica, mata să nu prinzi raci!

Deodată domnișoara Nunuța strigă ascuțit:

— Uite o cloșcă cu rățuște!

— Au ieșit și ele dis-de-dimineață la prins pește... zise bătrînul, pe cînd rața sălbatică și puii ei treceau lîn pe apă, în marginea stufului. Brusc, apa își schimbă fața, străpunsă de o săgeată albă; și Nunuța, fără să vrea, întoarse capul spre răsărit. Acolo, pe deal, în zarea depărtată, țîșniseră, ca două coarne fantastice, mănunchiuri argintii de raze fine, și chiar pe zare lame subțiri de nouri ardeau, pătrunse ca de un foc subteran. Curînd, toate se înecară într-o lumină mare, și la linia orizontului apăru marginea soarelui, fulgerînd lumea.

Nunuța rămase mută, cu sufletul încătușat de-un farmec, — pe cînd bătrînul vizitiu, c-o mișcare lină, trăgea undița și scotea în cea dintăi puzderie de soare o ochiană cu aripioarele roșe. Copiii bătură din palme, entuziasmați.

Moș Costache scoase chiticul din undiță și-l scuipă ușor:

— Ptiu! noroc să deie Dumnezeu!

— La mine încă n-a venit! vorbi cu părere de rău Ionaș.

— Vine, vine, nu te teme, numai să știi să-l scoți... îi răspunse cu bunătate bătrînul. Uitați-vă cu toții la plută. Cînd vine peștele și-o ține ște, pluta tremură și înroșește apa. Cînd a prins peștele rîma, pluta se cufundă. Atunci smunceșți ușor de vargă și tragi peștele afară... Uite, — așa!

Și bătrînul trase în lucirea răsăritului din baltă a doua ochiană cu pana roșă.

— La mine nu vine! se tîngui iar băiatul.

— Ba a venit, îi șopti bătrînul. Uite: ți-a cufundat pluta! Trage!

Cu inima bătînd, Ionaș încordă varga, simți în degete o vibrare ușcară și cînd zvîrcni peștele la fața apei, apoi în lumină, zbătîndu-se și sticlind, el înțelese că în clipa aceea se petrecuse pentru dînsul cel mai mare și mai fericit eveniment al vieții lui.

Puse altă rîmă, zvîrli undița și rămase cu ochii la plută, într-o mare încordare.

Cu pași ușuri, moș Costache trecu la duduia Adela, îi apucă ușor vărguț, trase racul de la fund și-l prinse în cupa meredeului. Ea nu zise nimic. Privea racul, cu ochi sclipitori. Apoi, cu mișcări de mîță și cu mare luare-aminte, după o clipă, începu și ea a trage undița și a pregăti meredeul. Cînd văzu cel dintăi rac prins de dînsa, mișcîndu-și greoi cleștele, tresări, dar nu dădu nici un țipăt. Cu buzele strînse îl privi lung, apoi îl apucă delicat, cu două degete, și-l azvîrli în coșul de alături.

Moșneagul o privea cu coada ochiului; și dădu încet din cap, mai mult către sine, în semn de mare admirație.

Balta se umplușe de lumină. Din cînd în cînd, prin fundul ghiolului, treceau lișițe și găinuși. Pe fire de papură se așezau cumpănindu-se niște păsărele mici, cenușii, cu ochișori de mărgele negre. Pe deasupra, prin soare, mai treceau pescăruși argintii, cu aripi ascuțite, bîtlani cu strigăte aspre și urîte; se roteau vulturi cu pene frumos încondeiate. Și-n apa iazului, la mal, gîngănii felurite, unele negre, altele castanii cu tighel roș, altele în felurite și ciudate forme, se prigoneau într-o rază, într-un cerc de foc, și dispăreau. Cete de peștișori mărunți țîșneau ca o ploaie la fața apei și se risipeau, fugind de gura lacomă și enormă a știucii. La umbra malului, în adîncime, cu mișcări domoale, se arătă un timp un crap mare, ruginiu...

Toate acestea le urmărea cu ochi plini de uimire Nunuța. Cîntau în sufletul ei, ca o poezie nouă, fără cuvinte. Pătrunsă de aceeași mișcare sufletească, surioara cea mezină se așezase lîngă dînsa, subt o răchită pletoasă, privea și întreba din cînd în cînd cîte ceva despre tainele și necunoscutele lucruri din lumea aceasta nouă...

În dimineața limpede, între copii, bătrînul sta acuma liniștit și tăcut. Gîndul cel fără de hodină îi întorcea privirile mai mult înlăuntru decît înafară. poate ochii lui cei trudiți urmăreau pînă departe, îndărăt, viața-i pustie de om năcăiit și anii cei de demult. foarte de demult, cînd era mai multă lumină pe pămînt. Domnișoara Nunuța îl privi într-o vreme, îl văzu cufundat în gînduri și-și aduse aminte că de cîte

ori îi ceruse ea să-i povestească viața lui din trecut, el începuse a rîde cu tristeță și tăcuse... Dar totdeauna, după așa întrebare, cădea pe gînduri și ședea ca și acuma, cu ochii ațintiți, și pîcîia ca și acuma, din lulеaua de lut roș.

În liniștea dimineții se auzea ca-n vis vuietul înăbușit și slab al morilor. Bătrînul trase adînc din lulea, oftînd greu, apoi pufăi, și fumul de tutun i se împrăștie ca o cunună în jurul feței lui brăzdate și melancolice.

. . . . . .

. . . . . .

Nunuța scrie unei prietine de pension.

„Dragă Lucreție, află că noi petrecem foarte bine. Ieri am fost a doua oară la iaz la M o r i ș c ă, cu moș Costache. A fost foarte frumos! Și să vezi ce mi s-a întîmplat".

„Domnișoara" Nunuța se oprește și rămîne gînditoare, zîmbind, cu coatele pe măsuță, cu ochii duși în lumina de afară și-n cerul cel albastru de deasupra dumbrăvii Ulmilor. Pe fereastra deschisă intră cîntecul sonor al prisăcii.

Mai întăi de toate, — se gîndește copila, — Lucreția nu știe cine-i moș Costache. Trebuie să-i scriu așa, că moș Costache e un moșneag frumos, care ne spune nouă povești de cînd eram mititei. La dreptul vorbind, nu i cu obrazul rumăn, cu straiele calcate ca în pozele din cărți. E un biet moșneag de la noi, cu mîinile mari, negre și crăpate, aș putea chiar spune că-i urît, dar s p u n e frumos Nici nu ți faci tu idee, Lucreție, cum povestește despre împărați și împărătese și despre întîmplări din vremea veche! E un om năcăjit și-i vizitiu la noi. T a n t i Cecilia îl privește cu dispreț și-i zice: „mojic cu luleaua-n gură" ; dar nouă ne place să stăm cu dînsul și ne ducem chiar și la grajd, — bineînțeles pe furiș.

Ieri, joi, ne coborîm iar la baltă și ne așezăm sub sălcii. Am luat cu noi și pe Fidel,—cățelul nostru. S-a așezat și el foarte cuminte lîngă mine. Se uita cum scot raci cu undița din fundul apei și-i prind în meredeu. Dar se uita așa, într-o parte, numai c-un ochi parcă, și mîrîia încetișor, cu mare uimire.

Moș Costache zice:

— Se uită și el la raci, cum mă uitam și eu la masa împăraților, de care v-am spus asară.

— La nunta lui Verde-împărat? întrebă Ionaș, ridicînd capul.

— Da, la nunta lui Verde-împărat. Așa nu văzusem eu tacîmuri de aur și cupe de cleștar, cum n-a văzut Fidel raci de cînd l-a fătat Dolca. Numai duduia Nezu nu mă crede. (Nezu-i Adela, soră-mea cea cu ochii japonezi, despre care ți am vorbit!)

— Sigur că nu cred! răspunse Adela, privindu-l pieziș cu ochișorii ei pe jumătate închiși.

— Și nici duduița cea mai mititică, Viorica, nu mă crede!

— Ba eu cred, moș Costache!

— Ce crezi? o întrebă Ionaș.

— Moș Costache a fost vizitiu la toți împărații, zice zîmbind Viorica, și ridică spre bătrîn ochii ei albaștri. Mai întăi, așa spune el. Al doilea, mi-a spus și Nunuța.

— Apoi se-nțelege... confirmă vesel moș Costache, îndopîndu-și luleaua cu tutun. Dacă n'ar fi fost, nu s-ar povesti.

— Foarte adevărat, foarte adevărat! adaog și eu zîmbind.

Și cu toții ne simțim fericiți de această taină a noastră, cu totul necunoscută tantii Cecilia.

Moș Costache își fumează luleaua. Apoi, într-un timp, zice către Viorica:

— Duduiță Viorică, pentru că mata ții la mine, eu am dat de veste unui cufundar să iasă pe baltă drept în fața matale. Da'să nu te spării!

După acest cuvînt, cu toții ridicăm capetele. La douăzeci de pași de noi, într-un punct, balta clocotește ușor, și deodată răsare deasupra luciului un cap straniu c-un moț subțire, — și-o pasere necunoscută iese apoi întreagă, împungînd aerul în toate părțile, c-un cioc ascuțit.

Viorica dă drumul unui țipăt. Eu am tresărit. Dar izbutesc a mă stăpîni.

— Apoi dacă te spării, să-i poruncesc să se ducă! vorbește rîzînd moș Costache.

Și paserea ascultă. Undele o înghit pe loc.

— Nu m-am spăriat defel... zice cu părere de rău Viorica.

— Bine. Să știi mata, duduiță, că paserea asta-i fecior de împărat. După cum e obiceiul, s-a dus în lume după vitejii și după fete. Ș-a dat, ca totdeauna, peste zmăoaica cea ticăloasă, care l-a prigonit. Și cum fugea el cu fata de-mpărat, a zvîrlit în urmă o perie.

— Ș-o cute...

— Da, duduie Viorică, ș-o cute, care s-a făcut o apă mare-mare... Și fata de împărat a rostit un cuvînt de farmec și pe loc s-au prefăcut în două paseri de baltă.

Și s-au cufundat pînă la mîl, în locul unde stau racii. Și cînd a ajuns zmăoaica la baltă, nu i-a mai găsit. Și s-a întors foarte supărată la peștera ei. Și, după ce s-a dus dușmanca, — iaca au ieșit paserile pe baltă...

— Au ieșit! strigă subțirel și cu uimire Viorica.

Într-adevăr, Făt-Frumos și cu fata de-mpărat ieșiseră pe baltă nu departe de noi și înotau grațios printre flori albe de nufăr. Iar soarele scînteia în penele lor întunecate.

— Ce frumoase-s! zise Nezu ridicîndu-se-n picioare. — Uite racu! țipă ea apoi repezindu-se spre undiță. Paserile se cufundară ca prin farmec: parc-ar fi intrat în două flori de nufăr. Nezu alunecă pe malul pieziș și căzu în apă. Îngrozită, începu a răcni c-o gură mare și c-o voce ascuțită: ca și cum o tăia cineva. Intrase în baltă pînă la genunchi, cu tot cu ghete. Acuma i se muia și rochița cea nouă.

Dar deodată văd pe moș Costache lîngă dînsa, și pe Ionaș al nostru cel tăcut alături. Au luat-o unul de-o aripă și altul de alta și au aburcat-o pe mal. Acolo Nezu se roti, privindu-se cît era de frumoasă, cu apa șiroind în juru-i, și-și duse pumnii în ochi, suspinînd cu durere.

— E-ei! vorbi moș Costache, scărpinîndu-se în cap. Acu am pus-o de mămăligă!

Îndată deschiserăm noi cu toții un sfat grabnic și serios, în care hotărîrăm că „nu-i nimica". Moș Costache ne încredință că și el a căzut în baltă de nenumă-

rate ori. Domnu Ionaș observă numai că Nezu trebuie să se descalțe, ca să-și usuce colțunii și ghetele la soare. Fără îndoială! Și moș Costache lămuri că și el, după ce cădea în baltă, obișnuia să-și usuce la soare colțunii și c i u b o ț e l e l e . Și stropindu-le cu lacrimi, Adela își scoase ghetele, și le aruncă nervoasă una îndărăt și alta înainte. Cea dindărăt rămase cuminte la spatele ei. Dar cea dinainte se duse rostogolindu-se și intră în baltă: apa năvăli în ea; și se cufundă către mîl și către raci, într-o clipă, ca și cum pentru această menire o croise Scarlat cel șchiop, ciubotarul.

Alt țipăt de durere:

— Valeu! valeu! am rămas desculță; acuma ce-are să zică mama!...

— Ce poate să zică? o linișteam eu Nu mai poate să zică nimica. Are să-ți cumpere alte ghete.

— Valeu! n-are să mă mai lase la iaz, la prins raci!

— Tot ce se poate! o mîngîie și Ionaș c-o voce îngroșată.

Aici era toată nenorocirea, și lacrimile Nezului curgeau fără oprire.

— Ei, lasă acuma și mata, grăi moș Costache. Ce-are să fie? n-are să fie nimica. Întâi și-ntâi, boierii au să-mi mulțămească mie foarte frumos, cu vorbe potrivite. Și eu am să pun nasu-n pămînt ș-am să tac. Pe urmă, boierii uită. Și iar venim la iaz, cu ciubotele nouă, prindem raci și ne uităm la cufundari...

Aceste vorbe mai îndulciră marea nenorocire a Adelei. Cu dosul mînii stîngi își șterse ochii și nasul, apoi aruncă iar undița în baltă.

Dar soarele era sus, racii se leneviseră și intraseră în cotloanele lor. Unul fără îndoială inspecta și gheata Nezului și prubuluia dintr-însa un culcuș durabil. Iarăși ținurăm sfat și găsirăm că Nezu trebuie să se supuie soartei și să facă drumul pînă acasă desculță, „desculță, ca o fată de țigan", cum spunea Ionaș, ca s-o mîngîie.

Deci pornirăm spre casă, ceva mai puțin veseli decît la venire. Nezu mergea ca pe ace, supraveghindu-și foarte de-aproape picioarnșele. Ochii ei dobîndiseră o pătrundere deosebită, căci descoperi în patru rînduri spini primejdioși în pulberea drumului și broaște foarte urîte la marginea cărării. C-o schimonositură mare a feței sărea în lături, se apăra cu mînile; apoi, în vîrful degetelor, trecea în cealaltă parte de drum

Aceasta văzînd, moș Costache o luă în brațe. Noi desigur n-am băgat de samă că el mai ducea și toate instrumentele de pescuit și trăistuțele noastre cu racii numărați. Găsirăm, ca și Nezu, că asta era soluția cea mai bună, în trista împrejurare de față. Așa am intrat în triumf la curte; și Fidel, care înțelesese că s-a petrecut ceva extraordinar, începu a lătra și a sări împrejurul nostru.

Tata vorbea cu vechilul, în ogradă. Cînd ne văzu, încruntă puțintel sprînceana.

— Ce este? întrebă el cu grijă. Ce ai, Adeluțo? Ești bolnavă?

— Mi-a căzut gheata în baltă! scînci ea cu mare durere, ducîndu-și pumnii la ochi.

Tata puse mîna la gură; încercă să găsească o vorbă cumplită; dar eu îl înţelesesem dintr-o privire: aşa-i el totdeauna, bun şi vesel, şi tovarăş cu noi. Izbucni într-un rîs cu cascade. Şi Adela îşi luă mînile din ochi şi începu să rîdă şi ea foarte bucuroasă, caşicum la iaz avusese loc cea mai fireasc㠹i fericită întîmplare.

Dar în cerdac ieşise mama şi ne aştepta îngrijată.

— Ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat? întrebă ea cu grabă. Ei, vezi, Adeluţo? vezi că erai să te îneci? Alecule, Alecule! de ce rîzi? Uite-i că rîd toţi! Bine, frate dragă, ăsta-i prilej de veselie? Acu pe cine trimetem noi după ghete? Costache, ai văzut ce-ai făcut?

— Sărut mîna, duducă, — zise încet vizitiul. Nu-i nimica; bine că-s frumoşi şi sănătoşi!...

Bătrînul era liniştit; cunoştea el pe mama. O ştia bună şi cu multă stăpînire. Deci se pregătea, tusind încet, să spuie „cum o fost". Dar dintrodată se opri şi mormăi înăbuşit: „Îhî"! Cu camizolul alb fîlfîind, cu părul în trei etaje de papillote, tanti Cecilia năvăli în cerdac. Într-o clipă înţelese despre ce-i vorba, căci e foarte ageră. Înălţă ochii şi braţele la cer şi strigă plină de disperare:

„Mon dieu! mon dieu! Ce nenorocire! Copil neascultător!... În ce stare te văd! Desculţă! Desculţă! Dumnezeule! Cum ai putut veni acasă în asemenea stare!... Vină-ncoace! vină-ncoace!... Şi apucînd pe Nezu de-o mînă, o răsucea în toate felurile. Cum a fost? Ce a fost, frate dragă? Ţi-au căzut ghetele în apă? Ai căzut şi tu în apă? Nu te-ai înecat?

— Nu, dragă soră, îi răspunse tata cu linişte, zîmbind către mine. Nu s-a înecat!

— Precum se vede... îndrăzni încet moş Costache; şi Ionaş mă împunse uşor cu cotul.

— Tu să taci!... strigă tanti Cecilia, înturnîndu-şi spre vizitiu etajurile de papillote. Tu eşti cel vinovat! Iei copiii şi-i duci la iaz! N-am spus eu? Ce-i asta? Scoli copiii cu noaptea-n cap şi-i duci ca pe nişte pui de ţigan să steie cu fundiţile pe malul băltii! Să-ţi fie ruşine, că eşti om bătrîn şi nebun! Uite în ce stare mi-a adus copila, Dumnezeule, în ce stare mi-a adus-o!...

Nu fără să mă privească pe furiş, moş Costache îşi puse nasu-n pămînt şi nu răspunse nimica. Iar tanti Cecilia mărturisea lui Dumnezeu şi pămîntului o disperare fără nume, încît slugile şi oamenii curţii se adunaseră buluc în jur, ca la iarmaroc; iar Adela, înţelegînd tîrziu că s-a petrecut ceva nemaiauzit, începu să scîncească iarăşi, încet şi cu teamă, uitîndu-se spăriată cînd la tanti Sesil, cînd la noi, cînd la picioarele ei pline de pulbere...

În liniştea livezii, în teiul din faţa ferestrei, un grangur fluieră batjocoritor. Nunuţa ridică fruntea, clipi, şi văzu înaintea-i foaia de hîrtie albă şi cele cîteva rînduri cu care începuse o lungă scrisoare către prietina ei cea mai bună. Stătu pe gînduri. Toată întîmplarea tremura în sufletul ei, căutînd o formă lămurită. Era

plină de lumină și de gesturi. Cum puse însă mîna pe condei, îi apăru vagă, se tulbură, se stinse.

„Și să vezi ce ni s-a întîmplat! urmă ea zîmbind, și penița scîrțîia pe hîrtie. Ceva foarte nostim, cu Nezu și tanti Cecilia, sora tatei... Am să-ți spun cînd ne-om întîlni. Acuma, ne mai avînd ce ți scrie, te îmbrățișez".

(Din volumul „Neagra Șarului" 1912)

POVESTITORII

Glas de cățel sună afară, în cerdac, de două ori: bau-bau!

Nunuța se suci repede spre cei trei frățiori ai ei și înălță un deget la gură:

— Pst! i-auzi! bate Fidel!

Obrazul ei jumătate palid spre lampă, jumătate albăstrit de umbră, încerca să dovedească mare îngrijorare; ochișorii însă îi sticleau șireți.

— Ia! oare ce să fie?

Ionaș, bunduc de șase ani, își încruntă puțin ușoarele semne care-i țineau loc de sprîncene. Stătu atent o clipă. Fără să privească spre soră-sa mai mare, zise c-o voce destul de liniștită:

— Nu-i nimeni.

Atunci Nunuța începu a rîde. Rîsul ei se răsfrînse îndată și pe fețele celorlalte două fetițe mai mici. Cea mijlocie, Adela, poreclită, din pricina ochilor, Japonezu, sau Nezu, își strînse pleoapele codate și luminile-i lucirăca la mîță: două linioare numai. Mezina, mai sprîncenată, cu ochi mai mari și mai albaștri, rămase numai c-o încercare de rîs; privirile-i se înrourară.

Ionaș strigă rîzînd și arătînd-o cu degetul:

— Uite, Nunuță, Viorica vrea să plîngă.

— Nu plîng! nu plîng! tresări repede și subțirel fetița. Tremurîndu-și buzele, își înghiți plînsul. Apoi întrebă, desmierdat:

— Unde-i dădaca?

— S-a dus la bucătărie: i-a venit un prietin,... răspunse Nunuța.

— Da' mama cînd are să vie?

— Mama s-a dus, cu t a n t i și cu tata, în tîrg, cu trăsura. Noi trebuie să ne culcăm. Copiii nu stau tîrziu.

— Da' poveste cine spune în ia-sară?

Ionaș interveni cu importanță:

— Să spuie Nunuța. Moș Costache nu vine; are treabă.

Nunuța întoarse ochii gînditoare spre pata neagră a ferestrei. Vîntul iernii șoșotea și se zbătea la geamuri: parcă cerea intrare.

— Cine-i? întrebă ușor și taiuic Nunuța.

Fetițele celelalte se mișcară pe divanul larg și se lipiră de sora lor. O clipă ridicară ochii spre geam. Apoi cu capetele aplecate pe umeri, începură să cerșească:

— Nunuță, spune mata o poveste... Tare te rugăm!

Sora mai mare făcu puțin botișor, și dădu din cap de jos în sus repede, privind undeva departe. Ceilalți, cu ochii ațintiți asupră-i, așteptau.

— Trebuie să învăț Movila lui Burcel, zise Nunuța. Mîni, m-ascultă tanti.

— Ai învățat-o odată și te-a ascultat! strigă Ionaș încruntat și mustrător. Singură ai spus că te-a ascultat. Am auzit și eu cînd ai spus-o. Vezi că ești mincinoasă?

Nunuța avu un zîmbet fin și clipi repede din ochi.

— Vezi cum ești? mormăi băiatul. Ba eu vreau să ne spui o poveste!

— Dac-aș fi eu-moș Costache, aș putea spune, răspunse fetița cea mare. Degeaba te superi mata, domnule Ion!

— Ce! eu nu vreau să-mi spui „domnu' Ion' De ce-mi spui „domnu' Ion"? strigă băiatul privind încurcat spre ungherul sobei.

— Așa-ți zice și moș Costache, băiețică! De ce te superi mata? Vezi că tu ești cel mai supărăcios? Uite, fetele de ce nu se supără?

Fetițele se alăturară mai mult de ea.

Nunuță, șopti glăsușorul de flaut al Vioricăi; spune-ne o poveste c-un împărat și-o împărătească... Vrei?

Și ochii mari și umezi ai mezinei priveau pe sora mai mare cu dragoste și admirație. Nezu, cu ochii micșorați, pîndea pieziș supărarea lui „domnu' Ion".

Nunuța își înălță sprîncenele:

— Vai, Nezu, de ce te uiți așa? ai să rămîi încrucișată! Nu știi ce zice tanti Sesil?

Nezu își înălță privirea în tavan.

— Na! strigă băiatul, lepădînd ca pe-o minge supărarea; uite, Nunuță, cum se uită: ca rața la uliu!

Nezu începu să-și răsucească în toate felurile un moț de păr bălan din frunte și nu răspunse. Viorica ciripi iar, stăruitor:

— Știi, Nunuță, ce poveste frumoasă ne-a spus asară moș Costache!

— N-a spus-o asară.

— Dar cînd?

— Alaltăsară.

— Bine, bine... dar cum spunea? cum era? c-un baci pe care-l chema Ion, şi cu Florin Făt-Frumos...

Nunuţa avea privirea ei de gînduri iarăşi asupra ferestrei, unde cerea intrare vîntul cel străin.

— Da, şopti ea domol... Foarte frumoasă poveste... Eu am cetit cărţi multe: toate poveştile; dar moş Costache spune mai frumos...

Şi ochii cu pupilele mărite se întoarseră deodată spre fraţii ei: ochi învăpăiaţi de inteligenţă şi inspiraţie.

— V-aduceţi aminte cum spunea alaltăieri? parcă-şi aducea aminte. Era odată... pe-atuncea era altă lume... era odată un pui de împărat ş-un cioban bătrîn... Şi pe pui îl chema Florin Făt-Frumos, iar pe cioban Ion, ca pe toţi ciobanii...

— Eu nu-s cioban, şi tot Ion mă cheamă... observă băiatul.

— Ei, nu se ştie; poate-i fi cioban cînd te-i face mare. Şi trăiau bine, şi petreceau: şi bătrînul făcea lui Florin bice de cînepă şi arcuri de alun, şi-l învăţa din cartea cerului ş-a cîmpului ..

— Din cartea cerului ş-a cîmpului... murmură Viorica şi oftă, înfiorată de plăcere. Ceilalţi doi se foiră puţin, aşezîndu-se altfel, ca s-asculte mai bine.

... Şi l-a învăţat şi la război... Şi i-a arătat noaptea pe cer: iaca asta-i găinuşa; iaca, asta-i steaua oilor... Şi cînd a venit vremea să se ducă în lume, s-a sculat şi s-a înfăţişat la împărat şi la împărătească. Sărut mîna, tătucă; sărut mîna, mămucă! mi-a venit vremea cercărilor: de-acu mă duc în lume...

— Şi s-a dus în lume... şopti Viorica.

— S-a dus pînă la marginea pămîntului, la o zmăoaică urîtă... întrerupse, c-o mutră de respingere, Nezu.

— Da, urmă Nunuţa; dar pînă ce a ajuns acolo, a avut a pătimi multe. Pentru că, dragă duduiţă, ce ţi-i scris în frunte ţi-i pus. Şi s-a dus el în toate părţile şi s-a purtat bine după sfaturile lui Ion Ciobanu ş-a calului năzdrăvan, şi s-a întors după aceea la palatul de marmură neagră, unde se afla fata care-i era lui dragă. Ş-un lucru tot l-a uitat în graba lui, şi n-a făcut cum spusese ciobanul. Cînd să calce pragul palatului, nici n a stupit înapoi, nici nu şi-a făcut cruce cu limba Şi l-a ajuns balaurul din urmă şi i-a luat capul. Şi l-a îngropat în dumbrăvioară, lîngă fîntînă, pe unde trecea Ion Ciobanu cu mioarele... şi cu Fidel Iar peste noapte a vrut Dumnăzău să crească deasupra fîntînii o salcie. Şi trecînd ciobanul şi văzînd-o, a tras custura, a tăiat o crenguţă ş-a făcut o trişcuţă. Şi cînd a prins a cînta, trişca plîngea şi suspina cu glas:

Ciobane Ioane,
Ascultă trişca ce zice:
Balaurul m-a îngropat aice...
Sub umbra rădăşi mele
A plînge măicuţa cu jele...

Deodată Nunuţa se opri rîzînd:

— De ce plîngi, Nezule? întrebă ea cu mirare.

Cu luminițele ochilor micșorate, Adela plîngea lacrimi tăcute. Băiatul întoarse capul și hohoti scurt. Apoi rămase privind cu curiozitate. Viorica, trezită din farmec, se simți și ea cîștigată de ciudata jale a Nezului și roua de lacrimi îi umezi viorelele albastre.

Se stînse și rîsul Nunuței într-un zîmbet stînjenit. Pe urmă îi pieri și zîmbetul. Un răstimp tuspatru copiii rămaseră încurcați. Nezu își ștergea lacrimile. Ceilalți o observau furiș.

— Mata spui ca și moș Costache povestea... vorbi ușurel Viorica. Și Nezu iar plînge... ca și ieri.

— De ce să plîngă? vorbi cu bărbăție domnu' Ion. Ea-i proastă; căci pe urmă Florin a înviat.

— A înviat? tresări cu bucurie Nezu.

— Se-nțelege, răspunse Nunuța, vesel. Făt-Frumos nu moare niciodată. Nu știi?

— Cum să moară Făt-Frumos! strigă indignat băiatul.

— Nu, nu moare, urmă Nunuța. Făt-Frumos trăiește în v a c, și-i apărat de toate. Vai, ce frumos spune moș Costache poveștile! Și știe așa de multe!... El a fost de mult pe tărîmul celălalt ș-a cunoscut pe feciorii de crai, a văzut zmei și balauri... Și într-o zi s-a întîlnit cu Ileana Cosînzeana...

Domnu' Ion observă cu îndoială:

— Asta n-o mai cred eu. Numai așa spune el.

— Ba da, ba da, și pe fața Nunuței se arată zîmbetu-i fin. Moș Costache a fost la toate împărățiile.

— Ei, și ce făcea?

— Ce să facă? spunea ș-atuncea povești. Și-nvăța și el pe feți-frumoși cînd erau mititei. Și prin codrul de aramă a trecut, și prin codrul de argint. Și la fîntîna-lacrimilor l-au întîmpinat Dumnezeu și cu sfîntu-Petrea.

— Mda!... mormăi băiatul. Parcă el îi chiar așa de bătrîn...

— Apoi, băiețică, mata nu știi că el îmbătrînește și iar întinerește?...

Nunuța tăcu și rămase cu ochii asupra ferestrei negre, urmărînd un vis al ei și înțelegînd, parcă, șoapta omenească a vîntului. Ceilalți trei copii, puși pe gînduri, priveau și ei în gol și înaintea ochilor li se înfățișa bătrînul Costache, vizitiul... Avea un glas ciudat; cînd spunea o poveste, cînta parcă; ș-avea o lulea, ș-un chimir vechi, — ș-un obraz brăzdat, ochii mititei, și plete cărunte... Era un om din veacurile poveștilor.

Afară, în cerdac, Fidel bătu iar, de două ori, leneș: bau-bau! Sub fereastră duduiră pași. Pe urmă pașii trecură rari și grei în săliță.

— Vine Costache! strigă cu vioiciune mare și cu bucurie Nunuța.

Copiii săriră din locurile lor în picioare, frămîntîndu-se, apoi se aşezară iar pe divan, cu ochii aţintiţi asupra uşii. Prin deschizătură se arătă obrazul încreţit şi părul cărunt al lui moş Costache. Copiii îl salutară cu strigăte vesele.

— Moş Costache, moş Costache! cînta cea mititică bătînd din palme. Noi te-aşteptăm să ne spui o poveste... Noi te-aşteptăm să ne spui o poveste...

Zîmbind cu ochi blajini de poet, povestitorul intră în vîrful degetelor în odăiţa copiilor.

(Din volumul „Ţi-aduci aminte..." 1923)

FAT FRUMOS MĂZĂREAN

Bunica, în fiecare sară, spune o poveste nepoţilor. E aceeaşi poveste, foarte frumoasă poveste, povestea cu împăratul Măzărean. În fiecare sară, cei trei ţînci, doi băieţi şi o fetiţă, după ce se întorc de la masă, se cuibăresc în paturi şi încep să se roage cu glasuri dulci şi subţirele:

— Bunică, spune povestea.

Bătrîna întreabă cu mirare prefăcută:

— Care poveste?

— Povestea cu împăratul Măzărean.

— Apoi nu v-am spus-o ş-asară?

— Ne-ai spus-o, dar noi am uitat-o, bunicuţă. Spune-ne povestea cu împăratul Măzărean!

— V-am spus-o ş-alaltăsară şi-n toate serile de cînd s-a făcut iarnă.

— Da, bunică, dar tare te rugăm, mai spune-ne-o o dată!

Toţi trei îşi îndreaptă spre ea cicorile umede ale ochilor. Numai în cămăşuici, în aşternuturi, încep a sălta cu mîinile şi cu picioarele, ca nişte ursişori albi şi s-aşează în jurul ei. Lucirea lămpii liniştite pe pletele lălăi deodată se răsfrînge în privirile obosite ale bătrînei.

Cu firişoare de aur în pupila mărită, fixată atent şi serios de nepoţei, bunica începe, parcă şi-ar aduce aminte de ceva de demult.

— Să vă spun. A fost odată, cine ştie cînd, în vremea veche, un boier sărac... Şi boierul acela avea un fecior...

— Bunică — o întrerupe nepoţelul cel mai mare, Niculăieş — mi se pare că ai uitat să spui că pe vremea aceea se potcovea purecele cu nouăzeci şi nouă de oacă de fier la un picior...

— Şi se suia în slava cerului şi i se părea că-i uşor .. adăogă mezinul, Sandu.

— Da. Şi boierul acela avea un fecior... Şi acu, într-o zi, cînd s-a făcut feciorul mare, s-a înfăţişat la babacă-su şi i-a spus aşa: „Tătncă! noi sîntem singuri pe lume. Eu mamă n-am şi lîngă dumneata am stat destul. Trebuie să mă duc în lume după

noroc". Așa i-a spus. Și bătrînul i-a răspuns: „Bine, du-te. Iaca eu îți dau un cal și armele mele și binecuvîntarea mea"... Și i-a dat armele și calul, și l-a binecuvîntat... și s-a dus feciorul.

— L-a binecuvîntat... zice pe gînduri, ca un ecou, fetița.

— Bunică, harmasarul eu știu că era alb... observă Niculăieș...

— Alb?

— Da. Așa spuneai mata, că era alb... Și cînd a plecat feciorul și-a luat cușma din cap și a sărutat mîna bătrînului. Trebuie să spui tot, bunică, așa precum s-a întîmplat.

— Se-nțelege, se-nțelege. I-a sărutat mîna și s-a dus...

— Dar de ce s-a dus? întrebă deodată gros, Sandu. Nu-i era frică să umble singur prin lume?

— Nu-i era frică, îi răspunse cu hotărîre Niculăieș. Măzărean era viteaz. Chiar a și ajuns împărat...

— Se-nțelege. Văd că știți povestea.

Lucia, fetița, interveni hotărît și repede:

— Zău că n-o știu, bunicuță! Spune-ne cum a ajuns Măzărean la sfînta Vineri...

Bunicuța, cu glas moale, supraveghindu-se să nu mai uite nimic, urmează povestea, cu întîlnirile minunate cu vulturul, cu știuca, cu furnica... Ajunge la sfînta Vineri.

— Aici este o cățea cu dinții de fier și măselele de oțel, o întrerupse cu oarecare grijă Niculăieș.

Bunicăi i-i somn. Toată ziua a umblat, robotind prin gospodărie și acum ochii i se umbresc în răstimpuri. Se razimă încet de perna de părete. Pleoapele-i cad ca-ntr-un fulger și se ridică domol, grele.

— Da. Bate el la ușă și sfînta Vineri întreabă: „Cine-i?" „Om pămîntean!" „Dacă ești om bun, intră; dacă nu, du-te; că am o cățea cu dinții de fier și cu măselele de oțel, te face mii și fărîme..." „Om bun, om bun, sfîntă Vineri". De atîtea ori ți-am spus să-mi aduci lemne uscate. Nu vrea să ardă focul. Sînteți niște leneși; numai la mîncare și la somn vă gîndiți!

— Bunică! bunică! strigă copiii scandalizați; nu dormi, bunică, spune povestea!

— Aha, da! Ce? Povestea? Cine? Care poveste?

— Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la sfînta Vineri. L-a primit?

— Se-nțelege că l-a primit și l-a găzduit frumos și l-a întrebat de ce umblă prin lume.

Niculăieș se saltă și sugerează:

— Dar mîna sfintei Vineri, i-a sărutat-o?

— I-a sărutat-o. Și i-a spus așa: „Eu sînt flăcău pribeag și umblu prin lume după noroc. Și norocul meu l-am visat într-o noapte și se făcea că-i o fecioară în împărăția de la Marea-Albastră... N-ai putea să-mi arăți, maică Vineri, drumul la Marea-Albastră?'. . „Da, fecior de Măzărean, drumul la Marea-Albastră-i drum cotit spre răsărit... Du-te înainte pînă la sfînta Duminică"... Și a pornit Măzărean înainte...

— Întâi i-a sărutat mîna, stăruieşte neînduplecat Niculăieş.

— Da..şi a pornit înainte, către sfînta Duminică. Ş-a mers, ş-a mers... Ş-a mers înainte... Ş-a mers... Care găină neagră? Am căutat-o. Nu era cu ou. Nu era.

— Bunică! bunică!! ţipă iar copiii.

— Ce-i, dragii bunicăi? răsare bătrîna, cu ochii bătuţi de vălnri fumurii.

— Bunică, strigă Niculăieş, ieri am ajuns mai departe. Am trecut de sfînta Duminică ş-am ajuns la împărăţie... Acu văd eu că nu mai ajungem la sfîrşit!

Bunica zîmbeşte:

— Mi-i somn. Sînt trudită. Vă spun povestea mîne-sară.

Şi mîngîie creştetul auriu al lui Niculăieş, favoritul ei.

— Da, bunicuţă. Da' împărăţia ceea pe unde a fost Măzărean acu mai este?

— Nu, numai este.

— Nici Măzărean nu mai trăieşte, nici împăratul de la Marea-Albastră. Aşa-i, bunică?

— Nu mai trăiesc. Au murit.

— Dar împărăţia şi cetăţile?

— Împărăţia şi cetăţile s-au risipit. Acuma pe acolo-i pustie. Nu-i nici apă, nici pom. Numai năsip cît vezi cu ochii. Nu se mai cunoaşte nimica.

— Numai mata ai rămas de-atuncea, bunicuţă, şi-ţi aduci aminte de Făt-Frumos Măzărean...

— Da, da...

Şi bunica zîmbeşte trist portretului ei din tinereţă, atîrnat de părete, în umbră, drept în faţă, şi luminat uşor de zbaterile focului...

— Numai eu am rămas de-atuncea şi-mi aduc aminte...

(Din volumul „Neagra Şarului" 1922)

UN OM NĂCĂJIT

Trei zile bătuseră vînturi sumătoare de la miazăzi, pămîntul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onişor ieşise cu şase oi la mugurul proaspăt al primăverii.

Era un copilaş palid şi mărunţel şi tîra pe pămîntul ravăn nişte ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi trişti învăluţi ca-ntr-o umbră cenuşie şi-şi scoase cu anevoie din cap pălărioara veche pleoştită ca o ciupercă. Îmi dădu hună-zina c-un glas moale în care suna o suferinţă timpurie; apoi, acoperindu-se, înălţă deasupra oilor toiegelul alb, îndemnîndu-le spre crîng.

— Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieşit cu oile la păscut?

— M-a trimes tătuca să le mai port... îmi răspunse el serios, cu glasu-i subţirel şi peltic; şi se opri.

Oile se opriră şi ele şi întoarseră capetele spre călăuzul lor.

— Dar tu eşti vrednic, bre Niculăieş, să porţi un cîrd de oi?

— He, sînt eu vrednic; da'acuma n-am ce purta, sînt supărat...

— Cum se poate? şi de ce mă rog?

— De ce? mă întrebă el ridicînd spre mine fruntea pe care sta zimţuit în neregulă părul-i buhos; pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; şi-acuma am rămas numai cu acestea şase...

Deşi „flăcăul" cu care vorbeam era numai de-o şchioapă, deşi intrase în a opta primăvară a vieţii lui, năcazul lui era adînc şi serios; zîmbetul meu pieri pe dată.

— Şi v-au murit multe, bre Niculăieş?

— Multe... răspunse el grav, rezemîndu-se înaintea mea în băţ, ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă şi suduie cînd cade cîte-o oaie; mă mai bate şi pe mine citeodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acu, azi, mi s-a întîmplat alta. Cînd ieşeam din sat, a trecut unul răpede cu căruţa şi mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă şi abia suflă. Are să se ducă şi asta. Era a mămucăi, şi mi-o lăsase mie...

Glasul lui dintrodată scăzuse într-un tremur de lacrimi.

— Şi pe omul care ţi-a pălit oaia nu-l cunoşti?

— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.

— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?

— Tătuca nu-i acasă; a ieşit la arat cu cei mari...

— Şi de ce spui că ţi-o lăsase mămucă-ta ţie?

— Apoi nu ştii? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului şi ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji... n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, şi-a murit într-o duminică. Şi-nainte de asta, m-a mîngîiat aşa pe frunte şi mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta...

Copilul cel mărunţel îmi vorbea cu seriozitate şi cu durere, ca un om mare. Aş fi vrut să-l mîngîi într-un fel, dar nu mi venea în minte ce-aş putea spune unui copil. Şi-o desmierdare cu mîna pe fruntea lui cu păr zbîrlit nu era o mîngîiere pentru acest om. Văzîndu-mă că tac, el mă privi cu luare-aminte. Fără îndoială că nu aştepta de la mine nici vorbă bună, nici desmierdare.

— Apoi eu mă duc să-mi port oile... zise el cu hotărîre.

Şi urnindu-se din loc, începu a-şi tîrîi iar ciubotele grele, îndemnînd cu băţul alb oile spre dumbrăvioara de la malul Siretului.

Începui a merge şi eu alăturea de el, pe cărarea din proaspăt zbicită. Cerul era limpede, soarele umplea cîmpiile de lumină, şi din cînd în cînd se vedea Siretul scînteind la cotituri.

— Uite, asta-i oaia pălită... îmi zise Niculăieş atingînd cu băţul mioara care păşea încet, şchiopătînd, în urma cîrdişorului. Apoi, dac-a pieri şi asta, are ce mă păli şi mustra tătuca... parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care-o am...

Smîrcîi din nas şi-şi trecu pe deasupra buzelor mînica lungă a anteriului. Apoi oftă adînc.

— De ce oftezi, Niculăieş?...

La o asemenea întrebare de prisos copilul nu-mi răspunse.

— Cînd era mămuca bolnavă, zise el într-un tîrziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lîngă dînsa, ca să-i dau apă, cînd îi era sete... Avea arşiţă mare. Eram singur; ceilalţi erau pe afară, după treburi. Şi ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, şi s-ascult de tătuca. Şi eu o întrebam aşa: unde-ai să te duci, mămuţă? Şi ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăieş, şi tu să nu spui la nimeni! Eu nu spuneam, dar tătuca ştia şi el asta şi era supărat şi tot trîntea şi izbea şi întreba: Da' cît ai să mai boleşti, măi f u m e i e?...

Copilul vorbea încet cu glasul lui de suferinţă şi nu mă privea; parcă nu vorbea cu mine şi sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna.

— Da' tu de ce mergi aşa de moale? întrebă el pe mioara lui. Aşa-i că te doare? Te-a trîntit şi te-a pălit r ă u l cela... He, dac-aş fi fost eu batîr ca bădiţa Mihai, l-aş fi apucat de piept şi l-aş fi scuturat: măi, cum să-mi calci tu mie oaia?... Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i hodini...

— Nu te teme, Niculăieș, că nu piere... îi zisei eu.

El tresări și întoarse capul spre mine.

Apoi tăcu pînă ce ajunserăm la țărmul apei. Acolo găsirăm alunii și cornii în floare. Toporași violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii și cintezii cîntau între muguri de mesteceni. Siretul venea învolborat, mare și tulbure, și trecea c-un fel de supărare pe sub dumbravă. Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung, pe cînd oile, împrăștiate în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mișcătoare iarbă mărunță.

- Uite cocostîrcii... zise el deodată cu un glas, parc-ar fi vorbit tot tovarășelor lui.

Dincolo de mal, într-un smîrc, umblau cu pași rari cocostîrcii cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crîngului trecu în zbor șuierător un cîrd de rațe. Veniră din susul rîului fîlfîind rar din aripile lor ascuțite și doi pescăruși albi. În dumbrava plină de lumină văzui deodată zburînd și fluturi roși — și-n singurătatea care ne împresura era ceva blînd și dulce, ca-ntr-un basm al copilăriei.

Lăsa-i pe Niculăieș al lui Onișor singur în liniștea țărmului și pornii în josul apei, spre locuri care și mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor și glasul lui trist îmi suna necontenit în urechi. — Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală, și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu: ochii ei îi avea și copilul. Fusese o fată vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte De toate darurile ei avusese parte Dumitru Onișor, gospodar bun, dar om hursuz și cam cărpănos. Acuma Irina noastră cea de odinioară murise, povestirea copilului îmi adusese aminte de toate cele de demult frumoase și pentru totdeauna pierdute. Murise, lăsînd sufletul ei cald și mintea ei bogată copilului care sta acuma sub mesteceni la malul apei, vorbind cu oițele lui.

Mormîntul ei, ca al tuturor în tristele noastre țintirimuri, n-avea nici un semn și nici o floare și Onișor își ara ogorul nepăsător, îngrijit numai de bolda de mîne. Amintirea Irinii noastre trăia numai în copilul cel palid. Duioșia ei, înțelepciunea ei și ceea ce era în sufletul ei vis, trecuseră în măruntul meu tovarăș de drum, în serile acelea singuratice de suferință, cînd amîndoi sfătuiau cu ochii în lacrimi, și afară bîntuiau, cu chinuite plîngeri, vifornițele iernii.

De la un loc, de pe înălțimea malului, mă întorsei chemat parcă de cineva și privii în urmă. Copilul sta sub mesteceni și-l vedeam nedeslușit, ca într-o ceață de lumină. Oile păștean în juru-i. Pițigoii își rosteau cu vers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie: Simț a vară! simț a vară! Și de bună-samă, ca-n toate zilele, Niculăieș grăia cu oile lui. Ș-acuma întreba pe mioara cea bolnavă:

— Cum îți mai este? Tot te mai doare?...

Oaia răspundea, behăind ușor și dulce.

— Să nu mori, că numai tu mi-ai rămas de la mama... îi zicea el încet.

Cocostîrcii clămpăneau în smîrcul de peste apă. El îi privea cu luare-aminte. Un pițigoi veni deasupra capului lui acoperit cu pălăria pleoștită, scîrțîindu-și necontenit cîntecul.

— Tu eşti bucuros şi fără grijă... îi murmura, ca o mustrare băiatul. Şi ofta, ca un om năcăjit şi plin de griji ce se afla...

Tîrziu, întorcîndu-mă, îl găsii înseninat, căci mioara i se înviorase. Cu o cusătură cerca să-şi facă o trişcă dintr-o rămurică de răchită. Şi cînd ridică zîmbind ochii spre mine, — mă fulgeră o amintire ce brusc izvora ca din negură, şi-o asemănare izbitoare cu ochii şi zîmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare şi-mi fermecase c-un zîmbet şi c-o privire un trecător ceas al vieţii.

(Din volumul „Umbre" 1920)

TOVARĂȘUL MOISE

Înainte de a intra în Sinaia, mă opresc totdeauna la un izvor rece care vine din munte. Oprim automobilul, „ca să se bucure și dînsul o clipă", cum spune conducătorul lui; mă cobor și privesc cătînd ceva nou în rîpa Prahovei; cercetez cu ochii pe coasta dimpotrivă, pe deasupra brazilor, o pajură măiastră, dar n-o văd decît în închipuirea mea; după aceea mă întorc spre arcurile de apă limpede și rece ale cișmelei.

Acum cîteva zile, pe cînd îndeplineam acest ritual, a apărut la ușa deschisă spre izvor o ființă străină. Era un copil zdrențăros și oacheș. Nu băgasem de seamă cum și cînd ieșise, ca din pămînt. Avea un cap mare, cu expresie inteligentă. Ochii lui cu luciri de păcură, blînzi și puțintel vicleni, mă priveau pieziș, însă fără teamă. Nu știu de ce mi-am închipuit că sînt ochii măicuței lui.

Am intrat în vorbă cu dînsul.

— Cum te chiamă, băiețele?

— Moise, mi-a răspuns el, sigur de sine. Stăm colea, la colibă, sub pădure. Nu sîntem de aici. Ne-a cărat taica, tocmai de la Cîmpina.

— Te chiamă Moise? m-am mirat eu. Dar lui taică-tu cum îi spune?

— Tudor.

— Și ție de ce-ți zice Moise?

— Păi așa. M-a numit tata al meu după un frate al dînsului, care a pierit în război. Mama ar fi dorit altfel.

Am stăruit:

— Ce fel de neam veți fi fiind?

A zîmbit subțire:

— Sîntem de ăi care fac coșuri din nuiele de alun. De asta ne-a adus taica aici.

Deștept băiat. Grăiește curat și frumos.

— La școală umbli?

— De unde! Nu-mi vine rîndul la școală decît la anu.

— Frați ai?

— Am doi: Niculai și Costandin.

— Mai mici decît tine?

— Mai.

— Și ajuți pe taică-tu la împletit coșuri?

— Nițel. Mai mult ies la șosea, ca să văz lumea. Am avut ce căsca gura cînd am venit cu căruța de la Cîmpina. Calu — vai de el, un costeliv. Căruța strîmtă. Abia avea loc taica, cu uneltele și cu ăi mici. Eu cu maica pe jos, și-mi spunea ca arătîndu-mi unele și altele. Pînă se supără taica și ne înjură. Era mînios, în ziua aia n-avea tutun.

— Mînios că n-are ajutor, bag eu de samă.

— Ba îl ajută maica. Ea se duce și taie nuielușe de alun; le cară, le alege și i le pune dinainte. După aia, cine se duce cu marfa la Sinaia? Tot ea. Și cine aduce cîte ne trebuiesc nouă și mai ales lui? Tot ea. Și lucrează cîte de toate... spală rufele, scaldă pe prîslea, fierbe mîncare. Toate sînt pe capu ei; și o mai asuprește și taica, ș-o înjură. Ea vine și-și pleacă fruntea între noi copiii ș-o văz plîngînd. Mă gîndesc că după ce-oi învăța la școală, m-oi face inginer ș-oi duce-o cu mine, să aibă și ea în viață bucurie.

Întoarce fruntea și privește cu ochii lui mari spre pădure, la deal, unde se află o colibă săracă, pitită undeva, sub brădet.

— Întîi m-am gîndit să mă fac aviator, urmează el. Dar maica s-a mîhnit, că mă prăpădesc și rămîne fără mine. Înțeleaptă muiere maica asta a mea...

— Cum o chiamă?

— Cireașa. A dorit să se ducă și ea să învețe, cînd s-a deschis școală pentru oameni mari; dar taica n-a lăsat-o. Că ce-i trebuie lui de astea? Așa că văzînd o pe măicuța supărată pentru aviație, mi-am schimbat planul. Tot inginer m-oi face.

N-aș putea spune cît mi-a fost de drag dintrodată acel prunc de șase ani din „seminția celor care fac coșuri din nuiele de alun".

— Te-aș ruga, tovarășe Moise, îi zic eu, să-mi aduci un pahar de apă de la izvor.

— Numaidecît!

Primește paharul, aleargă la cișmea, îl clătește în arcul limpede al izvorului, odată, de două ori; apoi îl umple și mi-l aduce cu grijă, însă destul de repede.

— Mulțămesc, Moise, îi zic. Uite plată pentru osteneală.

I-am dat o hîrtie de trei lei.

O ia, o privește, o pune bine.

— Cunoști ce ți-am dat? îl întreb.

— Cum să nu! Trei lei. Cunosc și mai mari, de-o sută, dar de alea nu se rătăcesc la noi.

Mă ațintește cu ochii lui umezi și zîmbește:

— Să-ți mai aduc un pahar?

— Nu-i nevoie; îți mai dau un ban și fără asta.

— Ba să-ţi mai aduc unul; să fie cu dreptate.

Înainte-vreme „ăi din seminţia ălor cu coşurile" făceau tumbe la boieri şi cerşeau un ban întinzînd mîna.

Dar Moise, fiul Cireaşei, va să se facă inginer.

URSUL

Din piscul de către Valea-Mare se văd depărtări la deal pe apa Frumoasei, sau dincolo de ape, pe clina dimpotrivă, unde suie alte înălțimi. Încă nu cunosc bine locurile. În amontele rîului se chiamă „la Tartarău": nume redutabil, aspru și colțuros. E vorba să mergem într-o dimineață într-acolo, la păstrăvi. Pe culmile de dincolo se află și Cioaca-Jinarilor, nume tainic al unor adîncuri nestrăbătute. Acolo colonelul R. B. a împușcat, astă-primăvară, doi cocoși de munte. Au căzut și în alte părți exemplare frumoase de tetrao urogallus, totuși — pentrucă încă n-am văzut-o — Cioaca asta a Jinarilor rămîne pentru mine ceva cu totul aparte, lîngă o hrubă de unde te cobori pe celălalt tărîm. Pavel-baci rostește domol sunetele altor cotloane ale munților și codrului. Peste toate bate acum soarele de dimineață tot mai covîrșitor, în explozii de puzderii de aur, risipind cele din urmă pîlcuri de negură în văgăuni.

Pe unda Frumoasei au început să treacă bușteni, cu opriri, repezișuri și întoarceri de înotători vii. Sălanele, limpede, își strălucește plăcile de cristal care se fugăresc încălecîndu-se, lovindu-se și fărîmîndu-se în cioburi. Din umbra rovinelor, pe clina din laturea noastră se strecoară în cotituri furișate pîrăul Șerpilor. Între Sălane și pîrăul Șerpilor, paște o mică ciurdă de junci, sub călăuza unui păstor care se ridică numai puțintel de la pămînt în sus. E un copil de zece ani; îl chiamă Petrică. Are în mînă toiag. Chiuie la vitele lui, ca să nu treacă la plantații. Le mînă în anume locuri mai grase, în cotiturile pîrăului. Se aud, stînse de depărtare, două tonuri de clopot: unul mai jos, altul mai înalt. Juncile și-au prelins într-un ungher depărtat și nevăzut mișcările încete. De pe înălțimea noastră nu le mai văd. Într-un timp mi se pare că adie din vale un zvon de trișcă. Petrică păstorul învață rînduiala cea din veac. Curînd nu-l mai aud; s-a pus între el și noi depărtarea și lenea soarelui. Vîntul a contenit cu desăvîrșire. Cerul boltește un albastru curat. În juru-ne pretutindeni, pe costișa plantată, strălucesc steblele de bisacăn, încărcate de floare vînătă.

Am auzit ori ni s-a părut că auzim un strigăt în depărtare? Un strigăt foarte slab, pe care l-am confundat cu tăcerea. A fost strigăt omenesc? Boncăluitul juncii l-am auzit, însă, aproape deslușit.

Pavel-baci a stat atent, întorcînd urechea şi ascultînd:

— Dumneata ai auzit ceva?

— Am auzit ceva vag, răspund eu.

— Dacă ai auzit, atunci trebuie să se fi întîmplat ceva: dacă a mugit vita, nici strigătul copilului u-a fost părere.

— Ce poate să se întîmple?

— Nu ştiu. Socot că avem să aflăm după ce ne coborîm devale.

Întradevăr, în fund, la margine de desimi şi rîpă, se întîmplase o dramă. Strigătul copilului şi mugetul izbucniseră în singurătate. Răsunetul lor plutise vag pînă la noi. În vale nu auzise nimeni.

Însă în jumătate de ceas s-a ştiut ce a fost. Petrică păstorul a nimerit la casa prietinilor noştri din Braniştea-Domnului, cu capul gol, cu părul vîlvoi şi cu ochii rătăciţi pe obrazu-i stropit de pistrui.

— A dat ursul la junincile noastre! a strigat el.

— Cum? Ce spui tu? l-a întrebat cu uimire Berta, nevasta lui Petini paznicul.

— A dat ursul ! A dat ursul! A ieşit din rîpă şi a sărit peste Joiana noastră cea roşă. De-acum mă mustră şi mă bate mama că a strieat dihania juninca noastră cea mai frumoasă.

— Cum se poate una ca asta? Ce spui tu, copile? A omorît-o?

— N-a omorît-o, strigă păstoraşul, că nu l-am lăsat eu. Dar de trăit nu cred să mai trăiască. Cînd am văzut că a apucat-o m-am dus asupra lui cu bîta Şi atunci ursul a vrut să mă mînînce pe mine!

— Vai! Isuse Hristoase!

— Cînd am ţîpat în el bîta, urmează Petrică, şi-am zbierat la el să lase peJoiana pentru că-i a noastră, el a stat şi a întors capul cătră mine.

Cine a întors capul?

- D-apoi cine? dihania! A lăsat juninca şi ia aşa s-a uitat la mine. S-a uitat ţintă! Ce-a zis? Dacă las juninca, musai să te îmbuc pe tine. A lăsat juninca şi a venit după mine. Eu am dat fuga la brad şi m-am suit în brad. Dar nu era chiar un brad; era un brădui. De-acuma, îi zic eu în sinea mea, ai să mînci pe dracu, pe mine nu mă mai ajungi tu aici, în vîrf. Grăia şi ursu, mormăind. Nu ştiu ce spunea. Vine la brad şi prinde să-l scuture. — Scutură tu, că nici nu mi pasă, zic eu. Dar pe urmă am văzut că el nu scutura. El se suia în brădui. Să ştii dumneata că ursul se suie în brad ca şi omul. Însă eu, atuncea, uu ştiam. Credeam că stă jos şi scutură. Cînd numai ce-l văd sub picioarele mele. Pînă atunci tăcusem şi mă strînsesem ghem şi vorbeam eu singur în gînd cu mine şi cu dînsul. Tăcuse şi el. Cînd am văzut că vrea să mă apuce cu laba, mi-a venit aşa o spaimă de la Dumnezeu şi am răcnit din răruuchi cît am putut eu de tare: „Vîi! mamă!" Cît ce-am răcnit eu „Vîi mamă!" ursu n-a mai fost sub mine. Şi-a dat drumul jos şi s-a dus la dracu!

Berta şi paznicii, şi domnii de la Branişte ascultau pe copil fără să-l creadă. Părea că intrase într-o rătăcire. Acuma zîmbea fără noimă, ca şi cum nici el singur nu înţelegea şi nu credea asemenea întîmplare.

— Cum ai zis? rîde Berta.

— Am zis: Vii, mamă!

Rîde şi Petrică, arătîndu-şi toţi dinţii.

— Să mergem să vedem, zic domnii.

Se duc cu copilul în lungul pîrăului Şerpilor. Nu găsesc în cotlonul depărtat decît juninca cea căzută. N-a murit; zace pe coastă, cu grebănul rupt. Trebuie s-o înjunghie cineva, ca să nu se mai chinuiască.

Iată urmele fiarei, în albia pîrăului. Iată brăduiul în care s-a căţărat Petrică păstorul. De către vîrf pînă la poale, trunchiul bradului e zdrelit de ghiarele ursului, cînd s-a lăsat să cadă cu repeziciune la răcnetul neaşteptat. S-a dus în rîpă sărind alternativ cu dinaintea şi cu dinapoia, şi fuge şi acuma. S-a temut de mama lui Petrică: se pare că-i aprigă muiere. Nu ştiu cum va răspunde înaintea ei băiatul de fapta sălbăticiunii.

Pavel-baci îl sfătuieşte:

— Cînd va fi să fie asupra ta primejdia astălaltă, chiamă şi tu ursu. Atunci are să fugă maică-ta. Iar tu vină iarăşi la pîrău şi-ţi vezi de treabă.

(Din volumul „Valea Frumoasei" 1938)

PĂRUL DIN OGRADA BUNICILOR

În acest timp, în primii mei ani, cînd mă duceam cu mama la Verşeni, la bunica, îmi făceam petrecerile subt un păr vechi din mijlocul ogrăzii. Era un păr mare şi rotat, domniud singuratic peste propria lui umbră. Venea către noi un bătrîn din sat, unchеş al nostru, care mărturisea că l-a apucat dînd roadă şi că se spunea să-l fi adus din pădure alt bătrîn în poala sumanului, într-o primăvară. I-a dat loc deschis în faţa şurii, l-a apărat pînă ce s-a înzdrăvenit, şi deodată, într-o primăvară, sălbaticul a mulţămit prietinilor lui oamenii rîzînd în lumină cu cele dintăi flori albe. De atuncea dă roadă, fără greş, an cu an. Vintul îi curăţă clomburile uscate, soarele îi îndreaptă crengile cele uoă: două ciocănitori, una verde şi alta neagră pătată cu alb şi roş, îl caută cu grijă şi-l bocănesc în tot lungul zilelor de iarnă, ca să-i scoată de sub coajă gîngăniile, cum dă soarele de martie s-aşează în ramuri vrăbii ciugulindu-i omizile; aşa că oamenii n-au altă grijă decît să-l vadă înflorind şi rodind. Cînd înfloreşte, stă ca un glob de lumină în nopţile sărbătorilor de primăvară. Dumnezeu, de sus, se uită şi zice, mîngîindu-şi barba: Aha! a înflorit părul din ogradă, la bunica băieţelului. Iar în cea dintăi dimineaţă de Paşti, toată albimea aceea cîntă cu sonuri subţirele şi la fiecare floare vine în zbor cîte-o albină, de-o priveşte cu mirare şi o pipăie cu corniţele. Se uită şi cucoşul cu nimire la el şi, adunînd în preajma lui găinile, bate din aripi, se înalţă şi cîntă de trei ori cucurigu. Pe urmă se miară încetişor, parc-ar zice în sine: Bre-bre! Trec gîşte pe dinaintea porţii şi întorc pliscurile; trec femei şi întorc capetele. Gîştele spun femeilor: A înflorit părul de la bunica băieţelului.

— Hristos a înviat! zic femeile.

Părul răspunde c-o mirezmă subţire şi c-un zvon de cîntec.

Mama mă îmbracă în străiţe noui, mă sărută pe timplă şi mă îndeamnă să fiu cuminte în ziua aceea. Aceea e ziua cînd tot creştinul trebuie să fie cuminte şi să se închine. Eu stau cuminte două minute, apoi mă duc sub părul înflorit, ca să mă închin. Am eu o încredinţare că acolo-i locul unde se poate arăta Dumnezeu, ca să mă mîngîie pe frunte. Îmi fac cruci mititele şi salut, apoi îndemn şi pe Bică-motanul

să-şi facă datoria ca mine. Văzîndu-l că nu mă înţelege bine, îl prind în braţe şi-l pun să facă cruce cu labа, învăţîndu-l şi vorbele:

În numele Tatălui
Şi a Fiului
Şi a sfîntului Duh, amin.

— Bine face motanul că te stupeşte! îmi zice mama, rîzînd.

Eu caut undeva o vargă, ca să-l învăţ minte pe Bică. El saltă pe-o creangă a părului şi se suie la Dumnezeu.

Într-o noapte, bate vîntul şi sună ploaia. Părul şi-a strîns toate florile ori a venit cineva şi i le-a luat. În locul florilor scoate frunze.

După ce m-am dus la tîrg şi m-am întors iar, în vremea cînd stau cîinii în pulbere, cu limba scoasă, sub streşina gardului, găsesc părul plin de roadă. Fructele stau ciucuri galbeni între foile întunecoase.

— Mamă, mie îmi trebuie o pară, zic eu.

— Du-te la păr şi cere, mă îndeamnă mama zîmbind.

Eu mă duc la păr. Ştiu că trebuie să cer în gînd. Dar eu uneori cer cu glas. Şi sub poalele părului găsesc para care-mi trebuie. Are un gust puţintel înecăcios; îmi umple gura de zamă acrişoară.

— Ce fel de rod are acest pădureţ? se întreabă unchеşul. Fraţii lui din codru fac nişte gloanţe mărunte pe care nu le pot gusta nici mistreţii. Fiind cu oamenii la un loc şi avînd a hrăni copiii, şi-a schimbat şi el feleşagul. Asta a fost porunca lui Dumnezeu, cînd i-au ieşit cele dintăi flori.

La umbra părului, văd întinsă o pocladă, în lungul zilelor tihnite de august. Acolo stă mama citeodată singurică. Mă chiamă, mă mîngîie; uneori suspină şi lăcrămează. Altădată se adună în jurul ei bunica şi alte bătrîne din sat.

Drept lîngă trunchiul gros şi zgrunţuros, se află un scăunaş cu trei picioare. Mai sus, în furca trunchiului, stau aninate unelte ale gospodăriei. o coasă, o bardă, o sapă. Lîngă scăunaş, un fedeleş de lemn în care unul din oamenii casei a aşezat cele dîntăi pere tăiate în patru, cu apă de izvor, ca să se mustuiască. Ştiu c-am să beau şi eu, într-o cupă de lemn; dar nu acuma, ci la Sîntămăria cea mică.

— Cînd e Sîntămăria cea mică, unchеşule?

— Sîntămăria cea mică? Sîntămăria cea mică e într-o zi cu soare.

— Atuncea-i astăzi.

— Nu. Astăzi e cea mare. Iar în altă zi cu soare e cea mică. Numeri douăzeci şi patru.

A număra douăzeci şi patru era ceva încă peste puterile mele. De obicei mă opream în preajma lui cinci ori şase. Totuşi îmi făceam socoteală că, dacă-i cea mică, atunci e ceva care mi se potriveşte ori mi se cuvine; şi dacă mustul nu-l beau cei mari la Sîntămăria cea mare, atunci am să-l beau eu la Sîntămăria cea mică.

— Am să-ţi dau şi dumnitale, unchеşule, îl încredinţez eu pe bătrîn.

El rîde şi-şi arată nişte dinţi negri, cu ştirbături. Stupeşte într-o parte şi-şi pune iar luleaua în gură. Îndată simţesc în nări şi-n trup mirosul cel otrăvit al tutunului. Plec de sub păr, să-mi caut alt loc de desfătare; dar am început să am bănuială că unchеşul desfundă, în lipsa mea, fedeleşul. Mă dau după colţul casei, şi-l pîndesc, cu jumătate de frunte şi c-un ochi. Dar şi el mă pîndeşte pe mine şi rîde de departe, ameninţîndu-mă cu luleaua.

Părerile mele despre lume sînt destul de nedesluşite şi schimbătoare. Unele au un caracter personal şi unic. Un om gras, după părerea mea, e un om bătrîn. Cu cît e mai mare şi mai gras, cu atît e mai bătrîn. Iar un om cărunt şi ştirb, care rîde la mine cînd îl pîndesc de după casă, e un beţiv. Se întîmplă să-i fie nasul roş, pentru că i s-a copt lîngă lulea; însă eu m-am declarat pentru calificativul beţiv.

— Mamă, zic, eu, aşezîndu-mă pe pocladă şi căutînd o poziţie potrivită.

— Ce este, Băieţel? Stai liniştit şi spune.

— Mamă, eu am să-ţi spun matale ceva.

— Spune, Băieţel.

— Dar nu ne-aude nimeni?

— Nu ne-aude decît părul, însă el nu spune nimănui.

— Părului i-am spus. Aş vrea să-ţi spun şi matale. Este cineva care vine aici pe furiş şi bea must.

— Ştiu, acela-i un Băieţel, pe care am să-l bat peste lăbuţe.

— Nu-i un Băieţel, mamă. Băieţel nu poate scoate cepul fedeleşului.

— Atuncea e un bătrîn, care-l gustă să vadă dacă-i gata.

— Nu-i un bătrîn, mamă. E un beţiv.

Mama rîde. Are un rîs tînăr, cu dinţi albi, care pe mine mă bucură şi mi face bine.

— E un beţiv, zic eu iar, cu plăcere.

Mama nu mai rîde. A rămas cu ochii duşi în gol şi mă alătură uşurel de sînul ei. Îmi gîdilă năsuşorul un fir de busuioc, cu mireazmă pipărată. În cununa părului porneşte uşurel freamăt; parcă ar şopti frunzele. Cade o pară de pe poale, din soare, drept la marginea cercului de umbră. Mă duc şi-mi iau darul şi mă întorc lîngă mama. Ea îmi cîntă cătinel, mîngîindu-mă. Poate am aţipit. Cînd mă deştept, aud glasuri de sfat.

Fac sobor la pocladă bunicuţa cu femeile ei din sat. Stau în jurul mamei, aşezate, cu busturile drepte şi braţele subpuse. Au o înfăţişare serioasă, atentă şi tainică. Clipeam din gene uitîndu-mă la ele, fără a îndrăzni să mă mişc de la locul meu şi încercam să înţeleg ce se spune.

Era vorba de nişte lucruri de demult. Erau nişte lucruri aşa de vechi, încît nu le înţelegeam decît foarte puţin. Uneori mi se părea că le şopteşte frunzarul, pe urmă vedeam că le suspină gurile bătrînelor.

— Era odată, la noi, la Păstrăveni... zicea un glas.

Ce-a fost odată la Păstrăveni? Niciodată, cu toate întoarcerile în mine însumi şi ciocănirile în subconştient, n-am putut găsi sensul de fapte şi figuri care se clădea în

juru-mi din vorbele vii rostite şi-ndată stinse. A fost ceva de demult; ceva mîhnit; ceva subt un cer neguros, pe apa Moldovei; poate vîrtej, poate balaur; poate om cu ochii fioroşi; poate o femeie care fugea despletită ca şi ploaia. A rămas în mine numai fiorul şoaptei.

Inima mamei bătea lîngă tîmpla mea.

Am tresărit. Îi sunase înlăuntru glasul. Întreba ceva.

Atunci a început a da lămuriri cea mai bătrînă din soborul femeilor de sub păr. Era acolo o serie de femei din neamul nostru. Stăteau cum stătuseră altele, din alte generaţii, şi cum vor mai sta altele. Erau reprezentante ale pămînteanlor celor mai vechi, fraţi cu străbunii părului. Bătrîna interpreta viaţa probabil într-un chip cu totul nelogic, dar în perfectă armonie cu cerul, cu pămîntul şi cu natura înconjurătoare. Şopotul frunzarului o aproba şi se amesteca în debitul ei misterios.

Fără să fi înţeles ceva, am rămas fericit şi înfricoşat, ca sub semnele şi descîntecele unui ritual magic.

(Din volumul „Cele mai vechi amintiri" 1935)

BĂIEȚEL

Și alte împrejurări îmi dovedesc că, în anii aceia îndepărtați, la hotarul înțelegerii, ființa mea era plină de sevă și poezie, adică de înțelepciune. Aveam un cap mare, cu puf bălan, care circula, pe picioare iuți, numai la patru palme de la pămînt. Mama spunea zîmbind că mă uit cu ochi de gînsac. Eu eram mulțămit și, aș putea zice, mîndru de această comparație. Între mine și gînsac se statorniciseră armonie, după oarecare începuturi de ostilitate. Agresiv fusese el; iar eu, cu ajutorul unui băț, îi dădusem a înțelege că-i mai bine să devenim prietini. Îndată după încheierea păcii, arma deveni iar cal; începu să necheze și să mă poarte înspre locuri încîntate. De-altminteri nu numai cu gînsacul și cu bățul, adică cu calul, ci cu toate lucrurile și ființele care mă împresurau aveam o legătură adîncă și delicată. Eram rudă mai apropiată atunci cu toată creația.

După masă, tata avea obicei să cetească gazeta. Îl observam curios mai ales cînd se răsturna în jilț și o desfăcea larg, cu mîinile întinse în laturi, privind-o puțintel de departe. Începea să murmure, parcă descîntа. Numai că nu făcea semne, nu se uita furiș și nu scuipa ușurel în sus și-n jos, la stînga și la dreapta, ca baba Ștefănoaia. Murmurul lui îmi dădea însă aceeași senzație de descîntec; îmi pătrundea în urechi ca un fluid; eram departe de a-i acorda rolul vorbei care se schimbă între oameni. Aceea făcea parte dintr-o altă serie de fenomene. Cu animalele, cu plantele și cu lucrurile puteam comunica și fără cuvinte.

După un timp, murmurul contenea. Capul cetitorului scăpăta îndărăt. Printr-o iscusită obișnuință, foaia larg desfăcută era adusă asupra obrazului, așa încît mușchii se așezau pe literele care semănau cu ele, nu puteau pătrunde la gene, la nări și la sforăitul subțire cîntat. Mama își arăta o jumătate de obraz de după o ușă scundă și mă chema c-o bucățică de zahar. Mă atrăgea după dînsa în umbra altei odăi și-mi șoptea:

— Fii cuminte, tata doarme.

Mă duceam să mă joc, la soare, și cugetam o clipă că oamenii mari nu pot dormi într-un pătișor, de aceea se așează într-un jilț. Ca să adoarmă, trebuia să mormă-

iască și să se acopere cu o gazetă. Totuși tata sforăia și fluiera ca să-mi facă mie plăcere. Eram hotărît să mă întorc, să văd ce se mai întîmplă; dar uitam îndată și mă duceam pe-o rază de soare, după o gîză.

Cînd vedeam pe tata ieșind în cerdac, îmi aduceam aminte de un joc care mă așteaptă. Mă strecuram cu viclenie în odaia lui. Găseam gazeta căzută lîngă jilț. Mă așezam pe dînsa ca pe un așternut, îmi aplecam nasul asupra slovelor și prindeam a mormăi două silabe: mînă-mînă, mînă-mînă... le repetam îndelung. Îmi venea și mie somnul. Aveam și eu gazeta asupra feței și a nasului, însă dedesubt; iar mușchii îmi gîdilau părțile moi și descoperite, ceea ce nu-mi producea neplăcere, căci eram prietin cu dînsele. Sforăiam și-mi închipuiam că dorm. Pe urmă nu-mi mai închipuiam nimic.

Pe lîngă calul meu, pe care-l adăposteam într-un cotlon, după dulap, mai era unul pe care-l chema Mocanu. Acesta avea locuință în grajd, într-un fel de întuneric. Așa-i plăcea lui. Mă duceam din cînd în cînd pînă la prag, ca să-l văd ce face. Era acolo totdeauna un moșneag mititel, cu părul cărunt, care nu mă lăsa să trec mai departe.

Îl întrebam:

— Ce face calul? Ce spune calul?

Moș Ion îmi dădea felurite deslușiri. Într-o zi Mocanu îi șoptise la ureche că mă așteaptă să viu odată singur la dînsul, ca să mă apuce cu dinții de cap și să mă trintească în corlată.

— Dar de ce? am întrebat eu cu nedumerire și cu frică.

— De ce? Hm! să vedem, să-l întreb.

Moș Ion s-a dus la cal, s-a aplecat lîngă urechea lui și l-a întrebat tare, ca s-aud și eu:

— Măi Mocanu, de ce vrei s-apuci de cap pe Băiețel și să-l trinteșți în corlată?

Calul bocăni cu copitele de dinainte pe podele. Îi gîdilau urechile vorbele și barba vizitiului. Scuturîndu-și capul, își repezi în sus botul, apoi aplecîndu-și-l, apucă și smulse cușma lui Moș Ion.

— Ee! apoi nu te-ndrăci, că te-ndrăcesc! se răsti cu supărare moșneagul. Ieri mi-ai furat luleaua și mi-ai rupt-o. Am cumpărat alta de la Mutu: am dat zece bani. Cu acele parale mai bine beam rachiu. Ia să-mi dai cușma, că asta mă costă o avere.

Calul îi dădu cușma, întoarse către mine un ochi cu lucire verzie și rînji.

— Ce ți-a spus?

— Zice că dacă te-a prinde aici, te mănîncă cu tot cu pantaloni, mormăi cam supărat vizitiul. Zice că să-i dai pace.

Văd că Mocanu rîde către mine:

— Nu-i adevărat!

— Moș Ion, el zice că nu-i adevărat.

— Ce nu-i adevărat?

— Zice că nu vrea să mă mănînce.

— Cine zice?

— Mocanu.

— Aha! Mocanu zice că nu-i adevărat? Ia fă-te mai încoace, să vezi cum te-apucă. N-ai băgat de samă ce mi-a făcut mie? Aista-i un animal şiret care nu se mai află pe lumea asta. Dacă-i pe aceea, el nici pînă la prag nu te lasă. Se-ntinde şi dă cu copitele de dinapoi.

— Moş Ion, eu văd că stă cuminte şi se uită la mine.

— Apoi nu ţi-am spus cît îi de şiret? El numai cînd îs eu aici te poate suferi să stai acolo, mai la o parte. Şi chiar pentru asta cere să-i aduci o leacă de tutun — cît ai lua într-o mînă. Dar să nu te vadă nimeni.

— Da dumnitale ce să-ţi aduc?

— Mie să-mi aduci o bucăţică de zahar. Lui Mocanu îi place tutunul şi mie zaharul.

— Îi place tutunul?

— Straşnic, dar să nu spui mamei.

— Mamei am să-i spun că-i plac numai căciulile şi pantalonii.

În aceeaşi clipă calul smulse iar cuşma vizitiului. Moş Ion îl zgudui de căpăstru şi-i spuse nişte vorbe amestecate şi curioase despre mama lui. După aceea îmi dădu explicaţii despre felul cum trebuie s-aduc tutunul lui Mocanu. Cînd se duce mama în vizită la cucoana Aglaia, vecina noastră, şi cînd boierul, adică tata, e la judecătorie, eu trebuie să mă sui pe-un scaun, la masa lui, unde ceteşte gazeta. Să bag de samă să nu cad; nici să răstorn ceva. Pe masă este o chisea adîncă. Bag mîna încet, cuprind în pumn tutun moale şi mătăsos. Mă dau jos domol şi ţin mîna strîns. Trebuie să nu mă vadă Lisaveta de la bucătărie. Trebuie să viu fugind, dar nu prea tare, ca să nu cad. Dacă nu fac aşa, şi dacă mă vede cineva, ori dacă spun cuiva ceva despre asta, atunci îmi creşte un corn în vîrful capului şi o coadă de măgăruş dinapoi.

N-am spus nimănui niciodată. Am dus de două ori tutun lui Mocanu, am închis ochii şi-am uitat. Pe urmă mama a început a vorbi cu mine despre nişte hoţi care s-au ivit în ţară. Am înţeles că fapta mea e vinovată mai ales cînd chiseaua, băgînd şi ea de samă, s-a mutat într-un dulap şi s-a închis pe dinlăuntru cu cheia.

Se vede că la epoca asta mama a simţit nevoia să mă scoată din societatea muştelor şi a cailor. M-a luat de cîteva ori cu dumneaei la cucoana Aglaia. Dar eu între oameni nu mă simţeam tocmai bine. Aşteptam numai linguriţa de dulceaţă şi pe urmă necontenit mă doream în lumea mea. Cucoana aceea Aglaia avea şi-un miros care nu-mi plăcea. Era un miros cu totul altul decît al mamei. N-avea nici copii şi Azorică mîrîia cînd îl apucam de urechi. Căţelul acesta era mititel şi neînsemnat şi mai ales foarte neprietinos, pe cînd Hector de la madama Sura, în cealaltă parte a casei noastre, era un cîne mare, cu păr negru şi lustruit; era bun tovarăş, primea să-l încalec, şi nu se supăra niciodată. La a treia vizită, umblînd şi vîrîndu-mi năsuşorul prin toate cot-

loanele, am descoperit ceva care mă interesa. Era o pedală ș-o roată. M-am așezat pe pedală, am început a mă trudi ca să învîrt roata. Trebuie să fi fost o dihanie tot așa de primejdioasă ca toate din casa aceea, unde nu-mi plăcea să mă duc. Roata se lăsă mișcată, apoi scăpătă cu repeziciune și deasupra mea niște colți ascuțiți și strălucitori clănțănind de două ori. I-am văzut îndată ce ni-a cuprins mama și m a ridicat la o parte, ferindu-mă de mușcătură.

— Vai, draga mea, să știi că mi-a stricat mașina! a strigat cucoana Aglaia, pocnindu-și palmele și holbîndu-se în sus.

— De stricat n-a avut ce strica, dragă cucoană Aglaie, a răspuns mama, dar întradevăr văd că-i greu de trăit pe lume cu asemenea vierme neastîmpărat.

M-a dat afară. Eu mă miram că nu mă mîngîie pentru primejdia din care scăpasem. Dihania clănțănise de două ori și era cît pe ce să mă crompăiască. Se mai ținea de mine și Azorică, hămăind ascuțit.

— Hai-hai! l-am amenințat eu cu degetul, vină tu pînă dincolo la Boiengița, să pun eu pe Hector să-ți tragă o bătaie.

Potaia cea mititică a înțeles numaidecît primejdia și s-a retras.

M-am dus la Boiengița. Acolo se afla o țară în care îmi plăcea să trăiesc.

Madama Sura era o babă încreștită tare la obraz, cu stropituri mari de vopsea, pînă în ochi. Mîinile-i erau roșe de cîrmîz, iar brațele, suflecate pînă la cot, aveau însemnate pe ele toate colorile curcubeului. Dinaintea oblonului ei lăsat în jos ca o tarabă spre drum, stăteau atîrnate în niște lemne strîmbe sculuri de lînă felurit boite Intram în maghernița ei plină de colb și de mirosuri ascuțite, ca să mă întrebe ce face mama.

Mama de obicei avea treburi multe și amestecate, rareori ieșea la soare ori trecea la vecină. Mîinile ei harnice, trupul ei sprinten, umblau pretutindeni; îi ascultam uneori cu plăcere de-afară glasul, mustrînd slujnica. Ca o gospodină bună însă, care rîvnea la rînduiala cucoanelor din boierime, nu uitase să mă învețe mai ales pe mine ce răspuns să dau la anumită întrebare.

— Ce face mama, Băiețel? mă întreba cu bunătate madama Sura.

— Șede, răspundeam eu invariabil.

Atunci ea scoicra cu degetele ei vopsite într-un raft și-mi întindea o smochină ori o bucată de roșcovă. Smulgeam cu grabă darul și mă duceam fără să mulțămesc.

— Mai stai puțin cu mine de vorbă..., mă opri în ziua aceea bătrîna.

Mă întorsei, înălțai spre ea fruntea Rîdea cu bunătate, unmai într-un dinte negru.

— Nu mi-ai spus ce face mama.

— Șede.

— Ș-acuma unde te duci?

— Mă duc să văd pe Leizer și pe Hector.

— Leizer încă nu s-a întors de la malamed; l-am dat de mititel la învățătură. Pînă ce sfîrșește el școala, eu am boit destule sculuri ca să mă pot duce cu el la America. De cinci ani îl așteaptă fată-mea și cu tatăl lui. Acolo au mai făcut doi.

Eu uu înțelegeam. Ea îmi mai dădu o smochină, rîzînd.

— Au mai făcut un băiet ş-o fată. Mi-a scris Ţipra scrisoare. Băietu-i ca mata de frumuşel şi de balan. Cînd am să mă duc să-l văd, are să fie deja mare. America-i departe şi-i un tîrg mai frumos decît Paşcani.

M-am dus să văd pe Hector. Hector era un cîne de pripas al babei ş al nepotului ei Leizer, prietinul meu. Îşi primise culcuşul într-un cotlon de scînduri şi devenise păzitor credincios al magherniţei. Leizer de mult dorea să aibă aşa un cîne, şi-i avea pregătit şi numele. Era un băiat cuminte şi trist, cu mult mai mare decît mine, care ştia multe lucruri folositoare. Îmi făcea jucării şi mă învăţa jocuri. Încă nu izbutisem să sar ca el într-un picior şi să scot în acelaşi timp şi limba. Într-o zi m-a chemat la o mare desfătare. Hector fătase şase căţei: doi negri, doi albi şi doi cărămizii.

M-am strecurat în cotlon, între dărîmături de lemne şi moluz. Hector nu era acasă. Pricepînd sărăcia stăpînilor şi în acelaşi timp nevoile progeniturii sale, pleca de mai multe ori pe zi în expediţii. Îi înţelegeam puţintel isprăvile, punîndu-le în legătură cu furăturile mele de tutun. Căţeii, rotunzi şi plini ca nişte săcuşori, începură a scheuna subţirel, tîrîndu-se spre mine.

M-am aplecat asupra lor şi i-am mîngîiat cu degetul arătător pe boturi, îndemnîndu-i s-aştepte. Acuşi vine Hector, mama lor, şi le-aduce de mîncare. Într-adevăr, cu ţiţele zbătîndu-se într-o fugă cotită, Hector sosi c-o bucată de carne friptă. Se puse cu pîntecele la pămînt şi, ţinînd-o cu labele de dinainte, o rupea ş-o înghiţea hulpav. Din cînd în cînd privea ş-adulmeca în urmă, să înţeleagă dacă n-o urmăreşte păgubaşul. Trebuie să fi furat carnea de la Alexaudru Şchiopu, ciubotarul şi casapul vecin, mă gîndesc eu. Dar unde s-o fi dus să şi-o frigă.

Sfărîmînd în dinţi cele din urmă bucăţi de os, Hector veni la pui, se aşeză pe-o coastă şi-i lăsă să se grămădească la pîntecele ei şi s-o sugă. Închidea ochii pe jumătate şi parcă dormita. Apoi dintrodată îi deschise şi mă privi cu bunătate întocmai ca madama Sura. Mă întreba ceva fără îndoială. Nu putea fi vorba decît de mama.

— Şede, i-am răspuns eu, privind atent cum sug căţeii.

Bătea soarele verii asupra colţului aceluia singuratic şi le luceau blănişele în lumină.

Îndată ce s-a întors Leizer, am auzit glasul mamei, cîntînd în lenea zilei, chemîndu-mă.

— Vină-ncoace, Băieţel, să-ţi dau să mînînci.

Cum au auzit această invitaţie, prietinii mei Leizer şi Hector s-au ridicat de la locurile lor şi m-au urmat. Căţeii au rămas neclintiţi şi ghiftuiţi în soare.

— De trei zile stau şi mă gîndesc, îmi mărturisi Leizer, cum să-i chem.

— Pe cine?

— Pe căţei.

Problema îmi era indiferentă. În orice caz, reflectam, întăi şi întăi trebuie consultat Hector.

Cu mutra-i tristă, prelungă şi pistruie, Leizer se aşeză la pămînt, în stînga mea. Hector la dreapta. În umbra cerdacului de din dos mama îmi pregătise o măsuţă ş-un scăunaş. M-am aşezat pe scăunaş. Pe măsuţă îmi era pregătită o farfurie de lapte acru ş-o lingură. Într-un tălgeraş, o felie de mămăliguţă.

— Ia lingura și papă... îmi zise mama.

Eu încep să mă gîndesc la numele cățeilor. E o grijă nedesluşită, pe care mi-a trezit-o Leizer. Poate-ar fi bine s-o întrebăm şi pe mama.

Cum să le punem numele... mormăiesc eu, fără să ştiu bine ce vreau.

Mama întoarce un obraz plin de mirare din fereastra bucătăriei.

— Ce spui tu?

Eu tac.

— Ai cerut ceva? Îți trebuie ceva?

— Îmi trebuie sare... mă hotărăsc eu.

— Bine, iaca sare, dacă-ți cere gustul. Dar să nu pui multă. Să ştii că laptele acru se mînîncă fără sare.

Am înțeles. Pun sare. Gust în vîrful lingurii. Mai trebuie, iar gust şi iar sărez. Cînd vine mama, să vadă dac-am isprăvit, eu stau cu lingura atîrnată, făcînd bot deasupra farfuriei.

— Ce este?

— Nu-mi place.

— Sărace-sărace, neînțelegătorule şi răule. Ai pus prea multă sare.

Eu tac. Nu-mi place laptele acru. Nu mi-i foame.

— Leizer, mînîncă tu, îndeamnă mama.

Prietinul meu gustă şi casă ochii cu spaimă. Face mamei o mărturisire bolborosită că nici lui nu-i place laptele acru. Atunci are parte de bielşug în ziua aceea celălalt prietin — Hector.

Hector mîroase şi întoarce cu dispreț capul. El nici măcar nu s-atinge. Respectul meu pentru destoinicia lui a crescut.

— Hai să mergem la Ghiță Țiganu, să ne jucăm de-a ascunsul. Pe urmă îl aducem aici şi-i dăm lui laptele acru.

— Unde te duci aşa? mă opreşte mama. Stai, să-ți schimb bluza.

Dintrodată înțeleg că nu se poate altfel. În expediția mea de dimineață, bluza întăia cunoscuse prea multe injurii, năcazuri şi ponosuri. Intru după mama în odăița cu storurile lăsate.

— Na, îmbracă-te cu asta curată.

Cînd zice mama „îmbracă-te", dovedeşte că are încredere în mine şi mai ales mă iubeşte, căci, dacă nu m-ajută, nu găsesc niciodată singur mînicile şi rămîn cu hăinuța boțită şi încurcată deasupra capului şi grumazului. Aşteptînd ajutor, bag de samă că mama ține bluza în zarea uşii şi face o observație pe care putea să n-o facă.

— Ar fi trebuit călcată.

Mă interesez numaidecît.

— Ce-ar fi trebuit călcată?

— Bluza asta. Acuma eşti flăcău mare şi ți s-ar fi cuvenit asemenea cinste.

Eu mă îndrept atent.

— Atuncea nu mă îmbrac!

— De ce, răule și neînțelegătorule?

— Nu mă îmbrac, pînă ce nu-mi calci bluza.

Mama mă privește c-un zîmbet dulce. Sîntem numai noi singuri în umbra odăiței și taina care s-a produs între noi a rămas necunoscută.

— Să ți-o calc, se învoiește ea.

Așterne hăinuța pe covor și o calcă ușurel cu piciorul. Eu mă simt mîndru și mulțămit și mama mă ajută să mă îmbrac.

Ne ducem, eu, Leizer și Hector, la Ghiță Țiganul. De la Ghiță am învățat cele dintăi stihuri, pe care el le rostește în tact, atingîndu-ne pe fiecare cu mîna, pînă ce îu lepărtează pe unul cu cea din urmă silabă.

Am o oaie rapănă,
Șade jos și deapănă
Și se roagă rugului
Și se-nchină cucului...

Începutul acesta îl știu și-l murmur cîteodată singur, în odăiță. Mama mă ascultă atentă, privindu-mă cu coada ochiului și rîzînd. Mama e mai mare decît mine cu douăzeci de ani și are, ca și mine, ochi albaștri și păr bălan.

— Cum ai spus?

— Am o oaie rapănă,
Șade jos și deapănă...

Nu înțeleg de ce face haz mama.

„Șade jos" acesta e un eufemism. Oaia, în stihul meu și-al lui Ghiță, ședea într-o parte anumită a trupului, cu nume vulgar. Ca o adevărată poezie pură fără contîngență cu realitățile, acea expresie din acel stih îmi pricinuia o mare emoțiune și mai ales nedumerire. Cum se poate ca un animal să execute o lucrare — să zicem că deapănă — stînd acolo, în acel loc, la mine ori la tine, ori la Hector. Nedumerirea mea justifica valoarea versului, căci în transcripția lui decentă el se transformă într-o banalitate fără valoare

(Din volumul „Cele mai vechi amintiri" 1935)

INTÎMPLARE CU NIȘTE COMEDIANȚI

Mă chema încă Băiețel și aveam importanta vîrstă de cinci ani; se vorbea în jurul meu că nu mai am mult pînă ce am să mă duc la școală, ceea ce îmi dădea nu atît un sentiment de mîndrie, cît de curiozitate. Îmi închipuiam, vag, că școala trebuie să fie o altă zonă a vieții, în care, îndată ce intri, devii mai ales puternic, încît nu te mai temi de cîini și ginsaci. În ceea ce privește știința de carte, aveam serioase îndoieli; pricepusem într-un rînd că se dobîndește cu suferință.

Auzisem doi băieți ceva mai mari decît mine, care se lăudau — fiecare cu școala și cu „domnul" lui. Unul învăța la gară, la o școală a Căilor Ferate. Altul, la școala din deal, la domnu-Busuioc.

Cel de devale, de la gară, smîrcîia după fiecare grup de trei vorbe și-și ștergea repede nasul cu mînica stîngă a straiului. Era un copil subțire și ager de ovrei, cu ochi foarte mobili și mișcări precipitate. Vorbea peltic, însă cu multă însuflețire.

Cel de la școala lui domnu-Busuioc era un bunduc grav, umflat și moale.

— Noi, zicea el cu glas leneș, avem pe „don' Sioc": se uită la noi și ne face din deget ia așa; nu s-aude în clas nici musca.

— Și voi... voi... vă temeți de... domnu vostru? întreba ovreiașul firav, smîrcîind.

— Sigur că ne temem.

— Vă temeți tare?

— Ne temem tare.

— Ba noi de... de domnul nostru ne... ne temem și mai tare! întoarse răspuns cu putere și cu entuziasm ciudat elevul cel subțire și peltic. Ascultă, măi! ascultă, măi! domnu nostru are o vargă... are o vargă ia așa de lungă! Măi! și cînd îți trage una la palmă, îți crapă ochii din cap!

Vorbind, peltícul întinse palma dreaptă în fața unui „domn" nevăzut care, totuși, pentru entuziasmul lui, era prezent. După ce o ținu o clipă întinsă, o retrase brusc, sfîrîind din buze de usturime și frecînd-o repede de partea de dinapoi a trupului.

Dorind pe de o parte să intru în rîndul băieților celor mari, îmi făceam totuși socoteală că nu-i rău să mai rămîn la plăcerile mele mititele. Îmi era cu neputință să-mi

reprezint hazul acelui joc cu varga, despre care vorbea entuziast elevul de la şcoala de devale. Mai bine îmi vedeam de ale mele. Cînd mă săturam de zbenguirile şi răcnetele din ulicioara unde părinţii mei stăteau, în acel timp, cu chirie, mă strecuram pe sub zaplazuri în uliţa cea largă, care se chema a Economului (nu ştiu de ce se chema aşa) şi o luam spre miazănoapte, cu soarele în spate, uitîndu-mă la case şi la oameni cu deosebită luare-aminte. Ascultam cîntecul ciocanelor de la fierăria lui Franţ Cucinschi şi aşteptam o clipă, în drum, ca să văd pe băiatul fierarului, Petruţă, care era de o vîrstă cu mine. Mai fuseseră încă trei copii sub şandramaua aceea neagră, unde vîjîia steaua enormă a cuptorului, dar într-o zi n-au mai fost; am aflat că au murit odată toştrei de anghină. Expresia „au murit" mă lăsa destul de indiferent. Constatam numai că nu mai rîd la mine, înşirîndu-şi căpuşoarele lor bălane pe fondul negru al şandramalei unde băteau ciocanele şi clipea jarul. După ce aşteptam o clipă pe Petruţă, treceam mai departe, ca să mă opresc în uşa celei mai mici dugheniţi din cîte au fost vreodată. Era o încăpere scundă, cu un oblon lăsat către drum. Pe acel oblon ce stătea sprijinit cu pop dedesubt, în chip de masă, se aflau etalate amestecat felurite mărfuri, dintre care revăd desluşit în amintire o frînghie şi un drob de sare. Înlăuntru, la o tejghea mică, era un negustor mărunt, cu numele Herşcu. Cheuţii lui obişnuiţi nu erau mai răsăriţi decît mine şi purtau un fel de pantaloni cu batistă atîrnînd în partea dindărăt. Aceştia nu se mai ştergeau la nas, ca elevul cel firav şi entuziast. Intrau desculţi şi cu capul gol în prăvălioară şi cumpărau, pentru familiile lor sărace, cafea şi zahar.

— *Făr a draier ţiker; făr a draier coşă.*

Cuvintele acestea mi-au rămas întocmai; nu ştiu dacă sînt exacte; nu le-am mai controlat după aceea. Adică: de trei parale zahar, de trei parale cafea. Total, cinci centime. Asta era hrana de dimineaţă a familiilor lor.

Mişcîndu-mă şi de acolo, pătrundeam mai naînte, pînă ce ajungeam la marginea tîrgului, la rohatcă. Rohatcă înseamnă, pe moldoveneşte, cumpăna barierei. Ciudat este, după cum am aflat mai tîrziu, că această barieră, care reprezenta atunci vama comunei, era în armonie şi cu trebuinţa coloniei compacte ovreieşti din tîrg de a avea, dacă nu împrejmuire de cetate, măcar simbolul porţilor acestei cetăţi.

La rohatca cetăţii, sub cumpăna de lemn, pe prispa bordeiului, sta moş Nechita paznicul, sorindu-se, cu luleaua în colţul gurii.

Acolo, în acel punct, îmi conteneam explorarea. Mai departe, spre mirişti vaste, spre Fîntîna lui Mistocle şi către o geană de pădure, nu cutezam să păşesc. Mă întorceam pe cărăruia din marginea şanţului, pe lîngă podeţele de dinaintea căsuţelor.

Într-o zi am avut ideea să cer unele informaţii de la domnişoara Ana, o fiinţă frumoasă şi cuminte, care era de ajutor mamei în gospodărie. Aveam nevoie de un sprijin în interpretarea lumii exterioare.

— Cum poate sta moşneagul cu luleana în gură zi şi noapte acolo? El nu mănîncă? El nu se culcă?

— Care moşneag? întrebă domnişoara Ana.

— Moşneagul de la rohatcă.

Domnişoara Ana mă privi cu spaimă.

— Vai, Băieţel, cum se poate? Ai fost pînă acolo?

— Am fost.

Domnişoara Ana stătu neclintită şi holbată, ca şi cum ar fi avut înaintea ei o dihanie.

— Ai fost pînă acolo?

— Am fost.

Era de necrezut.

— Nu te-a muşcat cînele de la Alecu Romanescu?

— Nu m-a muşcat. Nici nu ştiu că este cîne acolo unde spui mata.

— Este, şi omul acela îl lasă slobod anume, ca să sară şi să sparie copiii; iar el stă la geam, cu ţigară şi cafea, şi rîde.

Acel Alecu Romanescu, cel mai gras şi mai pîntecos om din tîrg, a devenit dintrodată, pentru mine, căpcăunul care stă la pîndă. Deci regiunea în care îndrăznisem să mă avînt era primejdioasă. Am umblat singur un timp pe afară, mormăind felurite reflecţii, apoi m-am întors într-un tîrziu în odaie şi m-am oprit, cu mînile în buzunăraşe, lîngă gherghefiul domnişoarei Ana.

I-am spus dintrodată, cu hotărîre:

— N-am să mă mai duc acolo; dar să nu spui mamei nimic.

— Bine, Băieţel, îmi răspunse domnişoara Ana, rîzînd.

Cum mă uitam serios la dînsa, ea se plecă dintrodată, mă cuprinse de umeri şi mă sărută pe amîndoi obrajii. M-am retras, gîndindu-mă că acesta nu e un răspuns la nedumeririle mele; astfel n-am putut afla nimic despre patima şi obiceiul lui moş Nechita.

M am ţinut de cuvînt, din pricina cînelui de la căpcăun, şi către barieră nu m-am mai întors în acea vară. Mi-am îndrumat explorările în alte părţi ale tîrguşorului, trecînd întăi în Uliţa Mare, spre bazarurile Lipovenilor, spre crîşme şi spre cea mai elegantă magazie, care cuprindea etalaje de pînzeturi şi stofe. În această din urmă prăvălie, la un anume Vexler, zăream o fată naltă şi subţire, albă şi cu părul de un fel de blond de platină. Am rămas pentru ea c-un nedesluşit sentiment de admiraţie şi dragoste.

Îmi plăcea să mă opresc şi la dugheniţa Mutului, unde se vindeau fluiere, muzicuţe şi aţă pentru smeie. Surdo-mutul ovrei, care se mişca între etalajele acestea de jucării mărunte, mi s-a părut a fi cel mai vesel şi mai bun prietin al copiilor.

În sfîrşit, într-o duminică, am ajuns pînă în medeanul cel mare al tîrgului, unde se grămădeau, cu căruţe şi vite, gospodari din toate satele împrejurimii.

Din medean, cotea coborînd abrupt o şosea, în valea Siretului. De la dîmbul de deasupra cotiturii, băieţii mai experimentaţi decît mine şi exploratori mai vechi îmi arătau, în ceaţa depărtării, scînteierea rîului. Într-acolo, spre scăldătoarea de la Siret, se cîrduiau adeseori băieţii cei mai mari ai tîrgului.

Voiau să se anine de ceata lor şi unii dintre cei mărunţi, de sama mea. Fraţii lor cei mai mari îi spîrcuiau şi se stropşeau la dînşii, alungîndu-i acasă.

Cînd oi fi mare, am să mă duc şi eu la Siret, mă gîndeam în taină. Am să mă scald

și mai cu samă am să învăț a înota. După aceea am să mă duc în zăvoi să mănînc mure.

Asemenea dorință deveni într-un timp arzătoare, amestecată într-un vis de mărire și vitejie; cu toate acestea înțelegeam că n-am încă dreptul să îndrăznesc. Trebuia să rămîn în medean, contemplînd de departe un paradis rîvnit.

Într-un rînd, spre sfîrșitul verii, am găsit în acest medeau un mare prilej de uimire. Crescuse în mijlocul lui, în timpul cît eu lipsisem de acolo, o clădire mare, o ciupercă fantastică, un cort de saltimbanci.

Se adunaseră în preajmă mulți copii ai tîrgului, privind ceea ce încă nu văzuse generația noastră. Deși pentru cei mai mulți faptul era o noutate, fiecare avea aerul unui vechi cunoscător. Nu înțeleg de ce născuse și-n mine acest sentiment de trufie și-mi stăpîneam curiozitatea, neîntrebînd pe nimeni, așteptînd înțelegerea de la desfășurarea evenimentelor.

Un vînt secetos de august bătea cătinel, agitînd pînzele cortului. Un băiat, nu cu mult mai mare decît noi, ieși de subt acele pînze și ne privi în treacăt, parcă-i era silă de noi și de lume. Avea un trupșor subțiratic și rău îmbrăcat și un obraz sarbăd.

Am auzit între băieți o șoaptă misterioasă:

— Aista-i comediant.

În partea dindărăt a cortului stăteau grămădite, subt adăpost de pînză și scînduri, două căruțe mari, cu coviltire. Cîțiva cai rontăiau grăunțe, în fund în colțul acesta erau învălmășite lucruri despărecheate și felurit colorate. Într-una din căruțe, o femeie stătea plecată asupra genunchilor și cosea cu grabă. Trei bărbați, unul în vîrstă și doi mai tineri, răscoleau necontenit printre boclucuri; intrau sub cortul cel mare și iar ieșeau. Vorbeau din cînd în cînd repede; uneori păreau că se ceartă; atunci femeia ridica privirile de deasupra cusuturii și zîmbea spre dînșii.

Ce să fie asta?

Stam uitat în locul meu și-mi făceam felurite socoteli. Cu bagajul meu de cunoștințe, însă, îmi era cu neputință să soluționez o atare problemă. Știam ceva vag; de fapt nu știam nimic.

Un glas dulce chemă dintr-un loc ascuns:

— Anton! Anton!

De după șandramaua de scînduri se arătă altă femeie, îmbujorată la obraz și cu mînicile suflecate Avea în mînă o tigaie cu coadă lungă, din care se înălțuiau aburi.

Copilul cel sarbăd și rău îmbrăcat răspunse la chemare ieșind deodată ori din pămînt, ori dintre boclucurile învălmășite. Trase de undeva, cu grabă, o măsuță și lepădă pe ea talgere și tacîmuri.

Femeia din căruță coborî. Am văzut că-i o fată sprintenă, cu rochiță roșă scurtă, în falduri dese. Întăi se întinse căscînd leneș, cu brațele în cunună deasupra capului, apoi deodată căzu la pămînt. Femeia din adăpost aduse tigaia cu mîncare și se așeză și ea la pămînt între bărbați. Omul cel mai în vîrstă începu să taie cu un cuțit lung dintr-o pîne. Desfăcea felii mari și le zvîrlea celor din jurul mesei. Înălțînd brusc brațele, toți le prindeau din zbor.

Iată niște comedianți fără grijă, care mînîncă, după cît se vede, cea mai gustoasă friptură din cîte pot fi pe lumea asta. Pînea lor, tăiată în felii așa de mari, trebuie să fie cu mult mai bună decît pînea obișnuită de la noi din tîrg.

Omul cel în vîrstă ridică dintrodată fruntea spre mine.

— Vrai și tu o felie? întrebă el răgușit, punînd mîna pe cuțitul cel lung.

Am tresărit, m-am speriat și am cotit în retragere, deși glasul omului nu avea nimic dușmănos.

Pe cînd coteam, căutîndu-mi un loc cît mai grabnic de ieșire, am zărit subt una din căruțe, un dulău mare, lînos, care ațintea cu lăcomie masa stăpînilor lui, fără a se clinti însă din adăpostul său. Poate întrebarea omului cu cuțitul a fost îndreptată cînelui. M-am retras, în orice caz, cu inima bătînd, pe cînd comedianții rîdeau.

A doua zi era sărbătoare și iarmaroc, cu mare forfotă de lume pe toate ulițile. Trebuia numaidecît să văd ce se întîmplă în medean. Mi-am ales ceasul cel mai potrivit, cînd toți ai casei erau ocupați cu altceva decît cu mine, și am ținut numai o fugă pînă la cortul cel mare.

La intrare, pe o podină, deasupra mulțimii îmbulzite, unele din cunoștințile mele de la căruțele de dindos se arătaseră în straie strălucite și cu obrajii văruiți. Am văzut pe omul cel mare și pe Anton. Într-o clipă, bătrînul a ridicat brațul drept, ținînd pe Anton în înălțime. Stînd drept cu tălpile în palma bătrînului, băiatul se răsuci pe spate, făcîndu-se colac și venind cu fruntea la călcăie.

M-am cutremurat, admirînd. Iată ce isprăvi măreție pot săvîrși cunoștințile mele!

Aceștia-s comedianți, am zis eu, ațîțat, către oamenii din jurul meu.

Unii oameni din jurul meu m-au privit rînjind.

Pe podina de scînduri s-au arătat alți doi tovarăși tot așa de colorat îmbrăcați, purtînd trîmbițî lungi din care sunară, ca să se facă tăcere.

Țăranii îmbulziți își alinară o clipă zvonul. Cei doi izbucniră într-un singur glas:

— Poftiți, domnilor; numai doi gologani intrarea! Afară nu vedeți nimica; înlăuntru se arată toate minunile lumii, nemaivăzute și nemaiauzite!

Dacă lumea din preajmă ar fi avut numai într-o mică parte sentimentul meu de admirație și de înviersunată curiozitate, cortul de pînză s-ar fi umplut într-o clipă. Nimeni însă nu se grăbea să intre. Nu mă grăbeam nici eu, — nu mă grăbeam, însă, pentru motive pe care îmi era rușine să le mărturisesc. Îmi lipseau cei doi gologani, care fuseseră declarați vamă de către trîmbițașii minunilor. În jurul meu gospodarii se scobeau în chimirnri și-n pungi, apoi își acopereau chimirul și vîrau la loc punga. Puțini se hotărau să intre. Cei mai mulți așteptau, ca și mine, altceva.

Acest altceva era în rînduiala lucrurilor ca să se producă: altfel viața și lumea n-ar mai fi avut pentru mine nici un rost.

Un colț de pînză se dădu la o parte sus, lîngă intrarea cortului, și apăru un omușor mititel cu comanac și cu năsușor ascuțit.

— Vasilache! Vasilache! începură a striga băieții cei mai mari.

Transformările feerice ale personagiilor mele se prelungeau deci. Întâi apăruseră ca păpuşi mari care trîmbiţau, ori se răsuceau în chip imposibil. Acuma iată-le deodată micşorate. Ce taină le preface astfel? Poate au şi ele acele tichii ori ciubote fermecate, despre care se arată în poveştile babei Ioana, bucătăreasa?

N aveam cînd căuta deslegări. Cu ochii rotunziţi, urmăream evoluţiile lui Vasilache. Acel glăsuşor iscusit şi muzical debita către o altă păpuşă, pe care o chema Mariţa şi care poate era fata cu fustă roşă scurtă şi în falduri, o mulţime de lucruri interesante, dintre care unele îmi erau cu totul neînţelese. După rîsetele şi răspunsurile mulţimii, aveam un sentiment nedesluşit că acele lucruri ar fi, poate, nu tocmai cuviincioase. Am continuat totuşi să le ascult fără uici o ruşine, veselindu-mă şi eu, cu mulţimea.

Poate, însă, au fost numai nişte simple păpuşi, mă gîndeam eu după aceea. De mirare este cum le poartă şi le joacă dinlăuntru unul dintre acei comedianţi. La această concluzie nu cred să fi ajuns eu singur, fără ajutorul nimănui. Era lîngă mine un moşneag cu baltag şi cu taşcă de piele la şold, care, după ce a ascultat o vreme pe Vasilache şi a rîs de cabazlîcurile lui, s-a întors în loc, ducîndu-se la treaba sa.

— Eah! a zis el, scuipînd într-o parte. Vai de capul lor. Fac şi pe dracu, numai să cîştige o bucăţică de pîne!

A! vra să zică nu erau oameni bogaţi, nici fericiţi, şi nu făceau toate acestea de plăcere. De aceea plîngea la urmă Vasilache împungînd cu nasul în pînză: căci toată lumea aceea nu voia să dea doi gologani, ca să intre înlăuntru. Şi, înainte de a isprăvi comedia lui, de aceea Vasilache a adresat o sudalmă tuturor celor de faţă, care se uitau şi-l ascultau cu gura căscată, fără a se clinti din loc.

Sara, am avut pe neaşteptate una din cele mai mari bucurii ale vieţii. Domnişoara Ana m-a îmbrăcat cu străiţe nouă şi mama m a luat de mînă, ca să mă ducă la „circ". Circul era clădirea mea de pînză. Mi-am stăpînit bătăile inimii şi mai ales limba, păstrînd în mine toate cele cunoscute şi aflate, despre care cei care mă duceau habar n-aveau. Toţi îmi făgăduiau zîmbind un lucru cu totul nou şi necunoscut de mine, eu păstram şireclicul tăcerii, întrucîtva încredinţat că nu ei mă conduc pe mine, ci eu îi conduc pe dînşii.

După toate isprăvile de mirare ale prietinilor mei, am fost mîndru de ceea ce a făcut cînele cel flocos. Iar după aceea am rîs subţire de clovni, mai ales cînd îşi dădeau palme cu seriozitate şi necontenit ori căzeau pe jos ca nişte proşti. Pot să încredinţez pe oricine că minunea lui Vasilache a rămas tot mai presus în rang în amintirea mea.

După discuţii pline de prudenţă cu generaţia mea, asupra locului de origină al comedianţilor şi asupra felului lor supranatural de viaţă, m-am hotărît să fac investigaţii şi în casa părintească. Autoritatea supremă către care trebuia să mă îndrept era, desigur, tata.

Într-o sară, înainte de a trece la culcare, m-am oprit sub conul de lumină al lămpii, lîngă masa la care tatăl meu stătea făcînd nişte însemnări.

— Bună sara, am zis eu încet.

— Bună sara, a răspuns tata, fără să se uite la mine.

Văzînd că nu mă clintesc din loc, şi-a întors fruntea şi ochelarii; a lăsat condeiul şi m-a mîngîiat în creştetul capului.

— Tată, am îndrăznit eu, aşa-i că comedianţii din medean n-au casă?

— Ce spui tu? care comedianţi? A, vorbeşti de artiştii circului? Au casă, cum să n-aibă? dar o poartă cu dînşii.

— Ştiu; am văzut-o; dar acolo, în America, de unde vin ei, n-au o casă ca a noastră?

— Poate să aibă. Dar de unde ştii tu că vin din America?

— Asta se ştie, am răspuns eu cu încredinţare şi autoritate.

Tata a zîmbit, privindu-mă peste ochelari, fără să îndrăznească a mă contrazice.

— Nu-i aşa, tată, am continuat eu a întreba, că băiatul acela n-are ciolanele rupte? Mata ai crezut poate că are ciolanele rupte?

— Am crezut, dar se pare că m-am înşelat.

— Aş vrea să mai ştiu, am urmat eu, dacă-s bogaţi şi cîştigă multe parale.

— Vai de capul lor! a zis tata, cu acelaşi accent ca şi moşneagul cu baltag din mulţime; nişte bieţi oameni năcăjiţi! Ce fac ei cînd încep ploile şi ninsorile? Culcă-te şi dormi; nu-i nevoie să ştii tu de acestea.

Deşi eram şi eu încredinţat deplin de adevărul sărăciei oamenilor mei, confirmarea tatei mi a adus o nouă mîhnire. Mi s-a strîns inima cînd am aflat că ploile şi ninsorile pot fi o pricină de durere. Ca să se confirme puterea acestui argument nou, într o dimineaţă, cînd m am sculat, am văzut afară burniţă, curgînd dintr-un cer mohorît.

Abia am putut aştepta ceasul potrivit, ca să pot răzbate, pe cărări proaspete, pînă în medean. Cortul cel mare zăcea umed şi pustiu. Eram singurul băiat al tîrgului, care veneam să revăd un loc de deliciu; ceilalţi se dovediseră uituci şi nerecunoscători.

Am făcut încet, prin noroi, ocolul cortului; am ajuns în dreptul şopronului de pînză şi scînduri. Pe căruţe atîrnau zdrenţe ude; caii stăteau neclintiţi în fund. Prin mîzga lunecoasă umblau tăcuţi bărbaţii, cu privirile mohorîte. Un glas dulce se auzi ca o tînguire. Băiatul cu oasele rupte scoase capul de sub coviltirul unei căruţe, era palid şi tremura în straiul lui subţire. Din cealaltă căruţă ieşi femeia pe care o văzusem mînuind vesel o tigaie cu coadă lungă. Acuma mi se păru cu totul ofilită de umezeala amurgului. Ţupăind prin bălţile de apă, se apropie de băiat şi-i trecu furişat o bucată de pîine.

Deodată, din cerul înserării, începu iar ploaia, mărunt, pe adiere de vînt. Lîngă adăpostul comedianţilor, o flacără de gaz începu să tremure şi să fumege. Priveam neclintit din locul meu cum cei coboriţi din căruţele cu coviltir şi adunaţi sub şopron stăteau cu capetele înălţate, ascultînd freamătul ploii.

Unul din bărbaţii tineri ieşi afară şi privi spre apus. Intră iarăşi în şopron, blăstămînd înăbuşit. Cu glasuri triste începură a grăi şi a se tîngui femeile. În fund, caii se zugrăveau fantomatici, cu capetele înălţate în tremurările flacărei. Medeanul

tîrgului era așa de umed în sara aceea și vîntul învăluia ploaia cu susur așa de disperat în pînza cortului, încît am simțit intrînd în mine o bruscă neliniște, ca o vietate înveninată. Am început să plîng.

Cel mai bătrîn dintre comedianți scoase de sub șopron capul și se uită la mine cu mirare. La îndemnul uneia dintre femei, se urni din locul lui, apăsîndu-și pe cap, pînă la urechi, o beretă.

Veni lîngă mine, aplecîndu-se. Mă întrebă într-o romînească necorectă, așa cum o vorbesc totdeauna clovnii în reprezentațiile de circ ale copilăriei noastre:

— De ce plînge? Are frica?

Eu nu știam de ce plîng. Nu știam nici ce trebuie să răspund, nici ce trebuie să fac.

— Nu trebui plîngi mata; merge acasă la mamaia.

Îndată m am simțit purtat în brațe și mi-a pierit orice frică. Capetele de sub șopron mă urmăriră un timp, cît ținu lucirea beculni de petrol. Bătrînul mă duse repede prin cernerea ploii, cerîndu-mi din cînd în cînd, cu același glas blînd și întraceeași romînească îndoielnică, să-i arăt direcția și să-l conduc pînă la limanul meu. Am înțeles că-i sînt prietin de cînd mă observase întăia oară lîngă adăpostul lor și-mi întinsese o felie de pîne tăiată cu cuțitul cel lung.

Cînd ajunserăm în dreptul casei noastre, se opri; mă puse jos; îmi deschise portița și-mi dădu drumul înlăuntru; apoi se întoarse și dispăru în întunecimea serii.

Mi-a mai spus un cuvînt, pe care nu l-am înțeles, și s-a dus. Ar fi trebuit să mă leg cu el și printr-un cuvînt al meu, pe care acuma îl am în mine, dar pe care, atunci, n-am avut conștiința că trebuie să-l rostesc.

Mustrările mamei, care au fost destul de blînde, și ale tatei, care au fost cu totul usturătoare, mi-au alinat somnul din noaptea aceea. Dar în nopțile următoare, în vis, prietinii mei de sub ploaia pustie au venit la mine, zîmbindu-mi.

Îndată ce s-a înseninat, nu i-am mai văzut. Plecaseră dintrodată și pe furiș. Acolo nu s au mai întors. La mine revin în nopțile de început de toamnă, cînd vînturile au o anumită modulație de tristețe.

(Din volumul „Cele mai vechi amintiri" 1935)

ÎN NOAPTEA CÎND GRĂIESC DOBITOACELE

Aveam mai puţin de şase ani, mă chema tot Băieţel şi mă uitam mirat la lume cu aceiaşi ochişori de gînsac. Părinţii mei îşi mutaseră gospodăria în sat, la doi kilometri de tîrg, ca să pot eu umbla printr-o grădină şi ca să descopăr, prin fundul ei, un drumuşor la pîrău şi la moară.

Pe acel drumuşor, la calea jumătate, se afla un tufăriş de porumbrei. După cum îmi povestise şi mă ameninţase mama, arătîndu-mi primejdiile hoinărelilor mele, din desimea spinărriilor izbucnise înainte-mi, într-o după-amiază, o dihanie înfricoşată ameninţîndu-mă cu coarnele. M am abătut într-o parte, închizînd ochii. Cînd i-am deschis, am văzut-o departe, jucînd pe o arătură. Cine era? Se ducea către un codru negru, la peşterile împărăteşti, sub streşina cerului, de unde se uitau la mine, neclintit, uriaşi zbîrliţi.

— Nu-s semincerii pădurii de pe coastă! argumentam eu, ţipînd ascuţit, către moş Ion, argatul nostru. I-am văzut eu, cu ochii mei: erau uriaşi.

— A fi şi asta! mormăi prin ţeava lulelii bătrînul

Aş fi vrut să ştiu ce-s aceea seminceri. Vorba asta poate-i numele uriaşilor.

— Erau seminceri, am consimţit eu. Nu cumva dihania aceea fugea la dînşii, să le spuie că mă duc la moară?

— Se vede treaba. Acolo, la moară, şade Caraoschi şi dihania aceea e pristavul lui. După porunca mamei, să nu care cumva să te duci pe acele meleaguri. Cum te vede, moara începe a hîrîi şi a stupi. Şi Ucigă-l-Toaca iese nins de făină şi cu barba cît un măturoi.

— Trebuie să pîndesc, zic eu cu vicleşie, cînd doarme moara, ca să mă scald în pîrău.

N-ar fi rău, consimte bătrînul, să te scalzi, ca să te mai curăţi de colb şi de obrăznicii. Aşa, într o zi, cînd dormea moara, au îndrăzuit gîştele dăscăliţei să intre pe iaz şi numai a ieşit balaurul din cotlon şi a început a le înhăţa pe dedesubt. A mîncat şapte. Celelalte au prins a striga: ga! ga! ş-au fugit acasă. Pe băieţi îi apucă de un picior,

— Pe care băieţi?

— Pe cei care îndrăznesc să se scalde sub roata morii.

— Aș vrea să știu dacă toți moșnegii spun asemenea minciuni, am zîmbit eu, uitîndu-mă la argat cu coada ochiului.

— Hm! mormăi singur bătrînul, privindu-și încrucișat pipa. Nu cumva s-a vîrît dimonul în baltă? Dacă află cucoana, are ce mă mustra.

— Caraoschi m-a mîngîiat pe cap și a rîs la mine, am continuat eu.

— Te-a cunoscut că-i ești fecior! rînji argatul. Află dumneata că, dacă ai fost acolo, ai trecut prin mare primejdie. Acel balaur șade sub răchita cea bătrînă, în seorbură.

— Da. Însă morarul îl ține în lanț și nu i dă drumul decît după ce ajung eu acasă.

— Așa ți-a spus?

— Ihî! Mi-a spus că la iarnă îmi face săniuță.

— Iaca-i bun. Și cît tutun i-ai dat mata pentru vorba asta?

— Cît am putut duce în pumn.

— N-ai făcut rău; dar să știi că argații fac mai bune săniuți decît morarii.

— Dar povești știu să spuie, moș Ioane?

— Cum nu? tot felul de povești care de care mai minunate.

— Dar ariciul cel pe care l-am văzut ieri în grădină mi l-ai prins?

— L-am prins. Dar dacă am băgat de samă că-i aricioaică, i am dat drumul. Aricioaicele au pui și nu se cade să le prindem, fără decît numai cînd am avea o mare nevoie.

— Învață-mă și pe mine, moș Ioane; care nevoie?

— Bine; să te învăț. Să zicem că noi am fi niște hoți de codru și am ieși cu pușca la potică în calea negustătorilor, ca să-i vămuim. Dumneata dai glas fioros dintr-o parte și eu din alta, așa că acei negustători încep să tremure și să clănțănească din dinți. Cine sînteți domniile voastre? scîncesc ei. Noi sîntem Iou-hoțoman și Băiețel-hoțoman. Faceți bine și vă deșertați pungile de galbini aici în palmă la noi; că de unde nu, vă răpunem capetele! Ș apoi ei își deșartă pungile; noi vîrîm banii la chimir și nici nu ne pasă, și ne ducem prin codru cîntînd din frunză. Numai iaca, într-o zi, cînd ne vine și nouă gust să ieșim la un rateș ca să bem o ocă de rachiu, ne împresoară călărașii și ne prind.

— Dar noi n-avem puști și săbii? și nu ne luptăm?

— Avem puști și săbii, dar n-avem nevoie să ne luptăm. Căci noi mai întăi și mai întăi, înainte de a intra în haiducie, am prins în grădina noastră o aricioaică ca aceea pe care am văzut-o. Îi legăm de picior o ață și un petec roș, îi dăm drumul și ne ținem după dînsa. Cum cunoaștem unde i-i cuibul, o așteptăm să se ducă iar după mîncare Și-ndată facem un gărduț de ostrețe închizînd puii; și la acel gărduț alcătuim poartă și la acea poartă punem lacată. Pe urmă ne dăm la o parte. Iaca vine aricioaica și găsește poartă și lacată. Nu zice nimica. Se întoarce și se duce prin grădină și caută. Dacă nu găsește în grădină, iese la cîmp. De la cîmp trece

la pădure. Și caută, și caută pînă ce găsește iarba-fierului. O ia în dinți, vine la poartă, atinge cu ea lacata, lacata se sfarmă în douăzeci și patru de bucăți și aricioaica intră la pui. Noi sîntem acolo, pîndim și luăm iarba. După ce-am luat-o, tăiem în palmă la dumneata și în palmă la mine cîte-un loc și vîrîm acolo cîte-un firișor din acea iarbă. Așa că, atunci cînd ne-au prins călărașii, nouă nici nu ne pasă. Ne ferecă în lanțuri de mîini și de picioare. Noi îi lăsăm să ne ferece și să se bucure. Ne poartă o vreme pe cale, pe urmă facem popas la un rateș. Acolo este un crîșmar cumătru cu mine. Dă băutură; dă mîncare; deschide odăi de culcare. Și cînd îs oamenii stăpînirii mai fără grijă, noi punem palmele cu iarbă pe obezi, și lanțurile se desfac în douăzeci și patru. Încălecăm pe cai, pușcăm din puști și din pistoale și ne întoarcem iar la sălașul nostru, sub pădure.

Eu stau o vreme gîndindu-mă la cariera ademenitoare ce mi se oferă. Să vedem: poate la o viitoare ocazie, să facem ceva cu aricioaica.

Moratul nu mi-a făgăduit numai sănițuă.

— Moș Ioane, dar o dobă poți să întocmești?

— Ce fel de dobă?

— De acelea cu care umblă băieții la Sfîntu-Vasile.

— Aha! te gîndești să umbli cu uratu? Nu cred să te lese mama și tata. Dar dacă-i vorba de dobă, apoi nimeni nu ți-a face-o mai cu meșteșug decît mine. O bați la Moldova și s aude la Craiova.

— Cum ai zis? mă întorc eu, surprins.

— Foarte bine am zis. Bate doba la Moldova și s-aude la Craiova. Asemenea o s t r o m e n t îți pot eu alcătui. Și apoi după ce te-oi învăța și urătura, poți să te duci și la regele să uri. Își vîră nasu-n geam să te vadă, și zice: halal urătură! halal dobă! Voi vistiernicilor, dați acestui urător un leu de parale. În noaptea aceea, de Sfîntu-Vasile, după ce te întorci de la urat, dacă stai neclintit afară și aștepți miezul nopții, vezi deschizîndu-se în cer o lumină și în acea clipă poți auzi cum grăiesc ele în de ele dobitoacele.

Nu înțeleg de ce din sfaturile acestea cu bătrînul au rămas în mine, ca o formulă magică, mai ales versurile acelea despre dobă. Făcusem — deși cu îndoială — o transacție cu moș Ion, ca să-mi fabrice în taină, la vremea potrivită, un asemenea instrument din piele de viței, întinsă bine pe o veșcă de frasin. Eram cu îndoială, deoarece știam precis că tata îmi interzice ieșitul la urat în sara de Sfîntu-Vasile. Puteau toți copiii lumii să se bucure de acel amurg minunat cînd s-aprind luminile pretutindeni și prind a mugi buhaiele și a suna tălăncuțele. Eu n-aveam ce căuta „pe drumuri, că toți derbedeii și ca toți țiganii". Ce fericiți erau, prin urmare, derbedeii și țiganii! Umblă prin noaptea de anul nou ca printr-un basm, spun și rîd, își sună clopotele și se strecoară, pe subt o arcadă, pe celălalt tărîm.

C-o umilită rugăminte și cu o aluzie înșinată, cu două zile înainte de această dată fatală, făcusem pe tata să se încrunte. Cînd am văzut nour sub sprînceana lui, m-am socotit pierdut. Trebuia să urmeze și o poruncă în ceea ce privește căciuliță și ghetele.

— Ai înţeles? să nu te mai aud vorbind de asta!

— Am înţeles.

Am înţeles mai cu deosebire că am scăpat; că am rămas în stăpînirea lucrurilor necesare pentru o expediţie. Nu mă puteam expune să rămîn desculţ şi cu capul gol, scîncind înaintea unui dulap închis, deoarece încă nu dobîndisem, după metode cunoscute, iarba-fierului. Aveam singura unealtă a primitivului: violenia. De aceea, cu o zi înainte de ajunul Sfîntului-Vasile, am manifestat aşa dispreţ pentru gheţuşca de afară şi am dat atîtea tîrcoale mamei încurcîndu-mă între tingiri, cociorvă şi lopată, încît am izbutit s-o fac să strige cu obidă:

— Mai du-te pe-afară, diavole, şi lasă-mă în pace.

M am dus scîncind în ogradă. Oamenii aveau felurite treburi. M-am întors şi am intrat la tata. M-am aşezat pe-un pat: păream neliniştit: tatăl meu mă observa din cînd în cînd ridicîndu-şi ochii de deasupra gazetei.

— Ce ai, Băieţel? nu ţi-i bine?

— N-am nimica, am suspinat eu.

— Să bagi de samă la noapte, să vezi dacă n-are febră... zicea într-un tîrziu tata, către mama.

N-am avut febră şi am dormit bine: nu mă dădeam însă dus din casă. Cînd am izbîndit să fiu iarăşi dat afară, era tocmai vremea potrivită.

Păstrasem relaţiile diplomatice cu unul dintre tovarăşii mei tîrgoveţi, cu care crescusem, şi pe care-l vedeam din cînd în cînd: era Franţ, feciorul mecanicului. Era cu doi ani mai mare decît mine. Cu trei săptămîni înainte avusesem o consfătuire în taină cu prietinul meu Franţ şi contribuisem cu cinci bani la suma necesară unei piei de viţel pentru dobă. Asemenea piele costa o sumă mare, mă încredinţase Franţ; dar eu n-aveam decît acei cinci bani. Îi aveam pentru acadele; eu i-am făcut să aibă un destin mai nobil.

Prietinul meu era bine încredinţat nu că am uitat de legămîntul nostru, dar că-mi va fi cu neputinţă să înfrîng opreliştea tatei, de care mă tînguisem. Mă preţuia destul de puţin, ca să fie sigur că nici n-aş fi în stare să străbat, în preajma nopţii, un drum de doi kilometri, din sat pînă în tîrg la dînsul. La urma urmei nici n-avea nevoie de concursul meu, cum — dacă-i vorba pe aceea — n-avea nevoie nici de dobă. Putuse deci să dilapideze contribuţia mea.

Cînd m a văzut că apar înaintea lui, cu năsuşorul roş şi cu privirile pline de entuziasm, nu şi-a putut stăpîni admiraţia.

— Cum? ai venit să mergem la urat?

— Da.

— Ţi-a dat drumul de-acasă?

— Mi-a dat.

— Eu credeam că n-ai să poţi veni; de aceea nici n am făcut doba.

Mă arătai plin de generozitate. Nu făcui nici o aluzie la banul meu.

— Nu-i nimic. Mergem numai cu clopotul.

— Însă îl sun eu

— Bine: sună-l tu. Eu am să strig: hăi-hăi! Trebuie să ne grăbim. Se face sară.

— N-ai grijă; avem vreme; încă-i soarele sus. Să ştii că trebuie să strigi tare.

— Am să strig.

— Şi trebuie să nu te temi de băieţi mai mari, care sar la bătaie, ca să ne ia paralele.

— Nu mă tem Mai de grabă să se teamă ei; căci sînt hoţ de drumul mare.

— Ce eşti?

— Sînt hoţ de drumul mare. La vară, am să pot dobîndi şi iarba-fierului.

Franţ s-a arătat uimit de răspunsurile mele. M-a privit din cap pînă în picioare şi din picioare pînă în cap. Aveam şi o căciulă întoarsă pe dos şi băţul de corn al lui moş Ion. Nu mă temeam de nimic; puteam să mă pun la luptă cu oricine. Ca dovadă de asta, am pălit de două ori cu băţul în pămînt şi de două ori în uşă.

— Intră! a strigat dinlăuntru mama lui Franţ. Cine-i acolo?

Cînd m-a văzut, şi-a pocnit palmele una de alta.

— Iezus-Maria! ce-i cu tine, Băieţel? unde te duci?

— Mă duc la urat, cu Franţ.

— Bine, duceţi-vă; dar mai întăi să vă dau să mîncaţi ceva. Ce-i cu băţul ista aşa de mare? ce vrei să faci cu el? cu cine vrei să te baţi?

Mă admira întorcîndu-mă cînd într o parte, cînd în alta. Rîdea singură pregătind cafeaua cu lapte. M-a dezbrăcat de paltonaş, mi-a scos căciula. Pe urmă iar m-a îmbrăcat şi mi-a îndesat pe frunte cuşma. N-a uitat să-mi dea şi ciomagul.

— N-ai nevoie de asta, Băieţel. Aici, în tîrg, lumea nu sare la bătaie. Şi nici n aveţi a vă duce decît la doi-trei prietini. Cum se întunecă bine, vă întoarceţi.

Îndată ce s-a făcut cerul roş la asfinţit şi s-a întins umbra amurgului, eu şi Franţ am apărut în peisagiul violet, ne-am uitat la copiii încotoşmaţi care tropăiau pe ghiaţă de la o casă la alta şi am pornit şi noi spre noaptea necunoscută care se apropia. Am ridicat băţul de corn, ca să bat în poarta amurgului; clopoţelul lui Franţ a sunat. Astfel mi-am făcut prima expediţie. După un sfert de ceas mi-am adus aminte de sprîncenele nouroase ale tatei. I-am mărturisit tovarăşului meu că nu m am cerut de-acasă. Odată cu celelalte cîrduri de copii mărunţi, ne-am retras, pe cînd începeau tălăncile, buhaiurile şi răcnetele plugarilor celor mari. Tîrgul se umpluse de freamăt.

Suma agonisită din lucrarea noastră se alcătuia din trei pitaci de cîte zece bani şi trei de cîte cinci bani: total patruzeci şi cinci de centime. Franţ i-a înşirat în palmă la lucirea ferestrei; a tras spre el trei pitaci mari şi a împins spre mine pe cei mici. Mi am luat cîştigul şi m-am retras cu viteţie, ca să străbat o lungă zonă primejdioasă, plină de întuneric, de zgomote şi de mişcări misterioase. Am zărit, în scurte văpăi de lumină, măşti venite din altă lume, urşi cu blăni de fîn, capre care clămpăneau. Deasupra zvonului, cerul era plin de stele şi de tăcere îngheţată.

Cu inima bătînd, m-am grăbit spre casă. Ajungeam într-o goliste, unde se isprăvea tîrgul şi începea satul. Pornea de-acolo şun şirag de copaci goi spre ţintirim. Am în-

ceput a fugi. M-a ajuns cineva cu paşi mari din urmă; m a cuprins de mîna stîngă şi m a călăuzit printr-o vale de linişte către zarva satului: întâi se auzea înăbuşit; pe urmă mă împresurară dănţuind felurite dihănii ale sunetelor. Sfîntul Petrea mă ducea de mînă fără să spuie nici o vorbă. Cu mult mai tîrziu am înţeles că nu putea să fie decît tatăl lui Franţ.

Deodată m am oprit. Casa noastră se uita cu toate ferestrele la mine. Sfîntul Petrea mi-a dat drumul; a intrat în întuneric, am rămas singur. Am privit către făcliile cerului. clipeau la mine. Păşeam cu fereală prin preajma grajdului. Am întins urechea ca s-aud şoaptele dinlăuntru. S a aprins un fulger şi s-a deschis o lumină în adîncimea cea naltă; ş-am stat, ca s ascult cum grăiesc dobitoacele ele în de ele.

(Din volumul „Cele mai vechi amintiri" 1935)

MAICA-MEA ERA MARE FARMAZOANĂ

E vorba de o vreme destul de depărtată, cînd încă nu încheiasem primul deceniu al vieţii mele. Fiindcă iubeam foarte mult poveştile şi pe moş Ilie, făcusem cunoştinţă de-aproape cu o chisea mare de tutun, care sta într-un colţ, pe masa de lucru a tatei. Era un fel de pocal de ghips pe care meşterul italian care îl vînduse, îl împodobise cu o scenă antică în basorelief. Se vedeau de jur împrejurul rotundului muzicanţi goi cu fluiere duble şi bacante încununate cu flori, care dănţuiau. Totdeauna stam şi cugetam nedumerit de ce nu s-or fi îmbrăcat oamenii aceia. Pe urmă îmi vîram în chisea nasul ş-o mînă şi mă duceam să caut pe povestitorul meu.

De la acest moş Ilie am auzit cea dintăi istorisire de vînătoare şi cu acest prilej m-am încredinţat că mama nu e în stare să preţuiască cum se cuvine asemenea lucruri minunate. Am avut atuncea pentru ea sentimente obscure şi îndoielnice.

Era într-o după amiază de toamnă tîrzie. Dimineaţa, scînteiase în grădină şi pe acoperişuri o brumă groasă şi ngheţase în treuci apa găinilor. Moş Ilie ieşise în ogradă cu cojocu-n spate şi fuma din luleaua cea scurtă, ca să se încălzească la nas. „De-acu, cuconaşule, şi iarna-i aproape..." îmi declarase el cu un glas plin de îngrijorare şi de un fel de taină.

L-am întrebat, înălţîndu mi spre el nasul:

— Se poate, moş Ilie? Eu n-o văd nicăirea.

— N-o vezi încă, da să ştii mata că-i după dealurile şi pădurile celea. Într-o noapte pune caii la sanie şi vine la noi.

— Cum?

— Pune caii la sanie şi vine. Are ea vînturi în chip de cai; şi-i mînă c-o puhă lungă de cînepă; şi ei nechează şi strănută omăt şi viscol. Cînd trece, s-aude; dar de văzut, n-o vede nimeni.

— N-o vede?

— Nu, c-aşa-i rînduiala ei de la Dumnezeu...

Am rămas pe gînduri, uitîndu-mă numa-ntr un ochi, ca raţa la uliu, spre dealurile şi pădurile cele de departe. Era acolo o pîclă albăstrie, care-nchidea o lume fantastică, pe care eu încă n-o cunoşteam. În după amiaza liniştită pîcla aceea era tot acolo şi eu o observam din cerdacul casei, cu gîndul la vorbele de dimineaţă ale bătrînului. În livadă cădeau fruuzele nucilor, c-un fel de grabă, parcă se strîngeau şi se puneau la adăpost pentru vremuri grele.

— Moş Ilie, da' dumneata ai fost acolo?

— Unde?

— Acolo, după dealuri şi după pîclă.

— Se -nţelege c-am fost. Eu chiar de-acolo am venit aici.

— Aşa? Atunci poţi să mi spui dacă pe acolo sînt vînători...

— Ce să fie?

— Vînători, moş Ilie...

Îmi făcusem eu socoteala că după păduri şi pîclă trebuie să fie ţara vînătorilor şi-a poveştilor.

- Cum să nu fie, cuconaşule? îmi răspunse bătrînul săltîndu-şi cojocu-n spate şi scoţîndu-şi din chimir luleaua; sînt vînători pe-acolo care nu se mai află pe lume. Şi eu, dacă vrai să ştii mata, am fost vînător pe acele meleaguri. Şi pe urmă am venit aici, la tîrg, şi m-am făcut slujitor în ogradă la cuconu Alecu. Da eu, acolo, am fost vînător mare.

— Atuncea trebuie să fi văzut iepuri.

— Cum nu!

— Iepuri adevăraţi, moş Ilie; de cei care fug pe cîmp, nu de cei morţi.

— Se nţelege că iepuri adevăraţi. Cînd ieşeam eu cu puşca, săreau ca lăcustele, şi puşcam o mulţime.

— Cînd? vara ori iarna?

— Ba toamna, chiar aşa, ca pe vremea asta.

— Atuncea, moş Ilie, trebuie să fie frumos pe acele locuri, şi trebuie să fie şi alte multe jivine. Cînd te-i duce acasă la babă, să mă iei şi pe mine, ca să văd şi eu o vînătoare.

— Se poate, cuconaşule, de ce nu? Şi eu chiar pot să-ţi spun o întîmplare cu o vînătoare, care-am avut-o în viaţa mea; da nu mai am tutun de pus în lulea şi mă şi cam strînge-n spate frigu' ista, macar că am cojoc...

Eu am lămurit pe dată toate greutăţile:

— Ştii ce, moş Ilie? intră dumneata-n bucătărie; acu nu-i nimeni acolo; eu mă duc prin casă şi vin numaidecît să-mi spui povestea...

După ce am intrat în odaia tatei şi m-am uitat puţin la cîntăreţii antici şi la bacante, m am coborît la bucătărie şi m-am aşezat pe un scăunel. Moş Ilie s-a cinchit lîngă vatră, şi-a pus un cărbunaş în lulea. Pîcîia cu gust şi pufăia fumul pe horn.

Eu aşteptam o minunată poveste vînătorească. Asta a fost cea dintăi.

— Unde s-a-ntîmplat, moş Ilie?

— La noi, acolo, în codru la Chițoc. Îmi vine mie așa într-o zi gust de vînat. Și cum îmi vine gust de vînat, iau eu pușca ș-o șterg frumos, ș-o încarc cu cîte-o măsură de praf și una de poște. După ce-ncarc pușca, chem capauca, dar nu-i dau nimica de mîncare, ca s-adulmece mai bine urma, — și intru cu dînsa în pădure. Acu, după ce intru în pădure, mă iau pe-o carare. Și după ce mă iau pe cararea aceea, ajung la o rîpă. Numai ce văd că Fița pune botu-n pămînt, ș-o pornește răpede, parc-o trăgea cineva cu ața.

— Așa o chema pe capaucă?

— Da, că era iute ș-a dracului... Nici n-aveam nevoie să-i dau de mîncare, că se hrănea ea singură. Dar oricît vînat mînca, nu se-ngrășa niciodată. Așa ajung eu la rîpa aceea, ș-o pornește Fița, și n-o mai văd; da o aud îndată dînd glas: țah-țah! subțire ca dintr-o muzicuță... Atuncea, cum o aud, dau fuga în curmătură la rîpa porcului: acolo era țiitoare știntă pentru capre și mistreți. După ce ajung acolo, stau, aștept, - aud glasul capaucei mai depărtat, în loc să s-apropie. Mai aștept ce mai aștept, aud țăhnitul capaucei statotnic. Ce să fie? A dat peste vreo dihanie care nu vrea să iasă din culcuș. Mă furișez răpede pe-o potecă, și țin drumul drept spre locul unde suna bătaia cățelei. Socoteam că nu-i departe — dar, am suit ș-am coborît, ș-am intrat în niște prăpăstii și-n niște tăuri, pe unde nu mai fusesem niciodată în zilele mele. Stau și mă uit împrejur, nu cunosc nimica, parcă ieșisem pe tărîmul celălalt. Da aud îndîrjit glasul Fiței. Și numai ce văd pe o creangă de plop uscat, într-un pârete de rîpă, o dihanie înfricoșată. Avea urechi și ochi de om și căsca o gură mare cît un bot de oaie...Și tot făcea'urît cînd la mine, cînd la capaucă. Mult n-am stat pe gînduri. Am pus pușca la ochi, și cînd am aprins, a și venit grămadă la pămînt, și cățeaua a fost asupra ei. Da cînd a răcnit o dată, mi s-a părut că-i glas omenesc și cățeaua s-a dat chelălăind înapoi. Cînd m-apropii, își dăduse suflarea și se uita la mine cu ochii holbați. Stăteam eu și mă gîndeam și mă sfiam să pun mîna pe dînsa. Să fie pasere, avea întradevăr aripi, dar se uita și țipa omenește. Am stat eu mult și m-am gîndit, ș-am zis așa în gîndul meu

că-i o biată lighioaie
de prin codri rai pustii
ș-o venit la moartea ei...

Ș am lăsat-o acolo și m-am întors cu capauca la lume, și nu știu nici azi ce-a fi fost asemenea minune...

Ascultînd povestea moșneagului, eu eram numai ochi și numai urechi, cuprins ca de-o înfiorare. Povestind, moș Ilie se îndeletnicea de-aproape cu luleaua lui. Așa încît nici unul nici altul n-am băgat de samă intrarea mamei în bucătărie. Probabil că asculta de mai multă vreme. Cînd întoarserăm ochii spre ea, o văzui zîmbind. Moș Ilie scuipă răpede în lulea, îi închise căpăcelul de alamă ș-o vîrî în chimir.

— Fumoasă poveste, moș Ilie, zise mama, însă cam lungă, și mi se pare că mîne e sărbătoare și sînt de făcut pe-afară o mulțime de treburi...

Moş Ilie îşi plecă umilit fruntea şi se strecură pe uşă, săltîndu-şi în spate cojocul. Pîndind cînd nu mă băga mama în samă, mă strecurai şi eu în urma lui şi-l găsii în grajd, ţeselînd calul. Poate era prea ocupat şi nu mă vedea, căci deocamdată nici nu întoarse ochii spre mine. Se plecă la urechea calului şi-i spuse cîteva vorbe, destul de tare ca să pot auzi şi eu:

— Mare farmazoană îi cucoana asta Profiriţa...

Am încercat să-i cer cîteva lămuriri asupra cuvîntului acestuia nou, dar n-am izbutit să scot decît mormăiri nedesluşite. Erau de tăiat lemne, era de cărat apă,— nici nu mai ştia pe ce lume-i de atîta treabă.

Sara, la masă, auzii pe mama vorbind cu veselie tatei despre dihania de prin codrii cei pustii. Eu aveam încă în mine fiorul necunoscutului, şi mama găsea cu cale să rîdă!

— Şi m-am mirat, sfîrşi mama uitîndu-se la mine pieziş, că-n bucătărie mirosea a tutun de cel bun...

Atunci m-am înroşit pînă n albul ochilor şi mi-am plecat năsuşorul în farfurie. Nu ştiam ce înseamnă vorba moşneagului, dar am admis şi eu, în mine, că mama-i o mare farmazoană, adică nu înţelege poveştile şi are mirosul prea ascuţit.

(Din volumul „Ţara de dincolo de negură" 1926)

SFATURI VECHI

Bunicul, Manole Crețu, la noi în Viișoara, în răzășia lui văzuse lumina lumii aceștia, în răzășia lui își petrecuse viața de om vrednic, și de acolo cu cinste trebuia să pornească la veșnicile lăcașuri, cum singur spunea c-un zîmbet și c-o umbră de părere de rău în ochii mari, întunecoși.

— Din greu am muncit, mai zicea el mîngîindu-și mustățile scurte, zbîrlite; cu amar am agonisit, devreme m-a lăsat nevasta, devreme și flăcăul și fata s-au zburătăcit; acuma macar o mîngîiere să am, înainte de a ieși din găoace găina pe care are să mi-o deie peste groapă cumătra Zamfira: macar cu nepoții aceștia din cînd în cînd să mă mai iau la harță... Uite, măi băiete, — îmi zicea mie, — aici-s mustățile: întinde cît poți; aici e chica: trage, nu șăgui! Ahaha! halal nepot! d-apoi știi că nu șăguiește?...

Mama rîdea rumenită la față în umbra odăii de țară, o odaie largă, răcoroasă, în care mirosea a sulcină, în care, printre perdelele lăsate, pătrundea soarele în pulbere lină de aur. Iar eu, un bunduc gras, rotund ca o minge, cățărat pe genunchii bătrînului, întindeam o mînă cu degete curmate spre mustața zbîrlită, spre părul cărunt.

— Ți-i drag bătrînul, ha?

— Mi-i drag.

— Atunci — tita mare, măi flăcăule!

Eu rîdeam dînd din mîini și din picioare ca un bondar strîns între degete, pe cînd bunicul mă ridica pînă la mănunchiurile de flori uscate din grindă.

— Ehei, vorbea el înturnîndu-se spre mama, așa băiat halal! Acesta n-are să ne deie de rușine... Cînd a crește mai mare, îl ia bunicul peste Siret, la coasă, îl ia bunicul la vînat, în zăvoaie... Haiduc am să fac dintr-însul, pe cinstea mea! Îți place, Dumitrel dragă, să te scalzi?

— Îmi place!

— Vezi că-i place, Profiriță? Apoi dacă îți place, hai cu bunicul la moară. Te tăvălești prin apă, colo, și prin năsip, cît ți-a plăcea! Om zdravăn să te faci, bre, altfel nu prețuiești nici două parale! Înțelesu-m-ai?

– Da.

– Poftim, a înţeles! Ce face? Ce zici tu, dragă Profiriţă? ce zici tu, draga tatei? Că l-a arde soarele? Săracu' băiat! auzi dumneata! l-a arde soarele! Dă-i pălărioara cea roşă, — aşa, — şi hai cu bătrînul, hoţomanule!

Şi mă duceam cu bătrînul la moară, desculţ, prin pulberea fierbinte a drumului. Acolo, prin apă, făceam o gălăgie cu alţi draci de sama mea, goi puşcă, de fugeau măcăind ca de uliu, toate raţele morarului. — Intram apoi, după ce mă tăvăleam bine prin mîl şi mă cufundam în apă ţinîndu-mă de nas, — intram în moară după bunic şi mă uitam cu o nesfîrşită mirare la morar, care se deosebea de ceilalţi oameni, mai ales fiindcă avea o pipă veşnic în colţul gurii, pe lîngă ţeava căreia din cînd în cînd scuipa într-o parte, după care îşi trecea mînile noduroase pe sub mustăţi, peste buzele negre. Acolo apa cînta un cîntec surd, înfiorător; în coş fîşîiau din cînd în cînd grăunţele; în covată zvîcnea, în pulbere fină, făina, — şi eu priveam cu ochii mari la toate, ca la nişte puteri suprapămînteşti. Iar din pod scoţînd capul pe o gaură rotundă, deasupra bulboanei de sub roată, priveam în unda limpede jocul peştilor care fulgerau prin lumina apei ca nişte săgeţi de argint.

Ne întorceam încet, pe cînd asfinţea soarele, şi ţineam pe bunic de mînă. Mă opream şi eu şi ridicam în sus nasul, cînd el se oprea şi stătea de vorbă, ici şi colo, cu săteni. Ascultam vorbele cu luare-aminte, dar nu înţelegeam nimic.

Dar cum trece vremea ca zbor de rîndunică, iată mă trezii, după ani, că înţeleg şi ce zice bunicul cu glas limpede şi aşezat, încruntînd puţin din sprîncenele groase; iată că ajunsei şi flăcău voinic trecut de zece ani, aşteptînd cu bucurie vacanţele cu lunga sărbătoare a cîmpului, a apelor şi a soarelui. Tata rămîne la afacerile lui, în tîrg; domnu Trandafir, cu şcoala, cu cărţile, cu toate ale lui rămîne în uitare, şi eu cu mama, în trăsură, suim dealuri la pas în cîntecul moale al clopotelor de la cai, coborîm repede văile în suflarea răcoroasă a vîntului, ca-n zbor; trecem pe sub streşini verzi de pădure, prin vechii codri de fag, prin murmurul abia simţit, de vis, al frunzişurilor... Şi cînd ajungem în Viişoara coborînd repede spre bradul strîmb al lui moş Vasile Bujor, şi cînd ajungem la poarta casei mari, la poarta de ostreţe groase, pe care se caţără, dînd din coadă, cîinii care ne cunosc, — ne iese şi bunicul Manole înainte, zîmbind, nalt şi voinic, aşa cum îl ştiam totdeauna, tare ca criţa.

— Ei, ce mai faceţi voi, măi băieţi?

Îmi ia pălăria din cap, îmi dă în sus, cu degetele răşchirate, părul de pe frunte, se uită cu coada ochiului la mama.

– Ei, fata tatei, să ştii că aista-i Alisandru Machidon!

Şi mama oftează. Şi eu acuma încep a înţelege că în mine are ea nădejdea cea mare: tata, om odată voinic, care muncise cruut în tinereţă, deodată se topise ca o lumînare, şi toţi se temeau, şi mai ales mamei îi tremura sufletul, gîndindu-se la un sfîrşit prăpăstios. Bătrînul se încrunta cînd o auzea oftînd aşa, amar, apoi se

întorcea spre mine, mă săruta fără de nici un cuvînt, şi odată se întorcea şi prindea să răcnească porunci la argaţi.

Ş-apoi începeam cu bunicul o viaţă ca aceea. Îi eram aşa de drag, că nu mai ştia ce să-mi facă.

— Măi Dumitrel tată, tufleşte-ţi, măi, cuşma pe-o ureche, pune-ţi floare-n stînga şi să nu-ţi pese; cîntă şi petrece, că a ta-i lumea!... Cînd eram eu ca tine, cine-mi sta în cale?

Iar eu mă ţineam de toate drăciile şi nu-l slăbeam pe bunic pas cu pas. Unde era el, eram şi eu. Spunea el o vorbă, mă aninam şi eu ca un cîrlig, şi-mi sticleau ochii ca la necuratul cînd aveam a porni amîndoi la vreo ispravă.

Mai ales în anul acela, cînd am sfîrşit şcoala lui domnu Trandafir, s-a durat între mine şi bătrîn o prietinie la cataramă. Mă apuca de după cap, se întorcea pe jumătate spre mine şi răcnea:

— Ce zici tu, frate? pornim să scuturăm lumea din temelii?

— Pornim! rosteam eu cu ifos Şi moşneagul începea să facă un haz nemaipomenit.

Într-o zi îmi zise:

— Azi mergem, măi nepoate, peste Siret. Dormim în iarbă desară şi mîncăm peşte de undiţă şi mămăligă de rîşniţă; iar mîni ne întoarcem cu carăle de fîn. Ce zici tu, ha?

— Eu zic, bine, bunicule, ce crezi?

Puse bătrînul telegarii la căruţa largă, zvîrli două cergi miţoase albastre peste bucceaua în care mama grămădise de ale gurii, mă suii în stînga, bicinşca şuieră pe deasupra capului, şi pornirăm cu zgomot, ca vîntul, pe poarta deschisă, prin nourii de colb.

Coboram la vale spre apa mare a Siretului, şi caii mergeau acum domol. Pe pod, duruind, venea în trapul cailor o trăsură. Răsturnat în ea, un tîrgovăţ în manta de doc şi cu pălărie de paie, trecu repede privindu-ne lung cu sprîncenele puţin încruntate.

— Cine-i boierul acesta, bunicule? întreb eu.

— Care boier? rosti, fără a zîmbi, bătrînul. Boier sînt şi eu, e şi vecinul meu, fiecare e boier cu banul lui şi cu ciustea lui. Nu-i aşa?

— Aşa-i! răspund eu încet.

Bunicul tăcu un timp, apoi se întoarse blajin spre mine.

— Aista-i un ciocoi, proprietar la Stolnici. A fost vechil, ş-acu are moşie. Om bogat şi cu mare trecere, dragă băiete. Asta-i! Om mare, cu putere... Aşa-i în ziua de azi... Dacă poate, răpeşte şi pămîntul unui răzăş de treabă... Dar vezi că răzăşul are cu ce se ţine mîndru, că are hîrţoage vechi, cu peceţi care nu mai sînt acum, de la domnitori de cei bătrînî, care au făcut dreptate pe lume.

— Şi cum, bunicule, ţi-a luat pămînt?

— Mie? poate-a vrut şi n-a putut.

— Şi cum? e om care are aşa putere?

— Cum? Cînd i-oi pune laba-n beregată şi genunchiul pe piept, he-he! atunci eu îs mai tare! Atunci îl întreb: De unde te-au adus vînturile, veneticule?

Bătrînul dădu două bice, tari, cailor, apoi, fiindcă podul era chiar la doi paşi, îi struni cu putere, lăsîndu-se pe spate. Trecurăm încet, şi eu priveam la apa care se strecura lină şi limpede plescăind domol în şăicile de dedesubt. Bunicul privea înainte, cu pălăria pe ochi, spre dealurile de dincolo

— Şi-i om rău, bunicule? Nu pare aşa de rău...

— Hm! cum? Ce rău? Bun care nu se mai află. Era într-un rînd să facă un bine şi nici acum nu poate să-şi ierte asemenea greşală. Ehei, dragă nepoate, tu nu cunoşti ce-i pe lumea asta. Cîte paseri zboară, tu crezi că toate se mînîncă! Ce ştii tu? tu te uiţi acuma la picioarele cailor şi te gîndeşti cum fac ei la trap din copite: taca-taca-taca-taca, — trac, trac, trac, trac!... La asta te gîndeşti tu... Hm! nu?

— Nu, bunicule, — crezi că eu n-ascult ce spui?

— Aşa? bine. Bine, ia să-mi spui tu, băiete, ce vrei să te faci tu pe lumea asta?

— Eu, bunicule?

— Da, dumneata!

— Apoi, mama, cînd eram mic, zicea că să mă facă ofiţer...

— Aşa? Vezi dumneata cum nu şi-a mai venit în fire Profiriţa?

— Ce zici, bunicule?

— Nimic, vorbesc şi eu ca să nu tac. Dar tu ce vrei să te faci?

— Eu, bunicule, aş vrea să mă fac ce eşti dumneata. Aş vrea să stau cu dumneata aici, în Viişoara...

Bunicul îşi dădu nălăria pe ceafă şi se întoarse, uitîndu-se la mine de sus în jos. Caii suiau la pas, în bătaia domoală a clopotelor, pe cînd apa Siretului, sclipind, se încovoia în urmă prin desişurile verzi ale zăvoaielor.

— Cum? tu ai vrea să trăieşti aici, ca bunicul?

— Da, bunicule, — ce, nu-i bine?

— Ba-i bine, dragă, cum nu? dar de palme bătătorite ce zici? da' de arat colo, pe ogoare? da' de semănat? da' de secerat? da' de cosit? da' de năcazuri şi griji? da' de nedreptăţi? da' de ticăloşii omeneşti ştii tu ceva? Nu ştii nimica! Bine, băiete, bine, fă-te şi tu ce-i putea, dar mai ales un om cumsecade să te faci! Să nu răpeşti munca săracului, mă înţelegi? Şi să nu-ţi baţi joc de nevoiaşul care varsă lacrimi pe brazdă, măi! Ai înţeles? Hi, Murgule! Hi, Bălane, iii! cum n-ascultaţi voi! Hi, dracilor! Aşa, asa! să se simtă că mergem peste Siret, la iarbă cosită!...

Caii porniră în trap iute; un vînt cu miros cald de romaniţă îmi mîngîia obrajii. Dealul Fînăriei începea să se arate la dreapta şi la stînga în lungul Siretului, ca o coamă verde uriaşă, deasupra căreia soarele juca painjeniş de raze strălucite. Şi în urmă, în depărtări, sate şi pîlcuri de pădure, subt o fumegare uşoară, prin care toate se prevedeau ca printre gene.

— Aşa, aşa, băiete, cum spun eu! zise bunicul, dînd hotărît din cap. Apoi lăsă caii mai domol.

Eu tăceam. El iar se întoarse spre mine.

— Vezi tu mîinile acestea? Vezi tu straiele acestea albe? Vezi? vezi tu pe moşneagul ista de lîngă tine? Măi! să fie o sută ca ciocoiul acela şi nu fac cît mine, nici cît degetul ist mic! Înţelegi? Ştii tu ce spun eu acu? Eu spun, hre, lucru mare! Aici e muncă cinstită, aici e muncă sfîntă! — Ce? crede el că am să-mi iau eu pălăria din cap cînd trece pe lîngă mine? Cine care a lins farfuriile, care a mîncat ciomege şi după aceea l-a pupat mîna ce l-a bătut... Ştii tu ce spun eu aici? Ştii! înţelegi?

— Înţeleg, bunicule! şoptii eu, — şi priveam cam cu sfială la ochii lui plini de nouri de mînie.

— Aşa? dacă înţelegi, bine!

Şi mînia dintrodată-i căzu. Răsuflă o dată adînc, îşi dădu cu o sfîrlă pălăria pe ceafă, îşi trecu braţul stîng pe după capul meu şi mă alătură cu dragoste de pieptul lui.

— Aşa, măi gîndăcelule, iaca, ajungem... Iaca oamenii noştri... Ia uite la dînşii cum au pornit-o de repede cînd ne-au văzut... Trimetem doi după peşte... Facem foc şi frigem chitici, măi tată, şi bem apă de la izvor de sub coastă, apă ca ghiaţa... Ne culcăm pe iarbă cosită şi visăm cîte-n lună şi-n stele... Aşa viaţă halal, măi nepoate!... Macar atîta mîngîiere pentru un biet bătrîn!... Ca mîni, oale şi ulcele... Da' macar un nepot ce-am avut să nu mă uite şi să-şi aducă aşa, macar din cînd în cînd, aminte de mine... Ce zici, hoţomanule?...

Eu mă uitam cu dragoste la bunic; nu ştiam ce să-i răspund, dar îmi simţeam ochii umezi de înduioşare.

Trecea prin fînaţe o adiere dulce, cu miresmele florilor de cîmp, cerul se boltea deasupra siniliu, curat, nemărginit, şi coasele sunau limpede în întinderi. Din cînd în cînd cîte-o prepeliţă sfîrîia pe deasupra ierburilor, gonită de apropierea cositorilor; cîte un cristel pîlpîia greoi; departe, apoi, strigătul înăbuşit: pitpalac, pitpalac! abia se auzea; nelămurită îmi venea la urechi vorba bunicului cu oamenii, pe cînd eu stam cu braţele sub cap, între brazdele proaspete, îngropat, ameţit de miros dulce, de luişte, de lumină.

Şi cum sara creştea în juru-mi, cu umbrele-i calde şi nelămurite, după cina gustoasă cu scobai şi cu cleni pescuiţi în Siret, cum stam lîngă bunic şi priveam în sus cum se aprindeau în fundul negurilor de sus scîntei de aur, care tresăreau dintrodată, născute din taina adîncurilor, cum stam toropit, cu sufletul uşor, uşor, un abur, — deodată, pentru întăia oară pătrunse pînă la mine, pînă în toate simţurile mele, acel fior fără nume, acel fior melodios, abia auzit, mai mult priceput, al cîntării de bucium. Nu ştiam dacă vine din timpuri trecute ori din întinderile care mă împresurau, nu înţelegeam dacă răsună în mine, în uşoara mea somnie fericită, ori e un

închipuit glas al zării pe care încă rumeneau ca o părere lucirile de aur ale asfințitului. Nu înțelegeam încă această cîntare a lacrimilor și a durerilor trecutului, dar o ascultam înlemnit cum îmi adia prin suflet din adînca-i depărtare.

Tresării. Bunicul șopti lîngă mine:

— I-auzi bucinmul...

Eu tăceam. Bunicul zise iar:

— Tu poate nu înțelegi încă ce-i asta, gîndăcelule... Uite, bre, aici cît vezi tu cu ochii, și mai este încă, toate ale noastre au fost, și acuma multe nu mai sînt ale noastre... Avem noi hîrtii, dar cine ni le mai ține în samă? Uite, auzi cum zice buciumul de jale?.. Eh! — și aici bătrînul oftă adînc — așa a fost să fim noi fără noroc și să ne roadă încet-încet veneticii. De aceea ziceam eu...

— Ce ziceai, bunicule?...

— Cum ce ziceam? Cu cela, cu ciocoiul... Să moară — și mă uit în ochii lui și cușma în cap îmi rămîne, înțelegi? Și cine-i mai tare? Eu, măi, sînt mai tare, că-i pun genunchiul în piept și-l zdrobesc ca pe un vierme!...

Bătrînul gemu greu, cu năduf, tăcu deodată și-și duse palmele la frunte.

Tăcu un timp; eu cercam să pricep prin ce valuri s-a zbătut odată bătrînul, de vorbește cu atîta obidă. Nu-l întrebam și stam neclintit lîngă el, pe cînd noaptea creștea, și pe cînd ca un abur plin și greu, se ridica în juru-ne mireasma puternică a ierburilor cosite. Cîntarea de bucium tăcuse, dar mie tot mi se părea că o aud îmlădiindu-se în taina depărtărilor.

Așa se încrunta de multe ori inima de răzăș mîndru a bătrînului, de multe ori i se tulbura ochiul limpede, de multe ori gemea cu mînie cînd era vorba de pămîntul lui, de puținul lui cu trudă și cu amar muncit; cu cărpănoșie și cu cruzime aduna ban lîngă ban, — dar în fața puilor, a gîndăceilor lui de nepoți, i se muia inima ca un sloi de ceară la soare. Și așa, cu cît mă săltam, mai-mai să-i ajung umărul cu capul, cu atît ne împrietineam mai tare. Și la cel mai mare preț în ochii bătrînului ajunsei cînd luai cea dintăi cioară, cu pușca, din vîrful nucului Atunci s-a sfîrșit, „atunci mergem la vînat, măi nepoate!"

Și într-o bună zi, pe la sfîrșitul lui august, îmi pune pușca-n mînă, trecem Siretul și ne înfundăm în lunci. Pentru rațe ne apropiam cu luare-aminte de vaduri, pentru iepuri, ne ațineam la marginile poienilor, pe cînd cînele se strecura în tufișurile mărunte.

— Ia sama, nepoate, îmi zice într-un timp bătrînul; cînele dă semn, fii cu luare-amiute...

Și nici nu sfîrșește bine vorba și o dată cu un zăpăit mai puternic al cînelui, zvîcnește în salt larg urechiatul dintr-o tufă, la patru pași de mine. Eu eram să dau pe spate, așa de pe neașteptate se petrecuse totul. Nici n am cînd pune pușca la ochi, numai o întind, trag, și o pocnitură cumplită bufnește, de se cutremură poiana.

Bunicul rîdea de se prăpădea, pe cînd iepurele, scăpat de desiș, se întinsese la fugă nebună, zvîrlindu-se în copce mari.

— Ehei, nepoate, nepoate, — așa se lăuda un neamț, cum ai să te lauzi tu: Văd iepurele, trag în el, — poac! și unde începe, măi tată, a fugi de mînca pămîntul! Așa de tare l-am pălit!

Cam rușinat, pornii înainte, după bătrîn. Trecu un stol de rațe, el trăsni una de la linia vîrfurilor sălciilor; trecu un iepure, el îl pocni și-l răsturnă peste cap.

Acuma era și mai vesel. Își lega vînatul la torbă și mă dăscălea cu voie-bună.

— Ei, nepoate, ce zici? Bună meserie e și asta; cam cugreu merge la început, dar cu vremea ai să te deprinzi și tu, de asta să n-ai grijă... Numai liniște trebuie, să nu te grăbești deloc, aici e tot meșteșugul... Înțelegi?...

Și tot vorbindu-mi, ieșirăm într-o poiană largă. Arini înalți închideau pe margini lumina soarelui în asfințit, o pajiște verde ca buraticul întindea un covor moale, mătăsos, în jurul unei fîntîni cu cumpănă. O găinușă, zburînd la fața pămîntului, se înfundă în întunericul dumbrăvii, — și la colacul de piatră de sub ciutură ne oprirăm, într-o liniște pe care nici cel mai ușor zgomot n-o tulbura. Soarele strecura fulgere prin vîrfurile arinilor și răcoarea amurgului începea să izvorască din pămîntul jilav al pădurii.

— Aici e vînatul oprit, zise zîmbind bunicul. Aici îs locurile ciocoiului celuia... știi tu... Dar ce? vînatul e-al lui? Vînatul e-al celui ce-l prinde — și s-a sfîrșit! Ce? Mi-a ieșit odată înainte cu pușca. Zice: Ce cauți? ce cauți aici, pe moșia mea? — Ce cant? Caut' vînatul meu! Și i-am mai spus o vorbă, și m-am uitat urît la el. I-am spus: Să știi că eu într-o țavă pun poște! Dacă n-ai știut-o pînă acuma, s-o știi de-acuma înainte. Și atîta a fost, gata! și am rămas bun-înțeleși... Pricepi, gîndăcelule? Înțelegi?

— Înțeleg.

Bătrînul aplecă cumpăna, scoase ciutura rasă, băui apă rece, bău și el, își șterse mustățile și se întoarse iar spre mine.

— Doamne, băiete, atîta amar am și eu în viață: nu pot suferi pe ciocoi! S-a sfîrșit, — dacă nu-i pot suferi, ce-ai să-mi faci? Ai să mă tai? Taie-mă! Cînd a fi un ciocoi față, taie-mă, și n-are să curgă nici o picătură de sînge din mine! S-a sfîrșit!

Ne așezarăm pe colacul de piatră. Tăcea și privea în jur, și ochii lui, calzi acum, parcă se umpleau de frumusețile care se desfășurau tăcute în juru-ne. În fundul dumbrăvii, departe, tresări rîsul moale al unui porumbel sălbatic, pe cînd gîlgîitul înăbușit al porumbiței se auzea încet și dulce ca o plîngere.

Bătrînul tăcea, apoi mă atinse ușor pe umăr și-și înălță capul. Privii și eu în sus. Pe deasupra poienii, din asfințit veneau șiraguri de dumbrăvenci. Fîlfîiau des prin lumina de sus a amurgului, zburau în zvîcniri scurte mișcîndu-și cozile lungi, și penele luceau albăstrii, ca bătute cu pietre scumpe prin aurul luminii. Treceau zeci

și sute, șiraguri lungi, nesfîrșite, prin albastru, sus, și eu priveam dus, pe cînd din dumbravă, din jur, creștea umbra înserării, ca din răsuflarea pămîntului.

— Se duc dumbrăvencile la cîmp... zise bunicul Manole, cu glas domol. Și adăogi privindu-mă cu ochi calzi;

— Ți-i drag la noi, gîndăcelule? Cînd vei fi om cu greutate și cu năcazuri la tîrg, adu-ți aminte și de noi, că-i frumos și pe-aici...

Apoi, dragă frate, aceasta a fost cea din urmă prietinească rătăcire cu bunicul, cea din urmă lecție pe care mi-o da acest om tare, cu suflet blînd și simplu. Aș fi putut să-ți spun și mai multe, — dar la ce-ar fi folosit atîtea amănunte? E prea destul poate și atîta, — și din ce ți-am spus, vei înțelege multe lucruri, multe apucături de ale mele, și mai ales această nestăpînită dorință a mea de pribegire, prin locurile noastre, prin munții noștri, prin văile noastre, prin cîmpiile noastre, prin această țară a năcăjitului plugar.

A fost cea din urmă tovărășie. În vacanța următoare m-au ținut părinții la tîrg pentru că trebuia să fac pregătiri mari de învățătură: „vremurile sînt grele și trebuie cu orice preț să izbutești ca să intri la internat, la A c a d e m i a M i h ă i l e a n ă ". Pe urmă nici în vacanța a doua nu era să mă duc, dacă nu venea vestea că bunicul trage să moară.

Știi ce vînt de ghiață mi-a năvălit în suflet? Știi ce junghi de durere m-a străpuns? Dar nu plîngeam; priveam înainte, încruntat, ca bunicul, pe cînd mama izbucnea din cînd în cînd în suspine, cu batista la gură, și pe cînd caii fugeau în trap grabnic pe drumuri așa de cunoscute, spre Vișoara din vale, nu departe de apa Siretului, spre bradul strîmb al lui Vasile Bujor, spre casa largă, spre gospodăria curată a bătrînului care se pregătea să se călătorească spre țărmurile de tăcere, de întuneric și de uitare.

Cînd am intrat cu ochii ca de jaratic în odaia largă, toate neamurile erau adunate, — dar eu nu m-am uitat la nimeni. Eu numai la bunic m-am uitat. Și era, săracul, așa de slab, după boala iute care-l copleșise, — cu niște mustăți rare, c-o frunte lucie, galbenă ca coaja de alămîie, culcat în pat, puțin pe-o coastă, cu ochii spre ușă.

Cînd m-a văzut, a zîmbit deodată, c-o lumină de fulger în ochi, — și eu am izbucnit în plins. Vedeam că nu mai are mult, că poate să se stingă din clipă în clipă. Apoi, cînd m-am mai ușurat, m-am așezat încet lîngă el, pe marginea patului, — și-atunci, urmărind ochii bunicului, am văzut lîngă mine pe cea mai tînără mlădiță a neamului, o nepoată mititică, numai de patru ani, cu ochii albaștri, vioi, și așa de deștepți, că parcă jucau în ei două luminiți. Cu fața albă puțin întunecată, se uita fără umbră de zîmbet la bătrîn, așa de cuminte și așa de gingașă, cu părul bălan aburit parcă într-o cunună de raze în jurul frunții.

— Te-ai făcut flăcău mare! șopti bunicul Manole, abia auzit, cu un zîmbet care nu mai era decît o slabă lucire. Și își întoarse ochii spre fetița, care-l privea neclintită.

— Bunicule, bunicule!... șopti ea cu un glăsușor moale, argintiu.

— Ce-i, draga moşului?

— Mata ai să mori, bunicule?...

— Da, gîndăcelule, da, de-acuma se duce moşneagul...

Şi c-o lumină de lacrimi privea neclintit înainte, îndărătnic, c-o lumină de lacrimi şi durere nemărginită. Şi din clipa aceasta, nu mai rosti nici o vorbă. — Iar în spre sară, cînd colţul lui se umplu de umbră, adormi pe veşnicie bătrînul cu suflet drept, care mi-a fost mie aşa de drag.

(Din volumul „La noi în Vilşoara" 1907)

PRINTRE GENE

Într-o vară, acum cîţiva ani, primii vestea că nişte rude ale mele de la ţară au ajuns la cuţite, certîndu-se pentru pămînt. După maică-mea, care a fost fată de ţăran clăcaş, aveam şi eu drept la o parte din pămîntul bătrînesc. Gîndindu-mă cum ar trebui să fac împăciuirea, mă cuprinse aşa, deodată, tristeţa întîmplărilor trecute, şi mă hotărîi să fac drumul pînă la Urecheni, să mai văd o dată casa în care a murit mama.

Am ajuns într-o zi călduroasă de iunie; satul revărsat într-o vălcică părea pustiu în fierberea arşiţei: cînii dormeau în umbra gardurilor, porci cu juguri, plini de noroi, rătăceau prin şanţuri, ici-colo, dintr-o ogradă, un gospodar îşi înălţa capul şi mă privea nepăsător. Nu mă cunoştea nimeni. Şi mie satul îmi părea cu totul altfel decît îl păstrasem în amintire; îmi părea trist şi fără viaţă.

La casa bătrînilor, mi-a ieşit înainte fratele cel mai mic al mamei, însurat nu de mult. M-a poftit în casă, nu ştia cum să-mi spuie, îngîna încurcat: „Cucoane Dumitre. .“ şi mă privea ciudat. Nevastă-sa, Ileana, sta desculţă lîngă uşă, cu mîna la gură, şi mă cerceta cu doi ochi negri foarte frumoşi.

Cu greu am pornit vorba; şi pe cînd mătuşă-mea pregătea în grabă zama de găină, moşu-meu Culai, nu cu mulţi ani mai mare decît mine, îmi povestea, cu fruntea încreţită, privind într-o parte şi rostind cu greutate vorbele, ce s-a mai petrecut pe-acolo... Grăia domol, întrerupt. Căuta cuvintele, privea la mine pe furiş, avea o bănuială că nu-l înţeleg. Şi eu mă uitam la obrazul lui înroşit de soare şi vînt, pe care ochii tulburi făceau o pată alburie, îi ascultam rostul greu şi încîlcit, şi mă gîndeam cu strîngere de suflet că între acest frate al mamei şi mine nu mai este absolut nici o legătură: sîntem cu desăvîrşire străini unul de altul! Şi el poate, întunecată, avea aceeaşi simţire: se oprea înghiţind şi nu se putea stăpîni să nu-mi spuie ca la început, privindu-mă repede şi fugind cu ochii într-o parte: cucoane Dumitre...

— Bătrînii au murit, zise el într-o vreme... pe mămuca am pus-o în mormîntul leliţei (leliţa era mama); şi pe urmă, acu doi ani, Gheorghieş — îl ştii — care era cu trei ani mai mare decît mine, s-a dus şi el... Aduceam nişte scînduri cu chirie,

de peste baltă, şi lîngă sat, aproape de curte, se rupe capătul... Acu el era voinic. Pune umărul, se opinteşte... Pe urmă descarcă scîndurile. . Vine vatavu de la curte şi începe să-l suduie. Atuncea s-au brănţăluit ei oleacă. Şi vatavu l-a pălit c-o scurtătură de vre-o trei ori peste piept şi peste pîntece... Nu i-a fost atuncea nimica, da' după vreo trei zile, pe cînd încărcam iar, l-a fabrică, odată îl apucă o răutate de la inimă, şi începe să verse sînge închegat pe gură... Pe urmă s-a tras subt un gard ş-a murit aşa... fără luminare... S-a uitat la mine ş-a zis: Măi Culai!... şi pe urmă a rămas cu ochii îngheţaţi...

Am întrebat c-un fior de durere:

— Ei, şi u-aţi făcut nimica? n aţi cerut cercetare?

— Ce să facem?... zise el încet, oftînd. — Ş-apoi după aceea am început eu a mă ciondăni cu bădiţa istalalt... El e cu vreo zece ani mai mare decît mine... Şi el zice că eu am rămas în casa bătrînilor şi lui i se cuvine mai mult pămînt...

Şi a urmat a-mi spune multe despre dezbaterea aceasta întunecată asupra pămîntului.

Pe urmă, tîrziu, l-am întrebat şi eu, apăsat de mîhnire:

— Vrasăzică, mormîntul mamei nu se mai cunoaşte?...

— Ba da... da' se chiamă că-i prefăcut... Am luat ciolanele, le-am pus într-un sac şi le-am aşezat la căpătăiul bătrînei... Am făcut noi toată slujba, cum se cuvine, cu părintele Gavril...

Îmi spunea aceasta cu grijă, ca să mă facă să pricep lucruri tainice şi grele — dintr-o altă lume.

Am tăcut după aceea. El s-a dus la treburile lui, eu am rămas gîndindu-mă.

Şi-n zilele următoare, stăteam mai mult singur. Gospodarii se duceau peste apă, la praşila popuşoiului, se întorceau tîrziu, se culcau cum se întorceau, în bordeiul din ogradă, şi eu parcă locuiam acuma singur casele bătrîneşti. Iar într-o sară, cum stam pe prispă, trecutul se întoarse în mine cu o putere neobişnuită şi începui să mă gîndesc fără întrerupere la aceea care nu mai avea mormînt...

Pe mama o ţin minte tînără şi frumoasă, naltă, rumână, cu ochii blînzi, negri .. În sara aceea lină simţeam cum se ridică şi mi se lămureşte în suflet înfăţişarea ei. Şi de cele mai depărtate zile îmi aduceam aminte, ş-o vedeam plîngînd, şi mă vedeam şi pe mine, mic numai de doi ani, scîncind cu pumnii în ochi, într-un colţ. Tata îşi răsucea mînios mustaţa căruntă şi ne fulgera pe rînd cu privirea, răcnind; mi s-au înfipt în minte ochii lui de-atunci, furioşi, cu albuşul mărit.

Mai tîrziu, cînd vorbeam şi înţelegeam, auzeam pe mama grăind despre tata c-o vecină, şi zicînd c-o înmlădiere de respect în voce. „Acuşi vine dumnealui. ." Rar, veneau „bătrînii" de la ţară, cînd nu era tata acasă, şi „bătrînica" întreba pe mama cu sfială, pe cînd bătrînul se uita în altă parte: „Da boieru ce mai zice? Cînd vă duceţi la biserică?..." Mă aşezam între bătrîni şi-i priveam curios: îmi plăcea mirosul de dumbravnic şi de mintă din straiele „bătrînicăi". Mă întrebau: „Da' pe la noi cînd ai să vii mata?"

— La vară... zicea moale mama, privindu-mă cu dragoste şi punîndu-mi o mînă în creştet.

— Şi cînd ai să te duci mata la şcoală?

Eu îngînam: „Cînd oi fi băiet mare..."

Mă făceam cu greu băiet mare şi vedeam în juru-mi multe lucruri pe care încă nu le pricepeam. Tata, om gînditor, în straie negre, mă privea cu seriozitate şi zicea mamei:

— Eu am un principiu... Vreau să-l cresc ca pe un spartan... De aceea nici nu-l sărut, nici nu-l mîngîi...

Maica mă săruta lin pe frunte şi pe ochi, şi ofta.

— Iaca, asta nu-mi place... zicea tata: trebuie să te dai tu în obiceiurile tale!... N-ai să mă înţelegi niciodată, frate dragă?...

— Eu îs o biată femeie fără carte, îngîna mama; ce pot să ştiu eu?...

Altădată tata vorbea în cerdac, c-un moşnegel chel, cu bărbuţă albă. Stăteau pe scaune şi nu se uitau unul la altul.

— Cucoane Leone, zice moşnegelul, ar trebui să te mai gîndeşti şi la viitor... Este un copil la mijloc... Ea e femeie simţitoare... Pe urmă ai îndatoriri către lume... Eu să fiu în locul dumnitale...

— Eu să-ţi spun dumnitale, răspunde repede tata; eu am un principiu: să trăiesc izolat, să nu am de-a face cu lumea... Mă duc la slujbă, mă întorc acasă... Pe urmă, eu la fleacuri popeşti şi la altele nu ţin. Eu sînt om liberal şi democrat... Mie îmi place ce a zis Voltaire despre popi...

— Da' ce are a face, dragul meu, asta şi cu traiul dumnitale? Ai făcut un pas — acuma ţi-i ruşine de dînsa? Vrei s-o ţii aşa, să se simtă roabă cît a trăi?...

— Să-ţi spun un lucru... Nu i vorba despre asta... zise zîmbind tata. Eu cunosc lumea, ea se simte fericită. Ce, crezi că nu preferă ea viaţa asta, mizeriei de la dînsa de acasă?

— Bine, dar la început, cînd ai adus-o, ai făgăduit...

— Într-un moment de fericire!... rosteşte tata vesel, întinzîndu-şi braţele în laturi.

Viaţa mea şi a mamei, în vremea acea depărtată, era tristă. Stăteam singuri în casă. După ce treburile se isprăveau şi mîncarea era gata la bucătărie, mama se aşeza la o fereastră şi începea să lucreze la o horbotă, gîndindu-se. Eu mă aşezam la picioarele ei, pe duşamele, murmuram singur întrebări şi răspunsuri felurite, mă jucam cu ghemuri şi mosoare „ca un motănaş", căci tata din principiu era contra jucăriilor. Tata era şi-mpotriva luxului, de aceea pe mama mi-o amintesc într-o veşnică rochie mohorîtă. Stătea tăcută, albă, cu ochii duşi, şi mînile umblau repede în lumină. Niciodată n am auzit-o cîntînd; oricine trecea pe dinaintea ferestrei o privea fără s-o salute, fără să-i zîmbească. Şi ea într un tîrziu mă ridica de jos, mă îmbrăţişa şi mă săruta cu patimă. Prindea apoi să lăcrămeze. Întrebam subţire.

— Mamă, te-a bătut tata? De ce plîngi?

— Nu, drăguță, nu m-a bătut nimeni...

Iar tata venea la amiază și sara, mînca, se așeza într-un jîlț larg și cetea o gazetă. Mama umbla prin casă după treabă; cînd avea a spune ceva, se apropia, se oprea, n-am auzit-o niciodată spunînd tu tatei. El ridica ochii ș-o întreba deodată:

— Ce este?

— Apoi ar trebui o leacă de gaz...

— Iar trebuie? și se scobora cu nemulțămire în buzunarul de la jiletcă.

Ș acesta era obicei: în mîna mamei n-a fost niciodată un ban.

— Vezi și fă economie! adăuga tata, și-i întindea gologanii fără s-o privească.

Și zile după zile singuratice curgeau așa, în căsuța din mahalaua Sărăriei. Numai o dată mi-aduc aminte, la Paști, am ieșit cu mama în Iași, apoi ne-am îndrepta spre Copou, și erau înflorite grădinile. Mama părea foarte străină în mijlocul mulțimii și se înfricoșa tare de trăsuri. La fiecare răspîntie mă apuca de subsuori și mă ridica în brațe. Oamenii se uitau mirați la noi...

Eram pe atuncea trecut de patru ani: și sara, pe gazetele căzute din mîna tatei, mă așezam pe pîntece și începeam a bolborosi cuvinte răzlețe plimbîndu-mi degetul pe șirurile negre. Mama trecea pe lîngă mine încet, nu mă tulbura; tata însă, cîteodată, încrunta sprînceana și începea să răcnească la mine. O dată chiar m-a și bătut. Și eu plîngeam cu sughițuri, cu capul pe sînul mamei, auzeam cum bate repede și tare ceva lîngă urechea mea și tata, furios, dădea din mîni. Spunea repede, cu buzele îngrețoșate, cuvinte de dispreț pe care eu nu le înțelegeam bine.

— Vreau să vă fac oameni, să vă pun în rînd cu lumea! și nu-i chip să vă deprind! Tot v-au rămas copite la picioare!...

Dar într-o vreme am dus-o bine cîteva zile. Am pornit amîndoi pe un drum de țară, într-o căruță plină de fîn. Un flăcău cu plete, cu pălărie cît roata carului, învîrtea pe deasupra capului o puhă de cînepă și tudemna doi căluți costelivi:

— Hi-vi! Apoi s-a întors puțin într-o parte și a început a grăi cu noi.

— Tot așa o duci,leliță? a întrebat el, și ne privea pe amîndoi cu bunătate.

— Dacă el e om aspru...răspunse mama. Și pe urmă i-i rușine de mine... Nu vrea să iasă nicăieri cu noi... Dar macar acasă dacă aș avea liniște... Și-a făcut el o mulțime de naravuri, acuma a început să asuprească pe băiet... El la mine zice că ține... Dar are niște surori... Acelea-s cucoane... Au venit odată și s-au uitat la mine... Cîteodată stau și mă gîndesc că proastă minte am avut...

Flăcăul tăcu o vreme gînditor, apoi dădu din cap.

— Dă, vorbi el... Eu să-ți spun... De-acu gata, nu mai poți face nimica...

Mama oftă și rămase cu ochii aținuți în depărtări. Într-acolo mă uitam și eu, și vedeam o ceață albastră, în forme fantastice... Și caii tropăiau mărunt, printre lanuri de holde, aerul fierbinte avea un miros de flori și de semințuri. Și pe urmă am intrat în boltă de pădure. Apoi s-a deschis lumină și s-a văzut un sat împrăștiat într-o vălcea. Mama parcă se deșteptase din visuri:

— Ascultă, Gheorghieș, zise ea blajin; bătrînilor să nu le spui nimica...

Flăcăul dădu din cap:

- Nu te teme, leliță! După aceea șfichtui caii.

„La noi" la țară, am petrecut cîteva zile. Pe prispă era întins un lăvicer. Acolo stăteau bătrînica și mama și sfătuiau; bătrînul, plecat pe scăunaș, în colțul lui de șură, lucra la strung; eu mă tăvăleam pe pajiștea ogrăzii, apoi rămîneam întins cu brațele în cruce, sub părul cel mare; și raze de soare, strecurate printre ramuri, îmi ajungeau pe obraz ca niște vărguți de aur și mă gîdilau...

Îmi aduc aminte cum s-a făcut o sară caldă, și luna se ridica deasupra livezilor, în răsărit; deodată s-a întins ca o taină peste sat, cîinii au tăcut, glasurile în vecini au contenit. Ca o ceață rară de lumină s-a ridicat deodată și lucrurile în jur aveau o înfățișare nouă. Bătrînii se culcaseră devreme, odată cu găinile; eu stăteam încă treaz, lîngă mama, pe prispă. La doi pași de noi înegrea un gărduț de spini; dincolo de el, ca într-o grădină din basme, luceau pline de rouă rujele uriașe, pe tulpini drepte și nalte. Grădinița aceea, sădită în alți ani de mîna mamei, ziua trecea nebăgată în samă; acuma deodată i se dezvăluiau rujele; și parcă și-n sufletul mamei se dezvăluia ceva uitat, flori din grădina tinereții. Și venea o mireasmă de busuioc, mireasma florii pe care o poartă în sîn fetele mari. Și mama sta neclintită, rezemată de părete; privea înainte, și luna lucea în ochii ei ca-n două fire de rouă; părea că ascultă ceva depărtat, un cîntec pe care eu nu-l auzeam. Și într-un tîrziu își plecă fruntea spre genunchi și începu a suspina. — Ș-acuma, cînd stam iar pe prispă, după atîția ani, simțeam în suflet o sfîșiere amară, amară ca fierea...

A| doua zi era sărbătoare și bătrîna ne-a îmbiat și pe noi să mergem la horă:

— Haide, și-i vedea tinerețea jucînd...

- Nu merg, zise hotărît mama. Toată lumea din sat se uită pieziș la mine...

Bătrîna a avut o încrețitură în jos a feței, ca la o strîngere de inimă, și și-a întors într-o parte ochii, apoi i-a ridicat tulburați spre obrazul palid al mamei.

De petrecerea noastră la țară îmi mai aduc aminte că dormeam într-o căruță, în fîn mirositor; și că bătrînul îmi strujea jucării albe de lemn.

Apoi ne-am întors la oraș, lasînd la spate neguri pe munți și pe codri, mergînd pe drumuri lungi, poposind în sate, și îmi amintesc ș-acuma de o bătaie a unui clopot de la cai, pe cînd urcam o costișă lunga lungă. Căruțașul fluiera pe gînduri o melodie tristă; din cînd în cînd se oprea și îndemna caii.

La casa tatei am început iar o viață de închisoare și de întuneric. Acuma eram mai mărișor și sufeream mai mult. V e d e a m acuma mîniile tatei, și ocările lui, auzeam chiar pălituri înăbușite și plîngerile de durere ale mamei. Simțeam că eu și mama sîntem străini și trecători în casa aceea; că omul acela mustăcios, care se veselea și rîdea cu străinii pe drum și față de noi se încrunta mormăind, ne era dușman. Fugeam de dînsul acuma. Cînd, în supărările lui, mă atingea cu cureaua, țipam ca mușcat de fiară.

Într-un rînd, pe cînd treceau zboruri de fluturi galbene pe dinaintea casei, eu stăteam într un ungher de cerdac, afară. Tata ședea la fereastră în casă și sorbea din-

tr-un felegean de cafea. L-am auzit cîntînd cu glas gros. Cuvintele mi-au rămas, le-am mai auzit de la el, pe atuncea însă nu le puteam înțelege. Ascultam, și glasu-i mi se părea un mormăit greu:

Față de ghirdu
Și de moțic rău!
Astăzi te-oi lua,
Mîne te-oi lăsa,
Cu pruncul în brață,
Cu lacrimi pe față!

În iarna care a venit după aceea, dintrodată tatăl meu s-a îmbolnăvit greu. Sta în pat, aiura, o tusă cumplită îl înneca din vreme în vreme. Un doctor gros, roș la față, cu mînile pătate de puncte galbene, venea de două ori pe zi. Două cucoane slabe, cu capele de catifea, îmbrăcate cu rochii negre, intrară în casă... Acelea erau surorile tatei, mătușile mele. Nici nu m-au sărutat, nici nu m-au mîngîiat, numai se uitau la mine cum umblu, cu jucăriile de lemn de la bătrîn, prin colțuri... Cum intra mama, ele mă arătau din ochi:

— Margaretă dragă, face copilul zgomot; du-l de-aici...

Mama mă lua de mînă, mă ducea cu dînsa în altă odaie; își ridica lîngă obraz un deget și-mi șoptea plecîndu-se spre mine:

— Fii cuminte, dragu' mamei, că ne bate cucoana!

Viața mamei, în timpul cît a fost tata bolnav, a fost ca o zbatere înfrigurată. Pe ger, pe sloată, pe zăpadă, prin noroi, ea ieșea, de mai multe ori pe zi; se ducea la cumpărături în piață, se ducea la farmacie, citeodată, la vreme tîrzie de noapte, dădea fuga și la doctor... Și niciodată n-am auzit un clinchet de zurgălăi, niciodată n a dus-o, niciodată n-a adus-o o sanie, prin frig și prin vifor. Pe urmă, în casă muncea ca o roabă, în odăi și în bucătărie; la fiecare mișcare, la fiecare poruncă a celor două cucoane, era gata. Și toate le făcea ca-n bătăi de aripi. Sara, cînd se strecura lîngă mine în pat, gemea încet, o simțeam zdrobită de trudă... Abia avea putere să-mi înceapă o poveste, pe urmă o dobora somnul. Dar peste noapte o deșteptau glasuri ascuțite de spaimă:

— Margaretă, Margaretă!

Și prin lumina scăzută a lămpii, trezit cu spaimă, zăream o fantasmă albă, o figură uscată, pămîntie, o scufie uriașă de sub care curgeau șuvițe de păr. Sta în mijlocul odăii și chema. Iar mama se îmbrăca repede, smuncit, tremurînd; și ființa din mijlocul casei parcă scheuna, încovoindu-se, cu mînile pe pîntece:

— Mai repede, dragă, mai repede!...

Pe urmă lucrurile s-au liniștit... Acuma se topeau zăpezile și soare cald umplea odăile. Tata sta ridicat pe perine și citea gazeta. Era scofîlcit tare și mustața căruntă părea și mai mare.

Pe atunci, într-o dimineață, mama a prins a geme pe picioare. Îi ardeau ochii, o durea capul. S-a legat c-o grimea albă la frunte. Cu toată suferința, se tîra după treabă prin bucătărie, prin odăi...

Una din mătuși, după ce s-a sculat, a intrat în odaia noastră, s-a uitat pieziș la mama și și-a pocnit palmele una de alta:

— Vai, Margaretă, tare-ți șade rău așa!... Ia-ți grimeaua de la cap!

Mama și-a desfăcut legătoarea. Dar spre sară a căzut într-un colț de pat, gemînd. Undeva se auzea un glas ascuțit, țipînd: „Margaretă! Margaretă! Fă cafeaua neagră! Două cafele, Margaretă!"

Mama însă îngenunchiase, doborîtă de boală, ca boul care cade pe brazdă. A zăcut așa zile după zile; slăbea, se topea și nimene nu sta la căpătăiul ei. Numai eu mă apropiam, îmi plecam capul pe perina ei. Și ea îmi șoptea ușor:

— Dragul mamei, du-te în bucătărie și adă-mi o ulcică de apă .. Dar vezi să nu te simtă nimeni...

Într o zi, după multe săptămîni de zăcere, una dintre mătuși — nu știu care, căci amîndouă semănau minunat — a intrat în odaia noastră, s-a așezat pe o margine de scaun și și-a încrucișat mîinile osoase pe pîntece. N-a întrebat pe mama nimic; a privit-o un răstimp cu buzele strînse, apoi a început să vorbească, rar, cu opriri, cu oarecare stînjenire, însă cu ochii împietriți.

— Uite ce-i, dragă... noi ne-am gîndit mult la tine... ce-i de făcut... Înțelegi tu că așa cu boala ta e greu... Leon nu-i bogat... Pe urmă și el e slab și are nevoie de îngrijire... Ar trebui... noi zicem... și Leon tot așa crede, că-i bine să te întorci la țară... De copil... cînd a veni vremea școlii și celelalte... are să aibă el grijă...

Atunci s-a înfricoșat privirea mamei. Firavă cum era, slăbită de zăcere, s-a sculat și a cercat să se dea jos din pat. Pe urmă s-a oprit aproape în cădere și a strigat către mătușă-mea:

— Acuma m-alungă!... acuma m-alungați!... Acuma nu mai am putere... Am fost roabă, numai pentru muncă și plăcere...

Avea ochii așa de arzători și fioroși, încît mătușa s a sculat și a fugit, săltat, în altă odaie. Eu plîngeam, atuncea nu pricepeam ce este. Pe urmă am contenit; și prin ușile rămase deschise o voce ascuțită, spăriată, zicea cu răutate: „A turbat țăranca, dragul meu!"

A venit flăcăul cu pălăria mare și cu căruța plină de fîn. Cu el a venit și bătrînica. Au ridicat-o încet pe mama de subsuori, au așezat-o în fîn, au învălit-o c-o plapomă, m-au așezat și pe mine alături și-au pornit la pas. Ei mergeau pe jos, pe drum zbicit. Pe cîmpii era o lumină orbitoare, și mama din cînd în cînd deschidea ochii, îi ațintea asupra mea și-mi zîmbea cu dragoste...

De moartea mamei nu-mi aduc aminte cum s-a întîmplat; știu că în primăvara aceea au îngropat-o bătrînii. Pomene creștinești, prapuri, un sicriu albastru pe o năsălie, și-un popă bătrîn care cînta pe nas Și bătrînica, în catrința ei, cu tulpan și polcă mohorîtă, umbla în urma năsăliei și bocea cu glas subțire și chinuit pe Mărgărinta

ei... Totuşi din zilele acelea tulburi se pironesc asupra-mi doi ochi negri, calzi, plin de dragoste nemărginită...

Trziu, după anii de şcoală, cînd am simţit aprig în mine lipsa dragostei de mamă, mi-am adus aminte de toate, le-am legat, le-am înţeles, şi a născut în sufletu-mi pentru tatăl meu ceva aspru — ca un vînt de ghiaţă de la mine spre el.

Şi-acuma stam pe prispa casei bătrînilor, şi se întorceau în mine toate amintirile acestea dureroase. Simţeam cum se urcă în mine veninul vechi al amărăciunii. Priveam prin lumina lunii, în grădiniţa veche, la rujele răsărite tainic ca dintr-o negură. Stam aşa, mă gîndeam la maică mea, la oasele ei rămase fără pat de hodină. Şi ceva adevărat, chinuitor, o ghiară, îmi strîngea inima... În jurul meu satul părea împietrit, aşa tăcea. Şi urechile dintrodată parcă se deschiseră tăcerii aceştia, şi foarte desluşit am simţit o strecurare ca de abur cald, şi-am auzit o oftare înceată.

Apoi am închis pleoapele, şi în mine s-au deschis şi au rămas privindu-mă ţîntă ochii negri ai maicei moarte.

(Din volumul „Cîntecul amintirii" 1921)

CHEIA

Sînt treizeci şi doi de ani, de cînd m am întîlnit întîi cu marele meu învăţător Ion Creangă. Eram un ţînc bălănel, cu capul mare şi privirea sfioasă. Şi învăţam la domnu Trandafir, într-o odaie care mi se părea atunci grozav de mare — pe care mai tîrziu, cu ani în urmă, am regăsit-o mică, meschină şi întunecoasă. Acolo, în bănci lungi, crestate cu cuţitaşele stăteau îngrămădite toate odraslele gospodarilor din Vatra Paşcanilor, de la bucherii cei mai neînsemnaţi, pînă la flăcăuaşii din clasa a cincea.

Cartea pe care mă năcăjam, urmărind cu degetul şi cu priviri mirate buchi mari, întortocheate şi cîrligate ca nişte gîngănii, era abecedarul lui Creangă. Era o carte fără imagini, încîlcită şi misterioasă, pe care n-o mai puteam dezbate. Învăţasem pe de rost aproape toate cuvintele normale, şi-n faţa mea era tot pîclă de nepătruns. Cînd, deodată, într-o zi, ca într o scăpărare de lumină, i-am găsit cheia..

Era început de primăvară, prin mart, şi pe ferestrele deschise năvălea lumină nouă, ca o fulguire de aur. Domnu Trandafir ne privea vesel cu ochii lui negri. Îşi scoase din buzunăraşul de la jiletcă „muzicuţa", sufla în ea o notă dulce şi ne puse să cîntăm S i m t o m e l e d e a m o r ţ i r e.

Simtomele de amorţire
Ca un vis au dispărut,
Romînia un pas mare
Către viaţă a făcut.

Cîntam şi eu printre „buhăieşii de baltă", cum ne poreclise domnu Trandafir şi mă gîndeam: Oare ce-o fi însemnînd vorba aceea: s i m t o m e l e? Nedesluşit — îmi făceam socoteala că trebuie să fi făcînd parte din înfricoşatele taine ale şcolii.

— Băieţi, zise deodată domnu Trandafir, după ce se isprăvi cîntecul; astăzi trebuie să ieşim şi noi, ca gîzele, la soare...

Într un freamăt de bucurie, ne îmbulzirăm spre uşi şi ieşirăm în cerdacul larg, de unde se vedea satul revărsat pe vale, şesul cel mare al Siretului, subt aburi

subțiri, și dealul Osoiului, dincolo de Siret, cu ruina bisericii logoțătului Tăutu în coasta Blăgeștilor.

Pe cînd copiii se rînduiau cuminți în cerdac, eu rămăsei cu ochii holbați în cerul nalt și strălucit, unde vedeam pentru întâia oară în viața mea plutind un unghi de paseri negre. În liniștea care se făcu, — le auzeam strigătul slab și straniu.

— Vin cocoarele, zise domnu Trandafir. Și eu repetai, în minte, fericit, cuvîntul acela nou. . Băieți, urmă apoi învățătorul, astăzi e ca o zi de sărbătoare și avem să legăm și noi puțintel cartea de gard Am să vă cetesc o poveste scrisă anume pentru voi, și care se chiamă Capra cu trei iezi.

În mine pătrunse o înfiorare caldă, — ca totdeauna cînd se pregătea domnu Trandafir să ne cetească ceva.

Și ascultai cu ochii pe jumătate închiși povestea cu ieduții, cu cumătrul lup și cu biata capră văduvă. În depărtare, spre Siret, vibra lumina. Lîngă mine, la piciorul unui stîlp de cerdac, se mișcau domol vacile-Domnului, roșe, punctate cu negru.

— Povestea asta, vorbi într-un tîrziu domnu Trandafir, e scrisă de Ion Creangă, cel care a făcut și cartea pe care se trudesc bucherii noștri. (Eu mă uitai cu coada ochiului la abecedarul meu). A scris el și alte multe lucruri Eu îl cunosc pe Ion Creangă, urmă el cu oarecare mîndrie. L-am văzut, vara trecută, la o adunare de învățători. Să știți voi că el are un dar de la Dumnezeu de povestește așa de frumos: parcă ne-ar spune mama povești, în seri de iarnă, la gura sobei... În adunarea aceea, de care vă vorbesc, ne-a spus și nouă o poveste... Erau acolo o mulțime de oameni, și mai învățați și mai proști care de care mai vorbăreți. Și socoteau că lumea și țara sînt în degetul lor cel mic și se întreceau în discursuri care de care mai înflorite. Atuncea s-a ridicat și cel care a scris Capra cu trei iezi și a zis așa: „Oameni buni, dați mi voie să vă spun și eu o poveste..." Cu toții au început a rîde ș-au tăcut. Iar Creangă s-a suit la catedră și a vorbit astfel: „Apoi, domnilor, era odată un ciubotar. Și ciubotarul acela a plănuit el într-o zi să facă o pereche de ciubote cum n-au mai fost pe lume. Și-a pregătit piele bună, și talpă, și-o ocă de scîrț... A croit pielea cu custura și s-a așezat pe scăunașul lui cu trei picioare. Și se gîndea cum are să se minuneze lumea de meșteșugul lui. Pregătește ața ceruită și începe să coase. Da' el uitase să facă nod la ață. Împunge și trage, și lucrează o bucată de vreme, și pe urmă se miară că nu isprăvește nimica. Așa faceți și dumneavoastră, domnilor, ca ciubotarul acela..."

Flăcăușii cei mari din clasa a cincea începură a rîde zgomotos. Eu, pe furiș, deschisei cărticica mea cu gîngănii cîrligate și o privii cu neîncredere. Erau acolo, către sfîrșit, și foi tainice cu tipăritură mărunță. Erau fără îndoială povești, ca aceea pe care ne-o cetise domnu Trandafir...

Mă întorsei către lecțiile mele chinuite, la paginile înegrite și scrijelate cu unghia. Nu știu ce lumină a trecut din soarele primăverii în ochii mei. Nu știu ce înțelegere bruscă, izvorîtă din adîncimile mărunței mele ființi, a legat deodată ca un fulger, sunetele, semnele și cuvintele. Cu o clipă mai nainte eram ca în fața unor

hieroglife. Acum, cu bătăi de inimă înțelegeam că am găsit cheia care deschide taina cetirii.

Acest ceas al luminii ș-al înțelegerii celei mari a rămas legat în amintirea mea cu Capra cu trei iezi și cu povestea ciubotarului. Mergînd fericit spre casă, mă opream din loc în loc și priveam pîraiele primăverii care curgeau cîntînd și scînteind pe marginea drumului. Pe urmă deschideam abecedarul și-mi verificam descoperirea...

N-am îndrăznit multă vreme să spun nimănui nimic, nici despre epoca de întuneric, pe care o socoteam ca o infirmitate a inteligenței mele, nici despre cheia de aur pe care o găsisem într-o zi cu soare. Cum am ajuns acasă, m-am gheboșat asupra cărțuliei mele ș-am izbutit îndată să scot din ceață Ursul pîcîlit de vulpe și Acul și barosul, povestirile pentru copii ale lui Creangă, de la sfîrșitul vechiului și uitatului său abecedar.

De-atunci dragostea mea pentru marele meu învățător a rămas neștirbită.

(Din volumul „În amintirea lui Creangă" 1920)

Azi, după ce am văzut iar mănăstirea Neamţului, „vechea Mănăstire Albă cu trecut aşa de neguros şi de bogat", după ce am văzut Cetatea, „cuibul aprigilor războinici de odinioară", m-am suit de la un han, care răsufla aburi de mîncări felurite, într-o birjă mare cît o corabie, la care erau înhamaţi patru cai cu coastele destul de arătoase.

Mă gîndeam la vremea cînd am cutreierat cu tine aceste locuri, cînd am mîncat ouă răscoapte, sus, între ruini, cînd am băut, firitisindu-ne unul pe altul în singurătatea aceea, sticla cea cu vin armaş pe care ne-o dăruise părintele Visarion, şi cînd am cîntat într-un amurg liniştit, într-o pulbere de aur:

Pe o stîncă neagră, într-un vechi castel,
Unde curge-n vale un rîu mititel!...

Uite, ca de ieri mi-aduc aminte de înserarea aceea, de melodia noastră trăgănată pe care o cîntam cu glasuri aşa de mişcate, şi de versurile pe care le-am zgîriat acolo, pe o piatră, de versurile înflăcărate pe care nu le-am mai găsit şi din care-mi aduc aminte numai frînturile de la începutul acestei epistole...

Şi m-am suit, în haradaica aceea cu patru cai, între buccele mari, între madame grase care se uitau zîmbind la mine, ş-am pornit spre tîrguşorul meu natal într-un sunet domol de clopote dogite.

La spate aveam, departe, munţii în ceaţă; înainte se desfăşurau dealuri păduroase; şi mă simţeam, cu toată tovărăşia gălăgioasă, uşor şi vesel ca în cea dintăi tinereţă. Prin nouraşii de praf luminos care ne urmăreau în vîrtejuri, priveam ogoarele verzi, satele liniştite cu biserici albe, sclipirile depărtate ale apelor... Din cînd în cînd ne întîlneam cu băieţandri care-şi păşteau în şanţuri boulenii albi cu coarnele lucii. Ne urmăreau cu priviri liniştite pînă departe, şi rămîneau în urmă, tot mai în urmă. Şi parcă îmi venea să mă opresc, să-i întreb, să le spun o vorbă bună. Erau chipuri pe care le mai văzusem, pe care le uitasem de cînd m-am înstrăinat, şi pe care le regăseam aceleaşi în liniştea şi seninătatea lor.

Şi cu cît mă apropiam de locul unde m-am născut, cu atît se deşteptau amintirile copilăriei, vii şi luminoase, parcă răsăreau din împărăţia uitării prietini pierduţi care mă salutau cu zîmbete de bunătate.

Cînd intrarăm la Moţca în codru, zvoana de glasuri din trăsură se potoli ca printr-un farmec. Caii mergeau la pas şi, în linişte, ascultam freamătul uşor al desişurilor. Parcă era un cîntec, şi parcă-mi venea să dorm. Şi dintrodată, dintre chipurile trecutului, care mă cercau unul după altul, unul rămase mai deslușit, şi-i zîmbii cu dragoste în piroteala care mă copleşea.

Era Domnu, domnu Trandafir, învăţătorul meu.

Nu-l văzusem de mult pe domnu Trandafir. Îmi închipuiam că e pensionar, că trebuie să fi îmbătrînit. Eu îl vedeam însă tot ca odinioară, nalt, bine legat, cu mustăcioară neagră pe care şi-o tundea totdeauna scurt, zîmbind cu bunătate, încruntîndu-se cîteodată, insuflîndu-ne un respect nemărginit.

Toate patru clasele erau grămădite într-o odaie lungă. Unora din băieţi le da teme, pe alţii îi asculta. Cînd explica, ascultam toţi; şi istoriile minunate cu Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul le-am ştiut chiar din clasa întăia.

Mai cu samă explicaţiile la istorie erau minunate. Pe sub tavanul scund al clasei treceau eroii altor vremuri în cununile lor de neguri. Îi urmăream înfiorat, auzeam parcă freamătul luptelor şi, acasă, îi visam o noapte întreagă.

Uite, şi acum mi se pare că Domnu nostru a fost un om deosebit. Îi scînteiau privirile şi era şi el mişcat cînd ne spunea despre mărirea strămoşilor. Cînd făcea un semn cu mîna, aşa, într-o parte, parcă ridica o perdea de pe trecut, şi eu vedeam tot ce spunea glasul lui... Şi cînd mă gîndesc bine, cînd judec cu mintea de-acum, cînd caut să adun unele fapte pe care atunci, copil, le treceam cu vederea, găsesc cu mirare că Domnu era un om foarte năcăjit, hărţuit de administraţie, că cu greu îşi ducea gospodăria lui, că venea de multe ori amărît, ca să ne dea cu dragoste învăţătura de toate zilele... Dar atunci nu, n-avea altă grijă decît să ne spuie istorii mişcătoare.

Ca dînsul poate au mai fost mulţi. Şi toţi, dragă prietine, cînd te gîndeşti bine, au fost niște apostoli, care au îndurat sărăcie şi batjocură, care au trecut printr-un vifor de nemulţămiri şi vorbe rele, şi care totuşi au izbutit să-şi îndeplinească cu bine menirea ..

Domnu nostru ne-a învăţat rugăciuni, ne-a învăţat cîntece care erau aşa de frumoase pentru copilăria şi sufletele noastre, deşi nu le înţelegeam bine; ne-a învăţat să credem şi în alte lucruri, în trecutul şi vrednicia noastră, lucruri pe care mulţi le batjocoreau în acea vreme; ne-a învăţat multe, de care aminte nu ne mai aducem, dar care au rămas în fundul sufletului ca seminţe bune ce au înflorit bogat mai tîrziu...

Îmi aduc aminte... într-o sară ne strînseserăm la şcoală la împletit panere. Şedeam în cerdac, în cerdac la Domnu, şi unul spunea o poveste. Era o liniște mare în împrejurimi în primăvara aceea, şi departe, spre Siret, se auzea, abia se auzea un

cîntec de fluier Umbrele înserării ne învăluiră, povestitorul tăcu, şi noi rămaserăm fără vorbe, cu Domnu în mijlocul nostru, ascultînd adierea depărtată a cavalului.

— Măi băieţi, staţi, c-am să vă cetesc şi eu o poveste...

Şi a aşezat în geam, pe dinlăuntru, o lampă, şi în lumina ei, acolo între noi, ne-a cetit Harap-Alb al lui Moş-Creangă. Glasul lui curgea domol şi basmul ne fermeca pe toţi ca un cîntec frumos. Povestea mi-a rămas adînc săpată în suflet, şi, mai tîrziu, cînd am cetit-o într-o odăiţă scundă, în Iaşi, pe cînd făceam liceul, am stat mult şi m-am gîndit la sara cînd o cetea învăţătorul, m-am gîndit ca la o altă poveste senină a copilăriei mele...

Dintre toate amintirile frumoase, această sară, cînd ne-a cetit povestea, rămase stăruitoare în piroteala mea, în legănarea trăsurii mari, pe cînd clopotele sunau încet prin liniştea pădurii. Treceam printre două ziduri de verdeaţă care-mi trimeteau aburiri răcoroase, şi mă apropiam repede de locul unde a fost odată şcoala, unde m-am jucat, unde Domnu şi-a petrecut atîţia ani — treizeci — dăscălind şiruri după şiruri de copilandri cu ochii neliniştiţi.

Acolo nu mai e nimic, e loc gol, şi Domnu, îmbătrînit, cu părul alb, se plimbă încet, cu mînile la spate, singur şi trist.

Îl întreb:

— Ce mai faci?

— Greu, greu! îmi răspunde încet, dînd din cap. De acuma mă duc să mă întîlnesc cu Harap-Alb şi cu Creangă...

Şi parcă mă cuprinde o înduioşare, mă uit la dînsul şi nu mi vine a crede că el e omul tînăr care altădată ne-a strecurat în suflete atîta credinţă şi atîta foc!

M-a deşteptat larma glasurilor şi lumina albă a cîmpiei. Tîrguşorul meu se vedea departe, într-o grămădire de acoperişuri negre şi roşe. Eram neliniştit, voiam să văd cît mai curînd pe dascălul copilăriei. Şi vezi tu, dragă, poate scrisoarea aceasta de aceea e aşa de sentimentală şi aşa de plină de puncte de exclamaţie, pentru că vestea pe care am aflat-o, a fost tristă. Totuşi trebuia să mă aştept la ea. Domnu nu mai era nici vesel, nici trist, nici bătrîn... După ce şi-a isprăvit cei treizeci de ani de dăscălie, s-a dus unde-i locul tuturor. Cîte ceva din sufletul lui a rămas în sufletul multora, dar el nu mai este, şi-a îndeplinit cu anevoie o muncă grea de care nu s-a plîns şi prin care n-a strălucit, — a murit împăcat, ca mulţi alţii, şi acum se odihneşte!

II

Din ziua cînd m-am întors aici, în tîrguşorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung şi în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru

sufletul meu întîmplările copilăriei, - întîmplările luminoase ale copilăriei aşa de îndepărtate.

Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de sama mea. Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nomol din cap pînă-n picioare; lăsam să ne pîrlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete, apoi dintrodată săream cu toţii în apă, în bufneli asurzitoare şi în curcubeie de stropi.

Am văzut iarăşi întinsele zăvoaie de sălcii cenuşii în care intram cu grozava frică de bursuci. Frica ţinea pînă ce dădeam de desişurile cu mure, cînd ne puneam la ospăţ şi la taifas. Pe urmă, prin poieni, chiote şi goană, parcă venise pe acele meleaguri o oştire de sălbatici...

Ş-am mai văzut, la marginea tîrgului, şurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunsul, noaptea. Cu cît fior căutam prin colţuri negre, şi cotrobăiam prin poloboacele răsunătoare şi cercetam, prin podurile în care se furişau dungi albe de lumină, pe tovarăşii ascunşi! Şi-mi aduc aminte că totdeauna trebuia să mormăiesc singur, să spun cîte o ghiduşie ca să izbucnească în rîs cineva... Numai aşa puteam să dau de o urmă în pustiul acela!

Şi cîte şi cîte lucruri care m-au înfiorat şi m-au bucurat! Pe toate le-am văzut. Totuşi niciunul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul — numai locul a rămas - unde odată era şcoala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă şi cu bucurie în întîia dimineaţă, cînd m-a adus tata de mînă; acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare cîte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne sniam cu scara, să le punem pipe în gură şi cărbuni în locul ochilor; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietine, — şi, de-acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioşarea şi iar am să-ţi vorbesc şi în această scrisoare de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puţin chel în vîrful capului, cu ochii foarte blajini. Cînd zîmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt nişte dinţi lungi, cu strungă la mijloc. Cînd ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa în sus braţul drept; cînd cîntam în cor, lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă, şi, încruntînd puţin din sprîncene, dădea uşor tonul: laaa! — iar băieţii răspundeau într-un murmur subţire, şi aşteptau cu ochii aţintiţi la mîna lui, care dintrodată se înălţa. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Cînd trebuia cîteodată, sîmbăta după amiază, să ne cetească din poveştile lui Creangă, ne privea întîi blînd, cu un zîmbet liniştit, ţinînd cartea la piept, în dreptul inimii, — şi în bănci se făcea o tăcere adîncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de samă că nu ţi vorbesc de gramatică şi de aritmetică. Şi nici nu-ţi voi vorbi. Acestea se făceau bine; băieţii învăţau după puterile lor; dar sînt nişte

lucruri așa de neînsemnate cînd le pui față în față cu învățătura cealaltă, sufletească, ce ne-o da Domnu! Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia, și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și curățenia unui apostol.

Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum mergea școala lui. Bine, rău, — el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, și atît.

De aceea domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat cînd, într-un rînd, în cei din urmă ani de dăscălie, a primit vizita unuia din cei de sus.

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieții în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fîn. Era foarte gospodăros și-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rînduială.

Străinii se apropie.

— Bună-ziua!

— Mulțămim dumilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e... dacă ești bun... Am vrea să vedem școala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fînul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceți, cafea! ia ședeți vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați...

— Nu, că sîntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cît ai bate din palme...

Și iată-l că se scutură de fîn, trece înainte și poftește pe străini în clasă. Acolo întrebări: cîți copii vin la școală, cîți sînt înscriși? și Domnu răspunde că vin cîți sînt înscriși, și se cam miră de ce l-or fi întrebînd orășenii de lucruri de acestea. Revizori nu sînt; pe revizor îl cunoaște el bine și știe că vine de două ori pe an. Vine rar, că știe cu cine are de-a face. În sfîrșit, or fi fiind alți slujbași mai mari, mai știi?

Iar unul din ei:

— Mă rog, fii bun și fă o lecție... așa, de curiozitate...

Și Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna. Întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă. Și iată că orășenii îl privesc cu ochii dintrodată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie, Domnu își lovește ușor diapazonul de colțul catedrei: laaa! și clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere, și toți cîntă, cîntă așa, de-i place și lui domnu Trandafir și zice și el la urmă: „Brava, băieți!"

Iar străinii îl întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate și cu altă lumină în ochi, de unde-i, și la ce școală a învățat, cum își petrece viața; și Domnu răspunde și nu prea, și începe a se întreba de ce l-or fi iscodind oare orășenii aceia.

Îi poftește la masă, ei îl roagă să-i ierte că nu pot, trebuie să plece, îi roagă să beie măcar un pahar de apă, ei îi mulțămesc iar. Unul scoate ceasul; altul, cu un ton de respect, spune ceva. Și cel care pare a fi mai mare, pornește înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt, rămas mai în urmă:

— Mă rog, domnule, dacă ești bun și nu te superi... cu cine am onoarea?

— Eu?... Eu sînt inspectorul cutare...

— Hm! și domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără șagă!... Dar celălalt domn?

— Celălalt e domnul Ministru!

Asta e prea-prea; și Domnu începu a rîde cu hohot

— Ei, știi că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

— Cum, dumneata crezi că glumesc?

— Ei, asta-i! dar cum ai socoti dumneata că am să cred asemenea lucru? Ce are să caute Ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?

Și celălalt străin se întoarce, zîmbește, scutură mîna lui domnu Trandafir și-l felicitează. Și pleacă amîndoi, — iar pe urmă mult s-a minunat dascălul nostru cînd a aflat de la primărie că în adevăr Ministrul școalelor a fost străinul cel drept, slab, cu mustața neagră

Nu, Domnu nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne învețe, și parcă eram copiii lui, — asta am simțit-o totdeauna, cît am fost sub privegherea lui

Se supăra rar și nu spunea decît două vorbe. Asta-i era mînia cea mai mare:

— Măi domnule!

Nouă ne venea să intrăm în pămînt, cînd zicea: „Măi domnule!" și se uita urît la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost cînd, într-un rînd, s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strîns seara toți băieții, am vorbit, unii plîngeau, și am luat o hotărîre mare, să ne ducem și noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo pe pămîntul nostru; și în pămîntul nostru l-au și îngropat.

I-am văzut mormîntul. O cruce de stejar, înegrită de ploi; deasupra, un brad, care fîșîie la cea mai ușoară suflare de vînt. Flori sălbatice pe pămîntul negru Pe cruce, o tăbliță: „Aici odihnește robul lui D-zeu Neculai Trandafir .." și celelalte cuvinte nu se mai cunosc, le-au șters ninsorile și ploile.

Nici școala unde m-a învățat el nu mai este. Acuma băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă și frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea, eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna. În locul acela odată a trăit un om. Pentru amintirea lui îți trimet această scrisoare. Poate și tu te vei gîndi o clipă la dascălul acesta necunoscut și vei dori odihnă

lină „robului lui D-zeu", al cărui nume ploile şi ninsorile în curînd îl vor şterge şi de pe crucea mormîntului. Cît despre oamenii care l-au rănit şi l-au mîhnit, ei de mult l-au uitat!

...Şi mă vei ierta că te-am făcut să pierzi jumătate de ceas cu aceste lucruri aşa de vechi!

(Din volumul „La noi în Vişoara" 1907)

STIGLETELE

Dăscalaş petecit
Casa ne-a înveselit.

Privindu-mă cu ochi limpezi şi naivi, asară, un copil mi-a spus o poveste.

A fost odată, de mult tare, o iarnă grozavă pe la noi. Viforniţele astupaseră cu omăt văile şi pe unelocuri vîrtejurile clădiseră munţi albi. În toate casele din sat copiii cei mărunţei priveau pe ferestruici şi se minunau de atita zahar. Tare ar fi vrut să iasă în drum să ieie; dar, cum deschideau uşa, frigul cel năprasnic îi izbea şi-i alunga în cotruţa în care se coceau mîţele.

Atuncea, întăia oară, au crăpat ouăle corbului în cuib de cetină. Era frig ca într-o pustie de la mările albe. Iar paserile, înfricoşate, s-au strîns sub streşina bisericii, în sobor mare. Ţipau zgribulite, şi-n ochii lor sticleau săgeţi mărunte de ghiaţă. Veniseră acolo toate locuitoarele văilor şi munţilor, toate neamurile de zburătoare, de la cîmpie şi de la baltă, şi toţi cîntăreţii cei mărunţi din dumbrăvi şi livezi. Toate se rugau în limba lor, cereau milă şi se văitau că înghiaţă în straiele lor de pene.

După mult zvon , pajura, împărăteasa cea bătrînă de la munte, a bătut cu sfîrcurile aripilor în clopotele turlei, ca să se facă linişte, şi a grăit astfel:

– Alt chip nu este, dragele mele, fără decît să facem ca omul· să furăm o leacă de foc din cer. Altfel pierim, cum ar fi pierit el, dacă u-ar fi fost viclean şi meşter.

— Foarte bine! adevărat cuvînt! ţipă neamul păsăresc din toate părţile. Înţelept cuvînt aî rostit, măria-ta!

— Fără îndoială, răspunse împărăteasa, eu uu greşesc niciodată. În afară de asta, am dovedit totdeauna că mila mea pentru voi e nemărginită şi nu v am jertfit decît atunci cînd mi-a fost foame. Aşijderea eu acum vă arăt scăparea. Rămîne numai de văzut cine se duce să aducă un grăunte de foc.

Paserile cele mici începură a ţîrîi cu entuziasm:

– Măria-ta trebuie să te duci. Eşti împărătească, ai putere asupra văzduhului, singură tu poţi răzbate la cer!

Pajura clătină din cap şi le privi cu milă.

— Se poate una ca asta? cloncăni ea. Cum să rămîie lumea fără stăpînire?

— Atunci cine se duce? întîmpină corbul. Cu dragă inimă m-aş jertfi eu, dar sînt ciolan bătrîn şi nu mai pot!

Pe loc paserile cele mari, învăluind în laturi pe cele mărunte, dovedură cu tărie şi dreptate unele că sînt nevolnice, altele că sînt de nepreţuit folos neamului aici, pe pămînt.

Drept aceea împărăteasa, în înţelepciunea ei, hotărî:

– Se cuvine şi rînduim să se ducă una din paserile cele mărunte şi sprintene.

Croncăniri de pliscuri ameninţătoare încuviinţară. Bătăi mari de aripi aplaudau. Iar cîntăreţele cele mititele se strînseră într-un cotlon, uitîndu-se înfricoşate una la alta, cu ochişorii lor de bolduri.

— De vreme ce vouă vi se cuvine această cinste, vorbi iar pajura, — hotărîţi! Dacă nu aduceţi o fărîmă de foc, pierim şi a voastră va fi vina. Voi veţi da samă Domnului Dumnezeu la judeţul cel de apoi.

— Măria-ta, întîmpină cu subţire îndrăzneală cintezul; noi nu avem putere; noi nu ştim decît să cîntăm.

— Auzi dumneata cutezare şi nerecunoştinţă! şi lipsă de dragoste de neam! croncăniră indignate paserile cele mari. Auzi dumneata lipsă de cuviinţă, şi laşitate!

Atunci stigletele, care era cel mai mic şi mai mişel din tot neamul se arătă convins şi ieşi înainte cu sfială.

— Nu vă supăraţi. De vreme ce trebuie şi tot murim altfel, iată, mă duc eu!

Şi rămînînd toţi mulţămiţi, deşi neîncrezători, el îndată a plecat. Biserica şi soborul şi satul nostru rămaseră pe cîmpia albă şi îngheţată, el flutura din aripioare spre cerul senin. A mers aşa multă vreme, netrudit şi hotărît, pînă ce intră în vîrtejul soarelui. Înaintea lui, în volbură albă, fierbea un cuptor nemărginit şi orbitor. Şi el părea un fir de funingine rătăcită. Însufleţit în cea din urmă sforţare, se avîntă pînă la izvorul focului veşnic şi prinse o rază.

Aproape orbit, cu penele pîrlite, sărac şi gol, abia sufluind, stigletele se rostogoli îndărăt spre pămînt, cu puţină viaţă, dar cu soarele în cioc.

Soborul de jos simţi îndată ca o dulce alinare. Raza de soare adusă de sol creştea şi zăpezile, asudate deodată, începură să scadă. În curînd porni cu spumă şi larmă zăporul şi se arătară ostroave de iarbă. Cînd stigletele ajunse pe pămînt, cele diutăi flori ridicau cupele albe din frunzele moarte şi-l salutau.

În raza de soare, soborul începu a se veseli foarte. Împărăteasa şi tovarăşii ei cei mari lăsară să cadă cîteva sunete şi făcură, cu şfichiurile aripilor, oarecare semne de prietinic spre cîntăreţul cel mititel. Apoi îşi luară zborul spre sălaşuri, în blîndeţa începutului de primăvară.

În treacăt, ţarca băgă de samă goliciunea şi ruşinea eroului. Începu a rîde cu răutate. Rîsul ei înveseli pe celelalte. Cu chef şi voie bună, trecură. Iar păsărelele rămaseră împrejurul stigletelui privindu-l cu milă şi încercînd să-l mîngîie.

Botgrosul, după o lungă cugetare, ridică un degeţel, ţistui şi glăsui mişcat:

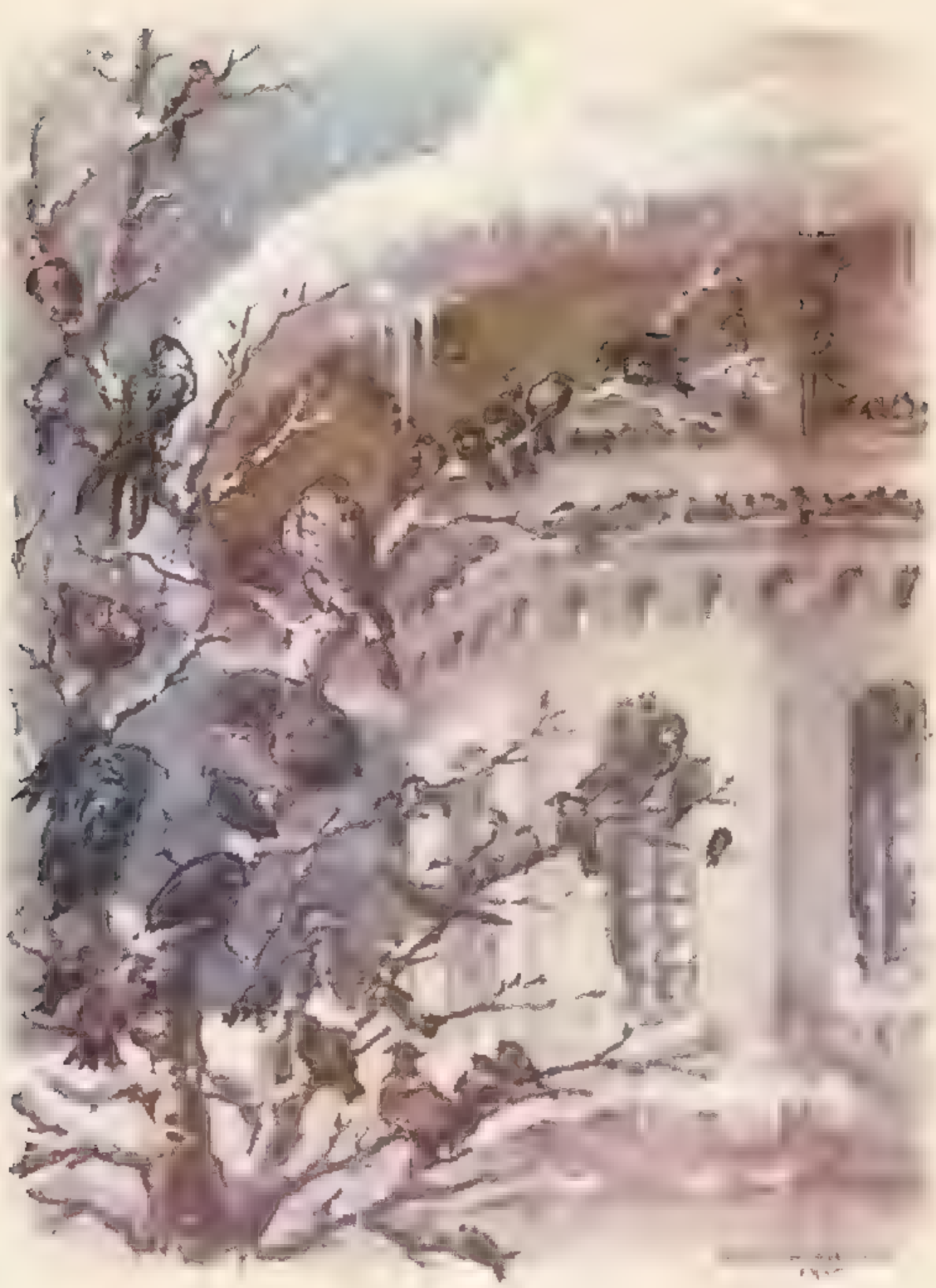

— Fraţilor şi surioarelor! să ne întovărăşim cu toţii şi să-l îmbrăcăm, săracul! E păcat să-l lăsăm gol pe lume.

— Să-l îmbrăcăm, să-l îmbrăcăm! ciripiră păsărelele toate. Şi să cîntăm isprava lui!

Ţîrîind şi săltînd, cîntăreţele duseră cu alai pe stiglete în dumbrăvioara de-aproape. Acolo, fiecare dădu cîte-o pană şi înjghebară pentru tovarăşul cel sărac un strai în felurite colori. El se lăsa în voia lor, încă nedumerit şi cu inimioara bătînd.

De atuncea are stigletele aşa îmbrăcăminte ciudată: fesuşor-purpuriu şi surtuc din bucăţi. Poate de aceea a rămas tot ruşinos şi modest şi rar îl zăreşte omul în zilele primăverii, deşi, după cum se vede, el a readus pe pămînt soarele, în plisc.

(Din volumul „Dimineţi de lalie. Stigletele" 1927)

FÎNTÎNA TINEREȚII

După ce am ales și am măsurat locul căsuței de la Bradu-Strîmb, prietinul Ionel Nemo s-a dus s-audă și să vadă cerbii, în niște plantații nouă. Era septemvrie pe sfîrșit și acești domni ai pustiei începeau să sloboadă muget de dragoste.

Eu și cu Pavel-baci am luat toiege albe și-o corfă, hotărîți să căutăm hribi. Aici în valea Frumoasei se zice „hribe" și „mînătărci". Pavel-baci le spune și „pitoance".

Am trecut podurile din vale și ne-am suit pe Oașa-mică.

Era o zi cum au fost puține în curgerea toamnelor pe care le-am apucat. Senin cerul; neclintit în tăcere și liniște codrul de brad. După o vară de ploi și furtuni, n-avusesem încă parte de tihna începuturilor celui mai dulce anotimp. Viscole reci de zloată întristaseră muntele; omături timpurii se adăugiseră la rămășițele din celălalt an pe Surian și Pătru. Deodată Dumnezeu dăduse pace și aur călduț de soare acestor singurătăți.

Iubim viața (cît o iubim) mai ales pentru că-i fragilă și nesigură.

Floarea înflorește dimineața; pînă-n sară se vestezește și o spulberă vîntul, — cum spune, cu vorbe mai frumoase, psalmistul, plîngînd cu mîhnire soarta bietului om.

Așa s-au petrecut, în înfricoșarea știrilor de dezastre cosmice și măceluri omenești, zilele verii anului 1941. Nu mai nădăjduiam tihnă, nu mai așteptam lumină neviolată. Ca năcăjitul din poveste, mă hotărîsem a mă duce cît mai afund și cît mai departe ca să găsesc pe părintele nostru din veac, să-l întreb care mai poate fi soarta noastră. Ajuns aici, la Branițte, iată dintrodată, în dimineața aceea, toate păreau că se alină. Știam că asemenea ceas e trecător, totuși mă bucuram și-l prețuiam cu atît mai mult. Mă miram chiar și mă gîndeam. „Poate și-a adus aminte Dumnezeu de cerbii săi și de jivine ca noi."

Ne strecuram de sub streșini de cetină, intram din poiana largă în luminișuri fericite. Cercetam între moșiroaiele îmbrăcate cu perine moi de mușchi. Înlăturam cu toiagul ferigile. Culegeam din desimi mărunte de arbuști cu frunzișoare lucii merișoare frumoase ca cel mai curat mărgean. Găseam cîte un hrib ascuns; de departe

ni se arăta cîte-o pitoancă mare cît un fund de căciulă. Ne suiam tot mai sus; pe urmă ne-am oprit şi am privit zăpezile piscurilor nalte şi depărtate.

Pavel-baci le spunea pe nume. Cînd a numărat „Fetiţa" şi „Fata", s-a oprit.

Fetiţa şi Fata se îmbracă iar deplin cu pădure, mă informă domnia sa. În curînd au să fie acolo iarăşi singurătăţile şi raiurile de odinioară.

— Fetiţa şi Fata au şi o poveste

În jumătatea de ceas a popasului, Pavel-baci mi-a spus povestea. Am ascultat-o în tăcere atent şi mi-a plăcut. Deşi părea vădit legată de acele locuri, mi-am adus aminte că a mai spus cineva, subt alt cer şi într-o altă depărtare, o întîmplare la fel. Dacă ştiu de aşa ceva kitaii, iapanţii şi indienii, atunci mă îndemn a crede că istorisirea tovarăşului meu e cu atît mai adevărată

— Era odată o babă ş-un moşneag... mi-a spus Pavel-baci.

Aşa încep aproape toate poveştile.

Era o dată o babă ş-un moşneag. Căsuţa lor de bîrne sta la malul Sălanelor Poate într-un loc unde vrei să clădeşti şi domnia ta. Creşteau atunci pe tăpşan strămoşii vechi ai bradului bătrîn şi strîmb de-acum.

Erau săraci şi singuri, cum se cuvine să fie doi întîrziaţi. Fiind aşa de sus şi departe nu-i mai nimerea Moartea. Puţine fumuri de case nu se suiau la cer printre brazi, decît tocmai acolo devale, spre Şugag. Şi mai erau prin cotloanele muntelui trei colibe de ciobani. Bătrînii frigeau pe cărbuni la vatra lor cîte-un lipan ori cîte-o mînătarcă. Culegeau din ripi smeură şi de pe spinări de stîncă afine Aveau două găini şi-un cucoşel. Se sculau şi se culcau odată cu soarele. Vorbeau puţin de nevoile lor; îşi isprăviseră de povestit toate. Arare se mai uitau unul la altul; nu mai puteau vedea decît o amintire strîmbă a ceea ce fuseseră ei altădată.

Într-o zi pe cînd asfinţea soarele, baba sta singură lîngă vatră, cu focul stins şi uşa deschisă. Aştepta pe moşneag care se dusese de dimineaţă după lemne în pădure şi nu se mai întorsese nici la acel ceas tîrziu.

— Poate a vrut Dumnezeu să i se sfîrşească azi zilele, mormăia bătrîna, clătinîndu-şi fruntea la dreapta şi la stînga. Umblă greu şi-i slab. Dacă i a ieşit înainte un urs, i s-au isprăvit drumurile. Nu mai am mult nici eu, m-oi duce după dînsul.

A suspinat şi şi-a întors ochii spre soare,

— Nici focul nu-l pot face, a mormăit ea cu nemulţămire. Scăpărătorile-s la moşneag. Aşa că va să vie. Parcă-i trebuie ursului o carne aşa de cîlţoasă, ca a unui chiag, care mi-a făcut mie atîtea zile fripte? Umblînd hai-hui cum i i treaba, va fi căzut într-o rîpă Mîne, mă duc să-l caut. Dar numai să fac foc şi jar, ca să coc nişte mînătarci. Aşa că poate tot va veni.

Pe cînd mormăia astfel, vede în dreptul soarelui, pe potică, umblînd cu grăbire un bărbat voinic.

— Cine să fie? tresare baba.

Bîrbatul vine asupra căsuţei. Leapădă în bătătură o sarcină mare de vreascuri. Intră şi pune pe marginea vetrei corfa plină de smeură.

Baba clipește din ochi cu grozavă uimire:

— Cine ești dumneata, omule?

— Oi, babă Glafiră, răspunde bărbatul, orbita-i de istov? Pune aşchii, să zbat în cremene și s-aprinzi foc, ca să vezi mai bine.

— Dumneata ești, Onule, șoptește baba cu înfricoșare.

— Ce te-a apucat? se întoarce bărbatul. De douăzeci de ani nu mi-ai mai spus pe nume. Zi-mi „moșnege" și nu te mai holba așa la mine cu gura căscată.

— Vai, Onule, ce s-a întîmplat? strigă baba. Te-ai dus bătrîn și te-ai întors tînăr. Unde-ai nimerit? Ce-ai făcut? Spune. Dacă nu grăiești repede, plesnesc aici.

Omul se întoarce în loc, se uită la el însuși; își strînge pumnii, bate cu piciorul în pămînt.

— Așa este, zise el. Mă miram de ce-mi pare drumul mai ușor la întoarcere. Povara era ca o nimica. Și-mi era luminat sufletul ca de o bucurie. Abia acum înțeleg.

— Ce înțelegi?

— Ascultă, babă Glafiră, ce mi s-a întîmplat. Cînd mă duceam ast' dimineață cu greu la deal, am ajuns într-un pisc și-am stătut să răsuflu. Văd nu departe și o desime de smeuriș. Cum stam jos și mă bătea soarele și piroteam, iată aud glas de pasere Întorc ochii și văd pe o cloambă două forfecuțe. Ce caută în codru forfecuțe la vremea asta? De unde pînă unde s-au rătăcit aici două păsărele ca acestea? Cînd, le-aud grăind între ele și spunînd. „Să ducem cu noi acolo și pe acest moșneag căzut."

— Onule, aiurezi. Înțeles-ai graiul paserilor?

— L-am înțeles. Nu pot să spun de ce și cum, dar l-am înțeles. Așa că au zburat paserile de pe cloamba lor mai încolo și m-am ridicat și eu de pe piatră. Au sfîrîit din aripi ici-colo. Cînd întîrziam, se întorceau spre mine. Am ajuns într-un tîrziu la o margine de poiană, într-un loc pe care nu l-am mai văzut niciodată și nu-l cunoșteam.

M-am oprit, gîndindu-mă că-s trudit și însetat. Cînd m-am gîndit la asta, s-a arătat o desime de jnepeni la o intrare de peșteră. Stătean acolo doi căpriori; își plecau capetele și le ridicau. Cînd ridicau capetele, le curgeau de pe boturi mărgele de apă. Bucurîndu-mă că am găsit cu ce să-mi potolesc arșița, am păşit înainte. Căpriorii s-au ferit în desime și atunci am văzut fîntîna. Era subt arcul stîncii și n-o ajungea soarele. Avea însă în fundul ei ca o lumină de aur.

Am făcut metanie. Am băut. Mi s-a părut ca un vinars dulce. Am simțit o blîndețe prin toate mădulările. M-am întins pe o coastă și-am adormit. Cînd m-am trezit, am văzut că soarele își schimbase mult locul. M-am grăbit să strîng găteje; am umplut corfa cu smeură. Îndată, am coborît acasă.

— Cum să nu cobori îndată, a strigat baba, cînd ești tînăr și în putere?

— Întradevăr, mă simțesc bucuros și în putere, a mărturisit bărbatul; dar nu-mi vine a crede că aș fi tînăr.

— Ba ești tînăr ca altădată, Onule; uită-te în donița de apă și te cunoaște. Să știi că, printr-o minune de la Dumnezeu, ai dat de fîntîna tinereții și ai băut din ea. Dacă n-ai uitat drumul, spune-mi-l numaidecît.

— Ţi-l spun, babă Glafiră, însă acuma se face sară şi îndată vine şi noaptea fără lună.

— Ba să-mi spui, Onule, dacă vrei să ai cu mine pace. Nu îndrăzui să te bucuri numai tu de acea fîntînă. Căci acea apă a minunii, după cît s-aude, iese numai cînd şi cînd sub peşteră. Şi puterea ei e numai de la Sfîntul Ilie pînă la Sîntămărie. Spune-mi repede şi cu de-amănuntul cum e poteca pînă acolo şi pe unde trebuie să cotesc, ca s-ajung fără întîrziere.

— Mîne-dimineaţă, babă Glafiră.

— Mîne-dimineaţă. Dar tu grăieşte acuma şi-mi spune tot. Nu vei fi voind să te bucuri singur de tinereţă, iar pe mine să mă laşi umilinţii în care mă aflu.

— Îţi spun, Glafiră, toate, s-a învoit omul cu bucurie. Doresc şi eu cît şi tine ca să te adăpi din aceea fîntînă, ca să mai putem avea în această lume ceasuri de bucurie.

I-a spus babei omul cu amănunţime toate, ca să nu rătăcească şi să ajungă cît mai în grabă la aceea fîntînă a tinereţii.

Abia a făcut ochi ziua de a doua zi şi baba a fost în picioare. Onu a rămas ca să vadă de gospodărie şi a petrecut-o numai puţină cale, îndemnînd-o să nu întîrzie şi să se întoarcă acasă cît mai grabnic.

Pînă la amiază, baba Glafira nu s-a întors. Onu a aşteptat-o cu nerăbdare. Cînd a scăpătat soarele spre asfinţit, omul a prins a se frămînta. S-a făcut sară; s-a făcut noapte; baba Glafira era tot dusă de-acasă.

Onu trîntea lucrurile în jurul său.

— Da-te-aş relelor! mormăia el cu obidă; pînă la acesta ceas trebuia să fii aici. Mîncatu te-a ursul? ori dat-ai într-o rîpă? Atuncea ce-mi mai fac trebuinţă tinereţele mele? Abia aştept să se facă ziuă iar, ca să te caut. D-apoi şi dacă te găsesc... că nu mă duc singur, iau şi bîta cu mine.

Cum s-a luminat poteca, omul a pornit de acasă, căutînd cu grijă în toate laturile drumului. Ca vechi om de munte şi pădurean, a cunoscut urmele babei. S-a dus fără şovăire şi fără întîrziere drept la fîntînă. Însă cînd ajunge Onu la fîntînă, nu vede nimic. Locul singuratic, apă lină. S-a uitat în oglinda ei, să-şi mai vadă odată chipul şi i-a plăcut.

— Oi Glafiră, a suspinat el, unde vei fi fiind tu şi ce ţi s-a întîmplat?

A început a umbla cu grijă, căutînd în preajmă urmele de întoarcere. Cîndat foarte i se părea că nu poate cunoaşte asemenea urme. Cum umbla prin singurătatea şi tăcerea acelui loc înalt, a auzit, ori i s-a părut a auzi un sunet dulce. Nu era nici vîntul în brădet, nici murmur de izvor. Era ceva care-l apuca parcă de inimă. A mai ascultat, a păşit cu luare-aminte în spre locul de unde venea acel sunet, şi deodată s-a oprit cu încremenire.

Pe-un pătul de muşchi, sub ferigi nalte, gîngura un copil. Ba era o copilă. Era goală şi căuta cu mînuţele, parcă, straiul babei Glafira, ca să-l tragă peste ea şi să se acopere de răcoarea dimineţii.

— Vai, bătrîno, a strigat omul cu spaimă, ai băut peste samă și lacom! A culeș copilul și l-a înfășurat în straiul vechi; l-a dus la vale, și s-a abătut o țîră și pe la o colibă de oieri, nu atît ca să spuie altor ființi omenești întîmplarea lui nenorocită, cît ca să ceară o cantă de lapte, să-și hrănească pruncul.

Locul unde s-a întîmplat asta, se cheamă de-atunci muntele Fetiței.

Dincolo de Fetița este alt munte: Fata.

Cît a crescut fetița, Onu s-a cufundat în întristarea lui, a îmbătrînit iar și a uitat drumul la fîntîna tinereții. Cînd s-a făcut fată, Glafira s-a zburătăcit (după o vorbă a muntenilor de aici că e mai ușor să păzești un cîrd de iepuri decît o fată mare cînd i-a venit vremea).

Deci s-a dus în celălalt munte, să se bucure c-un fecior de la oi, lăsîndu-l pe bătrîn singurel.

Iar sfîrșitul ei a fost în altă parte a văii Frumoasa, anume dincolo de Prigona, spre Tău, într-un loc căruia și astăzi muntenii îi zic Baba-Moartă.

(Din volumul „Poveștile de la Brada-Strîmb" 1943)

MĂRȚIȘOR

Dacă vrei să știi povestea Dochiei, apoi ascultă și află că baba aceasta vrăjitoare sălășluia într-o casă de stîncă, sus pe Ceahlău, în locul care azi se chiamă Panaghia.

Era o babă veche, care nu se închina sara și dimineața. Trăia acolo singuratică, unde se tîrăsc jnepenii pe piatră și unde înfloresc mărunții trandafiri ai stîncilor. În nopți de vară pluteau către ea duhurile prăpăstiilor. Pe negre vijelii, cînd scăpărau fulgere rupte, suiau pe țancuri zvîrcolindu-se făpturi de pe tărîmurile de dedesubt, din împărăția necuratului Tartor. Cu toate avea legătură baba Dochia, ca orice babă depărtată de lume și uitată de Dumnezeu.

De un timp creștea pe lîngă dînsa o făptură din văi. O copiliță, părăsită lîng-o colibă sfărîmată de puhoaie: de pe singuratica ei înălțime, Dochia o auzise plîngînd, se coborîse, o luase în brațe și o urcase sus. De mult nu văzuse ea ființă omenească, căci ea sta sub Panaghia de pe cînd văile le stăpîneau uriașii. Acum, minunată de gîngania aceea mititică și gingașă, și încălzită de o simțire necunoscută, se hotărî s-o crească. O aplecase la o capră neagră, o învelise în blănuri și o ținuse pe lîngă foc de cetină.

Și așa, fetița de suflet a Dochiei creștea frumoasă, mlădie și sălbatică, acolo, aproape de nouri. Iar baba se legase către ea c-o dragoste nespusă. Era lumina întunericului ei, floarea singurătății în care de veacuri de om stătea cufundată. Îi urmărise primii pași și primele cuvinte c-o bucurie la care nu pot ajunge muritorii. Ș-acuma se desfăta la vederea ei, — ș-o îmbrățișa, ș-o mîngîia cu vorbe de mamă care niciodinioară nu sunaseră în pustia ei viață, din gura-i fără dinți.

Trăiau amîndouă de-un timp, pe munte. Oamenii erau departe, cine știe unde, în șesuri, unde plutea un abur subțire. Acolo, deasupra vîrfurilor de codri, fata Dochiei vedea numai caprele stîncilor, cu coarnele întoarse pe spate, și vulturii cei mari cu gîturile goale. Îi privea cu ochii ei albaștri și gînditori, le vorbea ca unor prietini, și se bucura — căci alte științi și alte jocuri ea n-avea pe lume.

Într-un rînd, în puterea primăverii, fata sta cu capul pe brațele bătrînei și maică-sa îi răsfira cu degetele osoase părul auriu. Zîmbind, crăpă pleoapele și, printre genele negre, zări în pulberea de lumină un fluture, apoi o albiniță. Fluturele juca pe o rază, iar albina bîzîia subțire și se învîrtea în jurul unei floricele.

Fata ridică fruntea din poala bătrînei.

— Spune-mi, măicuță, zise ea, — ce-i gînganiа aceea care bate din aripioare și parcă vrea să se suie la soare?

— E un fluturel, draga babei!

— Dar gîza asta care cîntă în împrejurimea unei scînteuțe?

— E o albină, puiule!

— Și ce fac ele aici? De unde au venit? Nu le-am mai văzut niciodată!

— Apoi, dragă copiliță, fluturii sînt rari în singurătățile noastre, iar albinele trăiesc mai ales lîngă așezările oamenilor.

Fata tăcu. Se uită în depărtări visînd. Întrebă iar, într-un tîrziu:

— Unde-s oamenii, măicuță?

— Departe.

— Unde sticlesc ape și fumegă aburi?

— Da, fetița mamei, departe.

— Și oamenii îs ca noi, mamă?

— Ca noi, drăguță, dar nici nu-s bătrîni ca mine, nici frumoși ca tine.

Așa azi un lucru, mîne altul, fetița afla cîte puțin despre lumea cea largă; și cum era viță de pămînteancă, un dor ascuns o trăgea cătră văi, ca un fir nevăzut, — dar ea nu spunea nimica.

Și dorul sporea cu gîndurile, cu cît curgeau anii. Fata Dochiei creștea naltă-n boi; peste florile ochilor băteau gene lungi de umbră; și era gingașă ca o floare, măcar că umbla îmbrăcată cu piei de sălbătăciune.

Casa de stîncă de pe Ceahlău i se părea prea strîmtă și prea singuratică. Poveștile din vechi zile ale babei le auzise de zeci și sute de ori; descîntecele ei le rostea și ea; ierburile sălbatice știa să le aleagă — și-acuma ar mai fi dorit ceva; nu știa ce, dar sufletul cerea ceva, fără știrea ei, — căci, fără știrea ei, avea rădăcini în lumea oamenilor.

— Maică, șopti fata într-a optsprezecea toamnă, într-o sară, alipindu-se de bătrînă, — ce am eu, de-mi simțesc reci mînile?

— Apropie-le de foc, copilă, — o mîngîia baba Dochia.

— Mă dogorește jarul, mamă, fruntea mi-i fierbinte, măcar că mi-s mînile reci.

— Atunci vină și pune capul pe genunchii mei; am să-ți descînt.

— Mi-ai mai descîntat, măicuță, dar zadarnic, — căci mi-i urît și parcă mă doare inima.

Bătrîna o privi cu tristețe, — căci simțea ea adevărata pricină.

— Dragă copilă, ţi s-a umplut capul de gînduri, pentru că, vara asta, prea mult te-ai uitat în văi.

— Întradevăr, căci din văi vin adieri de căldură şi mireşme; am auzit în văi sunet de bucium şi cîntec de fluier.

— Copilă dragă, pe tine te chiamă oamenii în lumea lor. Dar nu te simţeşti tu bine aici, lîngă mine? În văi sînt oameni, dar între oameni sînt patimi şi dureri. În văi viaţa-i pătată şi moartea grabnică. Au nu te simţeşti bine, deasupra lor şi deasupra norilor? Nu te iubesc eu cu toată puterea inimii mele? Nu vezi tu că eu aş muri fără tine?

— Măicuţă, dragostea ta mi-a încălzit copilăria şi mi-i bine la sînul tău, dar eu singură nu înţeleg ce am. Aş vrea să cunosc şi altceva...

Dar bătrîna Dochia se temea de văi.

— Dorul tău, copilă — zise ea — te trage spre durere. E mai bine aici, lîngă mine.

— Dacă poruncesti tu, mamă, voi rămînea lîngă tine.

Fata era deprinsă să asculte, şi socotea că vorba ei e îndestulătoare ca să-i aline tulburarea. Dar neliniştile ei erau ca florile primăverii, care îmbobocesc subt omăt şi aşteaptă cel întăi vînt cald ca să răzbească prin frunzele moarte.

Toamna i se părea aşa de tristă în munte, în anul al optsprezecelea al vieţii ei! Vînturile cîntau cu glasuri dureroase şi treceau ca fioruri grele în jos, pe coamele brazilor nemuritori. Zilele erau mici şi pustii, şi nopţile veşnicie. Şi gîndurile, duşmanele omului, nu-i dădeau pace. Necontenit zburau şi bîzîiau în mintea ei, ca gîzele primăverii, şi se cereau pe alt plai.

Deodată peste chilia de cremene năvăliră viscolele iernii. Ani şi ani în pătulul ei de cetină, legănată de poveştile bătrînei, fata petrecuse iarna fără ca să-şi deie sama. O înveselea un cuvînt, o sărutare, o tresărire a focului, cînd flacările cuprindeau ramuri pline de răşină parfumată. Acuma îngheţul iernii intrase şi-n inima ei. Cerul verii trecute fusese aşa de albastru, — şi din văi suiseră spre ea atîtea chemări!

Ca o floare se ofili şi-şi plecă fruntea spre zidul negru. Bătrîna ofta cu durere şi-i descînta, — dar toate erau zadarnice cît plîngeau dedesubt codrii cei nemărginiţi, cît furtunile miezului nopţii cutremurau muntele şi strecurau pînă în ascunzişul lor suflările morţii.

— Ce am, măicuţă, de mă sting? suspină copila.

— Draga mamei, dragă floare... gemu baba Dochia, anii tăi te cer spre sălaşele oamenilor. Dar dacă va veni primăvara şi tu te vei coborî în văi, înapoi nu te mai întorci.

— Ba mă întorc, mamă, căci lîngă tine m-am trezit şi-am crescut. Cînd a veni primăvara, lasă-mă să cobor la vale.

Baba Dochia oftă și mîngîie fața pălită a fetei.

Iar cum începu a sufla băltărețul cel răsunător și creșteau zilele, cum se revărsă asupra lumii lumina soarelui de primăvară, — fata se trezi din amorțeala ei. Muntele era încă troienit de omăt, dar văile fumegau și pămînturi cafenii se zăreau în depărtări.

Fata se ceru bătrînei:

— Măicuță, lasă-mă către vale.

— Du-te, copilă, dar întoarce-te curînd!

În cojocul ei, fata se lăsă de pe piscuri între brazi și-n văi, unde se auzeau dulce mugind cerbii și căprioarele, - apoi se întoarse repede la bătrîna ei, cu florile viorii și bine mirositoare ale liliacului de munte.

Cînd o văzu, baba Dochia se cutremură în multele ei cojoace. Fata puse rămureaua cu strugurași de flori într-o cupă de piatră ș-o privea cu bucurie nespusă. Era cel dintăi sol al primăverii și-al tinereților ei. Dar muntele era aspru și ciucurii de floare se stînseră în puține zile.

Fata se ceru iar în văi, mai departe.

— Măicuță, lasă-mă iar, către izvoarele din vale.

— Du-te, copilă, dar întoarce-te degrabă!

Fata coborî în văi și la apa Bistriței, pe care curgeau sloiurile de ghiață cu vuiet de tunet. Era încă sus, cîmpiile erau și mai departe, — pline de lumină. Dintr-acolo adia un cîntec de trișcă. Se simțea mînată cu dor spre el, și-i era frică. Se întoarse iar, sus, cu flori de toporași și viorele.

— Măicuță, în văi prind a înflori crîngurile. Lasă-mă și mîne!

Bătrîna se bucura văzîndu-și copila întoarsă. Și a doua zi îi dădu iar drumul la vale, după ce-i înfipse în cosițe, la urechi, mănunchiurile de toporași și viorele.

Dar văile erau calde și înflorite și glasuri de oameni băuleau pe luncile apelor. Paserile țîrîiau cu bucurie în mesteceni cu rămurele ca ața de subțiri. Toate gîngăniile pămîntului ieșiseră să se închine la soarele primăverii.

Dacă văzu baba Dochia că fata nu se mai întoarce, a doua zi în zori porni din ghețarul muntelui ei învălită în toate cojoacele, ca s-o caute. Și cînd ajunse la florile liliacului-de-munte, își lepădă cel dintăi cojoc, căci simțea boarea primăverii; și cînd ajunse la pajiștea de viorele și toporași, lepădă alt cojoc înflorit cu omăt și țurțuri. Și cînd văzu zăporul Bistriței, lăsă pe colțul de iarbă alt cojoc. Și supărată, cu lacrimi ca acele de ghiață ale sloatei și cu tînguiri și plîngeri, se repezi mai departe bătrîna schivnică, căutîndu-și odorul și dragostea. În căldura văii își lepădă cele din urmă cojoace, și cerceta, cu amărăciune și durere, luncile înflorite. Dar în poienile cele mai de jos, unde se limpezește zarea și de unde se văd albaștri munții, se opri. Deodată, ochii ei văzură deslușit pe copilă. Era subt arcul unei sălcii, deasupra unui izvor. O aurea

soarele. Ş-un fecior al oamenilor, ţinînd-o de subsuori, îi şoptea cuvinte arzătoare ca şi vîntul de primăvară.

Bătrîna înţelese că copila ei e pierdută pentru totdeauna. Cuprinsă de furtunoasă jale, se întoarse în singuratica-i sihăstrie. Ş-acolo, fără dragostea aceasta din urmă a anilor ei tîrzii, spun bătrînii că s-a stîns, şi-au prefăcut-o-n sloi şi stîncă nopţile reci de Mărţişor.

(Din volumul „Ţi-aduci aminte..." 1923)

POVESTEA CU IEPURII

Ascultă, Mitiță, să-ți spun o poveste, — cum era de mult, în deal la grădina noastră, un moșneag pe care-l chema Vasile și păzea livada...

Moșneagul era bătrîn și singur: baba de multă vreme se călătorise spre tărîmul celălalt. Umbla într-un cojoc vechi, cu niște ciubote mari cu turetcele răsfrînte și în cap purta o căciulă dintr-un berbece, cu fundul turtit, și așa de grea încît eu, pe atuncea fiind un băiețel ca tine, abia o ridicam în brațe. Cînd își lăsa berbecele pe ochi, atunci își căuta de treburile lui și era cam morocănos; iar cînd umbla cu chef, după ce se abătuse oleacă pe „la crișma cu polobocul verde", apoi își dezvălea fruntea și mițele cădeau pe ceafă, și i se descopereau doi ochi mititei între pleoapele boțite, ș-un obraz pe care abia, ici-colo, se încîrligau cu frică parcă, puține tufe de păr cărunt. De aceea chiar toată lumea îi zicea „moș Vasîle Spînul". Locuia moșneagul într-un bordei, la marginea livezii. Acolo sălășluise el cu baba lui vreo treizeci-patruzeci de ani, (nici el singur nu-și aducea aminte cît anume), ș-acolo voia să încrucișeze mînile pe piept, pe laița tare, lîngă vatra străveche. Cînd era vreme rea, stătea cu nasu-n spuză și pîcîia din lulea; iar cînd umplea sfîntul soare lumea de lumină, ieșea moșul cu ciomagul lui lustruit și umbla pe cărările livezii printre nenumărații copaci, pe sub bolțile frunzoase, de la nucii cei din fund, pînă la ulmul cel uriaș de la poartă. Îi plăcea și noaptea să umble, cînd parcă izvora, din ierburi, din flori și din pămîntul umed, o lumină tainică, ce se împînzea argintie printre trunchiurile negre, răzbătea prin frunzișurile neclintite și creștea în văzduh, pînă la luna de pe bolta fumurie.

Umbla și ziua și noaptea, ca o arătare, încet, fără să vorbească. Dormea tare puțin: n-avea somn; noi, băieții, nu prea-i eram dragi, și ne spunea o istorie grozavă, cum iese noaptea din smeurișul de lîngă nuci un țap negru cu coarnele ca un țăpoi și cu barba-n piept. Rămînea singur pe prispa bordeiului și noi fugeam acasă, la

vale, prin tăcerea amurgului, şi din vale, cu oarecare teamă, priveam în sus spre livadă. Şi vedeam pe asfinţit bordeiul şi ulmul cel mare într-un fum uşor şi într-o rumeneală neclintită, şi-ntre ulm şi bordei sta moşneagul în picioare, cu berbecele lui în cap; sta neclintit şi părea o momîie de cărbune, pe deal, în cele din urmă flacări ale amurgului.

Acu să vezi ce s-a întîmplat cu moş Vasile Spînul, într-un rînd la anul-nou.

Decusară umblase moşneagul pe la cumătri şi pe la fini, cu uratul. Tot scutura lîngă ferestrele luminate o talangă, rar, şi spunea o foarte frumoasă istorie a pluguşorului, o istorie lungă-lungă care începea aşa:

Logofete, logofete,
Fune spata la părete,
Şi urechea la fereastră,
Ca s-asculţi povestea noastră...

Spunea el, spunea — şi cînd striga... „Ia, mai îndemnaţi, flăcăi!" răspundea el singur: hăi! hăi! căci nu avea nici un tovarăş.

A umblat el aşa, şi-l chemau gospodarii în case şi-l cinsteau frumos. Şi într-un tîrziu, cu căciula dată pe ceafă, a intrat în livadă. A aţîţat focul în bordei şi-a ieşit îndată afară. Era vreme lină: era ger şi nu bătea vîntul, iar văzduhul se umplu se de pulberea lunii. Ramurile copacilor stăteau învăluite într-o promoroacă de pietre scumpe, care scînteiau lin, neclintite; omătul părea albăstriu şi se întindea proaspăt şi nepătat, pretutindeni.

Moşneagul se clătina încet, în preajma bordeiului, şi se uita cu mulţămire pe toată întinderea livezii.

— Aşa-mi place şi mie, mormăi el, aşa-mi place... a mai dat Dumnezeu sfîntul o leacă de omăt şi-o leacă de lună în sara de sfîntul Vasile, da nu tot viforniţă...

Porni domol pe cărare, prin mijlocul livezii, spre banca de lemn de la margine. Umbla şi tiriia după el ciomagul lustruit. Paşii lăsau urme mari, albastre, iar ciomagul făcea o dîră pe lîngă paşi. Ajunse la banca de stejar, se lăsă cu ciomagul în pătura moale de nea şi grăi cu mulţămire:

— Aha, aici îmi place şi mie să stau...

Livada mare tăcea ca o grădină albă, fermecată. Şi moşneagul, ridicînd ochii, cu mirare văzu dintrodată, cum ies dintr-o tufă două urechi lungi şi după dînsele un cap cu ochi lucitori, şi-un iepure făcu două copce pe omătul moale, cu ciotul alb de coadă bîrligat, apoi se opri, cu cele două picioare dinainte ridicate şi începu să se uite la moş Vasile, mişcîndu-şi cu mirare urechile, cum ar fi mişcat două degete.

Moş Vasile nu se clinti din locul lui, dar încercă să caşte ochii tulburi, să vadă mai bine. Alt urechiat începu să ţupăiască, parcă prin împărăţia lui se juca; şi moş Vasile cîrni cu nemulţămire din nas.

— Bine, bre, ce căutați voi aici? zise el. Nu știți că livada-i oprită? Ce fel de vorbă-i asta? Umblați așa, hai, ca prin satul lui Cremene... Îmi pare rău...

Totuși, clătinîndu-se încet pe banca lui, moșneagul nu putea parcă să se supere prea tare pe musafiri. Încă un urechiat prinse a face urme pe omăt, se apropie, și acuma ședeau trei înșirați, așezați pe codițe, cu labele de dinainte atîrnînd, și se uitau la bătrîn, mișcîndu-și nasurile crăpate și urechile.

— Ce-i, măi băieți? întrebă moș Vasile Spînul, cu prietinie.

— Am venit, bătrînule dragă, să ne jucăm oleacă prin livadă... Așa vreme, la anul-nou, de mult n-a fost...

— Adevărat, bre, mormăi bătrînul, mîndră vreme! Aici ai grăit bine, bre... Da-i vorba, cum de grăiți voi dacă sînteți iepuri... Iaca, asta n-o pot eu pricepe... Cum să stați voi niște animăli, cu mine, la sfat? Iaca, îs om bătrîn, da' așa ceva încă nu mi s-a întîmplat...

— Te miri tare, moșule?

— Cumplit!

— Apoi de ce să te miri, moșule? Nu știi dumneata că așa este o zi pe an, de vorbesc dobitoacele între ele, și dacă se întîmplă vorbesc și c-un om cumsecade. De aceea am venit noi la dumneata, bătrînule, c-o rugăminte...

— Care rugăminte?

— Apoi, moșule, noi sîntem niște băieți săraci, vai de capul nostru. . Ne alungă oamenii, și cîinii, și vulpile, și lupii, din toate părțile.... O leacă de cojocel avem și noi, și pe acela ni-l iau... Parcă nu mai pot încăpea pe lume de răul nostru. Ne-am gîndit și noi, moșule, să ne dai voie să iernăm în grădina asta...

— Ei? Numai atîta?

— Și ne-am gîndit, moșule, să ne dai voie să mîncăm cîte o leacă de mugur, că acuma s-a pus omăt și tare-i greu s-agonism de-ale gurii.

Moșneagul prinse a rîde și-i amenință cu degetul:

— Bre, aveți voi noroc, că-s în toane bune... altfel aș avea eu ac de cojocul vostru... Aveți voi noroc de-o noapte ca asta... Bine, iaca, vă dau voie... Da' de hultoane să nu v-atingeți... Acelea-s puse de boier... Încolo, aveți voi mladă destulă... Ați înțeles?

— Am înțeles, moșule...

— Ei, dac-ați înțeles, hai! Pașol!...

Cum a rostit vorba asta, iepurii au început să se dea peste cap bucuroși, pe urmă s-au prins de labe și-au pornit o joacă prin tufe, lucru rar, și moș Vasile tot își căsca pleoapele și cerca să-i vadă mai bine, pînă ce s-au mistuit în tufe și nu i-a mai văzut.

Cu greu s-a sprijinit în ciomag şi s-a sculat în picioare, cumpănindu-se uşor. A dat din cap şi-a făcut: hm! şi s-a îndreptat spre bordei.

– Asta-i încă una.. mormăi el încet.

Se lovi cu berbecele din cap şi cu ciubotele de uşa bordeiului. O deschise cam mînios şi coborî două trepte. Pale de lumină se zbăteau în întuneric. În vatră ardeau gătejele şi se risipeau în jaratic. Scoase moşul din tureatcă luleaua şi beşica de porc, se aşeză pe scăunaş lîngă horn şi începu să-şi pregătească „maşina de fumat". După ce isprăvi de îndesat tutunul, aşeză un cărbune şi, punîndu-se cu coatele pe vatră, cu nasul aproape de jaratic, începu a pîcîi. Tot vorbea pe gînduri:

— Hm! Asta-i încă una... Rariţă! Rariţă!...

Aşteptă o vreme.

— Hm! Rariţă! Rariţă! Adică de ce n-ai răspunde tu cînd te strig?... Adică de ce-ai fi tu soi rău? N-auzi, bre? Cum îi asta?... Am stat de vorbă cu iepurii din grădină şi asta de cînd sînt nu mi s-a întîmplat... Tu ai auzit de-aşa ceva?...

Nimeni nu-i răspundea.

— Cum? Te-ai supărat tu adică!... Am băut şi eu oleacă şi ţie nu ţi-am adus nici o mulţămire... Măi, babă! Nu fi şi tu aşa de hapsînă, că, la urma urmei, am să mă mînii şi-ai să dai de dracu!... Ce-ai spus? N-ai spus nimica? Ştii tu moarea mea! Mie, bre, nu-mi suflă nimeni în borş... Da cu tine am de furcă, că tu eşti fiinţă ră... Eu cu tine vorbesc şi tu taci... Aşa m-ai amărît o viaţă de om...

Moş Vasile pîcîi năcăjit din lulea, cu nasu-n jaratic.

— Ai tu, vra să zică, noroc că-s în toane bune... Ai noroc ca şi iepurii: d-altfel eu îs om amarnic... Şi iar te măsur cu ciomagul, dacă nu vrei să înţelegi de cuvînt... Iar cu iepurii nu pot să ştiu cum a fost... Stăteau, bre, şi vorbeau cu mine, ca nişte copchii... Mare lucru...

Moşneagul era cam supărat. Se sculă cu greutate de pe scăunaşul lui şi bocăni cu ciubotele spre laiţă. Se aplecă şi pipăi boarfele. Atuncea de-abia şi-a adus aminte că el a trăit cu baba treizeci ori patruzeci de ani şi pe urmă baba s-a călătorit pe ceea lume... A prins a mormăi cu jale, aducîndu-şi aminte, cu glas tare, de vremea de altădată.

Era foarte amărît şi nu putea să doarmă. Iar a ieşit prin livadă şi s-a uitat pe sub căciula lui, spre tufele din fund. Dar pe iepuri nu i-a mai văzut. Şi-a luat atunci talanga şi a coborît la vale, spre noi şi ajungînd la casa noastră, a început să ure singur, sunînd rar, şi îndemnînd flăcăii nevăzuţi... Iar cînd a intrat în casă, cu ochii speriaţi şi înegura ţi ne-a spus cum a vorbit el cu nişte animăli şi cum a vorbit cu baba lui. Şi se minuna:

— Oare ce să fie asta, cucoane? Şi da din cap, stînd sprijinit în ciomag lîngă uşă. Eu cred că de-acu s-a strîns funia la par .. De-acu nu mai am mult... Să ştiţi

de la mine, că-n noaptea asta grăiesc dihăniile... Iaca, eu stăteam ici şi iepurii colo... Şi vorbeam cu dînşii cum vorbesc cu dumneavoastră... Asta-i mare comedie...

Iar a doua zi, sara, moşul nu-şi mai aducea aminte de iepuri şi de babă şi, văzînd că l năcăjim: „Moşule, ce-i cu iepurii? Moşule, ce-i cu baba?" şi-a prăvălit berbecele pe ochi şi a prins a ne spune, răschirîndu-şi degetele pe dinaintea ochilor, despre „ţapul cel negru cu coarnele ca un ţăpoi şi cu barba răzămată-n piept..."

(Din volumul „Cîntecul amintirii" 1909)

IANOȘ NĂZDRĂVAN

Ianoș era un măgăruș cenușiu, cu o cruce neagră în spinare. Era o ființă tare cumsecade, răbdătoare și supusă. Numai cîteodată îl apuca cîte un gînd îndărătnic. Atunci, dacă era la cărucioara lui, se oprea, punea capu-n piept și nu voia să meargă mai departe cu nici un preț.

Așa a făcut într-un rînd, pe cînd se întorcea de la ogor c-o cărucioară de cartofe. Dintrodată s-a plictisit de drum și s-a oprit la rohatca satului. Ion, rîndașul, s-a mîniat și a început a mormăi:

— Iar ți-au venit hachițele, Ianoș afurisit?

Măgarul dădu din cap de sus în jos:

— Da, mi-au venit. Și ce treabă ai tu?

Ion își strînse cu ciudă buzele în lîna bărbii și-l arse cu biciul. Ianoș zvîrli deodată cu amîndouă copitele dindărăt. Ion iar îl plesni și Ianoș iar se zvîrli cu dinapoia în sus, făcînd semn de amenințare cu copitele.

— Măi, al dracului măgar! strigă Ion, scărpinîndu-se în cap. Apoi îi dădu ocol, privindu-l din toate părțile, ca o arătare din altă lume.

— Hm! Măi, Ianoș măi, începu rîndașul cu glas dulce. Măi, Ianoș măi, fii de-treabă, bre. Hai să ducem mai degrabă la curte cărucioara cu cartofe... că ne așteaptă cucoana și pe urmă se supără.

Ianoș își scutură capul la dreapta și la stînga:

— Nu vreau!

Atunci, pe Ion îl cuprinse iar mînia:

— Ei, dacă-i vorba pe-așa, măi, jupîne, stăi tu! Cu mine ți-ai găsit să te pui?

Și începu să-l plesnească cu iușca pe Ianoș. L-a bătut, l-a bătut, pînă ce-a obosit. Pe urmă a prins să-l blastăme în toate felurile. Dar dacă a văzut și-a văzut că nu-i chip să-l urnească din loc, s-a tras la o parte, s-a așezat la marginea șanțului și s-a pus să răsucească o țigară, icnind cu ciudă:

— Hm! afurisit dobitoc! Nu ți-au văzut ochii așa lighioaie, domnule, de cînd trăiești...

Dar pe cînd se odihnea și-și răsucea țigara, deodată Ianoș porni repede cu cărucioara cu cartofe după dînsul. Porni singur, așa, pe negîndite, vesel, și ochii negri îi luceau în soare.

Iar rîndașul începu să răcnească:

— Aho! prr! ahooo!...

Își vărsă, sărind de la locul lui, tutunul. Foița i se duse pe vînt. Prinse a alerga după cărucioară. Dar Ianoș depăna repede din copite și, din cînd în cînd numai, întorcea capul și trăgea cu coada ochiului.

— Ho! ho! strigă rîndașul cu obidă. Mînca-te-ar lupii să te mănînce, blăstămatule! Poftim! Tu-ți faci ris de mine, măi, ticălosule!

Cînd l-a ajuns, a început a învîrti biciul pe deasupra capului. Dar, dintrodată, s-a gîndit: „Dacă-l bat, iar se oprește, iar nu vrea să meargă și iar am nacaz cu el, bată-l Dumnezeu! Mai bine îl lăs dracului!"

I-a dat pace. Și măgărușul a dus liniștit cărucioara pînă acasă.

Acolo Ion își dădu pălăria pe ceafă, scuipă în palme, umflă pe rînd sacii în spate și-i duse în șură. După aceea îl deshămă pe Ianoș, îi dădu două bice și se uită cu ură la dînsul

— Hai, pașol! Din pricina ta n-am fost în stare să beau o țigară de tutun! Las'că te potrivesc și eu din mîncare și din adăpat! He-he! du-te și roade gardul... Marș!

Din fugă, îl arse iar cu șfichiul. Apoi intră în bucătărie ca să îmbuce ceva. Mîncînd acolo, glasul lui i se anzea gros cum povestește întîmplarea. După ce ieși, cu țigara în gură, se gîndi să se ducă pînă la crîșma din colțul uliței, ca să tragă de dușcă un pahar de vin. Cînd porni, Ianoș îi ieși înainte de sub streșina grajdului, privindu-l rugător. Îi era foame, îi era sete. Și se uita la rîndaș cu ochii lui mari:

— Tare mi-i foame, tare mi-i sete!

Rîndașul începu a rîde:

— Aha! ți-i foame? Ți-i sete? Rabdă, măi băiete! că și tu mult năduh mi-ai făcut! Îți găsesc eu ție ac de cojoc, n-ai grijă!

Ieși pe poartă. Iar Ianoș se duse la locul lui, în umbra streșinei grajdului. Se așeză acolo cu capul plecat și începu să asculte pe gînduri cum rontăiau caii fîn, în grajd. Sta și asculta și nimeni nu venea din casă ca să-l vadă cît e de amărît, căci era după amiază, cînd stăpînii se hodinesc cu capetele pe perine moi.

Dar într-un tîrziu, din casa naltă cu stîlpi înveșmîntați cu vie sălbatică, ieși Mitiță, băiatul cel mai mititel al stăpînilor lui Ianoș: numai de cinci ani, bunduc, voinic, cu păr balai și ochii albaștri. Era desculț și cu capul gol. Se aplecă peste parmaclîcul cerdacului și se uită prin ograda goală. Dădu cu ochii de Ianoș.

— Aha! iaca Ianoș! zise el încet, bucuros.

Se dădu jos pe scară și veni pînă la măgar. Ianoș îndată își cinli urechile lungi și și le întoarse cu pîlniile spre feciorul stăpînilor. Mitiță îi era drag lui Ianoș.

Băiețelul îl întrebă, privindu-l cu luare-aminte:

— Ce mai faci tu, Ianoș? Parcă ești supărat.

Ianoș dădu pe rînd din urechi, după aceea făcu semn de îndemnare cu capul și porni. Ocoli grajdul și se opri la portița care da spre livadă. Copilul se luă după el. Ș-acum, amîndoi stăteau și se uitau printre ostrețele portiței, spre iarba înflorită a grădinii.

— Tare mi-i foame! zise deodată, încet, Ianoș.

Mitiță îl privi cu mirare.

— Cum se poate, Ianoș? Tu n-ai mîncat astăzi?...

— Nu, stăpîne, n-am mîncat. Ion rîndașul are ciudă pe mine. M-a luat dis-de-dimineață, m-a dus în țarnă, nu mi-a dat și mie macar o mînă de grăunțe... Cailor le dă o mulțime. Mie numai ho! și tio! îmi zice. M-a bătut pe drum; și-a făcut rîs de mine... Da-ncaltea și eu mi-am făcut gustul. Cît m-a bătut am stat. Cînd a vrut să-și facă o țigară, am apucat-o la fugă cu cartofele...

Mitiță începu a rîde și răspunse:

— L-am auzit că se tînguia mamei... Da eu știu că el n-are dreptate...

— Mă prigonește, stăpîne, zise încet Ianoș, uitîndu-se țintă la copil... Pînă acum nu ți am spus, căci dumneata ai alte năcazuri și n-aveai grija mea... Da acuma văd că ți-i milă de mine... Azi ai aflat că m-a bătut și m-a suduit Ion rîndașul.

— Ia, un om ticălos, un rîndaș bețiv! rosti cu dispreț copilul. Are o barbă parcă-i lînă de oaie!...

Amîndoi tăcură un timp. După aceea, măgărușul făcu semn cu ochii, spre livadă:

— Stăpîne, tare mi-i poftă de o leacă de iarbă verde... Nu văd cu ochii de foame...

— Hai să mergem în grădină... zise Mitiță.

Deschise băiatul portița și intrară. Ianoș deodată începu a paște cu lăcomie. Copilul se tolăni pe pajiștea înflorită. Și începură să vorbească iar.

Mitiță zise:

— Ia ascultă, Ianoș, spune-mi tu de ce ești totdeauna mîhnit și stai în umbra streșinei de la grajd? Eu acu îmi aduc aminte că tu totdeauna stai în umbra streșinei...

— Apoi să-ți spun, răspunse Ianoș, ridicînd capul. Totdeauna mă prigonește.

— Cine te prigonește?

— Dușmanul meu, Ion rîndașul. În fiecare zi pățesc cu el ce-am pățit azi. Eu cu dînsul bat război. Ș-apoi ce folosesc? Mă pune la post...

Măgărușul tăcu. O vreme rontăi cu mulțămire. După ce-și alină foamea, se întoarse spre Mitiță, care sta pe spate, cu ochii la cerul albastru.

— Stăpîne! zise el oftînd. De mult voiam eu să-ți povestesc năcazurile mele, dar n-am îndrăznit. Acu nu mai pot răbda și m-am hotărît să mă jăluiesc. În fiecare zi, Ion rîndașul mă chinuiește, mă suduie, mă bate, încarcă prea tare căruciorul, nu-mi dă fîn și grăunțe, nu m-adapă. Mă ține așa — ca să nu mor numai. Uită-te la mine! Vai de capul meu! Am slăbit de-am ajuns numai pielea și ciolanele. Așa de amărît sînt, de-mi vine să-mi iau cimpii. Am să mă duc în pădure, are să deie peste mine un lup și are să mă mănînce. Atunci am să scap de suferințî. De răbdat nu mai pot răbda. Am vrut să spun și boierului, dar boierul nu înțelege ce spun eu...

Mitiţă se uita cu milă la Ianoş. Şi cum se uita, îşi aminti că întradevăr măgăruşul e o fiinţă chinuită. Întradevăr, de multă vreme, Ion rîndaşul se arăta cu răutate cînd vorbea de Ianoş. Zile după zile rabdă de foame şi de sete. Cînd îi ploaie, tot afară stă. Mitiţă îşi aducea aminte cum într-un amurg, pe o burniţă rece, l-a văzut pe măgăruş stînd cu capul plecat în umezeală. L-a mai văzut într-o noapte, cugetînd trist în lumina lunii, cu umbra alături, pe pămînt, ca un tovarăş mort. Nimeni nu se gîndea la dînsul: şi lui i-a fost milă.

— Ştii ce? zise Mitiţă către Ianoş. Eu zic aşa. Cînd a fi ograda goală, după amiază, cînd şi Ion e la crîşmă, eu am să viu să te aduc aici, la iarbă...

— Dumnezeu să-ţi deie sănătate, stăpîne, zise măgăruşul, privind cu dragoste pe copil Acu am mîncat destul. Mă duc să beau şi apă de la jghiabul fîntînii; şi pe urmă, hai în ogradă...

Ieşiră din livadă. Mitiţă puse clempuşul la portiţă. Ianoş se aşeză la locul lui dinaintea grajdului: Mitiţă se sui în cerdac şi se uita la tovarăşul lui dintre tufele de vie sălbatică. Ianoş îşi întorcea cu mulţămire ochii, privindu-l, şi Mitiţă îl înţelegea foarte bine. „Acesta este un măgăruş năzdrăvan, se gîndea băieţelul, întocmai ca-n poveşti... Dacă vreau, într-o zi încalec pe el şi mă duc cine ştie unde... La vreo primejdie, Ianoş are să ştie să-mi deie sfat... Şi toată lumea are să se mire de vitejiile pe care am să le fac...“

Pe cînd se gîndea el aşa, pe poartă intră Ion, cu nasul cam rumân Se îndreptă spre grajd. Ianoş nu făcu nici o mişcare.

— Aha! zise rîndaşul. Te-ai muiat, jupîne Ianoş! Ia să-ţi dau nişte apă... să-ţi fac cinste...

Îi aduse apă într-o căldare, de la fîntîna din livadă. Ianoş se făcu că nu vede căldarea.

— Poate vrei şi-o leacă de fîn? întrebă Ion. De foame nu te las eu să mori, căci mîni mergem iar în ţarnă cu cărucioara... Hai să-ţi aduc şi-o leacă de fîn...

Îi aduse un braţ de fîn: îl puse dinainte. Ianoş nu se clinti.

Ion începu să se mire:

- Cum? nu vrei nici să mănînci? Şi asta-i încă una... Bre! bre! bre! aşa lighioaie îndărătnică încă n-am văzut!

Şi Ianoş îşi tremură o ureche, făcînd semne prietinului din cerdac; iar Mitiţă rîdea ascuns în verdeaţă şi nu mai putea de bucurie.

(Din volumul „Ciutecul amintirii “ 1909).

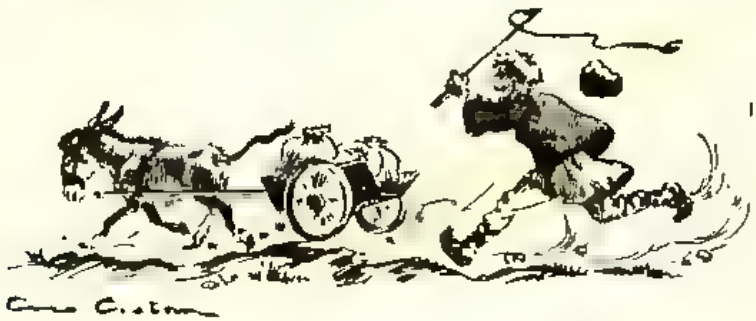

POVESTEA CU PRIVIGHETOAREA

Ascultă, Lie, să-ţi spun o poveste, — cum a fost odată, nu de mult, o fetiţă care a rămas fără de mamă. Toamna, cînd cad frunzele cele galbene şi bat vînturile jalnice, mama ei s-a întins în pat, a pus mînile pe piept şi-a închis ochii. Şi cînd a văzut-o fetiţa că tace neclintită trei zile, cînd a văzut că rudele aduc flori şi plîng la marginea sicriului, i s-a părut că se va petrece ceva foarte trist. Şi-n adevăr, maica ei s-a dus cu preoţi şi cîntări şi cu lume multă, şi de-atuncea nu s-a mai întors. Şi-un vînt de la miazănoapte a adus zăpezi care au acoperit pămîntul; iar măicuţa Anişoarei dormea în sicriu, sub pămînt; şi omătul a acoperit şi ţintirimul şi mormîntul ei. Toate acestea le-a înţeles încet-încet Anişoara, căci era o fetiţă mititică şi pricepea şi ea lucrurile lumii numai din ce auzea de la unii şi de la alţii. Şi cînd a înţeles toate, cînd a simţit că n-are să se mai întoarcă mama ei şi n-are s-o mai vadă niciodată pe lumea asta, s-a întristat şi a început a plînge cu amar. Şi de cîte ori îşi aducea aminte, de atîtea ori plîngea. Dar tatăl ei se arăta mîhnit pentru lacrimile ei şi o ruga să nu mai plîngă; îi vorbea blînd, o săruta şi îşi trecea uşor mîna peste părul ei bălai.

— Anişoară, nu mai plînge, că se supără tata...

Atuncea fetiţa nu mai plîngea cînd o vedea tatăl ei; plîngea numai cînd era singură în odaie. Se uita pe fereastră la copacii din livadă care se plecau întruna, gemînd parcă în bătaia vîntului, şi se gîndea, se gîndea la ceva, necontenit, cu ochii în gol, şi-i curgeau lacrimi pe obrazul palid Numai din cînd în cînd un stigleţel tremura repede din aripioare în lumina ferestrei, şi ţiriia dulce. Fetiţa îşi contenea plînsul şi parcă aştepta ceva. Stigleţelul o privea o clipă cu ochişorii lui negri, apoi se ducea în zbor fără să-i spuie nimica. Fetiţa se gîndea la vorbele pe care i le spuseseră toţi din apropierea ei: că măicuţa ei cea bună n-are să se mai întoarcă niciodată; şi cînd sta aşa singură, avea clipe cînd nu-i venea a crede că n-are să mai primească nimic, nici un semn, nici o veste de la cea dusă. Aştepta un porumbel, orî o păsărică, ori un glas de vînt, ca în poveştile pe care le auzise. Dar nu venea nimic, şi se trezea tot singură ca dintr-un vis, şi parcă era mai tristă de cît totdeauna.

Aşa au trecut cîteva luni, şi fetiţa închisă în casă slăbea. O mîngîia dădaca cea bătrînă şi-i spunea sara poveşti, dar la urmă, după ce se însura Făt-Frumos şi petreceau toţi la nuntă, Anişoara întreba cu voce subţirică:

Dădacă, spune-mi de ce am rămas eu fără mamă?...

Şi dădaca o desmierda, îi săruta mîinile şi picioruşele, o acoperea şi o ruga să doarmă, apoi îşi ştergea lacrimile cu dosul palmei şi ofta.

Într-o zi, un soare ca niciodată a umplut de lumină odăile; s-afară zăpezile s-au topit toate. Paseri cîntau în livadă, vitele mugeau blînd în ogradă; glasuri de oameni veseli sunau în apropiere. Veni primăvara în scurt răstimp şi dădaca scoase pe Anişoara în livadă. Pămîntul era zvîntat, iarba înverzise şi prin colţuri de grădină răzbătuseră prin frunze moarte ghiocei şi viorele. Era o lumină mare în toate părţile şi prin văzduhul curat treceau paseri în zbor grăbit. Un corn se acoperi tot, într-o zi, cu flori de aur şi albine nenumărate îl cercetau cu zumzet dulce.

Apoi au venit sărbătorile Paştelui, cu petreceri, cu verdeaţă, cu scrînciob şi ouă roşe, şi c-o mulţime veselă în haine curate, care foia în toate părţile. Ca o lume nouă o împresura pe Anişoara şi-i mai alunga gîndurile mîhnite.

După ce au trecut sărbătorile, s-au umplut de floare albă toate livezile. Tatăl Anişoarei pleca călare în fiecare dimineaţă pe moşie şi se întorcea sara. În ogradă oamenii umblau încet după treabă. În livada întinsă intrase o pace adîncă şi arborii stăteau în soare ca într-un strai de spumă de argint. În liniştea care o împresura, Anişoara sta singură la fereastra deschisă şi se gîndea, se gîndea cu întristare la măicuţa moartă. Asta era mai ales în amurg, după luminile şi bucuriile zilei, cînd toate tac.

De la fereastra ei, cum sta aşezată pe un scaun nalt, Anişoara vedea pe o latură a grădinii o şură veche de paie din ograda curţii. În vîrful şurii aceleia o pereche de berze sosise şi în acest an în cuibul de vreascuri subţiri şi negre. Era o pereche de berze bătrîne, musafiri vechi la curtea boierească. În fiecare an veneau, scoteau pui; şi spre toamnă, cînd sufla cel întăi vînt rece, pribegeau spre ţărmuri calde. Cînd înfloreau livezile, ele erau iar în cuibul vechi, şi tocau în ciocurile roşe dimineaţa şi sara.

— Cînd toacă din ciocuri, îşi fac rugăciunea... se gîndea Anişoara.

În amurgul acela dulce, berzele stăteau într-un picior pe vîrful şurii şi se uitau cu luare-aminte spre fereastra fetiţei. Cînd plecaseră, în toamna trecută, o lăsaseră mai măruntă la trup, dar mai veselă şi mai vioaie; acuma o vedeau la fereastră palidă, tristă şi gînditoare.

Cele două berze se apropiară încet una de alta, în cuib, şi începură să toace mărunţel şi uşor din ciocuri; Anişoara abia le auzea. Paserile vorbeau în limba lor şi se uitau mîhnite la copila casei.

— Ia uită-te, moşnege, la puiul cela de om... zicea barza către soţul ei... Oare ce să aibă?

— Eu ştiu? răspunse cocostîrcul. Au şi oamenii cei mititei supărări.

— Uite, urmă barza; stă singură, şi-i albă şi subţirică... Anul trecut, la fereastra cea se arăta o femeie naltă şi frumoasă, şi ţinea pe copil în braţe şi cînta cu viers dulce...

Era stăpîna caselor. De mulţi ani, de cînd venim aici, am cunoscut-o, şi i-am văzut copilăria şi fericirea... Oare acuma unde-i?

— Eu de unde să ştiu? clămpăni încet bătrînul.

Barza îşi zbîrli puţin penele.

— Iaca, aşa ai fost tu totdeauna, moşnege, îi zise ea cu oarecare supărare. Ai stat morocănos cînd am vorbit eu, şi nu mi-ai răspuns nimica. Ţie nu ţi-i milă de copiliţa de la fereastră?

— Ba mi-i milă, nu te supăra; iaca, mi-i milă!

— Ei, şi nu te-ai gîndit tu că copila asta e fata stăpînei celei frumoase?

— Bine, asta o ştiu eu.

— Şi de cînd am venit noi din ţara harapilor, nu te-ai gîndit tu, moşnege, oare de ce nu s-arată stăpîna cea frumoasă...

— Ba m-am gîndit, da am crezut aşa... că s-a fi dus de acasă...

— Aşa? s-a fi dus de-acasă!... Iaca, aşa ai fost tu totdeauna, moşnege; ai fost nepăsător...

— Nu te supăra, nevastă, nu te supăra... zise încet cocostîrcul înfundîndu-şi capu-ntre aripi.

— Nu mă supăr, dar îţi spun c-ai fost nepăsător. Ş-afară de asta, ai ochi şi nu vezi, înţelegere şi nu pricepi. Nu vezi tu că răzoarele de flori din alţi ani au rămas părăsite? Nu vezi tu apoi pe stăpîn mai gînditor şi mai gîrbov? Nu înţelegi tu că stăpîna cea frumoasă trebuie să fi murit?...

— Aşa-i... ai dreptate... trebuie să fi murit!... murmură încet bătrînul. Ce să faci? mor şi oamenii... Au şi ei supărări şi moarte, ca şi noi... Tu eşti o babă foarte deşteaptă, văd c-ai înţeles. Aşa trebuie să fie...

Barza nu zise nimic un timp. Se uita spre fereastra copilei.

— Moşnege, zise ea deodată încet, copila plînge...

— Cum se poate? şopti cocostîrcul ridicînd puţin capul. Ei, ce să-i faci? Plînge, căci e orfană...

Barza întoarse ciocul spre bătrîn cu mustrare:

— Oi, moşnege, nu eşti bun de nimica... Nu ţi-i milă?

— Ba mi-i milă, da ce să-i fac?

— Cum ce să-i faci? Aşa ai fost tu totdeauna, moşnege, cu inimă de piatră. Numai eu am ştiut ce-i mila, căci am avut pui pe care i-am prăpădit... Vai, moşnege, nu te gîndeşti că trebuie o leacă de mîngîiere copilei? n-o vezi singură? n-o vezi plîngînd? Decît te-ai cuibări lîngă mine, şi te-ai gîndi la alte fleacuri, mai bine ai face aşa ca să mai uite fetiţa şi să se mai mîngîie.

— Bine, babă, fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul...

— Hm! ţi-oi spune. Eu zic c-ar trebui o leacă de cîntare... Să cînte cineva frumos înaintea ferestrei. Cîntecul e mare mîngîiere pentru oameni... Asta o ştiu eu de mult...

— O cîntare! foarte bine. Dacă zici tu, eu sînt gata să cînt.

— Măi moşnege, nu fi nebun!... răspunse baba supărată. Tu cînţi? tu clămpăneşti! Mai bine te-ai lăsa pînă-n fundul livezii, în tufiş... Acolo este o privighetoare pe care o ştim noi de mult. . Va fi băgat şi ea poate de samă schimbările de la curte. Du-te şi-i spune să vie să cînte puţintel fetiţei, căci stă supărată şi se gîndeşte cu lacrimi la măicuţa ei...

Sfatul uşurel al berzelor tăcu. Cocostîrcul îşi întinse aripile şi se desprinse lin de lîngă cuib, pluti ca o umbră prin amurgul fumuriu şi fetiţa ridică ochii spre el Lipsi o vreme, apoi se întoarse, pe cînd sara umplea livada de taină, se roti deasupra şurii şi se lăsă la cuib lîngă baba lui. Amîndouă paserile stăteau acuma tăcute sus: şi din livadă se împrăştia dulce mireasmă de la florile merilor.

În răsărit, pe dealuri depărtate, se rumeni zarea şi luna roşă izvorî încet de pe tărîmul celalalt. Crescu rotundă, apoi începu a urca nesimţit pe cer. În livadă se desluşiră în curînd pomii încărcaţi de floare, stînd neclintiţi, parcă-i fermecase cineva.

Lumina ajunse în curînd şi la fereastra unde veghea copila. Pătrunse în cadrul negru şi lumină fruntea rezemată de mînuţa albă.

Nu se simţea nici o adiere; domnea liniştea adîncă în toată grădina.

Şi deodată, în liniştea aceasta tresări o chemare dulce, scurtă. Anişoara ridică fruntea şi privi spre livada argintie luminată de lună. Încă odată mai sună chemarea, mai dulce, mai duioasă. Apoi un cîntec uşor, un freamăt melodios porni, crescu, se înălţă deasupra merilor, spre lună parcă. scăzu şi coborî spre copila de la fereastră...

Anişoara asculta uimită cîntecul privighetorii. Îl auzea întăia oară şi-i umplea sufletul de ceva sfînt, ca de o vibrare din altă lume.

Lumina creştea, ş-acuma se zăreau şi berzele alăturea, în cuibul lor negru. Păreau foarte mulţămite şi stăteau neclintite ascultînd şi ele. Şi multă vreme sună livada de cîntarea cea dulce; şi fetiţa asculta uimită, şi-n mintea ei de copil se gîndea că viersul acesta aşa de lin şi de mîngîietor e o veste de iubire şi de milă venită din lumea necunoscută unde trecuse pentru totdeauna măicuţa ei cea bună.

(Din volumul „Bordeenii şi alte povestiri" 1912)

DUMBRAVA MINUNATĂ

I

SE VEDE CE SOI RĂU ESTE
DUDUIA LIZUCA

Doamna Mia Vasilian dă noilor sale cunoştinţi informaţii despre persoana sa c-un aer de tinereţă naivă.

...Acum d o u ă z e c i ş i t r e i d e a n i, cînd a adus-o barza în casa părinţilor domniei sale, i s a pus numele Maria, închipuiţi-vă!

Cele două soţii de funcţionari, proaspăt transferaţi în tîrgul nostru de guvernul conservator, o ascultau cu interes, făcînd însă în sine rezerve personale asupra anilor. Numele li se părea convenabil.

Un nume destul de frumos, nu-i aşa?

Cum a început însă a îngîna cele dintăi cuvinte, dumneaei şi l-a schimbat singură. C-o voce muzicală, ţuguindu-şi buzişoarele, răspundea totdeauna: P e m i n e m ă c h i a m ă M i a! Şi Mia i-a rămas numele.

Cineva făcea, atunci, observaţia că asta dovedeşte la copilă „simţul muzicii".

Întradevăr, doamna Mia Vasilian poate mărturisi fără sfială că e o muzicantă desăvîrşită! Toată lumea recunoaşte că dumneaei are o voce fermecătoare!

De altminteri a şi urmat patru ani la conservator. Celebra Teodorini o iubea şi-i prezicea un viitor strălucit. Era vorba, în familie, să fie trimesă la Milano.

Părinţii săi erau bogaţi, aveau moşie mare în Buzău, lîngă Leonteşti. Echipagii, servitori în livrele, guvernante... Cu asta s-a născut şi a crescut Mia Vasilian.

Adesea, tatăl său, boier Anastase, o lua pe genunchi şi-i arăta portretele strămoşilor în rame ovale aurite.

Din strălucirea de altădată i-a rămas cel puţin atîta: o creştere nobilă!

În condiţiile de odinioară, căsătoria cu Vasilian ar fi apărut ca o mezalianţă, căci domnia sa e născută Papazoglu.

Avînd însă în vedere atîtea şi atîtea lucruri, speculaţii nefericite, inimiciţii politice, a trebuit să se resemneze. Totuşi nu se poate spune, nu-i aşa? că Vasilian nu-i de familie bună. E dintr-o foarte bună familie, dimpotrivă, boieri moldoveni, însă oricine va recunoaşte că Papazoglu e altceva: e un nume celebru.

În sfîrşit principalul e că se simte bine şi e fericită. Şi Jorj îi satisface toate capriciile... Altfel nici nu se poate. El e cu cincisprezece ani mai mare ca ea şi a mai fost însurat odată.

I-a rămas şi un copil, o fetiţă care, — cum să spun? — care e un fel de ghimpe între ei... un copil, vai! destul de rău crescut.

Asta aduce puţină umbră vieţii lor, nu-i aşa? Căci Vasilian a luat-o din dragoste. Văzînd împotrivirea ei de la început, bietul Jorj căzuse bolnav.

A trebuit să cedeze; şi la nuntă avea o toaletă aşa de frumoasă, aşa de elegantă, încît o invidiau toate prietinele.

— Eu sînt cam dificilă, încheie c-un zîmbet dulce doamna Mia Vasilian, şi am gusturi deosebite. Îmi place mai cu samă eleganţa şi fineţa... Nu înţeleg de ce nu mai aduce cafeaua! urmă ea săltînd din jilţ cu vioiciune.

— Lasă mata, madam Vasilian, o potoli cucoana cea mai bătrînă, nu te deranja. Trebuie să vie. Pînă atuncea îmi răsucesc ţigara...

Mia Vasilian tropăi mărunţel pînă la sonerie şi apăsă prelung pe buton, încruntînd sprîncenele încondeiate uegru. Iar cucoana Emilia, aruncînd o privire fugară şi cu diferite înţelesuri, către fiica sa, madam Neicu, deschise poşeta şi începu a cotrobăi prin ea căutînd o mică tabachere de argint în care ţinea tutun de calitatea a doua.

Doamna Mia Vasilian, soţia cunoscutului avocat din tîrgul nostru, observase privirea cucoanei Emilia şi zîmbi. I se părea foarte ciudat, cum o mamă aşa de înaltă şi de groasă poate să aibă o fată aşa de uscată şi subţire, — ca o aţă... Las'că amîndouă sînt urîte şi fără gust îmbrăcate. Şi au nişte pălării... Cum pot nişte femei de condiţie să poarte asemenea pălării?

Servitoarea, o fetică vie cu mutrişoara de veveriţă, intră păturindu-şi şorţul alb.

— Aţi sunat, cuconiţă?

- Ma chère, îi răspunse blînd Mia Vasilian, aşteptam nişte cafele care nu mai sosesc...

Îndată, cuconiţă... Şi servitoarea dispăru îndărăt.

Doamna Mia Vasilian făcu doi paşi spre fereastra deschisă.

— Frumoasă zi, vorbi ea, totuşi mi se pare prea cald. Ne aduce şi şerbetul de portocale îndată. Fetiţa asta e foarte inteligentă şi-mi cunoaşte toate gusturile. Şi cu servitorii, dragă cucoană Emilie, trebuie să ştii cum să te porţi.

— În ziua de azi nu mai sînt servitori ca altădată, observă cucoana Emilia.

Doamna Vasilian răspunse zîmbind:

— Cu ai mei, eu sînt foarte mulţămită. La mine servitorii se tem de un singur lucru: să nu-i concediez...

Madam Neicu îşi strînse buzele subţiri, ar fi vrut să răspundă ceva. Dar se stăpîni şi tăcu.

— Cu toate acestea şi eu îi schimb destul de des, ce să fac? se tîngui nevinovat doamna Vasilian. De unii trebuie să mă despart. Mai cu samă, pe cei rău-crescuţi

nu-i pot suporta... La mine, dragă madam Neicu şi dragă cucoană Emilie, năcazurile sînt cu totul de altă natură. Prea mult n-am a mă plînge, dar totuşi, trebuie să ştiţi că, la marginea tîrgului acestuia nenorocit, trăiesc nişte bătrîni ridicoli, părinţii „predecesoarei" mele. Nu trecea o zi şi cereau lui Jorj să le trimeată copila, că vor numaidecît să vadă pe Lizuca lor, că fără Lizuca lor nu pot trăi! Dacă bietul copil nu a avut parte de o creştere îngrijită, numai bătrînii sînt de vină. De-acolo a venit cu nişte mutre şi cu nişte obiceiuri de ţărancă, dragele mele, încît, drept să vă spun, mie mi-i şi groază. Vă închipuiţi dumneavoastră că nu pot pune pe ea o broderie ori o panglică! E de admis ca la virsta ei — are şase ani! — să nu poată face o reverenţă în faţa unor persoane mai în vîrstă? Eu am fost crescută altfel. Lucrurile acestea pe mine mă horipilează!

Slujnica cu mutrişoară de veveriţă se ivi în umbra uşii, purtînd tablaua cu dulceaţă şi cafele.

— Cuconiţă, vorbi ea delicat, domnu locotenent Micuş Lazăr întreabă dacă binevoiţi a-l primi.

— Cum nu? să poftească; astăzi e ziua mea de primire; dumnealui e totdeauna binevenit! răspunse doamna Vasilian cu o voce puţintel mai înaltă.

Şi săltînd în rochia-i foşnitoare, făcu doi paşi spre uşă. Cînd zări uniforma verde, capul blond şi lins şi obrazul ras şi pudrat al ofiţerului, făcu un gest de poftire cu mînile şi zîmbi dulce.

— Domnule Micuş, nu te-am văzut de-un secol, cîntă ea. Şi tînărul se opri uimit la doi paşi, întorcînd puţin capul şi ascultînd muzica glasului ei.

Doamnă, răspunse el ceremonios, sînt foarte fericit că nu m-aţi uitat...

Cu călcăiele lipite, înclinîndu-se, apucă uşor mînuţa întinsă a doamnei Vasilian şi-i sărută vîrfurile degetelor. Slujnicuţa aşezase pe măsuţa dintre cucoane tablaua şi se întorsese, îl privind cu admiraţie. Cucoana Emilia şi madam Neicu stăteau cu linguriţele în mînă şi nu ştiau dacă ar fi potrivit să absoarbă şerbetul. În sfîrşit, îl înghiţiră, şi pe cînd adăogeau apa trebuitoare, ofiţerul se înfăţişă şi-naintea lor, elegant şi solemn

Schimbul de complimente care urmă, mişcările rotunde, zîmbirile şi poftirile împrăştiară, în salonaşul grenat, ca un abur de nobilă uitare şi voie-bună. Nimeni nu băgă de samă cînd se strecurase, printre scaune, spre tablaua cu şerbet, Lizuca, năcazul doamnei Vasilian.

Era o fetiţă mărunţică, însă voinică şi plinuţă. Rochiţa de doc albastru stătea strîmbă şi în chip cu totul nepermis pe trupuşorul ei. Botinuţele îi erau pline de colb şi cu şireturile desfăcute. Colţunii căzuseră şi arătau nişte picioruşe pîrlite de soare, cu genunchii nu tocmai curaţi. Capu-i era foarte scurt tuns, băieţeşte, şi arăta în rotunzimea lui feluriţe bulbucături neregulate. Năsuşoru-i mititel ar fi avut nevoie de baiţistă, lucru pe care-l dovedeau şi mînicile rochiţei. Gura-i era cam mare şi obrajii prea roşi. Nu era deloc frumuşică şi delicată duduia Lizuca. Numai ochii căprii, umbriţi de gene negre, aveau în ei cîte-o mică floare de lumină.

Fără să stea deloc în cumpănă şi fără să-i pese de nobila adunare, Lizuca păşi uşor însă hotărît spre măsuţa cu dulceaţă şi, înfingîndu-şi două degete în chisea, le scoase împodobite c-o bucată nestatornică de şerbet. Tocmai cînd se îndeletnicea s-o prindă cu gura şi cu limba fără a pierde nimic, slujnicuţa o zări şi dădu un ţipăt.

— Ce-i, ma chère? se întoarse cu mirare doamna Vasilian.

Dar cînd văzu despre ce era vorba, cînd înţelese ce contrast şi ce sacrilegiu s-a produs în salonaşul său grenat, sîngele i se ridică brusc în obraji şi-i fulgeră în ochi.

— Ce înseamnă asta, Eleno? vorbi ea apăsat, c-o voce scăzută, dramatic. De cîte ori te-am făcut atentă asupra acestor lucruri? De ce-ai înlemnit? Ia-o!... Nu-nţelegi că, dacă o mai văd o clipă, trebuie să chemaţi doctorul? Ah! e ceva îngrozitor! oftă ea cu desnădejde, întorcîndu-se spre musafiri E zadarnic orice; zadarnic! Nu ştiu ce să mai fac cu copilul acesta. Uitaţi-vă dumneavoastră cu ce obiceiuri mi-a venit de la bunicii ei. Eu i-am spus de multe ori lui Jorj că copilul acesta e o ruşine şi o nenorocire. Chiar de aceea Jorj nici n-o mai trimete la bătrînii... E o hotărîre pe care nu pot de cît s-o aprob!

Cucoanele dădeau din cap c-o adîncă înţelegere a lucrului; şi oftară. Domnul Micuş părea nedumerit. El ar fi dorit să rîdă. Şi-i părea rău că de pe faţa doamnei Vasilian a pierit lumina.

Dar stăpîna casei era o fiinţă fină şi înţelegătoare. Cum văzu că Elena s-a năpustit şi a apucat pe copilă în ghiare ca uliul, trăgînd-o în salturi violente şi neregulate spre întunericul antreului, — se întoarse spre domnul Micuş cu acel suav zîmbet pe care, oricît s-ar sili, nu-l poate avea nici o femeie din tîrgul nostru.

— Domnule Micuş, zise ea, după acest intermezzo, te rog să aştepţi puţin pînă ce ţi-oi aduce dulceaţă de smeură, pe care am făcut-o eu singură ieri.

- Cu această mînuţă... răspunse ofiţerul, înclinîndu se iar şi sărutînd unghiile trandafirii.

Ca şi cum această galanterie ar fi fost un semnal, cucoana Emilia şi madam Neicu se priviră şi se ridicară deodată. Împotrivirile, protestările, explicaţiile, zîmbetele nu ţinură prea mult, şi, după ieşirea celor două cucoane, în salon se făcu un răstimp linişte, apoi răsună un rîs cristalin, semn că orice supărare se uită destul de lesne pe lumea asta...

II

DUDUIA LIZUCA PLĂNUIEŞTE O EXPEDIŢIE ÎNDRĂZNEAŢĂ

— Vină-ncoace, gîngania dracului! icnea cu obidă slujnicuţa, trăgînd de o aripă şi smucind după ea pe Lizuca. Din pricina ta să-ndur eu observaţii şi ocări!

Fetiţa începu a scînci subţire, înţepenindu-se în picioare şi trăgîndu-se într-o parte.

— Lasă-mă! dă-mi drumul! Tu eşti o servitoare... Am să te spun la tata.

— Da? Ai să mă spui? Şi slujnica îi făcu vînt înainte, ajutîndu-se puţin şi cu piciorul. Domnu nu vine degrabă acasă şi pînă s-a întoarce el, îţi spînzurăm noi chelea-n băţ!

Lizuca făcu bot şi întoarse o privire de ură pe sub sprîncenele încruntate.

— Aşa? strigă slujnicuţa; te uiţi ca hoţii? Are dreptate cuconiţa. Dihanie şi soi rău ce eşti!

Prinzînd iar pe copil de-o poală a rochiţei, îi făcu ceea ce se chiamă un şurub, răsucindu i în moalele capului unghia cea mare şi monturile degetelor. Văzînd că Lizuca se stăpîneşte, încă, îi mai făcu unul şi mai îndesat, şi mai în răspăr, pînă ce simţi sub degetele mîinii celeilalte carnea tremurînd, şi auzi lacrimile forfotind în năsuşorul cel neînsemnat.

— Mai na şi dobîndă, vorbi ea rîzînd, ş-o plesni cu palma peste capul tuns. Să te duci şi să te-ntorci cînd te-oi chema eu!

Lizuca se poticni şi se izbi cu capul de părete. Apoi, smîrcîind, îşi înghiţi şi-şi stăpîni lacrimile şi întoarse iar pieziş spre slujnică privirea de hoţ.

Dar Ileana intrase în cuhne şi vorbea subţire şi năvalnic cu bucătăreasa. Duduia Lizuca putu să-şi usuce în voie lacrimile cu acea parte a mînicilor cu care îşi ştergea şi nasul. Apoi observă, aproape, pe prietinul ei Patrocle, şi-i zîmbi.

Patrocle era un boldei roşcat, cu picioarele scurte şi strîmbe şi cu capul mare. Între ochii omeneşti, sprîncenaţi negru, avea adînci creţuri perpendiculare, şi anii şi experienţele vieţii îi încărunţiseră perii din jurul botului.

Îndată ce văzu surîsul duduii Lizuca, se apropie şi începu a-i linge mîna, plină încă de şerbet de portocale.

— M-au bătut şi ieri, oftă Lizuca; m-au bătut şi azi; mă bat în fiecare zi...

Patrocle o înţelese, ca totdeauna. După ce-i curăţi mîna, se întoarse pe labele de dinapoi, se înălţă, se sprijini uşor de pieptul fetiţei şi o mîngîie, ştergîndu-i de pe obraz urma lacrimilor sărate.

— Patrocle, îi zise Lizuca; tata nu mai vine de la Bucureşti, şi pe bunici nu i-am văzut de multă vreme. Nici nu ne lasă să ne mai ducem pe-acolo. De cînd a murit mama, noi petrecem tare rău.

Patrocle scheună uşor ş-o privi cu ochii lui frumoşi, cercuiţi cu aur.

— Întradevăr, răspunse el, petrecem foarte rău.

— Pst! i-auzi! vorbi iar Lizuca înălţînd un deget. Mămica rîde. Mămica rîde totdeauna. Mama noastră nu rîdea aşa...

Fetiţa rămase cu urechea aţintită, apoi căzu pe gînduri. Şi şopti uşor — către o umbră vagă, care-i apăruse deodată:

— Tată, eu am auzit pe mămica rîzînd în salon cu domnu Micuş...

Cucoana Emilia şi madam Neicu tocmai ieşeau de la vizită şi se îndreptau spre portiţa de la stradă. În trecere, bătrîna îşi puse mîna în creştetul copilului:

— Ce ai, fetiţo? întrebă ea; ai plîns?

Lizuca respinse mîna care o mîngîia şi privi pieziş şi fără prietinie spre cele două cucoane. Nu răspunse şi se trase la o parte, urmată de tovarăşul ei.

— Copil rău! declară cucoana Emilia, — pe cînd madam Neicu asculta atentă rîsul cristalin din salonaş. Deplin înţelese şi făeîndu-şi semne cu ochii, amîndouă trecură domol în strada singuratică, sub copleşitoarea căldură a verii.

În urma lor, în faţa casei cu persienele lăsate, Lizuca rămase gînditoare, cu ochii aţintiţi şi cu sprîncenele uşor încruntate. În preajmă-i se desfăşurau cîteva răzoare uscate, cu flori sărace şi ofilite. Globuri de sticlă colorată, înălţate în beţe, răsfrîngeau imaginile diforme ale copilului şi căţelului.

Duduia Lizuca nu stătu mult în cumpănă.

— Patrocle, vorbi ea înălţînd lîngă nas arătătorul mîinii stîngi, eu nu mai stau aici. Mă duc la bunicii mei.

Cînele o privea ţintă.

Fetiţa se strecură spre cerdacul de dindos, pe unde o scosese slujnicuţa, şi trase dintr-un cotlon al ei o hăinuţă şi o beretă de lînă roşă. Se plecă şi-şi ridică colţunii căzuţi. Apoi iăr rămase gînditoare.

Stînd cuminte pe coadă, Patrocle îi urmărea toate mişcările. Îndemnat de prevederea stăpînei lui, se prelinse, nesimţit şi cu urechile clăpăuge, spre bucătărie, şi se întoarse în scurt, purtînd delicat în gură numai de o margine, o felie mare de pîne albă. Un glas răguşit răsună în urma lui:

— Ţibă! turba naibii! bată-te Dumnezeu să te bată şi n-ai mai ajunge! O bucată de lemn sună cu zgomot în cerdac şi săltă de cîteva ori în capete, pe urmele căţelului. Patrocle intoarse capul, înţelese că urmărirea încetează şi veni cu pînea la tovarăşa lui.

— Patrocle, de ce duci pînea în gură? întrebă rizînd Lizuca.

— Pentru că n-am buzunar! îi răspunse cu ochii căţeluşul, foarte vesel.

— Atunci s-o strîngem la mine, s-avem la vreme de nevoie, hotărî duduia Lizuca; şi primind de la Patrocle pînea, o aşeză cu grijă într-un buzunar al hăinuţei roşe. — Ne mai trebuie ceva, urmă apoi fetiţa, — şi pe urmă fugim. Ne ducem în lume, la bunicii noştri!...

Lizuca cunoştea toate cotloanele casei. Găsi îndată cenuşa de care avea mare nevoie, umplu cu ochi celălalt buzunar al hăinuţei sale şi se întoarse spre portiţa de la stradă.

— Tărîţele, ori făina, nu sînt bune, explică ea. Este o poveste cu copiii rătăciţi pe care mi o spunea bunicuţa — ş-acolo se vede că iepurii şi vulpile lingeau dîra de făină şi de tărîţă şi copiii n-au mai putut cunoaşte drumul înapoi. Ca să se cunoască semnele, trebuie să presari cenuşă. Hai să mergem, Patrocle!

— Hai! răspunse căţelul. Şi ieşiră amîndoi pe portiţă, pornind pe-un drum lung şi plin de peripeţii.

III

SPAT CU SORA-SOARELUI

Vremea era pe la toacă, dar căldura, încă în toi, juca rotind ca răsfrîngerile unei ape tainice pe deasupra caselor adormite Uliţa ridica, pustie şi singuratică, spre strălucirea asfinţitului. Clopote începură a bate dulce şi trist, de la bisericile tîrgului. Fetiţa se opri o vreme în loc, ascultînd.

— Aşa sunau clopotele şi atunci... şopti ea cu ochii duşi.

Cei doi tovarăşi trecură domol pe cărarea din marginea uliţii pînă sus în deal, la plopii lui Mihalcea. Acolo Lizuca se opri şi băgă de samă că s-a isprăvit cenuşa.

— Patrocle, ce facem noi acum? întrebă ea pe căţel.

Patrocle îşi scutură urechile mari şi o privi ţintă:

— Nu ştiu, stăpînă!

Prin plopii tremurători străbătu un freamăt prelung. Duduia Lizuca zise:

— De aicea trebuie să apucăm pe drumuşorul de la stînga. Chiar şi frunzele plopilor se-ntorc într-acolo. Pe urmă, avem să trecem printre livezi şi prin dumbrava Buciumenilor, şi îndată dăm de căsuţa bunicilor. Dacă am ispăvit cenuşa, mergem pînă acolo şi înapoi nu ne mai întoarcem Acolo nu ne bate nimeni şi bunicuţa are să plîngă şi are să se bucure că am venit. Pe tine te dor picioarele, Patrocle?

— Nu.

— Nici pe mine. Hai să mergem. Uite, Patrocle, pe aicea drumul e mititel şi îngust da-i mai frumos decît în tîrg. Şi la dreapta şi la stînga s-au adunat păpuşoi. Se mişcă şi sună ca nişte săbii. Dar eu nu mă tem. Ei ne îndeamnă înainte şi ne pot apăra de multe jivine rele. Vezi tu? păpuşoii au şi împărătească, Patrocle. O floare mare şi mîndră bunica zicea că o chiamă Sora-Soarelui. Să ne oprim aici, lîngă ea. Ce mai faci mata, Sora-Soarelui?

Floarea cu coroană aurie se clătină lin spre copilă, la adierea vîntului.

— Îmi pare bine că te găsesc înaltă şi frumoasă, urmă Lizuca. Noi ne ducem la bunicuţa şi la bunicul.

— Foarte bine, aprobă floarea-soarelui.

— Căci acasă nu mai putem sta. Tata a bătut din picior la bunici şi nu mă mai lasă la dînşii. Şi cînd era tata acasă, mămica se sfădea cu dînsul; ţipa subţire, cerea să vîndă livezile şi pădurea. Tata nu voia şi zicea că sînt ale mele, rămase de la mama. Iar mămica tropăia mărunţel şi se uita holbat şi a căzut pe scaun leşinată; şi tata a sărit şi a stropit-o cu apă. Pe urmă tata s-a dus; iar mămica mă tot bătea, dar eu nu plîngeam. Mă strecuram la Patrocle, în cuşca lui, şi stam acolo ascunsă şi mă gîndeam la mama, care s-a dus şi nu s-a mai întors. Mama mea a murit, Sora-Soarelui!

Floarea lăsă să cadă deasupra copilei două petale ca niște fluturi de lumină și clătină întristată din cap.

— Așa-i că pe aici e drumu la bunicii mei? Atunci hai să mergem, Patrocle, că altfel întîrziem.

La doi pași de duduia Lizuca, cățelul scurma repede cu o labă un mușuroi de furnici, apoi își vîrî botul în el, mirosind. Îndată începu să scuture din cap și să pufnească, țopăind la dreapta și la stînga.

Lizuca începu a rîde.

— Vezi, Patrocle, dacă nu le dai pace, ele te mușcă. Stăi cuminte, să ți le iau de pe bot'și să le dau drumul în iarbă. Nu știi mata că aici este și împărăteasa furnicilor? Și dacă o scăpăm de primejdii, ea ne dă un fir de pai; și cînd avem nevoie de dînsa îndată vine să ne ajute, cu toate furnicile ei. Așa. Uite paiul. Hai să mergem. Rămîi sănătoasă, Sora-Soarelui.

IV

UNDE S-A ARĂTAT SFÂNTA MIERCURI

Coborîră printre livezi, unde adiau miresme calde de cimbrișor și ceară. Garduri foarte înalte de nuiele, cu streșină de spini, se ridicau la dreapta și la stînga. Și sălcii bătrîne, cu forme ciudate, își mișcau domol pletele argintii. Lizuca știa că sălciile acestea sînt oameni și dihănii, înțeleniți din vremuri vechi de o vrajă. Le privea cu sfială și le asculta cum oftează și cum șoptesc.

Drumul celor doi tovarăși mai întîrzie o vreme lîngă o adunare liniștită de gîngănii mărunte și roșe, punctate cu negru.

— Patrocle, acestea-s vacile Domnului, zise fetița.

— Știu, dar haide să mergem, că acuși asfințește soarele, răspunse cățelul.

— Mergem, Patrocle, nu te supăra. Uite, pe coasta de dincolo, se vede dumbrava. Acuși ajungem.

Era în juru-le tăcere și singurătate; și-o lumină dulce se cernea printre crengile sălciilor. Nu se auzea nici lătrat de cîne, nici chemare de pasere. Parcă intraseră în ținutul unui basm... Deasupra, departe, se pleca cerul albastru spre dumbravă, curgînd ca o apă; și-o împărătească pajură plutea pe talazul acela, cu aripile neclintite.

Dar deodată, la o cotitură, răsări ca din pămînt o babă mărunțică și mohorîtă, cu ochii mititei și cu nasul coroiat. Venea încet spre cei doi tovarăși, sprijinindu-se într-un toiegel alb. Patrocle ciuli o clipă urechile, mîrîi ușor, apoi rămase cuminte lîngă Lizuca.

La doi pași de copil, bătrînica se opri și deschise o gură fără dinți, cu buzele uscate și supte. Întrebă clătinînd din cap:

— Așa-i că te duci la bunicuța?

Lizuca o privi uimită. De unde știa bătrîna că ea și cu Patrocle se duc la bunicuța? Apoi înțelese și zîmbi:

- Așa-i că mata ești sfînta Miercuri? vorbi ea fericită. Pînă acuma nu te-am văzut niciodată, dar acuma te cunosc. Unde ți-i cățelușa cea cu dinții de fier și cu măselele de oțel?

Sfînta Miercuri răspunse, zîmbind:

— Am lăsat-o acasă, să-mi păzească gospodăria.

- Da? îi răspunse Lizuca. Noi nu ne temem de dînsa, că sîntem oameni buni. Sărut mîna, sfîntă Miercuri, acuși asfințește soarele și Patrocle se teme să nu întîrziem.

— Du-te, puiu babei, îi răspunse bătrîna punîndu-i mîna în creștet. Mata ești o copiliță orfană și năcăjită.

Cei doi tovarăși trecură înainte Sfînta Miercuri rămase o clipă uitîndu-se după ei. Parcă stătea în cumpănă, nehotărîtă. Apoi apucă la deal și, cu destulă greutate, trecu pîrleazul unei grădini. Lizuca și Patrocle grăbiră pasul. Livezile rămaseră în urmă și ei ajunseră în fundul văii, la o punte de lemn și la un pîrău care clipea și gîlgîia prin ierburi și printre maluri înalte de humă.

Broaștele care stăteau de pază la punte sărîră în apă, una după alta. Lizuca se opri, cu inima bătînd; apoi, văzînd că Patrocle rămîne nepăsător, înțelese că nu-i nici o primejdie.

— Eu, cu Patrocle, nu mă tem de nimîca, murmură Lizuca și trecu puntea.

Văzu o clipă în apă o fetiță fantastică și un cățel ciudat. Și fără să se mire prea mult, intră în iarba dumbrăvii.

Mesteceni, plopi și ulmi se ridicau la deal pe costișă, cu ramurile încurcate și neclintite în vîlvoarea asfințitului. De acolo de sus, curgea parcă pe subt arcurile ramurilor un painjeniș de ape trandafirii. Și în tăcerea poieniților, pe un gheb de pădureț bătrîn, o ciocănitoare vesti sosirea drumeților.

Ca și cum erau așteptați, păsărele mărunte apărură legănîndu-se pe vîrfuri mlădioase de sînger. Priveau pe Lizuca cu ochișori ca vîrfuri de ace, și-o întrebară toate deodată ce caută în împărăția lor.

Însă Patrocle era acolo. Ridicîndu-se pe picioarele de dinapoi, hămăi la ele de două ori și le amenință cu laba.

Rîzînd mărunțel, păsărelele se făcură nevăzute. Dar în furca unui mesteacăn apăru alt stăpîn al locului: un mierloi mirat, care se uita la fetiță cînd cu ochiul drept, cînd cu cel stîng. Era negru și cu ciocul galbăn. Și cu mare îndrăzneală strigă înspre Lizuca, cu glăsușoru-i de fluier:

— Chiorchioșeto hăi!

„E cam obrăznicuț dumneamu..." gîndi Lizuca. Și-l întrebă cu blîndețe:

— Ce ţi-am făcut eu matale, de spui că-s urîtă şi încrucişată? Eu sînt o fetiţă năcăjită şi mă duc la bunicii mei.

Mierloiul sări pe o crenguţă mai apropiată, privi blînd pe fetiţă şi ciripi moale în guşă:

— Lizucă... Lizucă...

Fetiţa începu a rîde. Patrocle se năpusti asupra mesteacănului, şi mierloiul săgetă prin painjenişul de aur spre tainiţele dumbrăvii.

V

DUDUIA LIZUCA GĂSEŞTE GAZDĂ BUNĂ IN DUMBRAVĂ

Îndată ce soarele scăpătă după culme, luna, alungată de pe tărîmul celălalt, ieşi în răsărit la marginea dumbrăvii.

Niciodată Lizuca nu văzuse luna aşa de aproape şi aşa de mare. O nelinişte i se furişă în suflet. Spre asfinţit, în fundul pădurii, clipeau încă fire de jar sub spuză; într-acolo se strecurau nesimţit cele din urmă păsărele, dîndu-i bună-sara. Şi cu toate că spre răsărit se înroşea luna şi creştea lumina peste pîcla ogoarelor, în pădure o umbră tainică şi deasă se întindea, izvorînd din văi şi cotloane necunoscute.

Lizuca se simţi puţintel înfricoşată.

— Ce ne facem noi, Patrocle? întrebă ea pe căţel. Drumul nu se mai cunoaşte.

Prin uşoara întunecime viorie, căţelul îi atinse mînile cu botul şi o privi amical. Cu Patrocle lîngă dînsa, n-avea de ce se teme. Asta o vedea foarte bine duduia Lizuca.

— Patrocle, îi zise ea, eu ştiu că tu eşti căţel vrednic şi viteaz, dar ce ne facem noi dacă ne-om rătăci în pădure? Acu ar fi bine să cioplim o toacă de lemn de tei şi s-o anînăm într-un vîrf de copac. Cînd bate vîntul, toaca sună şi bunicii ne caută şi ne găsesc. Dar nu putem face toacă, pentru că n-am luat cuţit de-acasă.

— Se-nţelege, răspunse Patrocle, fără cuţit nu facem nici o ispravă.

— Atuncea ce-i de făcut? Iaca, în cer, Dumnezeu a aprins luminările, dar cărarea tot nu se zăreşte. Aşa nu putem sta. Eu zic să căutăm un culcuş.

— Asta-i lucru prea uşor, răspunse Patrocle.

— Bine; atuncea hai să mergem. Dar cui putem noi cere găzduire într-o noapte ca asta şi în aşa singurătăţi?

Căţelul porni înainte, adulmecînd prin iarbă. Copiliţa băgă de samă că de-o parte şi de alta a cărării florile îşi plecaseră capetele şi dormeau. Într-un colţ de umbră, îi apăru o luminiţă.

— Acolo trebuie să fie o căsuţă pentru noi, murmură duduia Lizuca.

Apropiindu-se de lumina licuriciului, cunoscu că se află lîngă o scorbură de răchită bătrînă. Pletele lungi ale ramurilor cădeau către ea şi se clătinau alene.

— Asta-i o casă foarte bună, mormăi Patrocle.

Atunci Lizuca îşi ceru voie de la răchită:

— Mătuşă răchită, şopti ea cu sfială, ne dai voie să intrăm în casă la mata?

Răchita o mîngîie lin şi îi dădu drumul în scorbură.

— Aicea-i foarte bine, Patrocle, grăi fetiţa cuibărindu-se. Văd că este saltea şi pernuţă de muşchi. Mă învălesc cu paltonaşul şi-mi pun bereta-în cap şi pot dormi împărăteşte. Uite, este loc şi pentru tine.

Căţelul intră şi el în scorbură, pe fereastră, şi se ghemui lîngă copilă.

Lizuca începu iar a vorbi încet:

— Patrocle, eu cred că nu trebuie să ne temem de mama pădurii. Aici îs locuri curate... Sfînta Miercuri stă aproape. Ştii de ce mă tem eu?

— De ce te temi?

— De bursuc. Am auzit că bursucu-i foarte rău.

— N-are decît să vie, mormăi cu dispreţ Patrocle; am eu ac de cojocul lui!

Chiar în clipa aceea, Lizuca dădu un ţipăt. O umbră răsărise într-o dîră de raze, ţupăind către scorbură. Din cînd în cînd se oprea, se înălţa şi mişca două coarne lungi şi drepte.

Lizuca abia putu să îngîne cu spaimă:

— Iaca bursucu, Patrocle!

C-un lătrat scurt, Patrocle se şi repezise. Corniţele fantasmei căzură. Lizuca o mai văzu numai o clipă prăbuşindu-se năprasnic spre tufărişuri.

— Ştiu eu că Patrocle nu se teme de nimica! zîmbi ea.

Se auzi glasul căţelului ţăbnind răsunător în pădure.

— Patrocle! strigă fetiţa, nu mă lăsa singură. Şi scoţînd capul din scorbură, duduia Lizuca aşteptă, în tăcerea cuprinsului, întoarcerea tovarăşului ei. Îl auzi într-un tîrziu venind: tip-tip. Intră gîfîind şi se cuibări lîngă ea. Apoi mormăi nemulţămit:

— N a fost decît un iepure!

— Grozav se temea de mata! îi zise Lizuca cu admiraţie, mîngîindu-l.

În dumbravă se făcuse deplină tăcere şi un întuneric tainic, prin care totuşi ochii vedeau cu uşurinţă. În tăcerea aceasta, un greieruş începu să ţîrîie melancolic, aproape. Lizuca îl ascultă atentă.

— Cîntă frumuşel, şopti ea.

— Da, dar nu prea mă lasă să dorm, mormăi Patrocle.

— Nu ştiu de ce, dar mie nu mi-i somn deloc. Aşa-i de frumos şi de bine. . Eu n-am cunoscut niciodată dumbrava asta. Acum văd că-i o pădure ca-n poveştile pe care mi le spunea mama... Nu mai sună greierul. A tăcut.

— A făcut foarte bine, îngînă somnoros Patrocle.

Tăcu greieruşul. După el o privighetoare îşi umflă de citeva ori glasul, pe un vîrf de smicea într-o rază de lună.

— Asta ce-i? întrebă cu mirare fetiţa. Patrocle nu-i răspunse.

Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca într-un vis. Şi duduia Lizuca înţelegea că în farmecul acela are să se-ntîmple ceva deosebit. Şi aştepta cu inima bătînd şi cu ochii aţintiţi.

Şi deodată clipiră candele verzi de licurici în două şiraguri şi văzu pajiştea de flori deschisă către un părete de stîncă, între doi mesteceni bătrîni. În lumina verzie, fără zgomot, o uşă de cremene se mişcă şi se dădu la o parte, şi din întuneric de peşteră apăru minunată arătare. Erau nişte omuşori mititei, numai de două palme de la pămînt. Le luceau feţele şi ochii de zîmbet.

Fetiţa voi să-i numere.

— Nu se cade să ne numeri! se auzi o voce subţirică. Să ştii că sîntem şapte!

Şi duduia Lizuca nu-i numără; şi ştia că sînt şapte prichindei. Şi veneau încet către ea prin dumbrava fermecată, printre candelele licuricilor; şi parcă ei singuri străluceau de lumină.

În frunte păşeau un bătrînel şi-o bătrînică, cu plete albe şi cu obrazurile rumene, îmbrăcaţi în straie de muşchi. După ei, patru prichindei cu bărbi cărunte purtau un păţuţ de mlajă împodobit cu cicori şi sulcină. Şi pe păţuţul acela, pe un tronişor de piatră, sta o domniţă mai mititică decît toţi şi balaie ca grîul. Avea pe cap cunună de maci sălbatici şi era îmbrăcată într-o haină lungă de coloarea pietrei de rubin.

Inima duduiî Lizuca bătea tot mai tare.

— Vă cunosc, şopti ea cu nespusă fericire; v-am văzut la bunici acasă, într-o carte veche, pe care o citea mama cînd era ca mine.

VI

AICI S-ARATĂ CINE SÎNT PRICHINDEII

Bătrînii se opriră şi bărboşii lăsară încet pe pămînt păţuţul de mlajă. Domniţa sări sprintenă de la locul ei şi ieşi înainte. Apoi, fără nici un zgomot, cu toţii se aşezară pe iarbă în faţa scorburii. Domniţa sta între bătrînei; şi cei patru cu bărbi cărunte, îndărăt. Îşi ridicară odată cu toţii capetele şi priviră ţintă la fetiţă, cu ochii lucind ca nişte nestemate.

Întăi începu a vorbi Domniţa cu un glăsuşor de păsărică.

— Duduie Lizucă, aşa-i că-ţi plac sfaturile şi poveştile?

— A, da, răspunse copila, învăluită de o căldură plăcută. Spunea mama că fără poveşti viaţa omului ar fi tristă şi sarbădă.

— Noi știam că ai să vii la noi, vorbi iar Domnița. Am pus de pîndă, la marginea pădurii, pe țîncul pămîntului, și, cînd te-a primit răchita în căsuța ei, el s-a coborît în peșterile noastre și ne-a dat de știre. Noi ieșim de multe ori noaptea, și petrecem cu vietățile care fug de om Mie-mi pare foarte bine că ai venit în noaptea asta. Am trimes un iepure să deie de veste în toate părțile că ieșim în lumina lunii. Noaptea, dumbrava asta este o împărăție fermecată pe care oamenii de rînd n-o pot niciodată cunoaște.

Luînd în degetele-i fine o vărguță albă, subțire ca o ingliță, Domnița prichindeilor făcu un semn de amenințare spre pîrău Și deodată Lizuca văzu în locul punții de lemn arcuindu-se peste malurile negre un podișor de argint cu parmaclîc în filigrană. Și șopotul apei începu a s-auzi ca un cîntec moale sub răchită.

Domnița făcu alt semn și lumina lunii începu a curge în poieni ca o ploiță. Iar pe cărări, printre ierburi și flori, începură a sosi jivinele dumbrăvii. Erau iepuri mari care-și mișcau urechile și mustățile, și guzgani roși cu priviri viclene, și popîndoci care făceau semne cu lăbuțele. Și peste podul de argint trecu greoi bursucul. Și ridicînd cuminte cărărnia pînă în fața adunării, se ridică în două labe, se ploconi, apoi începu să joace ca un ursuleț. Duduia Lizuca se minuna cum o ființă așa de închisă și de ursuză ca bursucul poate să joace și să fie veselă. Pe deasupra tufișurilor prinseră a filfîi, cu aripi de puf, paseri necunoscute. Și prin lumină treceau gîngănii negre, caradaște mari și fluturi de noapte. Și privighetoarea porni iar să cînte nevăzută.

– Așa venim noi aici și petrecem, zise iară Domnița. Oamenii dorm și nu știu nimica.

Ceilalți prichindei începură a rîde.

Noi, vorbi bătrînelul, de mult am despărțit viața noastră de a muritorilor. Demult, foarte demult, trăiam și noi la lumina zilei; și cînd au început a se înmulți oamenii și au pătruns în locurile noastre, a fost un bătrîn al nostru carele a vrut să trăiască în pace cu ei. Îl chema Statu-Palmă și era morar. Avea o moară mititică la apa Moldovei și măcina foarte bine și frumos grîul oamenilor. Dar muritorii, fiind proști și răi, n-au lăsat să trăiască lîngă ei asemenea meșter fără pereche. Cînd stăteau la foc lîngă moară și beau o băutură galbănă din sticle lucii, năcăjeau pe bătrînul nostru Statu-Palmă, îl trăgeau de barbă și-l rîdeau că are un trup așa de mărunțel.

Într-o zi, morărașul s-a supărat foarte. A sfărîmat pietrele cu ciocanul și a ridicat pentru totdeauna stavilele de la opust. Și lăsînd moara moartă și pustie, a încălecat pe iepurele lui cel bătrîn și a fugit departe de oameni, în locuri singuratice. De aceea bătrînului aceluia de-atunci nu i-au mai fost deloc dragi oamenii. Din singurătatea lui, ieșea adesea la drumul mare, la vaduri de ape, ori la hanuri vechi și, la înserat, apropiindu-se de focurile pămînteniilor și de sfaturile lor, făcea felurite pozne vrednice de mirare. Au oamenii despre isprăvile lui multe povești ciudate.

Atunci, după ce s-a lăsat de morărit bătrînul ne-a îndemnat pe o samă dintre noi să venim aici în dumbrava de la Buciumeni

Bătrînelul tăcu o clipă. Duduia Lizuca băgă de samă că toate jivinele, gîngăniile şi paserile stăteau ca de marmură în lumină, ascultînd.

— Şi unde-i el acuma? întrebă ea cu sfială.

— Cine? Statu-Palmă? El de mult s-a tras pe tărîmul celălalt şi nu-i mai place să vie în lume. Acu-i bătrîn şi slab. Şi s-adună din cînd în cînd acolo şi stă de vorbă cu Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră şi alţi uriaşi din străvechi timpuri. Prea mult nu petrece cu ei, căci uriaşii sînt cam greoi la minte, destul de urîţi, nepoliticoşi şi lacomi. Totuşi e nevoit să-şi petreacă cu dînşii ceasurile de singurătate. De altminteri mult nu mai au de trăit. Uriaşii, după ce au ajutat cîndva pe Fat-Frumos să omoare pe balauri şi pe zmei, nu mai au ce face alta decît să treacă în întunericul cel veşnic. Statu Palmă îşi aşteaptă şi el din veac în veac sfîrşitul. Cîteodată e trist, gîndindu-se la moarte. Deşi viaţa noastră-i lungă şi ne numărăm anii cu miile, şi am putea fi fără sfîrşit, văd că ne vine şi nouă vremea. Aşa într-o zi are să moară bătrînul. Şi cum oamenii iubesc tot mai puţin poveştile şi-şi uită lesne prietinii, nu va trece mult şi avem să închidem şi noi ochii. Şi peşterile au să rămîie deapururi închise.

Duduia Lizuca simţi lacrimi în ochi.

— Asta nu se poate! şopti ea. Dacă vă duceţi dumneavoastră, ce fac eu?

Bătrînica începu deodată a lăcrima şi a suspina.

„Întocmai ca bunicuţa", se gîndi Lizuca.

Ceilalţi prichindei zîmbiră. Bătrînelul se aplecă şi puse mîna pe fruntea copilei.

— Fii liniştită, Lizucă, pentru că noi nu te lăsăm. Numai astă-primăvară a fost în primejdie dumbrava. Mulţămesc lui Dumnezeu c-am scăpat.

— Ce-a fost astă-primăvară? întrebă copila.

— Nu-ţi aduci aminte? Tatăl tău a venit la bunic şi a cerut să vîndă dumbrava, căci are nevoie de bani.

— Da, da, da! îşi aduse aminte Lizuca. Multă vreme l-a năcăjit şi l-a îndemnat mămica să vîndă dumbrava. Da nici eu, nici Patrocle nu voim. Şi nu vrea nici bunicul.

— Apoi da; bătrînul n-a vrut cu nici un preţ şi se supărase grozav şi striga că asta nu se poate. Că asta-i pădurea fetiţei.

— Şi a noastră! adăogă subţirel Domniţa.

— Iar dacă răzăşul ar fi fost slab, urmă prichindelul, şi ar fi lăsat să omoare pădurea, atunci izvoarele ar fi secat, iarba s-arfi ofilit, s ar fi dărîmat stîncile şi noi ne-am fi nevoit să pribegim în cine ştie ce pustietăţi!

— Aşa-i că aici e mai bine decît în alte părţi?

— Da. Noi ne-am deprins cu dumbrava aceasta de cînd ne-a adus aici Statu-Palmă. Avem tainice peşteri sub deal şi trăim în ele viaţă liniştită. Vara, ieşim ade-

sea, ca acuma, şi petrecem. Şi cînd începe a cădea frunza şi a se pustii pădurea, ne închidem în tainiţe şi aşteptăm să treacă iarna. Din cînd în cînd ajunge pînă la noi glasul viforiilor, depărtat şi stins ca o plîngere. Noi dormităm pe paturi de cetină şi muşchi, ori stăm treji în capul oaselor şi şoptim poveşti; şi ne aducem aminte de întîmplările verii trecute. Din bagdadia peşterii coboară lumina sidefie a stalactitelor, şi-n funduri se văd licărind izvoarele fără moarte. Odată pe zi, în tălgeraşe de scoici, ospătăm alune şi merişoare de măcieş. Şi bem apă curată din degetare de ghindă. Noi nu sîntem lacomi şi ne mulţămim cu foarte puţin. Şi aşa aşteptăm cu bucurie vremea cînd pocneşte ghiaţa pîrăului şi sună şuvoaiele ca o muzică a primăverii. Atunci, în cea dintăi noapte cu lună plină, deschidem peştera şi ieşim să vedem în poieni viorelele, toporaşii şi ciuboţica-cucului.

VII

POVESTEA CU ZÎNA ÎNCHIPUIRII

Bătrînelul se opri şi duduia Lizuca privi în juru-i. Văzu cum toate jivinele şi paserile s-au întors cu ochii lucind către Domniţă şi înţelese că toate aşteptau şi de la dînsa o poveste. Şi se bucură nespus. Observă apoi că bursucul se aşezase cu botul pe labe, cuminte şi blînd, sclipind din cînd în cînd din ochii lui de jaratic. Patrocle scosese şi el capul din scorbură şi se uita la toate, însă, fiind căţel năzdrăvan, nu se mira de nimic.

— Ştiu şi eu o poveste, cîntă Domniţa cea mititică şi balaie, da-i veche tare, de pe cînd dumbrava Buciumenilor ţinea una cu alte multe dumbrăvi, pînă la munţii cei mari. Pe-atuncea satele erau puţine şi cetăţile unde şi unde cîte una. Şi prin codri umblau zimbri şi pe ape paseri mari, care acuma s-au dus la mările de ghiaţă. Şi-n sate sălăşluiau oameni buni care credeau în împărăţia noastră a minunilor. Iar în cetăţi trăiau, ca şi acuma, învăţaţi mari, care nu credeau.

Şi aşa în această dumbravă frumoasă şi veche, s-a zvonit cum că s-ar fi aflînd o zînă cum n-a mai fost, subţire şi albă, cu ochii albaştri şi cu părul de aur pînă în pămînt; şi frumuseţa ei astfel era încît veneau şi urşii cei bătrîni din munte, şi mistreţii, ca să-ngenuncheze înaintea ei. Şi cînd ieşea în întunericul poienilor, se făcea în juru-i soare şi izvoarele susurau mai dulce.

Şi la şezători, în sate, băieţii şi fetele vorbeau despre dînsa ca despre minunea minunilor. Aflaseră ei veste de la codri, de la vînt şi de la ape; că de văzut încă n-o văzuseră.

S-a dus faima acelei zîne cu părul de aur peste nouă mări şi nouă ţări. S-a auzit şi prin cetăţi despre dînsa. Şi s-au găsit feciori de crai care au luat armele şi au încălecat, şi au venit cu oşteni, să cuprindă pădurile şi să găsească pe zînă. La

venirea lor s-au împrăştiat căprioarele, s-au ridicat la cer paserile, dar zadarnic au căutat şi au răscolit sihlele, căci n-au găsit nici pe zînă, nici palatul.

Dar vorbele şi poveştile tot umblau prin lume. Şi s-a găsit un Făt Frumos dintr-o cetate de departe, care, auzind despre zînă şi despre frumuseţa ei, s-a ridicat şi el şi a venit cu toţi ai lui.

Iar el credea în zîna aceea. Şi cum a intrat singur în poieni, la vreme de sară, şi a prins a cînta dulce dintr-un fluieraş de os, zîna i s-a înfăţişat îndată lîngă izvoare, i-a zîmbit şi i-a vorbit astfel:

— Făt-Frumos, tu ai crezut în mine şi m-aî avut în sufletul tău, de aceea, cînd m-ai chemat, eu am venit Şi de acum dragostea mea are să-ţi încălzească viaţa, şi necazurile tale vor avea răscumpărare, şi îţi voi aduce florile mîngîierii în ceasul morţii.

Făt-Frumos o asculta fermecat. Glasul ei era pătrunzător şi suna ca o strună de aur.

Cînd a făcut un pas spre dînsa, ea a ridicat degetul şi l-a oprit:

— Să vii şi mîne-sară, i-a zis ea zîmbindu-i.

Şi el a venit şi în alte dăţi, cînd amurgul umple poienile de taină. Şi era fericit cum n-a fost nimeni altul pe pămînt.

Iar curtenii lui şi vracii, călcîndu-i pe urme şi voind să cunoască şi ei pe zîna cu părul de aur, nu vedeau la izvor decît pe Făt-Frumos singur. Şi ei nu credeau în împărăţia minunilor şi au început a vorbi că nu este nici o zînă în dumbravă. Şi i-a auzit Făt-Frumos şi s-a mirat de cuvintele lor.

— Făt-Frumos! i-a vorbit atunci, cu îndrăzneală un vraci cărturar, voim să cunoaştem şi noi adevărul. Cere-i zînei inelul, şi adă-ni-l dovadă despre fiinţa ei.

Şi sara, la izvor, Făt-Frumos i-a cerut zînei inelul.

— Acesta-i lucru pămîntesc, i-a răspuns ea zîmbind, eu nu port podoabe deşarte; dragostea mea preţuieşte mai mult decît nimicurile muritorilor.

Aducînd Făt-Frumos acest răspuns, vracii i-au dat un foarfece şi l-au sfătuit să taie în ascuns o şuviţă din părul de aur.

Şi-n altă sară găsind vreme potrivită, Făt-Frumos a tăiat o şuviţă de aur şi a ascuns-o în sîn. Apoi, după ce s-a întors şi s-au strîns învăţaţii, cînd a vrut ca să scoată dovada, n-a mai aflat nimic lîngă inimă.

Adunîndu-se mare sobor de învăţaţi şi vraci împrejurul lui Făt Frumos, au deschis cărţi, au întins pergamente, au ţinut cuvîntări lungi şi au dovedit deplin că-n dumbrava noastră nu este nici o zînă şi totul nu-i decît o bolnavă închipuire.

Atunci Făt-Frumos, crezîndu-i, a încălecat şi s-a întors cu mare alai la împărăţia lui. Dar era înegurat şi cu inima mîhnită, şi multă vreme după aceea stătea şi se gîndea ca la ceva pe veci pierdut, dar icoana cea minunată de altădată nu-i mai lumina negura ceasurilor. Şi a murit cu sufletul uscat şi bătrîn ca al tuturor oamenilor. Şi în clipa morţii nu i-a adus nimeni floarea mîngîierii.

Ci oamenii cei săraci şi proşti, care au rămas în ţinuturile noastre, au urmat să creadă în zîna cu părul de aur. Din cînd în cînd o vedeau în amurg, lîngă izvoare.

VIII

LA HOTARUL ÎMPĂRĂȚIEI MINUNILOR

Bătrînica începu iar a plînge, și suspină ușurel:

— Domnița noastră a spus o poveste foarte frumoasă, pe care eu de mult o uitasem.

Duduia Lizuca își întoarse privirile spre bărboșii cei cărunți și-i văzu stînd neclintiți ca niște stane.

Întrebă pe bătrînel, arătîndu-i cu degetul:

— Da ei nu spun nici o poveste?

Ochii bărboșilor sclipiră toți odată spre ea, ca niște frunze de plop. Buzele lor rumene zîmbiră în bărbi.

— Nu, răspunse bătrînelul, ei nu prea au vreme să se gîndească la povești, căci sînt meșteri fauri. Ei ies rar în poieni De obicei, ziua și noaptea, bat cu ciocanele pe nicovale, în cotloanele lor, unde arde foc nestins. Acolo bat aur și argint și făuresc scule. Și scot, din tainițele numai de ei știute, pietrele nestemate. Și adună comoriile pe care le-au îngropat în pămînt oameni de demult. Și odată pe an, în noaptea lui sfîntu Ion de vară, scot din peșteri pulberile de aur și le împrăștie pe vînt. Și atuncea se deschid sînzienele, primesc pulberile și înfloresc așa de frumos. Tot în noaptea aceea se văd arzînd comori și ei le caută scurmînd pămîntul cu căzmălușele. Dar lucrează așa de tainic și de iute, încît oamenii nu-i văd niciodată.

Bătrînica își șterse din nou lacrimile.

— De ce plîngi iar mata, bunicuță? o întrebă Domnița.

— Mi-am adus aminte și vreau să spun și eu o poveste, răspunse cu glăsușor moale băbuța. Este aici în vale, nu departe de dumbravă, o căsuță de răzăș. Și trăiesc în căsuța aceea oamenii de multă vreme. Sînt întăi tineri, pe urmă îmbătrînesc și se duc pe o neîntoarsă cale. Și se ridică cei tineri și-mbătrînesc și ei. Și mie mi-s dragi și mă duc de multe ori la dînșii, sara, de mă uit pe fereastră în casă. Dar într-un rînd, am văzut subt icoane și sub candelă o femeie tînără și albă, cu ochii mari, și lîngă ea sta o copiliță, și femeia o mîngîia și vorbea așa:

Draga măicuții, tatăl tău mă uită și mă lasă, și eu mult n-am să mai traiesc. Cînd eu n-oi mai fi, tu să nu plîngi și să nu-ți uiți jocurile. Cînd vei vrea să mă vezi, să fii singură. Atunci să te gîndești la mine și eu voi veni. N-am să fiu decît o umbră, totuși te voi mîngîia și te voi îmbrățișa.

Inima Lizucăi izbucni pripit în piept.

„Așa a vorbit mama cu mine într-o sară!" gîndi ea închizînd ochii. Bătrînica asta era atunci la fereastră și se uita la noi.

În inimă, parcă-i picurau lacrimi.

Prichindeii o crezură adormită.

Copila adoarme, zise bătrînelul: ce facem noi acuma? Aici n-o putem lăsa, căci în zori vine vînt rece pe văgăuna pîrăului, îi înțeapă obrajii și îi ofilește ochișorii.

La noi în peşteri n-o putem duce. Cînd s-a trezi, poate să-i fie frică; şi, ziua, ţara noastră a minunilor n-are ieşire la lume.

— Atuncea, vorbi cu sfială băbuţa, s-o ducem la pămîntenii de pe coastă, în căsuţa de care am vorbit.

— Gîndul tău e bun şi cuminte, bunicuţă..., încheie zîmbind Domniţa.

Duduia Lizuca deschise ochii. Acuma vedea soborul de lîngă scorbură mai depărtat, ca printr-o sticlă fumurie. Domniţa făcu semn cu vărguţa-i subţirică. Unul din prichindeii cărunţi se ridică şi trase de la brîu un ciocănel de argint. Apoi alese cu grabă un clopoţel cu pai înalt şi, aşezînd în cupa florii un licurici, porni repede cu făclioara aceea spre rîpa pîrăului. Luminiţa luci în negura văii, apoi sui coasta dimpotrivă. Apărea şi dispărea printre tufişuri. Dumbrava parcă îngheţase în tăcere, ca într-un cristal.

Peste pîrău se auzi deodată limpede ciocănelul de argint, bătînd de trei ori în fereastra pămîntenilor.

Făclioara se arătă iar în negura pîrăului. Şi prichindeii rămaşi, ridicînd soborul de sub răchită, zîmbiră cu prietinie duduii Lizuca şi se traseră iar spre peştera lor fermecată. Uşa tainică se deschise la apropierea lor, apoi se închise nesimţit în urmă-le. Licuricii se stînseră. Jivinele se traseră în întunecimea tufelor. Paserile filfîiră spre stele. Şi Lizuca, cu ochii închişi, auzi lîngă ea pe Patrocle lătrînd cu mînie de trei ori. Glasul lui umplea de răsunet noaptea şi dumbrava.

Alt glas de căţel, mai subţire şi mai depărtat, îi răspunse. Şi Patrocle hămăi iar de trei ori

Ca trezită dintr un somn, duduia Lizuca vedea din scorbura ei o lumină tremurătoare mişcîndu-se în negura văii. Auzi glasuri. Căţelul, zvîcnind de lîngă dînsa, se repezi cu larmă spre lumina străină.

Înfricoşată şi totuşi cu credinţă în prietinul său, Lizuca aştepta şi tremura de răceala nopţii.

În zvonul celor două glasuri de căţei, umbre viorii se apropiară. La lumina roşcată a unui felinar, fetiţa văzu nelămurit doi bătrînei care semănau cu cei din peşteră. Şi se mută, căci semănau şi cu bunicuţii ei.

Se simţi purtată pe braţe. Ecourile lătrăturilor căzură rotindu-se în văgăuni. Şi somnul miezului nopţii îţi amorţi deplin trupuşorul obosit.

IX

BUNICII AVEAU LIVADĂ ŞI ALBINE

Cînd deschise duduia Lizuca ochii, se văzu într-o chilioară albă şi într-un pătişor curat sub poclăzi. Pe fereastra deschisă năvălea soarele. Perdeluţele de borangic filfîiau lin şi boarea dimineţii mîna pînă la copilă murmurul prisăcii şi miresme de mătăcină şi isop.

Icoanele și candela luceau sus în colțul răsăritului. Lizuca le cunoscu. Era în căsuța bunicilor ei. Se odihnise în pătișorul în care crescuse și dormise odinioară și măicuța ei, care acuma nu mai este.

Și deodată chemă în gînd pe moartă. Și, închizînd ochii, o văzu ca totdeauna, vorbindu-i blînd, cu obrazul palid și cu ochii mari. Îi primi pînă în inimă mîngîierea. Și oftă încet. Deschizînd iar ochii, îi păru bine că a ajuns la bătrînei ei.

Pe o scoarță vrîstată, jos, pe duşamea, dormea încovrigat Patrocle. Fetița voi să-l strige, bucuroasă. Apoi se răsgîndi și tăcu.

Și deodată, cum sta așa, auzi glasuri în livadă. Erau glasuri de sfadă. Urechea ei aţintită deosebi îndată tăișul cristalin al mămicăi. Și, tot așa de ascuțită, bătaia de țarcă a slujnicuței. Și liniștit și blajin, răspunsul bunicului.

– Mă rog dumneavoastră, zicea mămica, puteți fi așa de buni să-mi daţi o lămurire? Asară, cînd am trimes pe Elena să vadă dacă n-a venit aici copila, dumneavoastră aţi răspuns că nu ştiţi nimic despre așa ceva și aţi avut aerul că vă înspăimîntaţi...

Iar Elena își sumuța glăsușorul într-adaos:

– Și chiar ne cerea cont, că Lizuca s-ar fi rătăcit și s-a pierdut!

— Și acuma, urmă cuconița, după cît pricep din ce spuneți dumneavoastră, copila-i aici.

— Da, răspunde cu liniște bunicul. Am înțeles de la o vreme unde s-o caut. Și am găsit-o tîrziu, rătăcită în pădure.

— Asta este ceva inadmisibil, observă c-o întorsătură ironică mămica. Ce credeți dumneavoastră, că mă pot mișca pe mine asemenea povești pentru copii?

Slujnicuța se repezi iar:

— Eu chiar de asară am înțeles totul!

Urmă o clipă de tăcere. Apoi vocea bunicului se ridică puțintel întărîtată, cu accent rar și îndesat:

— Ce vorbe sînt acestea, mă rog? Care povești pentru copii? Ce-aţi înțeles de-a sară? Ce nu voiți să înțelegeți acuma? Și la urma urmei ce poftiți de la mine?

— Am venit să luăm copila! Ca s-o las aicea e cu neputință!

Lizuca se făcu mititică sub poclăzi.

Bătrînul rîdea cu amărăcune:

Cum se poate, frate dragă? Curios lucru! Dumneata ai venit s-o iei, — dar eu nu vreau s-o dau. Destul am răbdat pînă acuma. Știu că n-ai vreme mata și trebuie să pleci, dar aș putea să-ți spun o istorie lungă din care se vede că este o cuconiță care grozav s-ar bucura să se isprăvească cu fetița cum s-a isprăvit cu mama. Și, cu duhul blîndeței, să se bucure în tihnă de munca răzășului. Dar asta, draga moșului, nu se poate; căci răzășul cunoaște de mult drumul judecăților. Și la judecători acu avem să spunem mai multe, după cum se cuvine, și fără nici o rușine, ca oameni proști ce ne aflăm. Așa încît fă mata bine și du-te acasă și lasă aici în pace pe fetiță și pe cățel.

Lizuca întinse capul și șopti tremurat:

— Auzi, Patrocle?

— Aud, mormăi cățelul cu nepăsare. Se vedea că de-acuma nu-i mai pasă de nimica.

Dar voceamimică i se ridică iar, aprigă. Și într-o vreme bunicul o întrerupse serios:

— Cucoană, bine ar fi să te potolești. Nu da așa de iute din mîni, să nu ți se întîmple vr'un nacaz!

Dar mămica nu voia să știe si-și mlădia glasu-i înalt și cristalin. Cînd deodată slobozi un țipăt așa de sfîșietor, încît Lizuca tresări din culcușul ei și zvîcni în picioare. Și după țipătul cucoanei, izbucni răcnetul de moarte al Elenei.

Aproape în aceeași clipă o ușă scundă se deschise și din odăița de alături se strecură, spre pătucul fetiței, bunicuța, măruntă și firavă, cu ochii ca două cicori șterse.

Părea înspăimîntată. Întindea mînile-i uscate spre copilă.

— Draga bunicuței! Așa-i că te-au trezit din somn? șopti ea. S-a întîmplat chiar cum a spus dumnealui (dumnealui era bunicul)! S-au apropiat prea tare de știubeie și albinele s-au repezit la ele. Acuma ies fugind pe portiță. Bat cu mînile în toate părțile și nu pot scăpa. După-amiază, cuconița n-are să se mai poată uita la musafiri decît c-un ochi.

— Cum? strigă Lizuca. Au săgetat-o albinele?

— Da, drăguță, închipnește-ți!

— Și pe servitoare?

— Și.

— Tare bine-mi pare! răspunse cu răutate Lizuca. Și lui Patrocle-i pare bine. Și cînd oi vedea pe tata, am să-i hotărăsc că eu mai bine mor și nu mă duc de aicea. Și am să-i spun c-am auzit pe mămica cum rîdea în salon cu domnu Micuș.

— Draga bunicuței, dragă! suspină bătrîna trăgînd spre pieptul ei căpușorul tuns al fetiței. Și începu a plînge încet și a-și trage lacrimile din nas. Iar duduia Lizuca, legănată domol, închise ochii. Și-n miros de busuioc, la pieptul bătrînei, cu mirare nouă, începu a-și aduce aminte de întîmplările nopții, la hotarul împărăției minunilor.

(Din volumul „Negrea Șerului" 1922)

GLOSAR*

*) Atragem luarea-aminte a cetitorilor că lămurirea cuvintelor se mărgineşte numai la înţelesul dat de autor în volumul de faţă.

A

ABURCA (a): a ridica un obiect, sprijinindu-l; a ajuta pe cineva să se urce într-un loc mai înalt, sprijinindu-l

ACADEMIA MIHĂILEANĂ: primul aşezământ superior de învăţătură românească din Moldova, întemeiat de Mihail Sturza, la Iaşi, în 1835, în urma stăruinţelor lui Gh. Asaki. Scopul Academiei Mihăilene era de a da o învăţătură mai aleasă tinerilor care nu se puteau duce în străinătate, la studii — după un obicei al clasei înstărite de la noi.

De la Academia Mihăileană şi de la alte şcoli din Moldova se ridică, din „treapta de jos", o samă de tineri care fac clasei privilegiate a boierilor o serioasă concurenţă la ocuparea funcţiilor în stat. Astfel revoluţia culturală în Moldova merge mînă-n mînă cu mişcarea revoluţionară care lovea în privilegiile învechite ale boierimii.

AMONTE: (termen geografic; l. latină, *ad montem*) în susul apei, spre izvor.

ARMAŞ (vin-): specie de vin din regiunea Cotnari (via *Armaşului*), vestit prin tăria lui.

B

BACANTĂ: în vechime, femeie care lua parte la petrecerile şi jocurile destrăbălate ce se făceau în cinstea lui Bacus, zeul vinului.

BAGDADIE: tavan, sufit, plafon (cuvînt de orig. turcească = „tencuială ca la Bagdad").

BALTAG: secure mică cu coada lungă, folosită ca armă de apărare mai ales de ţăranii de la munte.

BASORELIEF: sculptură al cărei relief iese puţin în afara fondului pe care este încrustată (l. italiană, *bassorilievo*).

BĂLĂNEL, adj.: diminutiv din *bălan* (galbăn ca paiul).

BELI (a): a jupi, a despoia.

BISACĂN: (în Transilvania) *zburătoare*, plantă ierboasă cu flori roşe-purpurii spre vînăt (Epilobium hirsutum).

BOLDEI: cîine de vînătoare, de coloare neagră cu pete galbene, cu picioarele scunde *(basset)*.

BONCĂLUIT: muget, boncănit.

BOTGROS: *cireşar*, păsărică din neamul stigletului şi al scatiului; are ciocul foarte gros (Coccothraustes coccothraustes).

BOTINUŢE: (orig. franceză) botine, ghete mici.

BRĂDUŢ, subs.: brad mic (brădişor, brădeţ, brăducean).

BRANŢĂLUI (a se): a se lua la harţă, la luptă, a şi da brînci.

BRUMĂREL: bruma subţire care cade la începutul toamnei.

BUHAI DE BALTĂ: un soi de broască din bălţile noastre, asemănătoare cu broasca roioasă şi al cărei glas se aude, ca o înginare, în serile liniştite de vară (Bombinator pachypus).

Poporul mai numeşte *buhai de baltă* şi o pasere din neamul stîrcilor (Botaurus stellaris).

BUHOS: cu părul vîlvoi, cu chica mare, zbîrlită.

A

ABURCA (a): a ridica un obiect, sprijinindu-l; a ajuta pe cineva să se urce într-un loc mai înalt, sprijinindu-l

ACADEMIA MIHĂILEANĂ: primul așezământ superior de învățătură românească din Moldova, întemeiat de Mihail Sturza, la Iași, în 1835, în urma stăruințelor lui Gh. Asaki. Scopul Academiei Mihăilene era de a da o învățătură mai aleasă tinerilor care nu se puteau duce în străinătate, la studii — după un obicei al clasei înstărite de la noi.

De la Academia Mihăileană și de la alte școli din Moldova se ridică, din „treapta de jos", o samă de tineri care fac clasei privilegiate a boierilor o serioasă concurență la ocuparea funcțiilor în stat. Astfel revoluția culturală în Moldova merge mînă-n mînă cu mișcarea revoluționară care lovea în privilegiile învechite ale boierimii.

AMONTE: (termen geografic; l. latină, *ad montem*) în susul apei, spre izvor.

ARMAȘ (vin): specie de vin din regiunea Cotnari (via *Armașului*), vestit prin tăria lui.

B

BACANTĂ: în vechime, femeie care lua parte la petrecerile și jocurile destrăbălate ce se făceau în cinstea lui Bacus, zeul viilor.

BAGDADIE: tavan, sufit, plafon (cuvînt de orig. turcească = „tencuială ca la Bagdad").

BALTAG: secure mică cu coada lungă, folosită ca armă de apărare mai ales de țărani de la munte.

BASORELIEF: sculptură al cărei relief iese puțin în afară fondului pe care este lucrată (t. italiană, *bassorilievo*).

BĂLĂNEL, adj.: diminutiv din *bălan* (galbăn ca pîinea).

BELI (a): a jupi, a despoia.

BISACĂN: (în Transilvania) *zburătoare*, plantă ierboasă cu flori roșe purpurii spre vînăt (Epilobium hirsutum).

BOI DEI: cîne de vînătoare, de coloare neagră cu pete galbene, cu picioarele scunde (*basset*).

BONCĂLUIT: muget, boncănit.

BOTGROS: *cireșar*, păsărică din neamul stigletului și al scatiului; are ciocul foarte gros (Coccothraustes coccothraustes).

BOTINUȚE: (orig. franceză) botine, ghete mici.

BRĂDUȚ, subs.: brad mic (brădișor, brădeț, brăduceau).

BRANȚĂLUI (a se): a se lua la harță, la luptă, a și da brînci.

BRUMĂREL: bruma subțire care cade la începutul toamnei.

BUHAI DE BALTĂ: un soi de broască din bălțile noastre, asemănătoare cu broasca roioasă și al cărei glas se aude, ca o înghiuare, în serile liniștite de vară (Bombinator pachypus).

Poporul mai numește *buhai de baltă* și o pasăre din neamul stîrcilor (Botaurus stellaris).

BUHOS: cu părul vîlvoi, cu chica mare, zbîrlită.

CREMENE (satul lui): asemenea zicalei „sat fără cini", înseamnă loc, ținut în care, lipsind autoritate, nimeni nu răspunde de nelegiuirile și destrăbălările sale (orig. necunoscută).
CRESON: *năsturel, bîncuță, hrenuță*, plantă din familia crucifere lor, cu flori mici, albe-gălbii, grămădite pe vîrful rămurelelor; crește la gura izvoarelor și prin semănături. Cresonul se și cultivă, frunzele lui fiind bune pentru salată (Nasturtium amphibium).
CRIȚĂ: oțel.
CROMPĂI (a): a sfîșia, a crîmpoti, a jărcăni.
CUFUNDAR: *fundac, corcodel*, pasere de apă din ordinul palmipedelor, cu labele scurte, cu gîtul lung purtînd un guler bogat de pene; cînd simte vreo primejdie, se cufundă subt apă, ieșind la suprafață departe de locul unde s-a cufundat (Podiceps cristatus).
CUHNE: (vechi; în Moldova și astăzi, însă rar) bucătărie.
CUIBAR: locul unde se ouă și clocesc păsările de ogradă.
CURMA (a): a tăia, a despica, a desface, a întrerupe ș.a. („degete curmate" = grase, curmate la încheieturi; *curmătură* = adîncitură, depresiune, locul unde se „curmă" o rîpă ori clina unui deal, a unui munte).
CUSTURĂ: cuțit cu un singur tăiuș, lamă.
CUTF: *gresie*, piatră de ascuțit coasa.

D

DEȘERT: pîntecele la animale *(sin* sînt părțile laterale ale pîntecelui).
DILAPIDA (a): a risipi, a cheltui banii care ți-au fost încredințați.
DROB: bulgăre, fărmătură ș.a.
DUMBRAVNIC: plantă ierboasă cu flori mari purpurii (uneori și de coloare mai deschisă), cu miros plăcut (Melittis melissophyllum).
DUMBRĂVEANCĂ: pasere călătoare, cu pene albastre-verzii pe cap și pe piept, cu spatele roșietic și aripile negre bătînd în albastru; foarte des întîlnită în cîmpia dobrogeană, iar mai în nord, în preajma pădurilor (Coracias garrulus).
DURA (a): a clădi, a construi, a pregăti, a împlini, („s-a durat între mine și bătrîn o prietinie la cataramă" = s-a legat... o prietinie).

E

ETALA a): (l. franceză, étaler) a expune mărfuri spre vînzare.
EUFEMISM: îmblînzire a felului de a vorbi, prin cuvinte mai învăluite, mai puțin izbitoare.

F

FARMAZON, — OANĂ: vrăjitor, — oare, făcător de farmece.
FAUR făurar, fierar (l. latină, *faber*).
FEDELEȘ: coșă cu fundul lunguleț, care se poartă în spate, legată strîns, ca să nu i se verse conținutul (de aici vorba „a lega fedeleș").
FELEGEAN: (rar azi) ceașcă turcească de cafea, fiind fără toartă, se așează de obicei într un zarf (suport) de metal.
FELEȘAG: obicei, fel de a fi.
FEREDEU (orig. ungurească) baie.
FILIGRANĂ: împletitură din fire de argint (și de aur sau sticlă), lucrată ca o horbotă (dantelă).
FIRITISI (a): a saluta, a face urări, a felicita.
FLUID: orice substanță, lichidă sau gazoasă, care — neavînd o formă hotărîtă — ia forma vasului în care o pui; cuvîntul a căpătat un înțeles mai larg și se vorbește astfel de fluid nervos, fluid electric, fluid magnetic, înțelegîndu-se prin aceasta curenții care se formează într-un cîmp electric sau magnetic. (Definiția științifică: corp ale cărui molecule, avînd o aderență slabă, alunecă unele peste altele, astfel încît corpul ia forma vasului care îl cuprinde).

G

GĂINUȘA: Cloșca cu pui (constelația Pleiadelor).
GHIOL: (t. turcească) lac, baltă, ochi de apă.
GHIRĂU: (în Transilvania din l. ungurească, *bíró*) *birău*, primar la sate, funcționar comunal.
GOLIȘTE: loc pustiu.
GREBĂN: la vite și la unele animale sălbatice, partea din spinare mai ridicată, din dreptul picioarelor de dinainte.
GRENAT, adj: (franțuzism) de culoarea *granatului*, piatră prețioasă roșă ca sămînța de rodie.
GRIMEA: *dirmea*, tulpan, broboadă, basma de pînză pe care o poartă femeile pe cap (*casîncа* e de lînă).

H

HACHIȚĂ: (folosit mai ales la plural) capriciu, chef de ceartă, harțag, paraxin, holomoace, istericale, pale, pandalii, toane (în credința poporului ar fi vorba de o boală; de aceea expresia „te apucă, te iau, îți vin hachițele").
HARADAICĂ: trăsură hodorogită.
HARAP: (*arab*, cuvînt introdus de turci în Peninsula Balcanică și folosit în cărțile noastre vechi în înțelesul de „locuitor al țărilor africane") „țara harapilor", de unde vin berzele, e Egiptul.
HAT: *vîlcav, mezuiră*, fîșie de pămînt nelucrată, folosind ca linie de despărțire între ogoare.
HĂITAȘ: *gonaș, bătăuș* (hăitașii stîrnesc vînatul mînîndu-l spre linia de bătaie a vînătorilor).
HORBOTĂ: cîpcă, dantelă.
HORIPILA (a):(franțuzism) a face să te încrîncenezi, să te înfiorezi (*horipiler* = a da fiori de groază, de frică ș. a., făcînd să ți se ridice părul măciucă).
HULTAN: (în Moldova) nume generic pentru vultur.
HULTUON, OANĂ, adj. și subs.: altoit (cuvînt de orig. ungurească).
HULTUR: Vultur.

I

IEROGLIFE: semnele vechii scrieri egiptene, descifrată, abia în secolul trecut, de savantul francez Champollion. În sens figurat: lucru greu de înțeles, încurcat. (l. greacă, *hieros* = sacru, sfînt, *glyfein* = a săpa semne sau figuri în piatră, lemn sau metal).
IEZER: lac, tău, baltă.
IEZI (a se): se spune despre apă cînd se strînge, se adună ori năboiește (năpădește) într-un loc (a iezi = a stăvili, a zăgăzui, a îndigui)
IMAȘ: islaz, pășune (locul unde pasc vitele) la marginea satului.
INIMICIȚIE: dușmănie (cuvînt de formațiune tîrzie, după latinescul *inimicitia*)
INTERMEZZO. (cuvînt italienesc, pronunță întermeță) scurtă reprezentație de balet, dans sau muzică, între actele unei piese de teatru. Prin lărgirea înțelesului: întîmplare, eveniment care întrerupe șirul unei acțiuni
ISOP: plantă ierboasă din familia labiatelor, cu flori de culoare albastră-închisă, uneori albe; fiind meliferă (florile el conțin *nectar* din care albinele fabrică mierea); ca și matîcina și melisa, se cultivă pe lîngă prisăci (Hyssopus officinalis).
ISTOV (de —): de tot, de-a binelea, cu desăvîrșire (vechi, istov = sfîrșit).
IUȘCĂ: bici.
ÎMBODOLIT: bine învălit, bine înfășurat, îmbrobodit, înfofolit, încotoșmănat, încotoșmat.
ÎNȚELENIT: înrădăcinat, încremenit, înțepenit.

J

JNEAPĂN, PL. JNEPENI: arbore pitic din familia coniferelor; crește în regiunea stîncoasă a munților, dincolo de 1800 m. înălțime, alături de jenupăr, cu care e înrudit (Pinus pumilio).

JUNCĂ: vacă tînără.
JUNINCĂ: (în Banat) juncă.

L

LACUL: una din cele mai cunoscute poezii ale lui Lamartine, poet francez (1790—1869) care a avut o mare influenţă asupra scriitorilor noştri de la începutul veacului XIX (V. Cîrlova, I. Eliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu ş. a.). Din *Lacul* au încercat traduceri — neizbutite — A. Hrisoverghi (1811 - 1837) şi Costache Stamati (1786 — 1869), aceasta din urmă, într-o versiune intitulată *Timpul trecut*.
LAIŢĂ, PL. LĂIŢI: laviţă pat de scînduri în casele ţărăneşti; e acoperit de obicei cu un lăvicer (pătură).
LĂVICER: pătură.
LIANE: (l. franceză, lier = a lega) nume dat de primii coloni francezi din insulele Antile plantelor agăţătoare şi tîrîtoare din pădurile virgine ale Americii. La noi folosit pentru prima oară de Eminescu.
LIMAN: port; „a ajunge la un liman", „a afla un liman" = a sfîrşi cu bine o încercare grea.
LIPAN: peşte din apele de munte, înrudit cu lostriţa şi cu păstrăvul (Thymallus vulgaris).
LIPCĂ: nedeslipit; a te ţine a sta lipcă = a te ţine scai (din l. slavă veche, *liepiti* = a lipi).
LIŞIŢĂ: pasere călătoare, înrudită cu cristelul de baltă, des întîlnită în bălţile noastre; are penajul negru iar la baza pliscului, o prelungire ca o placă, pe frunte (Fulica atra).
LUCOARE: (vechi, rar azi) lucire.

M

MA CHÉRE: (l. franceză) draga mea.
MAGIC, adj.: ceea ce ţine de magie (vrăjitorie).
MAI: ciocan de lemn.
MALAMED: (l. ebraică = mèlàmmed — profesor) învăţător, dascăl la şcoala evreiască.
MÂNCĂ: (în Moldova, din *mam'să)* dolcă.
MĂRŢIŞOR: luna martie.
MĂTĂCINĂ: *mătăcinune, roiniţă, busuiocu-stupului*, plantă ierboasă aromatică din familia labiatelor (Dracocephalum moldavica); e înrudită de aproape cu melisa (Melissa officinalis). Vezi şi *isop*.
MEDEAN: maidan, piaţă.
MEREDEU: *mîncioc, ciorpac, tîrboc*, unealtă pescărească alcătuită dintr-o plasă mică susţinută pe cercuri de nuiele sau de metal; e folosită şi la prinsul racilor (sub denumirea de *bîrghidău*), băgîndu-se sub rac în clipa cînd l-ai adus la suprafaţă.
METANIE: (cuvînt de orig. grecească) închinare cu plecăciune adîncă pînă la pămînt (în expresia *a bate, a face metanii*).
MEZALIANŢĂ: căsătorie nepotrivită, cu o persoană de condiţie inferioară.
MINTEAN: zăbun, suman scurt, scurtuc ţărănesc.
MIŢE: laţe, fîoci de lînă, de păr ş. a.
MIŢIGARCĂ: *hrib* (în Moldova), *hiribă şi pitoancă* (în Transilvania), ciupercă comestibilă (bună de mîncat) cu gust plăcut; creşte în pădurile dinspre munte (Boletus edulis).
MÎZGĂ: pătură subţire de noroi lipicios (cum se formează după ploile mărunte sau în zilele cu ceaţă, mîzgă e mai puţin decît *hlei şi clisă*).
MLAJĂ: *lozie*, arbust din neamul răchitei, cu ramuri mlădioase, de obicei de coloare roşcată; creşte în tufe pe malul apelor şi prin prundişuri; e folosită la diferite împletituri şi legături (Salix purpurea).
MOAREA: „a şti cuiva moarea" — a cunoaşte firea cuiva, a-i şti obiceiurile (orig. îndoielnică; din l. lat. *mos-moris*?).
MON DIEU!: interjecţie franţuzească corespunzînd lui „Doamne" sau „Doamne, Dumnezeule!"; traducerea literală „Dumnezeul meu"! e nepotrivită pentru limba noastră.
MONITOR: şef de clasă, elev însărcinat cu liniştea clasei.
MONT: proeminenţa (ieşitura) de la capătul unui os, de la o încheietură ş. a.
MOLOZ: resturi de dărîmături (pulbere de tencuială, bucăţi de cărămidă ş. a).
MOVILA LUI BURCEL: baladă în formă populară de Vasile Alecsandri.
MUNCEL: deal (muntiţel).

N

NĂSĂLIE: *catafalc*, masă, targă, pe care se așează sicriul.

O

OCHEANĂ: *babușcă albă*, pește mic, neam cu roșioara, foarte răspîndit în apele noastre (Leuciscus rutilus).
OPLENE (sing. oplean și opleann): lemne de legătură între tălpi și coșul săniei.
OPUȘT: stăvilar, zăgaz
OSTREȚE: zăbrele, gratii de lemn.
OȚELE. cucoașele pușții, ale pistolului. Cucoșul este plesa exterioară care lovește petița (capsa) fie direct, fie bătînd într-o altă piesă de forma unui cui mic (percutor).

P

PAJURĂ: acvilă imperială și (vechi, rar azi) *zgripțor*, cea mai mare pasere răpitoare de la noi (Aquila heliaca). Pajura măiastră = pajura uăzdrăvană din povestirile noastre.
PALĂ: fășie, dungă.
PAPILLOTE: (franțuzism, pronunță *papiote*) *fuchi*, *moațe*, bucățele de hîrtie subțire în care se răsucesc șuvițele de păr ca să le faci zulufi, cîrlionți (l. franceză medievală, papillot = fluturaș)
PARMACLIC: împrejmuirea cerdacului sau a foișorului.
PAȘOL!: (l. rusă) interjecție folosită pentru a alunga pe cineva (= pleacă!, du-te!); mai blîndă decît alte expresii sinonime (marș!, sictir!) care au o nuanță de dispreț sau de trivialitate. Mai demult (sec. 18-19) se spunea *stupai* (tot din l. rusă = pleacă!).
PĂLI (a)(l. slavă veche, *paliti* = a arde) a arde, a usca, a lovi; *pălit* = ars de soare, uscat, supt, palid.
PĂTUL: culcuș, așternut.
PESTELCUȚĂ : șorțuleț.
PIROTI (a): a picoti, a clipoci, a moțăi, a dormita.
PITAC: (l. sîrbească, *petak* = monedă de 5 bani; *pet* = 5) monedă, bănuț, gologan.
PITOANCĂ: vezi *mînătarcă*.
POCAL: bocal, cupă, pahar.
POCLADĂ: pătură de lînă bătută la piuă.
PODINĂ: podea, estradă
POIATĂ: coteț pentru păsări.
POINTER: (l. engleză) rasă de cîini de vînătoare, cu părul scurt, alb cu pete roșcate; pointerii sînt foarte vioi și neobosiți.
POLCĂ: *ciupag*, vestă țărănească purtată de femeie.
POP: proptea.
POPÎNDOC: un soi de guzgan de cîmp, de culoarea colbului, neam cu hîrciogul și țîștarul; își are locuința sub pămînt unde adună numeroase provizii de fructe, semințe ș. a. (Citellus citellus).
PORUMBAC, adj.: de culoarea porumbelului sălbatic.
POȘTE: *poșuri*, alice mari (plumbi sferici cu care se încarcă cartușele de vînătoare)
PRAPUR: (l. slavă veche, praporu = steag) steag bisericesc.
PRAȘILĂ: curățirea ogorului cu sapa, cînd semănătura a crescut un pic.
PRIMITIV: (orig. latină) folosit ca substantiv, înseamnă om ale cărui apucături și al cărui fel de a se purta și de a înțelege viața sînt foarte înapoiate; se mai spune și *primar*
PRISTAV: administrator, prepus, argat.
PRUBUI (a): a încerca, a proba.
PUHĂ: bici lung.

R

RAPĂN, adj.: plin, încărcat.
RATEŞ: (în Moldova) han singuratic, în afara satului sau a tîrgului.
RAVĂN: jilav, umed.
RĂZAŞ: în Moldova, om liber, proprietar de pămînt (corespunde *moşneanului* în Ţara Românească).
REDUTABIL: (franţuzism) de temut, înfricoşător.
RÎMNIC: iaz, heleşteu.
ROHATCĂ: barieră.
ROŞCOVĂ: fruct de *roşcov*, mic arbore din familia legumînoaselor (Ceratonia siliqua); e o păstaie cu învelişul tare, lucios, de culoare castanie închisă spre negru; partea cărnoasă a învelişului are un gust dulceag.
ROVINĂ: surpătură, teren adîncit.
ROZETĂ: *reşedă, smeurită*, plantă ierboasă cu flori galbene-verzii înşirate în vîrful rămurelelor, cu miros pătrunzător şi gingaş totodată (Reseda odorata).
RUJĂ: *ruşalnă, nalbă de grădină*, planta ierboasă cu tulpina înaltă, dreaptă, cu flori albe, violete, roşe sau galbene; foarte des întîlnită în grădini, la ţară (Alcea rosea).

S

SALTIMBANC: (l. italiană, *saltimbanco* = sare pe bancă) acrobat, jongleur, comediant, măscărici, saltimbancii îşi exercită de obicei meseria pe o podină (estradă) în pieţile publice, la iarmaroace (bîlciuri).
SARBĂD: palid, insipid, anost, plictîcos.
SCOBAI: *scobar, poduf, mafe-negro*, peşte asemănător cu cleanul; trăieşte mai ales în apele de munte (Cyprinus nasus.)
SCRIJILI (a): a zgîria lăsînd urme, a cresta, a hărăzi (a scarifica).
SEMINCER: plantă sau animal păstrat „de sămînţă" (pentru reproducere).
SIDEFIU: de culoarea *sidefului* (substanţă alburie, strălucitoare, răsfrîngînd colori ca ale curcubeului; se scoate din unele varietăţi de scoică).
SIHLĂ: desiş, hăţiş.
SINEALĂ: substanţă de culoare albastră-închisă, folosită la albăstritul rufelor (l. rusă, *sinei*, l. bulgară, *sini* = albastru).
SÎNGER: arbust din neamul cornului cu ramurile, de cu toamnă pînă-n primăvară, roşe ca sîngele (Cornus sanguinea).
SMICEA: mlădiţă, ramură tînără.
SODOM: (după numele cetăţii Sodom, pomenită în Vechiul Testament) sumedenie, puzderie.
SPETEZE (sing. **speteză**): la roata morii, scîndurile late în care loveşte apa
SPÎRCUI (a): a afişia, a sfîrteca, fig., a împrăştia.
STALACTITE: (l. greacă) depozite calcaroase care atîrnă, ca nişte ţurţuri, de tavanul peşterilor.
STEAUA-OILOR: luceafărul de dimineaţă, steaua ciobanului (planeta Venus).
STEBLĂ: fir, tulpină.
STECLUŞ: gheţuş cu luciu de sticlă.
STRAJĂ: (în expresia *straja întîia, a doua,...*) în trecut cetăţile, porţile oraşelor, erau păzite noaptea de soldaţi înarmaţi care făceau de strajă; schimbul străjilor se făcea la ore anumite, astfel că a rămas obiceiul ca ceasurile din noapte să fie socotite după strajă.
STRUJI (a): a ciopli.
STRUNGĂ: *stungăroaşă*, deapărtură între dinţii de sus de la mijloc (incisivii).
SULCINĂ: *sulfină, molotru*, plantă ierboasă cu flori galbene (Melilotus officinalis) sau albe (Melilotus albus), plăcut mirositoare; ţărăncile o pun, împreună cu sînzienele, între rufe, scorţuri ş. a.
SUMUŢA (a se), a se semeţi, a se îndîrji („îşi sumuţa glăsuşorul" = ridica glasul, se întărîta).

Ş

ŞAICĂ: (în trecut) şalupă, luntre, şaicele sînt folosite astăzi, mai ales ca pontoane (suporturi) la podurile plutitoare.

ŞĂGUI (a): a gîlgîi.
ŞOŞOI (a): a şopti.
ŞTIUBEI: stup de albine.

T

TALANCĂ: clopoţel mic, lătăreţ, care se atîrnă la gîtul vitelor ca să poată fi mai uşor găsite în desişuri.
TARAŞ, —I: stîlp care susţine construcţia podului, a opustaiului (vezi opust) ş. a.
TĂU, — URI: baltă.
TEICĂ: recipient, cutie regulatoare din care curg grăunţele între pietrele morii.
TEODORINI (ELENA): celebră artistă de teatru din timpul lui Vasile Alecsandri.
TESLĂ: unealtă de dulgher în formă de secure cu tăişul transversal.
TOHOARCĂ: *burcă*, manta mare de lînă miţoasă, necăptuşită; se poartă cu lîna în afară.
TORBĂ: *tolbă*, geantă de vînătoare.
TREUCĂ: *troacă*, trunchi scobit în care se pune apa pentru adăpatul vitelor, pentru paseri ş. a.
TRIŞCĂ: fluier.
TUFLI (a): a îndesa, a înfunda.

Ţ

ŢANC: pisc, vîrf de munte.
ŢARCĂ: coţofană (Pica pica pica).
ŢĂHNIT: *chefnit*, lătratul, cu scheunături scurte, al cîinelui cînd urmăreşte vînatul.
ŢESĂLA (a): (şi a *cesăla*) a peria caii cu *ţesala* (perie cu dinţi de fier).
ŢIBĂI: interjecţie folosită pentru a alunga cîinii (se mai zice şi hodîrl).
ŢÎCNI (a): a ciocni, a lovi uşor.
ŢÎNCUL PĂMÎNTULUI: *orbete*, animal din neamul rozătoarelor, cu trupul lunguieţ pe picioare scurte, cu ochii ascunşi ca la cîrtiţă, cu dinţii tăietori (incisivii) foarte dezvoltaţi, îşi sapă adînc sălaşuri subpămîntene, hrănindu-se cu rădăcini. Înfăţişarea-i ciudată şi traiul lui singuratic lămuresc eresurile cu care poporul i-a învăluit firea (Spalax hungaricus).
ŢIPA (a): (în Transilvania, Maramureş, Bucovina) a arunca, a lepăda.
ŢÎSTUI (a): a opri pe cineva să facă zgomot (folosind interjecţia „ţst!").

V

VAC: veac, veşnicie („Păt-Frumos trăieşte în vac" = în veci).
VĂLCICĂ: vîlcea, văiugă.
VĂTAV: vechil, administrator.
VEŞCĂ: *văcălie*, placă de lemn sau din coajă de copac adusă în formă cilindrică, astfel cum e colacul oltei, ş. a.
VINARS: rachiu.
VISTIERNIC: în trecut, funcţionar la vistierie (tezaurul ţării); marele vistiernic corespunde ministrului de finanţe.
VÎLVOARE: flăcări mari, morman de jaratic (şi *vîlvătaie, pălălaie, bobotaie*).
VOLBURĂ: vîrtej, învălmăşeală.
VOLTAIRE: pseudonimul lui François-Marie Arouet, strălucit scriitor francez al secolului XVIII (1694—1778); neîntrecut minuitor de idei, duşman neînduplecat al intoleranţei religioase şi politice, a contribuit, alături de Jean-Jacques Rousseau, Diderot şi alţii, la formarea spiritului democratic care a dus la Revoluţia franceză.
VRÎSTAT: dungat.

Z

ZAVERA: (l. bulgară, *zaviera* = complot, conspiraţie) nume care se dădea la noi mişcării eteriste (revoluţia grecească din 1821).
ZĂPĂI (a): a lătra cu îndîrjire.
ZĂPOR: puhoiul primăverii, cînd se rupe ghiaţa.
ZBURĂTĂCI (a se): (în înţeles figurat) a-şi lua zborul, a se emancipa.

CUPRINS

	Pag.
La Mestecănei	5
Hultanul	11
Puica	16
Moș-Crăciun	20
Dimineți de iulie	25
Povestitorii	34
Făt-Frumos Măzărean	39
Un om năcăjit	42
Tovarășul Moise	46
Ursul	49
Părul din ograda bunicilor	52
Băiețel	56
Întîmplare cu niște comedianți	63
În noaptea cînd grăiesc dobitoacele	71
Maica-mea era mare farmazoană	77
Sfaturi vechi	81
Printre gene	90
Cheia	98
Domnu Trandafir	101
Stigletele	108
Fîntîna tinereții	111
Mărțișor	116
Povestea cu iepurii	121
Ianoș Năzdrăvan	126
Povestea cu privighetoarea	130
Dumbrava minunată	134
Glosar	157

Dragi cititori,

Vă rugăm să ne scrieți impresiile voastre despre această carte și cum v-a ajutat ea la îmbogățirea cunoștințelor. Ne interesează să aflăm ce păreri aveți despre prezentarea artistico-grafică. Adresa noastră este: Editura tineretului, str. Nikos Beloiannis nr. 25, raionul I. V. Stalin, București.